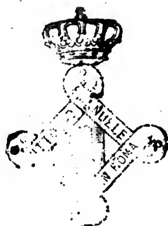

Bellotti

18

Q. CVRTII
RVFI
Historiarum libri
Fran. Bam.
LVCÆ
Typis Marescandoli

Q. CURTII RUFI

HISTORIARUM LIBRI.

EDITIO LUCENSIS ALTERA

Priore longè castigatior.

Accedit nunc primùm

CHRONOTAXIS

ANNORUM ALEXANDRI MAGNI

Ex Diodoro, Plutarcho, Petavio, Ricciolio, Brietio concinnata.

LUCÆ, MDCCXL.

Typis Salvatoris, et Joannis Dominici Maresc.
Superiorum Permissu.

CHRONOTAXIS

Annorum Alexandri Magni.

Olymp. 106.	Urbis	Ante Christū
ann. I.	398.	356.

NAscitur Alexander ex Philippo & Olympiade, non quidem sexto die Targelionis, ut statuit *Ælianus*, sed (teste *Plutarcho in Alexandro*) die sexto Hecatombæonis, qui incidit in Junii 20, aut 21. *Petavius in Paralipomenis*, *tom.* 2, *fol.* 859. Philippus, capta nuper Potidæa, eodem die tres nuncios accepit illustres; nimirum Pœones, Thraces, Illyrios a Parmenione fusos; victrices quadrigas suas in Olympico stadio; & natum Alexandrum. *Plut.* Eadem nocte, qua in lucem editus est Alexander, Dianæ templum Ephesi deflagravit; de quo Hegesiæ Magnesii, sive Timæi, ut habes apud *Tullium*, dictum extat: *Minimè id esse mirandum, quòd Diana, cum in partu Olympiadis adesse noluisset, abfuisset a domo.* Quod, ut acutè concinnèque repertum, laudat *Cicero* 2 *de Nat. Deorum*; *Plutarchus*, ut ineptum ac frigidum, contemnit. Vide *Cl. V. Lud. Ant. Muratori*, *t.* 1, *l.* 2. *Perf. Poe. Ital.*

Olymp. 109.	Urbis	Ante Christū
ann. I.	410.	344.

Philippus in Illyrios ducit: eorum agros latè depopulatur, urbes quamplures capit: quibus Alexander non usque adeò lætabatur nunciis, verùm ad æquales dicebat: *Omnia præripiet, sodales, pater; neque ullum insignem & illustrem relinquet vobiscum perpetrandum actum.* *Diod. Plut. Curt. Briet.*

Olymp.

Olymp. 109.	Urbis	Ante Christū
ann. 2.	411.	343.

Philippus evocat Aristotelem, qui tum agebat ætatis annum 42, ad erudiendum Alexandrum jam annorum 14. Rex in Aristotelis gratiam, Stagiram ejus patriam, quam exciderat, iterum frequentavit incolis: civesque, qui in exilio, aut in servitute erant, reduxit domum. Aristotelem verò tanti fecit Alexander, ut carum habuerit, non secus ac parentem, *quòd*, ut ipse dictabat, *hujus beneficio viveret*, *illius honestè viveret*. *Plut. Briet.*

Olymp. 109	Urbis	Ante Christū
ann. 4.	413.	341.

Movente in Byzātinos Philippo, ætatis gerebat annum Alexander sextumdecimum. Demandata ei Macedoniæ & sigilli cum libera potestate cura, Medos rebellantes subegit, captoque oppido expulit Barbaros, ac, deducta illuc colonia mistorum, *Alexandropolim* id appellavit. *Diod. Plut.*

Olymp. 110.	Urbis	Ante Christū
ann. 3.	416.	338.

Philippus, apud Chæroneamcū Atheniensibus, ac Thebanis confligit. Interfuit Alexander annorum duodeviginti adolescens; & princeps dicitur in sacram Thebanorum cohortem incurrisse, quæ tota cecidit eo ipso, quo posita fuerat, loco. Annosa quercus, adhuc Plutarchi memoria, propè Cephisum ostendebatur, *Alexandri* dicta: ad quam tunc tetendit, neque procul tumulus Macedonum abest. *Diod. Plut. Briet.* Hoc item anno Philippus, repudiata Olympiade, Cleopatram duxit Attali neptem, vel sororem: quibus in nuptiis cum ebrius Attalus optasset successorem Philippo ex Cleopatra, Alexander scypho eum petiit. In illum stricto ense exiliit Philippus: sed, fallente vestigio per iram & vinum, prolapsus est. Cui

Alexander insultans: *Hic verò, Macedones*, (inquit) *in Asiam parabat ex Europa transmittere qui ex lecto in lectum transgrediens procidit*. Indè fugit Alexander cum Olympiade; matreque in Epiro relicta, perrexit in Illyricum. *Plut.*

Olymp. 110.	Urbis	Ante Christū
ann. 4	417.	337.

Demaratus Corinthius, hospes familiæ Regiæ, Philippo ad revocandum Alexandrum hortator fuit; idque ejus opera atque industria perfectum. *Plut.*

Olymp. 111.	Urbis	Ante Christū
ann. 1.	418	336.

Philippus anno primo hujus Olympiadis ineunte, aut paulò antè inito, anno Regni 24, in nuptiis filiæ suæ Cleopatræ ex Olympiade, quam Epirotarum Regi Alexandro dedit uxorem, a Pausania occiditur nobili adolescente ac stipatore corporis sui: qui prægressus, equo insidens, facilè insequentes evasisset, nisi inter currendum, vite quadam hærente ad calceum, retentus cecidisset. Ibi eum conantem de terra surgere, qui erant cum Perdicca, invadentes confoderunt. *Diod. l* 16. Interim Alexander Regnum accipit, annos natus viginti; statimque paternæ necis autores, vel conscios sustulit, ut Macedonibus fucum faceret, qui Olympiadem & Alexandrum, ejus cædis suspicione respersefant. *Plut. Just. Petav. Briet.* Darius Codomanus, Arsami filius hoc ipso, quo Alexander, anno Persarum Regnum auspicatus est.

Olymp. 111.	Urbis	Ante Christū
ann. 2	419.	335

Alexander communibus Græciæ suffragiis, præter Lacedæmonios, Imperator contra Persas eligitur. Sed, ut erant mobilia Græcorum ingenia, dùm in Thracia bellum gerit, agente Demosthene, quem Darius auro corruperat,

ruperat, ab illo deficiunt. Eò quum opinione celeriùs ille cum exercitu venisset, ab Atheniensibus, cæterisque placatus, contra Thebanos, qui pertinacius in sententia manebant, arma transtulit, & urbem illorum vi expugnatam funditùs evertit, Boedromionis die 14, qui in Octobris 4 diem videtur incurrisse. *Petav. R. p.* 1, *l.* 3, *c* 14. Cæsa sunt Thebanorum ad 90000, in servitutem adducta 30000. Liberi omnes sub corona venierunt, Philippi exceptis hospitibus, qui puer in ea urbe obses fuerat sub disciplina Epaminondæ, nec non Pindari posteris, cujus domum intactam reliquit.

Olymp. 111.	Urbis	Ante Christū
ann. 3.	420.	334.

Hellesponto trajecto, in Asiam venit, die Maji 20, juxta supputationem *Armachani de anno Macedonum, c.* 1, ad Granicum, amnem Phrygiæ, cum Persis secundò Marte Alexander confligit. Victoriæ præmium fuit Asia penè omnis, Græcorum coloniis frequentata; interim Memnone Rhodio, Duce Darii præstantissimo, Insulas populante: qui, occupatis Chio, Antissa, Methymna, Pyrrha, Mytilene, multisque ex Cycladibus, nec non territa Eubœa, in morbum prolapsus, magno Alexandri bono, Darii damno, decessit. *Diod.*

Olymp. 111.	Urbis	Ante Christū
ann. 4.	421.	333.

Altera ad Issum Ciliciæ pugna fuit: ante quā Alexander in periculosum morbum incidit, sed Philippi medici ope citò convaluit. Victi denuò Persæ. Castra Darii cum ejus matre, uxore, filiabus, ac puero sexenni Ocho in potestatem Alexandri venerunt, qui summa humanitate, atque abstinentia in captivos victoriam ipsam superavit. *Plut. Curt. alii.*

Olymp. 112.	Urbis	Ante Christū
ann. 1.	422.	332.

Alexander in Phœniciā venit,

nit, qua universa potitus, præter Tyrum, post septem mensium obsidionem, eam quoque expugnat mense Hecatombæone, qui circa solstitium æstivum incidit. Inde Hierosolymam pergit, ibique honorificè excipitur a Jaddo Pontifice: sacrificat in templo, ac Judæis, quibus antea infensus, quamplurima largitur; professus, se Dii, urbe Macedoniæ, eadem, qua summus Pontifex sibi in occursum venerat, specie Deum vidisse, qui ad Persicam expeditionem hortans, victoriam polliceretur. *Joseph. l. 11. c. 8.*

Olymp. 112.	Urbis	Ante Christū
ann. 2.	423.	331.

Ægypto potitur Alexander. Hinc Ammonis Jovis oraculum adiit, ubi Jovis filius salutatur. Sanè imaginibus suis cornua appingi jussit, ut Ammonem imitaretur. Indè revertens, Alexandriam condidit: cujus quidem fundamenta jacta sunt superiore anno ante Christianam Æram 332; constructio ædium cepta anno 331; perfecta demum est tantæ urbis molitio anno 330. Ita *Solinum*, *Diodorum*, *Eusebium* diversa sentientes conciliat *Ricciolinus*, *l. 3*, *de Epochis Græcor. c. 4, n 4.* Inter hæc Calendis Octobribus, undecimo die, postquam Luna Arbelis defecerat decimoquinto mensis Boedromionis, nempè 20 Septembris Juliani hora 8, aut 10, post meridiem; Alexander in campo Gaugameliano apud Arbela (quæ tamen distant a Gaugamelis stadia ferme 600, adstipulante *Arriano*) Darium profligat. Hæc pugna Persici finem imperii, Macedonici seu Græci in Oriente primordium attulit. Darius egrè dilapsus ex Arbelica cæde persequentem Alexandrum equorum celeritate frustratur. *Plut. Diod. Petav. R. p. 2, l. 3, c. 12. Ricciol. l. 3, c. 4, n. 5, & c. 2, n. 6.*

Olymp 112.	Urbis	Ante Christū
ann. 3.	424.	330.

Darius, novis coactis copiis, bellum rursus aggrediens, a Besso, Bactrianorum Præfecto, indi-

indignè perimitur. Alexander Monarchia potitus, ac Persarum Imperator salutatus, capta Babylone, mox redacta in ditionem Susiana, ac Perside, caput gentis Persepolim diripit, Regiamque Persarum incendit. Nec minus secunda fortuna contra Lacedæmonios pugnat Antipater, Præfectus Alexandri: quo in certamine Rex Spartanorum Agis occubuit. *Just. l.* 12; *Curt. alii*.

Olymp. 112.	Urbis	Ante Christũ
ann. 4.	425.	329

Appetitur domesticis insidiis Alexander. Occidi jubet Philotam, qui in ejus conjuraverat necem, nec non illius pater Parmenio. Media Satrapa. Peragrata victoriis ante hanc cædem Hyrcania, subactis Mardis, omnibusque urbibus usque ad mare Caspium, Arachosios subjicit Alexander, iisque Memnonem Satrapam præficit. *Diod. Plut. Briet.*

Olymp. 113.	Urbis	Ante Christũ
ann. 1.	426.	328.

Besſũ justo supplicio punit Alexander; ejusque membra minutatim concisa ab Oxatre, qui erat frater Darii, fundis in partes varias projiciuntur. Alexander Clitum, veterem Philippi patris commilitonem, in urbe Maracanda ebrius ebrium interimit. *Plut. Diod Briet.*

Olymp. 113.	Urbis	Ante Christũ
ann. 2.	427.	327.

Ante Indicam expeditione adorari voluit a Macedonibus Alexander, more Persarum. Obstitit Callisthenes, Aristotelis cognatus, & discipulus. Hic pauld post in Epheborum conjuratione nominatus, variis tortus suppliciis interiit. *Briet. ex Plut. Vide etiam de hoc argumento Senecam l. 6, natural. quæst c.* 23. Inde Alexander, transmiſſo Indo fluvio, cum Poro, Indiæ Rege, fortiter dimicat; eumque victum perhumaniter accipit, restituitque suæ & ampliori

pliori

pliori Satrapiæ. Debellat Oxydracas, & Mallos, ad quorum urbem ultimum vitæ discrimen adiit, solus inclusus in urbe, & omnium civium telis appetitus. Postea Nearchus ejus jussu lustrat oram maritimam Indiæ. *Diod. Plut. Curt.*

Olymp. 113.	Urbis	Ante Christū
ann. 3.	428.	326.

Ecbatana Mediæ venit Alexander, ubi Hephæstion, quem fratris habebat loco, febri corripitur. Ut juvenis & miles, exactioris impatiens victus, dum medicus Glaucus ad spectaculum abiit, prandium sumpsit : adesoque gallo gallinaceo asso, atque epoto ingenti vini frigefacti cratere malè habuit, pauloq; pòst decessit. Hunc casum (ut videre est apud *Plutarchum*, & *Diodorum*) muliebri & infracto animo tulit Alexander, ejusque corpus Babylonem deferri jussit.

Olymp. 113.	Urbis	Ante Christū
ann. 4.	429.	325.

Alexandro Babylonem revertenti nuntiatur, legationes non modò Carthaginiensium, cæterarumque Africæ civitatum, sed & Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullas quoque ex Italia, ejus adventum Babylone opperiri. Verùm deterritus a Magis, qui affirmabant, hanc urbem ei fatalem fore, castrametatur procul Babylone ducentis stadiis, non sine magna omnium admiratione. Quamobrem ab Anaxarcho philosopho compulsus est Magorum prædicta contemnere. Ergo cum exercitu urbem ingrediens, ex omnibus ferè orbis partibus obvios habuit legatos, a quibus & coronas & amplissima munera accepit, eosque benignè susceptos domum remisit. Deindè funus Hephæstionis celebrari curavit, in quo plusquam duodecim millia talentum impendit. *Curt. Plut. Diodorus*, qui magnificentissimum exequiarum apparatum graphicè describit *l.* 17.

Olymp.

Olymp. 114.	Urbis	Ante Christū
ann. 1.	430.	324.

Veneno, vel crapula Babylone moritur

Alexander. Quando autem obierit, difficilior res est, quàm ut paucis expediri possit. *Plutarchus* scribit, contigisse id die 28 Daesii, mensis Macedonici, qui majore sui parte Majo Juliano respondet. *Pontacus* quoque in notis Eusebii autumat, obiisse Alexandrum verno tempore. *Scaliger verò l. 5 de Emend Temp.* in capite, cui titulus: *De Thoth annorum Philippi, & mortis Alexandri*, decessisse eum tradit diebus æstivis. Scaligero assentitur *Brietius*, qui Alexandri morti præfinit diem 19 Mensis Julii. Consule *Ricciolium l. 3, c. 4, n 9.* Cæterum mortuus est Alexander ætatis anno tertio & tricesimo, ut habet *Cicero in Philippica quinta*, *Diod. l. 17, Just. l 12 Arrian. l 7 Petav. R.p. 1 l. 3 c. 14, & p. 2 l. 1, c. 16.* Regnavit juxta *Ricciolium* annos duodecim integros, paucissimis diebus deficientibus, aut abundantibus. Verùm *Diodorus*, cui subscribit *Petavius* regnasse ait annos 12, menses septem: *Livius Dec. 1, l 9*, annos 13, totidemq; *Cornelius Nepos in Eumene*. Post Darii mortem imperavit annis haud amplius septem; qua in re turpissimè erravit Autor *Chronologiæ Sanctæ*, qui contendit, Alexandrum duodecim annos post Darium imperasse; quemadmodum lapsus est in consignando Arbelicæ victoriæ, atque obitus Alexandri anno. Adi *Petav. R. p. 2, l. 1, c. 16*, & præsertim *l. 10 de Doct. Temp.*

Cæterum, erudite lector, monitum te velim, in connectendis Olympiadibus cum Epocha Romanorum, atq. hanc cum annis ante Christum natum, nos summa fide adhæsisse *Ricciolio*; ac dedita opera a *Diodoro* in hac collatione discessisse: quòd videlicet in annotandis Consulibus, sive Fastos Siculos, sive alios depravatos autores secutus, subindè aberrat, & aliquando septem, & octo annis; ut jampridem observarunt summi viri, *Clareanus in Chronologia*, *Petavius l. 9, de Doctrina Temporum*, *Ricciolius l. 4, c. 3; & c. 4, n. 4.*

DE

DE Q. CURTIO RUFO TESTIMONIA.

C. Suetonius Tranquillus in Indice excellentium Rhetorum, libello ejus mutilo in MSS. præposito:

Q. CURTIUS RUFUS.

C. Cornelius Tacitus, Annal. XI.

NE tamen miles otium exueret, inter Mosam, Rhenumque, trium & viginti millium spatio, fossam perduxit (Corbulo) qua incerta Oceani vetarentur; insignia tamen triumphi indulsit Cæsar (Claudius), quamvis bellum negavisset. Nec multò post CURTIUS RUFUS eundem honorem adipiscitur, qui in agro 1 Mattiaco reclusérat specus quærendis venis argenti: Unde tenuis fructus nec in longum fuit. At legionibus cum damno labor; effodere rivos, quæque in aperto gravia, humum infra moliri: queis subactus miles, & quia plures per provincias tolerabantur, componit occultas literas nomi-

1. *Al. Maciaco, vel Mazyaco. Vide Lips. Satur.* II.

ne exercitum, precantium Imperatorem, ut quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret. De origine 2 CURTII RUFI, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa prompserim; & vera exequi pudet. Postquam adolevit, sectator quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, & audita est vox: *Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro consule venies*. Tali omine in spem sublatus, digressusque in urbem, & largitione amicorum, 3 simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturam, Principis suffragio assequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, CURTIUS RUFUS VIDETUR MIHI EX SENATUS. Longa post hæc senecta, & adversus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, Consulare imperium, triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit; atque ibi defunctus, fatale præsagium implevit.

---

2 *QUINTI*, *addit Catanaus*.
3 *singulari*, *citat Catanaus*.

C. Pli-

C. Plinius Cæcilius Secundus Epiſtol. lib. VII, Epiſt. XXVII, ad Suram, de Curtio Rufo.

ET mihi diſcendi, & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe phantaſmata, & habere propriam figuram, numenque aliquod putes inane, ſeu vanam ex metu noſtro imaginem capere. Ego, ut eſſe credam, in primis eo ducor, quod audio accidiſſe CURTIO RUFO. Tenuis adhuc, & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat, inclinato die ſpatiabatur in porticu; offertur ei mulieris figura humana grandior, pulchriorque. Perterrito, Africam ſe futurorum prænunciam dixit: iturum eum Romam, honoresque geſtorum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem provinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique nave, eadem figura in littore occurriſſe narratur. Ipſe certè implicitus morbo, futura præteritis, adverſa ſecundis auguratus, ſpem ſalutis, nullo ſuorum deſperante, projecit.

AD LECTOREM.

QUÆ editione proxima, de scriptis Curtii, ac authore, in limine præmiseramus, contrahenda nobis visa sunt; ut obiter de præstantissimo scriptore, quæ de ipso scire interest, lectori approbemus. Præter M. Tullium, ac Juvenalem, apud quos hoc nomen extat, Tacitus, ac Plinius, quemadmodum ex testimoniis, quæ jam præmisimus, apparet, Curtii cujusdam meminerunt. Et uterque Rufi addidit cognomen. Neque aliter Tranquillus in Catalogo, quo Rhetores præclari indicantur, qui libello de iisdem mutilo præmittitur in MSS. Esse autem nostrum, cujus tres postremi meminere, inter eruditos ferè convenit: nec multum abest, quin plerique omnes, rhetorem, causidicum, declamatorem, etiam quæstorem, ac prætorem, consulemque, ac Africæ proconsulem, eundem cum historico, qui magni Alexandri res con-

conſcripſit, arbitrentur. Quemadmodum vixiſſe ſub Auguſto, ac Tiberio, ſed & ſcripſiſſe; quidam & ſub Claudio ſuperfuiſſe exiſtimant. A quibus nobiliſſimus Rutgerſius ſeorſim abiit, qui ſub Veſpaſiano floruiſſe in variis probavit, quem non temerè rejiciendum, & cum cura adeundum cenſeo. Quanquam, ne de veritate quidem amplius quærendum videretur, ſi habendam Cataneo fidem, omnibus conſtaret, qui in manu exarato exemplari, ipſam hanc hiſtoriam de geſtis Alexandri ſcriptam, Q. Curtio, & quidem Rufo, qui Auguſto Cæſare, ac Tiberio floruerit, inſcribi ſic teſtatur: Legi in fine digno exemplari, Hiſtoriam de geſtis Alexandri, compoſitam a Q. Curtio Rufo, qui inibi fatetur, ſe fuiſſe ſub Auguſto, & Tiberio, & ſub Veſpaſiano, quantum conjectura aſſequi poſſumus. *Cætera incerta ſunt, & quia cætera, hoc ipſum. Imo & hoc ipſum magis, quia cæteris Veſpaſianum jungit. Jam, qui politiſſimum dicendi genus, & puriſſimam Latinitatem, certum ævi argumentum arbitrantur; neminem Latinè ſub Veſpaſiano, qui antiquitatem accuratè exprimeret, ſcripſiſſe, quomodo probabunt? Quam ſi ævo noſtro, ac parentum, eleganter quidam expreſſerunt, nondum video, cur a Romanis id removeamus, quod ne noſtris quidem, ex felici imitatione, hactenus negatum eſt. Quippè & hodie ætatem quiſque, aut ſcriptorem eligit, quem imitetur, ut cum cura imitetur, quem eligit*

git. Ut omittam principem historiæ Salustium, ætate integra a scriptis C. Cæsaris, coævi, abiisse, cum diversum in dicendo, tum qui Græcis suis, tanquam peregrinus, hæret: Ut & maximus scriptorem Tacitus post illum. Librum primum, ac secundum, facilè recentioribus ascribes: qui historiam Curtii faciliùs supplere potuerunt. Et hoc ipsi produnt. Hujus quoque bono, ut diversitas, videlicet, scribendi, pro encomio authoris fit, a quo longissimè absunt. Porrò, ut in viam redeamus: In authore lacteo, ac minimè fucato, bonum nobis factum videbatur, si simpliciter, ac sine apparatu scenico prodiret: ideòque ornatum adhibuimus, qui nudum commendare posset. Optimam editionem sed cum aliis collatam, damus. Regis expeditionem, quam describit, accuratè expressam, aliaque ejusdem generis, addidimus, de cæteris securi: Ne vel Observationibus, vel Notis, hac præsertim forma, commendetur, qui sine istis voluit intelligi, ac potest. Denique, ut verbo dicam omnia, matronam exhibemus, sed pudicam, quæ in publicum sic prodit, ut non alio, quàm suo cultu commendetur.

SUPPLEMENTI IN Q. CURTIUM

De rebus geftis

ALEXANDRI MAGNI

LIBER PRIMUS.

HILIPPUS MACEDO (qui, primus omnium regum ejus gentis, Macedoniæ regnum, fubacta tota Græcia, ad fummam potentiam evexit). Amyntæ, viri prudentiffimi, omnibusque imperatoriis virtutibus inftructi, filius fuit. Is Amyntas ex Eurydice uxore tres filios fufceperat; Alexandrum, Perdiccam, & Philippum Alexandri Magni patrem, atque filiam, Euryonem. Infidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias generi, mariti morte pacta, occidendum virum, regnumque adultero tradendum fufceperat, oppreffus fuiffet, ni filia pellicatum matris, & fceleris confilia prodidiffet.

Post mortem Amyntæ, Alexander, major natu filius, regno potitus est. Qui inter initia regni, cogente sanè durissimo necessitatis telo, bellum ab Illyriis, pacta mercede, datoque Philippo fratre obside, redemit. Interjecto quoque tempore, per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat. Quæ res Philippo ad maxima egregiæ indolis incrementa profuit. Siquidem tota custodiendi pueri cura Epaminondæ, strenuissimo Thebanorum Duci, atque philosopho præstantissimo, hac conditione demandata est, ut commissum sibi puerum diligenter servaret, & summo studio in id juxta incumberet, ut moribus principe dignis, atque honestis disciplinis quàm optimè imbueretur. Fovebat ea tempestate laudatissimus princeps domi filio suo Epaminondæ præceptorem Pythagoricum, sub quo Philippus multum profecit. Interea temporis Alexander, insidiis matris Eurydices adpetitus, occubuit: cui tamen antea Amyntas, in scelere deprehensæ, propter communes liberos, ignarus iisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque ejus Perdiccas, simili insidiarum fraude, relicto parvulo filio decipitur. Sub idem tempus Philippus commodum e custodia elapsus, diu, non regem, sed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, serumque auxilium in expectatione infantis erat, compulsus a populo, regnum Macedoni-

cedonicum malè affectum, cum bellicis artibus, tum philosophiæ præceptis præmunitus, adprehendit, anno CCCC ab Urbe condita, Olimpiade CV. Circa prima itaque regni primordia, rerum infinita multitudine in diversas trahente partes, finitimis undique in Macedoniam irruentibus populis, bellisque velut conspiratione quadam ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diversis locis, uno tempore confluentibus, Rex Philippus cautius omninò agendum esse considerans (omnibus enim par esse non poterat) alia, interposita pactione, composuit, alia redemit, facillimis aggressis, ut militum trepidos firmaret animos, & sibi hostium contemptum demeret. Primum illi cùm Atheniensibus certamen fuit; quibus per insidias victis, metu gravioris belli cum interficere posset, omnes incolumes sine pretio dimisit: quæ res illi magnam & gratiam, & auctoritatem conciliavit. Captis deinde Pæonibus, bellum in Illyrios transtulit: ibi multis hostium millibus cæsis, Larissæam urbem nobilissimam cepit.

Hinc Thessalos, non cupiditate prædæ, sed quòd exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus quàm bellum metuentes, adoritur. Quibus ex improviso præoccupatis, atque in potestatem redactis, jungendo equitum, peditumque fortissimas turmas & copias, invictissimum fecit exercitum. Quibus re-

bus feliciter gestis, Olympiada, Neoptolemi regis Molossorum filiam, uxorem ducit, conciliante nuptias altore virginis Arisba Rege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troadam in matrimonio habebat: quæ causa illi exitii, malorumque omnium fuit. Nam dum regni incrementa affinitate Philippi se acquisiturum sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. Post nuptias autem Philippus per quietem visus est conjugis alvo insignem affixisse bullam, cujus sculptura, quemadmodum is existimaverat, leonis haberet imaginem. Quod vates ita sunt interpretati; Ipsam quidem esse gravidam, animosum quoque, & leonis natura præditum infantem parituram. Deinde cùm Philippus urbem Methonem expugnaret, jactu sagittæ dextrum amisit oculum. Nihilominus tamen pacem deprecantibus dedit, mitisque etiam adversus victos fuit. Pagas etiam capiens, imperio suo adjecit. Triballorum quoque gentem, & quicquid præterea terrarum in proximo erat, invadens, omnia uno velut impetu devicit. Debellatis finitimis, atque confirmato jam Macedoniæ regno, cùm domum rediisset, natus est ipsi Alexander filius ex Olympiade uxore, VIII idus Aprilis, dicit Plutarchus: ab eo autem, qui illum in Latinum convertit, scribitur, circa idus Augusti: quod sanè, cujus sit error, dubium est. Porrò Philippus, veluti e specula quadam, libertati omnium insi-

insidiatus, Græcorum civitates, quæ dominandi libidine singulæ imperare cogitaverant, omnes in suam redegit potestatem. Inferioribus enim contra superiores suadens certamina, omnibus ad invicem callidè incitatis, a Thebanis etiam (qui tamen antea eum, tanquam hostem, repellere conabantur) contra Lacedæmonios, & Phocenses, qui, templo Apollinis spoliato, milites conduxerant, necessitate urgente, dux electus, oppressis sacrilegis, magnamque inde apud omnes nationes gloriam adeptus, omnium ad ultimum efficitur Dominus, ac Princeps, & victos pariter, atque victores servitutem subire coegit. Inde in Cappadociam trajiciens, captis, & occisis finitimis regibus, universam provinciam imperio Macedoniæ adjecit. Olyntho quoque expugnata, Thraciam invasit. Nam cùm eum fratres duo, Thraciæ Reges, de terminis regni ambigentes, disceptationum suarum judicem eligerent; Philippus ad judicium, velut ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu venit, & utrumque regno, de quo disceptabant, spoliavit: omnes sanè principes docens, concordiam maximum, ad conservanda imperia, atque principatus stabiliendos, adminiculum esse.

Alexander autem factus annorum duodecim, rebus bellicis admodum delectari, & excelsæ indolis manifestissima præferre indicia cœpit. Cùmque ex æqualibus nonnulli

 nulli

nulli ex eo percunctarentur, ad Olympicum nunquid stadium libens decertaret? (plurimum enim pedum celeritate pollebat). Libens equidem, inquit, si decertaturos mecum reges sim habiturus. Olim cùm fortè, absente Philippo, legati a Persarum Rege venissent, eos cùm hospitio, tùm consuetudine captos, jucundissima sibi familiaritate conjunxit: admirantes, quòd is nihil aut humile, aut puerile sciscitaretur; sed aut viarum longitudinem, aut superiorum itinerum modos perquirebat, multa super rege, qualis in hostes esset; nunc super Persis, quæ vires, aut quæ esset potentia, rogitabat. Quas res admirati legati, latè diffusam Philippi gravitatem nihil præ hujus pueri indole, & majore, quàm ætas pateretur, animi magnitudine, duxerunt. Quoties a Philippo aut nobile quoddam captum oppidum, aut memorabili prælio parta victoria nunciabatur, haud magnopere lætabatur; cæterum ad suos ajebat æquales: Omnia, o pueri, genitor occupabit, ita ut ne vobiscum grande ullum, ac insigne facinus ostentare mihi sit reliquum. Non enim ipsum ulla illecebrarum, aut pecuniæ, *sed* sola virtutis, ac gloriæ cupido tenebat: quòque majores a patre facultates acciperet, eò se minora gerere posse existimabat. Quocirca, crescente dominio, gerendis præclaris rebus materiam magna ex parte exhaustum iri ratus, non opes, non deliciarum usus, verùm

certa-

certamina, & pugnas ardebat, & principatum, unde sibi ob virtutem, gloriam, nominisque immortalitatem (quæ spes nec Alexandrum, nec quenquam alium bonum, unquam fefellit) compararet, affectabat. Quamobrem ipsius cura, compluribus (uti par erat) nutritoribus, pædagogis, ac præceptoribus est demandata: in primis tamen Aristoteli, ex cujus disciplina decem fermè annis informatus est. Eodem ferè tempore Philippus Delphos misit, consulens de successore, responsumque tale accepisse ferunt: Is demum tuo imperio, omnique orbe potietur, quemcunque Bucephalus sessorem passus fuerit. Erat autem Bucephalus equus forma spectabilis, atque ferocissimus, quem Philonicus Thessalus Philippo XIII talentis emerat. Hunc diu Philippus sub claustris præferratis asservari jussit: mansit tamen ita ferus, ut planè nullus eum ne tangere quidem ausus fuerit. Quare factum est, ut eum Philippus removeri, atque abjici jusserit. Alexander verò dum fortè adesset: Qualem, inquit, isti equum perdunt, dum eo per imperitiam, ac mollitiem uti nesciunt? Cùmque mira arte sine verberibus tractasset equum, tandemque consensum ad cursum admisisset, tum calcibus usus est, ac molliter flexis habenis quum equum reduxisset, descendentis caput exosculatus pater, emissis lacrymis: Aliud, inquit, o fili, tibi par regnum quære; quando te jam Macedo-
nia

nia non capit. Præsagiit vir prudens tam excelsæ indoli non suffecturam paternam ditionem. Post hæc Philippus toti Græciæ bellum inferre statuit, ad quod percommodum ratus, si Bizantium, nobilem, & maritimam urbem, in potestatem redegisset: eandem sibi resistentem obsidione cinxit: relicto domi ad Regni curam filio Alexandro, tum XVI annos nato. Hæc urbs a Pausania Spartanorum Rege condita, a Constantino postmodum gloria, opibusque aucta, atque renovata, & a nomine suo Constantinopolis dicta, circiter MCL annos sacratissimi Imperii sedes, totiusque Orientis caput fuit. Nunc tamen (proh dolor!) fœdissimæ, atque impiissimæ Turcarum gentis imperio subjacet. Sed ut ad Philippum redeam: Exhaustis in obsidione opibus, piraticam aggreditur, centumque septuaginta navium spolia rapuit, atque militibus suis distribuit. Ne autem in unius urbis obsidione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortissimis, multas Chersonesi urbes expugnavit: filium deinde Alexandrum XVIII annos natam, virtutis, & promptitudinis in rebus agendis manifestissimæ, ut sub patris militia tyrocinii rudimenta deponeret, ad se accersivit. Cum quo in Scythiam prædandi causa, more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus, est profectus: Eaque expugnata, viginti millia puerorum, ac fœminarum capta, pecoris magna vis, auri argen-

argentique nihil, XX nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa sunt. Sed reverenti a Scythia Philippo, Triballi occurrunt, negantes se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, mox & prælium, in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cùm omnes occisum putarent, præda amissa est. Quàm primùm ex vulnere convaluit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert. Cujus causa Thebani se junxere, metuentes, ne, victis Atheniensibus, veluti vicinum belli incendium ad se transiret. Inita societate, inter civitates paulò ante infestissimas, legationibus totam fatigant Græciam, communem hostem communibus viribus summovendum putantes. Quædam civitates motæ, Atheniensibus sese jungunt, quasdam autem belli metus ad Philippum traxit. In hac pugna Philippus Alexandrum filium alteri cornu præfecit. Ubi laudatissimi herois virtus clarissimè emicuit. Talem enim in eadem pugna se præstitit, ut non inferior patre, imò etiam nulli secundus extiterit: postea quoque eam victoriam sibi invidia, ac fraude patris præreptam fuisse conquestus sit. Commisso itaque apud Chæroneam prælio, etsi Athenienses numero militum longè præstarent, a Macedonibus tamen, continuo, ac diuturno bellandi usu exercitatissimis, vincuntur. Non autem immemores

mores pristinæ gloriæ cecidere. Hic dies universæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finiit. Cæterùm cùm Philippus semper erga Alexandrum optimè affectus fuisset, tandem ex Cleopatra noverca, Olympiadi superinducta, discordia orta est. Causam adhibuit Attalus avunculus Cleopatræ: qui cùm in nuptiis Macedones exhortaretur, deos orarent, ut ad regni successionem legitimus ex Philippo, & Cleopatra crearetur hæres, excandescens Alexander: O improbum caput, inquit; nos verò tibi nothi videmur? simulque in eum conjecit poculum. Insurgens inde pater contra Alexandrum, stricto eum petiit ferro; ictus tamen, inclinatione corporis ab Alexandro evitatus, inanis excidit. Tunc Alexander convitiis patrem adortus, receptam Olmpiadem matrem secum in Epirum duxit. Eum tamen Philippus, exprobrata sibi a Demarato Corinthio hac eorum discordia, paulò post multis precibus ægrè revocavit. Inter hæc nuptias Cleopatræ filiæ, & Alexandri fratris Olympiadis, quem pulso Arisba regem Epiri fecerat, Philippus celebrat. Dies erat pro magnificentia duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, insignis. Sed nec ludorum celebritas deerat, ad quorum spectaculum Philippus, cùm sine custodibus medius inter duos Alexandros, filium, generumque procederet; Pausanias,

nobi-

nobilis ex Macedonibus nemini suspectus adolescens angustiis occupatum Philippum in transitu obtruncavit, diemque, lætitiæ destinatum, fœdum luctu funeris fecit. Hic puer stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat, qui eum etiam postea, tanquam vile scortum, libidini convivarum subjecit. De quo, Philippo conquestus, qui multùm quidem ex rei turpitudine est motus; sed Attalo, ob magnam familiaritatem, & quòd ejus operâ tunc uteretur, ut noceret, induci haud potuit. Erat etiam Attalus, ob Cleopatram, proximè a rege in matrimonium acceptam, arctissima ei junctus cognatione, copiarumqne in Asiam præmissarum dux fuerat delectus; vir in rebus bellicis egregiæ fortitudinis. Idcirco Rex potius, ut Pausaniæ animum justissimo dolore incensum mulceret, est conatus: datisque ei magnis muneribus, loco insuper honestiori, inter corporis sui custodes, honoravit. Sed ille implacabili ardens ira, decrevit, non tantùm de eo, qui sibi injuriam intulisset, sed & qui ulcisci illatam noluisset, pœnam sumere. Vixit Philippus annos XLVII, regnavit XXV, Macedonum rex XXIII, cui maximæ opes erant instrumenta bellorum; divitiarum, quæstu quàm custodia solertior: itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo, & perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi; blandus pariter,

ter,

ter, & insidiosus alloquio: qui plura promitteret, quàm præstaret: in seria, & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, instruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, solemnis illi consuetudo. Inter hæc eloquentia, & insignis oratio, acuminis, & solertiæ plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deesset ornatus.

LIBER

LIBER II.

Nno ab urbe condita CCC-CXVIII, mortuo Philippo, Alexander filius, (ob magnitudinem rerum gestarum Magnus appellatus) vigesimo ætatis anno, plenum invidia, & gravissimis odiis, ac periculis undique circumseptum assequutus est Imperium. Nec enim vicinæ barbarorum provinciæ, & nationes modestè servitutem ferebant, avita verò dominia, patriosque principatus affectabant. Primò omnium autem quoquot paternæ cædis causa fuerant, gravibus affecit pœnis. Deinde sepulturæ ejusdem maximam impendit curam. Principatum verò multò melius, quàm quisquam existimasset, confirmavit. Iuvenis enim, atque ob ætatem adhuc teneram, ab aliquibus contemptui habitus, vulgus ipsum humanissimis sermonibus ita in sui benevolentiam traxit, ut & spem maximam omnibus faceret, & metum simul, atque contemptum sui universis demeret. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem, dedit. Quo facto tantum sibi conciliavit favorem, ut alii corpus, non virtutem, alii verò nomen Regis solùm immutatum esse dicerent. Et quum initio tumultus undique contra ipsum exorti essent, audacia, & animi

animi constantia incredibili citissimè motus omnes compressit. Profectus deindè Corinthum in Peloponnesum, generali totius Græciæ concilio, contra Persas (quorum erat eo tempore summum in terris imperium, quique Græciam sæpè multis cladibus afflixerant) Imperator est designatus. Siquidem pater ejus idem bellum inchoaverat; morte tamen præventus, consummare haud potuerat. In hujus belli apparatu nunciatur, Athenienses, Thebanos, & Lacedæmonios, ab eo ad Persas defecisse, auctoremque ejus defectionis, magno auri pondere a Persis corruptum, Demosthenem oratorem extitisse. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate, instructo, paratoque exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent. In transitu hortatus Thessalos, beneficiorum patri commonefaciens, commemorata etiam veteri cognatione, quæ sibi cum illis per Herculem esset, sermonibusque humanissimis, ut magna a se sperarent, persuasos induxit, ut, communi totius Thessaliæ decreto, universæ gentis dux crearetur, omniaque vectigalia, atque redditus suos ei traderent. Tanta autem in juvene celeritas, tamque efficax in rebus agendis diligentia, omnes, qui per contemptum ab eo erant alienati, perterrefecit. Athenienses itaque sicut primi defecerunt, ita etiam primi pœnitere cœperunt, pueritiam Alexandri antea spre-
tam

tam supra virtutem veterum ducum extollentes: missisque legatis, bellum deprecabantur. Quibus auditis, & graviter increpatis, bellum remisit. In ea legatione Demosthenem quoque fuisse ferunt, sed cum cæteris ad Alexandrum non pervenit: siquidem a Cytherone Athenas reversus est, sive correptus timore, quòd frequenter Philippum cum suis vituperasset, atque in sua republica contra Macedones verba fecisset, sive ut regi Persarum (a quo magnam auri summam, ut Macedonum causam oppugnaret, accepisse dicebatur) omnem de se suspicionem eximeret. Hoc quoque ipsi ab Æschine exprobratum ajunt, qui in oratione quadam de acceptis muneribus ita dicit: In præsens sanè regium aurum sumptus huic suppeditat; sed hoc deinceps haud sufficiet, cùm nullæ opes moribus improbis satis esse possint. Alexander, sedatis motibus, qui in Græcia erant exorti, antequam in Asiam cum exercitu trajiceret, per Thraciam iter faciens, Pæones, Triballos, Illyrios, aliosque finitimos petere instituit, quos novis rebus studere acceperat. Nam quòd regno ejus cùm finitimi, tùm maximè infidi erant, minimè negligendos censuit, præsertim cùm in tam longinquas a domo regiones cum exercitu profecturus esset. Ex Amphipoli igitur cum copiis profectus in Thraces, (quos Græci Autonomos vocant, nullius imperio, nullius legibus obnoxios) decem

dierum

dierum itinere ad Hæmum montem pervenit: ibi, circa aditus angustias, negotiatorum; atque Thracum ingentem manum collectam obviam habuit. Insederant montis verticem, curribusque pro vallo, quà patebat aditus, utebantur, inde pugnaturi, si necessitas postulasset: Sin autem ex adversa montis parte peterentur, currus in Alexandri phalangem magno impetu erant immissuri, quod & fecerunt. Sed milites ab Alexandro edocti, alii laxatis ordinibus, alii corpora humi strata scutis contegentes, periculum omne devitarunt. Hinc alacriores facti, ingenti clamore in hostes feruntur, eosque uno impetu superavere. Alexander, protinus superato jugo, per Hæmum montem in Triballos ad flumen Lygium profectus est. Syrmus Triballorum Rex erat: is, cognito Alexandri adventu, uxores, ac pueros, cæteramque imbellem turbam, ad Danubium in insulam Peucam confestim misit, quò & Thraces Triballis finitimi se receperant. Nec multò post & ipse Syrmus eòdem fugit. Reliqua Triballorum multitudo ad alteram insulam se contulerat, in eo loco, ex quo pridie Alexander moverat, sitam. Alexander Triballos repetens, hostes ex sylvis in aperta provocatos superat, tribus millibus cæsis, reliquis in fugam conjectis, paucisque captis. Post hanc pugnam Alexander ad Danubium profectus, ad insulam, in quam Triballi, ac Thraces confuge-

fugerant, contendit; cui tamen barbari summa vi restiterunt; quod erat iis facilius, quoniam & naves paucæ erant, & insulæ maxima pars prærupta, ac præceps, & fluminis cursus, utpote in angusto conclusus, concitatior. Quapropter Alexander abductis indè navibus; trajecto noctu flumine, MD equitibus, peditisque IV millibus, Getas (quorum circiter IV millia equitum, peditumq; supra X millia prohibendi animo in adversa ripa armatos viderat) petiit. Quo facto territi Getæ, ne primum quidem impetum sustinuere. Res prorsus ingentis audaciæ iis visa, Alexandrum tam facilè unica nocte Danubium, omnium Europæ fluminum amplissimum, atque altissimum, nullo ponte injecto, transisse. Confugientibus igitur illis in sylvarum solitudines; atque latebras, Rex urbem vacuam nactus, cepit, soloque æquavit. Huc loci venere legati a cæteris Danubii accolis, a Syrmo Triballorum Rege, atque Germanis, ad Alexandrum, ut cum eo amicitiæ fœdus inirent. Quibus in fidem, & amicitiam acceptis, e Germanis quæsivit: Quidnam in humanis rebus præ cæteris extimescerent: ratus nominis sui magnitudinem ante omnia ipsis formidolosam videri. Illi hoc se in primis timere responderunt, ne fortè in sese aliquando cœlum rueret. Alexander nihil motus responsi superbia, tantùm adjecit: Germanos superbos esse, eosque domum remisit. Indè in Agrianos, &

Pœo-

Pronas iter persequenti nunciatum est, Clytum Bardikes ab eo defecisse, Glauciamque Taulantiorum Regem se ei conjunxisse. Erant & qui nunciarent fore, ut Autariatæ ipsum in itinere adorirentur. Proinde negotio de Autariatis Lagaro Agrianorum Regi (qui patri Philippo admodum charus, Alexandro quoque perquam familiaris erat) commisso, insuper Cyna sorore, ubi Pellam revertisset, ultro in uxorem promissa, ipse ad Clytum, Glauciamque magna celeritate contendit, eosque vario prœlio vicit, atque prostravit. Hæc agenti, superveniunt nuncii, multos in Græcia res novas moliri, civitatesque non paucas, & in primis Thebanos ab eo defecisse. Qua re motus Alexander, in Macedoniam est reversus, ut factum in Græcia tumultum reprimeret. Thebanis autem conantibus præsidium Macedonicum ex arce Thebana (quam Cadmeam vocant) depellere, ipsamque, præaltis fossis, & munitissimo vallo cinctam, obsidentibus, Rex cum exercitu magnis itineribus profectus, non longè a Thebis cum omnibus copiis insedit. Itaque Thebanorum duces, quoniam Alexander præter spem omnium advenerat, ac incertum erat, utrum auxilia, sicuti a nonnullis civitatibus petierant, illis adventura essent, de belli ratione consultare cœperunt. Omnibus tandem consentientibus, belli discrimen subire constituerunt. Sed Rex suos continuit, illis spatium

pœni-

pœnitendi, mutandique consilii exhibens, nullo pacto futurum existimans, ut una civitas contra tantas copias esset pugnatura. Habebat enim ultra XXX millia peditum. equitumque ad III millia, omnes laboribus bellicis exercitatissimos, quorum virtuti confisus, Persicum bellum susceperat. Sanè si Thebani, temporum fortunæ cedentes, pacem petiissent, Rex eorum postulatis libentissimè annuisset; nam tum mirifico studio ad Persas in Asiam transire properabat. Cùm tamen armis, non precibus uti decrevisset, Alexander Macedones ad prœlium instruxit. A Thebanis contra hostes numero longè superiores summis viribus, atque impigrè decertatum est. Interim Macedonibus, qui custodiæ Cadmeæ arcis præerant, a tergo invadentibus, circumventi Thebani, in ipsa pugna ceciderunt. Capta civitas, & direpta, urbs eversa funditus est. Qua quidem in re ea spes, idque consilium extitit Alexandro, ut hujusmodi casu, ac terrore compressi Græci, quietiùs, dum abesset, agerent: cùm alioqui incusantibus Thebanos sociis Phocensibus, ac Platæensibus morem gerere, gratificarique concupisceret. Plures sex millibus oppetiere: Triginta millia vendidit, ex quibus quadringentorum quadraginta talentorum argenti summam coegit. Pindari vatis tamen stirpi pepercit, summum in doctos favorem manifestissimo exemplo testatus. Non omittendum videtur, quòd hic rerum gestarum

Alexandri scriptores de Timoclea referunt, quam insignem Thebanam fœminam Thracius quidam dux constuprasse dicitur: cumque post id eam posceret pecuniam, solus a muliere ad puteum seductus fuisse, in quo diceret pretiosiora rerum suarum occultari. Ducem igitur super os putei, spectandi causâ inclinatum, illa in profundum detrusit, supernèq; injectis lapidibus oppressit. Ob id facinus adductam ad se in vinculis fœminam, percunctatus est Alexander, quænam esset? Ea imperterrita, Theagenis, inquit, sum soror, qui contra Philippum electus imperator fortiter pugnans pro Græciæ libertate occubuit. Magnanimitatem mulieris & constantiam admiratus Rex, liberam eam cum filiis dimisit. Athenienses Thebarum casum molestè, & cum summa commiseratione ferentes, profugis portas contra Regis edictum aperuerunt. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secunda legatione denuo bellum deprecantibus, ita domum remiserit, ut oratores, & duces, quorum fiduciâ toties rebellent, sibi dedantur. Eò tamen demum res est deducta, ut, retentis oratoribus, duces in exilium agerentur, qui confestim ad Darium Regem Persarum profecti sunt. Cæterum coactis in Isthmo Græcis, & expeditionem in Persas decernentibus, Alexandro plures philosophi, & oratores occurrunt, præter Diogenem Cynicum, qui tum versabatur Corynthi, & Alexandrum parvi faciens,

in Gra-

in Cranio habitabat. Miratus Alexander, ad eum in sole apricantem venit, rogans, reine cujusquam indigeat: at ille, ut paulum, inquit, a sole discedas. Quò responso Alexandrum adeò delectatum ferunt, ut ad suos conversus dixerit, se Diogenem esse velle, si Alexander non esset.

Rebus Græciæ compositis, adventante vere, ipsaq; Græcia cum Macedonia Antipatro (cui ex amicis maximè fidebat) commissis, ad Hellespontum cum exercitu profectus, in Asiam incredibili ardore mentis accensus trajecit. Cùm autem delati in continentem essent, primus Alexander jaculum, velut in hostilem terram, conjecit, armatusque de navi; tripudianti similis, prosiluit, atq; ita hostias cædit, precatus, ne se Regem illæ terræ invitæ accipiant. Indè hostem petens, milites a populatione Asiæ prohibuit; parcendum suis rebus præfatus; nec perdenda ea, quæ possessuri venerint. In exercitu ejus fuerunt XXXII millia peditum, non supra V millia equitum, navesque CLXXX. Hac tam parva manu universum terrarum orbem utrum sit admirabilius quòd vicerit, an quòd aggredi ausus fuerit, incertum est: cùm ad tam periculosum bellum, non juvenes robustos, nec primo ætatis flore, sed veteranos, plerosque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre, patruisque militaverant, elegit: ut non tam milites, quàm militiæ magistros, electos putares. Ordines quoque nemo nisi sexagenarius

duxit, ut si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ Reipubl. videre diceres. Itaque nemo in prœlio fugam, sed omnes victoriam animis conceperunt; nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Alexander deinde passim peractis sacrificiis, maximè apud Trojam ad Achillis tumulum, in quem genus suum ex materna linea referebat (eum ob id felicissimum adolescentem prædicans, quòd suarum virtutum præconem Homerum invenisset) ad interiora Darii Regis Persarum contendit. Hunc Darium Arsani filium, qui, decimus quartus a Cyro, totius orientis monarchiam tenebat, hac potissimùm causa aggredi voluit, quòd a patre suo Philippo tributum requisierat. Darius autem, missa prius superba, contumeliosa, atque imperiosissima legatione, se Regem Regum, ac consanguineum Deorum, Alexandrum verò famulum suum appellans, Satrapis suis id negotii dederat, ut insanientem istum Philippi adolescentulum (sic enim eum per contemptum appellabat) verberibus puerilibus graviter cæsum, indutumque post veste purpurea, sibi vinctum traderent, navibusque unà cum nautis submersis, omnes ejus milites ad ulteriora maris Rubri transportarent. Qui mandatum Regis exequi volentes, ad Granicum amnem, qui Troadem a Propontide disterminat, magna manu, videlicet viginti millibus peditum, & pari equitum nume-

numero confluxerunt, & præruptam fluminis ripam, quà Alexandro omninò trajiciendum erat, obsederunt. Alexander, etiamsi præsentissimum periculum instare cerneret: quippe quum suis ex inferiore atque instabili loco, (erat enim cùm udus, tum cœno lubricus) utpote ex flumine adversùs hostes in eminenti ripa stantes dimicandum foret: suæ tamen fortunæ, ac virtuti, simulque fortitudini militum confisus, amnem trajecit. Et primò quidem non spernenda difficultate pressus, tandem tamen hostes, non tam sua arte, quàm virtute Macedonum, vicit atque prostravit. In eo conflictu Persarum viginti millia peditum, & CCL equites, cæsa: Macedonum non plus XXXIV interfecti sunt. Ea pugna magnum ad res Alexandri momentum peperit. Sardeis enim maritimi barbarorum imperii propugnaculum cepit, iisque, ac cæteris Lydiæ populis, ut legibus uterentur suis, concessit. Ephesum, quarto post pugnam die, lapso inde præ metu præsidio, occupavit. Interim ex Magnesia, & Trallibus legati venerunt, urbium suarum deditionem pollicentes; ad quas in fidem recipiendas Parmenionem cum duobus millibus & quingentis mercenariis, parique Macedonum numero, equitibus ex amicis circiter ducentis misit. Miletum deinde sibi resistentem oppugnavit: eaque potitus, versus Halicarnassum iter ingreditur. Omnibus interjacentibus oppidis primo impetu captis, Halicarnassum

urbem permunitam obſedit, eamque non ſine labore expugnatam ſolo æquavit. Ingreſſus Cariam, Ada Cariæ Regina (quæ Regno ab Orontobate, quem Darius miſerat, pulſa, nihil quicquam in tota Caria, præter Alinda, ejus provinciæ urbem munitiſſimam, tenebat) Alexandro obviam profecta, Alindis urbe tradita, eum in filium adoptavit. Rex nec liberalitatem fœminæ, nec filii nomen aſpernatus, urbem eidem cuſtodiendam reliquit. Tota deinde Caria ſubacta, memor accepti beneficii, eam univerſam Adæ imperio ſubjecit. Hinc in Lyciam & Pamphyliam tendit eo conſilio, ut ora maritima ad Phœniciam & Ciliciam usque in poteſtatem redacta, navales copias hoſtibus inutiles redderet. Devictisque rebellibus Piſidiæ populis, ſummo mentis ardore, nec minore alacritate adversùs Darium, quem cum multis militantium millibus adventare conſtabat, contendens, Phrygiam, per quam exercitus traducendus erat, eſt ingreſſus.

LIBER

LIBER III.

Breviarium Libri.

1 *CElanarum urbe & arce recepta, primariam Phrygiæ urbem Alexander ingreditur: in qua fatalem Gordii nodum solvit, ac deindè obviam Dario ire statuit.*

2 *Exercitus Persici lustratio, de quo quum Darii jussu Eudemus Atheniensis verum, liberumque protulisset judicium, capite mulctatus est.*

3 *Pompa Persarum regum, orto Sole domum procedentium, tunc copiarum Alexandri descriptio.*

4 *Desertas ab Arsane Darii præfecto Ciliciæ fauces, Alexander opportunè occupat.*

5 *Cùm in Cydnum flumen abluendi corporis gratiâ intempestivè descendisset, gravissimo morbo corripitur Rex ipse.*

6 *Qui a fido, sapientique medico Philippo, cui a toto exercitu ingentes gratiæ habentur, pristinæ valetudini mox restituitur.*

7 *Vegetior factus, Darium aggredi cogitat, Sisenemque Persam imprudentiâ delinquentem occidi jubet.*

8 *Darii ante pugnam consilia: tum exercitus Persici consternatio; proximæ internecionis præsagium.*

9 *Utriusque exercitus membra præcipua*

pua & collatio.

10 *Alexandri oratio ad milites.*

11 *Pugna cruenta, in qua* 100000 *peditum, ac* 10000 *equitum Persarum occumbunt, reliquis fusis, fugatisque.*

12 *Castris Darii ingenti præda potitur Alexander.*

13 *Matris & uxoris Darii, nec non aliarum nobilium captivarum luctum ob Regem, quem putabant interfectum, regio prorsus animo levat Alexander.*

14 *Darii gazam immensam, cum ingenti nobilium numero, Parmenioni proditoriè Damasci Præfectus tradit.*

LL

NTER hæc Alexander, ad conducendum ex Peloponneso militem Cleandro cum pecunia misso, Lyciæ, Pamphiliæque rebus compositis, ad urbem Celænas exercitum admovit. Media illa tempestate mœnia interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine excurrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit: indè diffusus circumjectos rigat campos liquidus, & suas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari similis, locum poetarum mendacio fecit: quippe traditum est, nymphas amore amnis retentas in illa rupe considere. Cæterum quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet; at cum extra munimenta se evolvit, majore vi, ac mole agentem undas, Lycum appellant. Alexander quidem urbem destitutam a suis intrat: arcem verò, in quam confugerant, oppugnare adortus, caduceatorem præmisit, qui denuntiaret, ni dederent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim & situ, & opere multùm editam, perductum, quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nuntiare Alexandro, non eadem ipsum, & incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse; ad ultimum, pro fide morituros.

Cæterum, ut circumſideri arcem, & omnia ſibi in dies arctiora viderunt eſſe: ſexaginta dierum inducias pacti, ut, niſi intra eos auxilium Darius ipſis miſiſſet, dederent urbem: poſtquam nihil indè præſidii mittebatur, ad præſtitutam diem permiſere ſe Regi. Superveniunt deindè legati Athenienſium, petentes, ut capti apud Granicum amnem redderentur ſibi. Ille non hos modò, ſed etiam cæteros Græcos reſtitui ſuis, juſſurum reſpondit, finito Perſico bello. Cæterùm Dario imminens, quem nondum Euphratem ſuperaſſe cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli diſcrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis, quàm urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ Regiam: Gordium nomen eſt urbi, quam Sangarius amnis præterfluit, pari intervallo Pontico, & Cilicio mari diſtantem. Inter hæc maria anguſtiſſimum Aſiæ ſpatium eſſe comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ quia continenti adhæret, ſed magna ex parte cingitur fluctibus, ſpeciem inſulæ præbet: ac, niſi tenue diſcrimen objiceret, maria, quæ nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in ſuam ditionem redacta, Jovis templum intrat; vehiculum, quo Gordium Midæ patrem vectum eſſe conſtabat, adſpexit, cultu haud ſane a vilioribus, vulgatiſque uſu abhorrens. Notabile erat vinculum

culum

culum adstrictum, compluribus nodis in semetipsos implicatis, & celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, editam esse oraculo sortem, Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset; cupido incessit animo sortis ejus explendæ. Circa Regem erat & Phrygum turba, & Macedonum; illa explicatione suspensa, hæc solicita ex temeraria Regis fiducia: quippe series vinculorum erat ita adstricta, ut undè nexus inciperet, quòve se conderet, nec ratione, nec visu percipi posset. Solvere aggressus injecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis: Nihil, inquit, interest quomodo solvatur; gladioque ruptis omnibus loris, oraculi sortem vel elusit, vel implevit. Cùm deinde Darium, ubicunque esset, occupare statuisset: ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum classi ad oram Hellesponti, copiis autem præfecit Hegelochum, Lesbum, & Chium, & Con præsidiis hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quingenta attributa. Ad Antipatrum, & eos, qui Græcas urbes tuebantur, sexcenta missa. Ex fœdere naves sociis imperat, quæ Hellesponto præsiderent. Nondum enim Memnonem vitâ excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas; satis gnarus, cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam

intrat. Huic juncti erant Heneti: unde quidam Venetos trahere originem credunt, omnisque hæc Regio paruit Regi, datisque obsidibus, tributum (quod ne Persis quidem tulissent) pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpositus est: ipse, assumptis, qui ex Macedonia nuper advenerant, Cappadociam petiit.

2 At Darius, nunciata Memnonis morte, haud secus quàm par erat, motus, omissa omni alia spe, statuit ipse decernere: quippe quæ per duces suos acta erant, cuncta damnabat; ratus pluribus curam, omnibus abfuisse fortunam. Igitur castris ad Babylonem positis, quo majore animo capesserent bellum, universas vires in conspectum dedit: & circundato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo, numerum copiarum iniit. Orto sole, ad noctem agmina, sicut descripta erant, intravere vallum; inde occupaverant emissa Mesopotamiæ campos, equitum, peditumque propemodum innumerabilis turba, majorem quàm pro numero speciem gerens. Persarum erant centum millia, in quibus eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere, armati bipennibus, levibusque scutis cetræ maximæ speciem reddentibus; peditum decem millia pari armatura sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant

ferant peditum, additis septem millibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant, equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant. Pluribus hærebant ferro præfixæ hastæ, quidam lignum igni duraverant; hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat, ducenti equites. Cum his erant ignobiles Asiæ gentes, duo millia peditum: equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia, Græcorum mercede conducta, egregiæ juventutis adjecta sunt. Nam Bactrianos, & Sogdianos, & Indos, cæterosque rubri maris accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri. Nec quicquam illi minus, quàm multitudo militum, defuit: cujus tum universæ aspectu admodum lætus, Purpuratis solita vanitate spem ejus inflantibus, conversus ad Eudemum Atheniensem, belli peritum, & ob exilium infestum Alexandro, (quippè Athenis, jubente eo, fuerat expulsus) percunctari cœpit. Satisne ei videretur instructus ad obterendum hostem. At ille & suæ sortis, & Regiæ superbiæ oblitus: *Verùm*, inquit, *& tu forsan audire nolis, & ego, nisi nunc dixero, aliàs nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium, & totius Orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: nitet purpura, aurumque fulget armis, & opu-*

& opulentia, quantam qui oculis non subjecere, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sanè, & inculta, clypeis, hastisque immobilis, cuneos, & conferta robora virorum tegit. Ipsi phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt; ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere; quod imperatur, omnes exaudiunt: obsistere, circuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis, quàm milites callent. Et ne auri, argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina, paupertate magistra, stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quem occupant, satiat: tempora somni arctiora, quàm noctis sunt. Jam Thessali equites & Acarnanes, Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, & hastis igne duratis repellentur: pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud, atque aurum ad conducendum militem mitte. Erat Dario mite, ac tractabile ingenium, nisi etiam suam naturam plerumque fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, hospitem ac supplicem, tunc maximè utilia suadentem, abstrahi jussit ad capitale supplicium. Ille, ne tum quidem libertatis oblitus: *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem, expetet pœnas mei consilii spreti ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentia regni subitò mutatus, documen-*

cumentum eris posteris, homines, cùm se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere. Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia subiit Regem: ac vera dixisse confessus, eum sepeliri jussit.

3 Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis, cui præceptum est a rege, ut omnes peregrinos milites, in quos plurimum habebat spei, a Pharnabazo acciperet, operâ eorum usurus in bello. Ipsi Pharnabazo tradit imperium, quod antè Memnoni dederat. Anxium de instantibus curis agitabant etiam per somnum species imminentium Rerum: sive illas ægritudo, sivè divinatio animi præsagientis accersit. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt, & paulò post Alexander adduci ad ipsum, in eo vestis habitu, quo ipse fuisset: equo deinde per Babylonem vectus, subitò cum ipso equo oculis esse subductus. Ad hæc vates varia interpretatione curam distrinxerant: alii lætum id Regi somnium esse dicebant, quòd castra hostium arsissent: quòd Alexandrum, deposita Regia veste, in Persico & vulgari habitu perductum esse vidisset. Quidam non ita augurabantur: quippe illustria Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere, quem Regnum Asiæ occupaturum esse, haud ambigere: quoniam in eodem habitu Darius fuisset, cùm appellatus est

Rex.

Rex. Vetera quoque omnia, ut fit, solicitudo revocaverat. Darium enim in principio imperii vaginam acinacis Persicam jussisse mutari in eam formam, qua Græci uterentur, protinusque Chaldæos interpretatos, imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. Cæterum ipse & vatum responso, quod edebatur in vulgus, & specie, quæ per somnum oblata erat, admodum lætus, castra ad Euphratem movere jubet. Patrio more Persarum traditum est, orto sole demum procedere. Die jam illustri signum e tabernaculo Regis buccina dabatur: super tabernaculum, undè ab omnibus conspici posset, imago solis crystallo inclusa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis: Ignis, quem ipsi sacrum & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti, & sexaginta quinque juvenes sequebantur, puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero; quippè Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant equi; hos eximiæ magnitudinis equus, quem Solis appellabant, sequebatur. Aureæ virgæ, & albæ vestes, regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro, argentoque cælata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium variis armis & moribus. Proximi ibant, quod Persæ immortales vocant, ad decem millia,

lia; cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos cognatos Regis appellant, decem & quinque millia hominum. Hæc verò turba muliebriter propemodum culta, luxu magis, quàm decoris armis conspicua erat. Doryphori vocabantur. Proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem. Hi currum Regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrunque currus latus Deorum simulacra ex auro, argentoque expressa decorabant. Distinguebant internitentes gemmæ jugum, ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia: quorum alterum pacis, alterum belli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam, pinnas extendenti similem, sacraverant. Cultus Regis, inter omnia, luxuria notabatur. Purpureæ tunicæ medium album intextum erat. Pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant: & zona aurea muliebriter cinctus, acinacem suspenderat, cui ex gemma erat vagina. Cydarim Persæ Regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circuibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur: hastas, argento exornatas, spicula auro præfixa gestabant. Dextera, lævaque Regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum

co-

comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi Regis quadringenti sequebantur. Intervallo deindè unius stadii, matrem Darii Sysigambim currus vehebat, & in alio erat conjunx. Turba foeminarum Reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim inde, quas armamaxas appellant, sequebantur. In his erant liberi Regis, & qui educabant eos, spadonumque grex, haud sanè illis gentibus vilis. Tum Regiæ pellices trecentæ sexaginta vehebantur, & ipsæ regali cultu, ornatuque; post quas pecuniam Regis sexcenti muli, & trecenti cameli vehebant, præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum, amicorumque conjuges huic agmini proximæ, lixarumque, & calonum greges vehebantur. Ultimi erant cum suisque ducibus, qui cogerent agmen, leviter armati. Contra, si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat; equis, virisque non aurea, non discolori veste, sed ferro, atque ære fulgentibus. Agmen & stare paratum, & sequi, nec turba, nec sarcinis prægrave: intentum ad ducis non signum modò, sed etiam nutum. Et castris locus, & exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit.

4 Darius autem tantæ multitudinis Rex, loci, in quo pugnavit, angustiis redactus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat. Interea Alexander, Abistamene

ſtamene Cappadociæ præpoſito, Ciliciam petens, cum omnibus copiis in regionem, quæ Caſtra Cyri appellatur, pervenerat. Stativa illic habuerat Cyrus, cùm adverſus Cræſum in Lydiam exercitum duceret. Aberat ea Regio quinquaginta ſtadia ab aditu, quo Ciliciam intramus: Pylas incolæ dicunt arctiſſimas fauces, munimenta, quæ manu ponimus, naturali ſitu imitante. Igitur Arſanes, qui Ciliciæ præerat, reputans quid in initio belli Memnon ſuaſiſſet, quondam ſalubre conſilium ſerò exſequi ſtatuit: igne, ferroq; Ciliciam vaſtat, ut hoſti ſolitudinem faciat: quicquid uſui eſſe poteſt, corrumpit: ſterile, ac nudum ſolum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longè utilius fuit, anguſtias aditus, qui Ciliciam aperit, valido occupare præſidio, jugumque opportunè itineri imminens obtinere; unde inultus ſubeuntem hoſtem aut prohibere, aut opprimere potuiſſet. Tunc paucis, qui callibus præſiderent, relictis, retro ipſe conceſſit, populator terræ, quam a populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos ſe rati, ne conſpectum quidem hoſtis ſuſtinere voluerunt, cùm vel pauciores locum obtinere potuiſſent. Namque perpetuo jugo montis aſperi, ac prærupti Cilicia includitur: quod quum a mari ſurgat, velut ſinu quodam, flexuque curvatum, rurſus altero cornu in diverſum litus excurrit. Per hoc dorſum, quà maximè introrſum

mari

mari cedit, asperi tres aditus, & peranguſti ſunt, quorum uno Cilicia intranda eſt, campeſtris eadem, quà vergit ad mare, planiciem ejus crebris diſtinguentibus rivis. Pyramus & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus, non spacio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu a fontibus labens, puro ſolo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui placidè manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidiſſimus, quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit. Multa in ea Regione monumenta vulgata carminibus vetuſtas exederat. Monſtrabantur urbium ſedes Lyrneſſi,& Thebes; Thyphonis quoque specus, & Corycium nemus, ubi crocum gignitur, cæteraque, in quibus nihil præter famam duraverat. Alexander fauces jugi, quæ Pyſæ appellantur, intravit: contemplatus locorum ſitum, non aliàs magis dicitur admiratus eſſe felicitatem ſuam: obrui potuiſſe vel ſaxis confitebatur, ſi fuiſſent, qui ſubeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos. Dorſum montis imminebat viæ, non anguſtæ modò, ſed plerunque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere juſſerat, ſcrutarique calles, ne occultus hoſtis in ſubeuntes erumperet. Sagittariorum quoque manus occupaverat jugum: intentos

tos arcus habebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prælium. Hoc modo agmen pervenit ad urbem Tarson, cui tum maximè Persæ subjiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille, Parmenione ad inhibendum incendium cum expedita manu præmisso, postea quam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognoverat, urbem a se conservatam intrat.

5 Mediam Cydnus amnis, de quo paulò ante dictum est, interfluit; & tunc æstas erat, cujus calor non aliam magis quàm Ciliciæ oram vapore solis accendit, & diei fervidissimum tempus cæperat. Pulvere, ac sudore simul perfusum Regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque veste deposita, in conspectu agminis (decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis, levi ac parabili cultu corporis se esse contentum) descendit in flumen, vixque ingressi subito horrore artus rigere cœperunt: pallor deindè suffusus est, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti similem ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis in tabernaculum deferunt. Ingens solicitudo, & penè jam luctus in castris erat. Flentes querebantur, in tanto impetu, cursuque rerum, omnis ætatis, ac memoriæ clarissimum Regem non in acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem aqua corpus, ereptum esse, & extin-

extinctum: instare Darium, victorem, antequam vidisset hostem. Sibi easdem terras, quas victores peragrassent, repetendas: omnia aut ipsos, aut hostes populatos: per vastas solitudines, etiamsi nemo insequi velit, euntes, fame atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? quem ausurum Alexandro succedere? Jam ut ad Hellespontum fuga penetrarent, classem, qua transeant, quem praeparaturum? Rursus in ipsum Regem misericordia versa, illum florem juventae, illam vim animi, eundem Regem & commilitonem divelli a se, & abripi, immemores sui querebantur. Inter haec liberius meare spiritus coeperat, allevabat Rex oculos, & paulatim redeunte animo, circumstantes amicos agnoverat; laxataque vis morbi ad hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum autem aegritudo corporis urgebat, quippe Darium quinto die in Ciliciam fore nunciabatur. Vinctum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi e manibus, obscuraque & ignobili morte in tabernaculo extingui se, querebatur. Admissisque amicis, pariter & medicis: *In quo me*, inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire videor: & qui ultro intuli bellum, jam provocor. Darius ergo, cum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit, sed nequicquam, si*

mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & segnes medicos non expetunt tempora mea. Vel mori strenuè, quàm tardè convalescere, mihi melius est. Proindè, si quid opis, si quid artis in medicis est; sciant, me non tam mortis, quàm belli remedium quærere. Ingentem omnibus incusserat curam tam præceps temeritas ejus. Ergo pro se quisque precari cœpere, ne festinatione periculum augeret, sed esset in potestate medentium. Inexperta remedia haud injuria ipsis esse suspecta, quum ad perniciem ejus etiam a latere ipsius pecunia solicitaret hostis. Quippe Darius mille talenta interfectori Alexandri daturum se pronunciari jusserat. Itaque ne ausurum quidem quenquam arbitrabatur experiri remedium, quod propter novitatem posset esse suspectum.

6 Erat inter nobiles medicus e Macedonia Regem secutus, Philippus, natione Acarnan, fidus admodum Regi; puero comes, & custos salutis datus, qui non ut Regem modò, sed etiam ut alumnum eximia charitate diligebat. Is non præceps se, sed strenuum remedium afferre, tantamque vim morbi potione medicata levaturum esse promisit. Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum, cujus periculo pollicebatur. Omnia quippè faciliùs, quàm moram, perpeti poterat. Arma & acies in oculis erant; & victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantùm

ante

ante ſigna ſtare potuiſſet: id ipſum, quod poſt diem tertium medicamentum ſumpturus eſſet (ita enim medicus prædixerat) ægrè ferens. Inter hæc a Parmenione, fidiſſimo purpuratorum, literas accepit, quibus ei denunciabat, ne ſalutem ſuam Philippo committeret: mille talentis a Dario, & spe nuptiarum ſororis ejus eſſe corruptum. Ingentem animo ſolicitudinem literæ incuſſerant, & quicquid in utranque partem aut metus, aut spes ſubjecerat, ſecreta æſtimatione penſabat. Bibere perſeverem? ut ſi venenum datum fuerit, ne immeritò quidem, quicquid acciderit, eveniſſe videatur? Damnem medici fidem? in tabernaculo ergo me opprimi patiar? At ſatius eſt, alieno me mori ſcelere, quàm metu noſtro. Diu animo in diverſa verſato, nulli quid ſcriptum eſſet, enunciat, epiſtolamque ſigillo annuli ſui impreſſo, pulvino, cui incubabat, ſubjecit. Inter has cogitationes biduo abſumpto, illuxit a medico deſtinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viſo, Alexander, levato corpore in cubitum, epiſtolam a Parmenione miſſam ſiniſtra manu tenens, accipit poculum, & haurit interritus: tum epiſtolam Philippum legere jubet, nec a vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conſcientiæ notas in ipſo ore poſſe deprehendere. Ille, epiſtola perlecta, plus indignationis, quàm pavoris oſtendit:

pro-

projectisque amiculo & literis ante lectum: *Rex*, inquit, *semper quidem spiritus meus ex te pependit, sed nunc verò (arbitror) sacro & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum est, tua salus diluet. Servatus a me vitam mihi dederis, oro, quæsoque: omissoque metu, patere, medicamentum concipi venis. Laxa paulisper animum, quem solicitudine intempestiva amici sanè fideles, sed molestè seduli turbant.* Non securum modò hæc vox, sed etiam lætum Regem, ac plenum bonæ spei fecit. *Itaque si dii*, inquit, *Philippe, tibi permisissent, quo maximè modo animum velles experiri meum, alio profectò voluisses. Sed certiore, quàm expertus es, ne optasses quidem. Hac epistola accepta, tamen, quod dilueras, bibi; & nunc credo, te non minus pro tua fide, quàm pro mea salute esse solicitum.* Hæc elocutus, dexteram Philippo offert. Cæterum tanta vis medicaminis fuit, ut, quæ sequuta sunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus spiritus arctè meabat, nec Philippus quidquam inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit, ille torpentem nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque ut primùm mentis compotem esse sensit, modò matris, sororumque, modò tantæ victoriæ appropinquantis admonere non destitit. Ut verò medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto corpore salubritas percipi potuit; primò

animus vigorem suum, deinde corpus quoque exspectatione maturiùs recuperavit. Quippe post tertium diem, quàm in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidius ipsum Regem, quàm Philippum intuebatur exercitus: pro se quisque dexteram ejus amplexi, grates habebant, velut præsenti Deo. Namque haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga Reges suos venerationem, quantum hujus quoque Regis vel admirationi dediti fuerint, vel charitate flagraverint. Jam primum nihil, nisi divina ope, aggredi videbatur. Nam cùm esset præsto ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat: ætas quoque vix tantis matura rebus, sed abundè sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat: & quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgo sunt: exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paululùm a privato abhorrens, militaris vigor, queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter charus ac venerandus esset, effecerat.

7 At Darius nuntio de adversa valetudine ejus accepto, celeritate quanta poterat, tam grave agmen ad Euphratem contendit: junctoque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Jamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat; cujus potitus, ducentis ta-

lentis,

lentis, nomine mulctæ, exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute suscepta per ludum atque otium reddens, ostendit, quanta fiducia Barbaros sperneret: quippe Æsculapio & Minervæ ludos celebravit. Spectanti lætus nuntius affertur ex Halicarnasso, Persas acie a suis esse superatos, Myndios quoque, & Caunios, & pleraque tractus ejus, suæ facta ditionis. Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, & Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castabulum. Ibi Parmenio Regi occurrit, quem præmiserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem Isson nomine penetrandum erat. Atque ille angustiis ejus occupatis, & præsidio modico relicto, Isson quoque desertam a Barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis, qui interiora montium obsidebant, præsidiis cuncta firmavit: occupatique itineris, sicut paulò ante dictum est, idem & author & nuntius venit. Isson inde Rex copias admovit: ubi consilio habito, utrumne ultrà progrediendum foret, an ibi opperiendi essent milites novi, quos ex Macedonia adventare constabat. Parmenio, non alium locum prœlio aptiorem esse censebat; quippe illic utriusque Regis copias numero futuras pares, cùm angustiæ multitudinem non caperent; planitiem ipsis camposque esse vitandos, ubi

circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent: timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur: Persas recentes inde successuros, si laxius stare potuissent. Facilè ratio tam salubris consilii accepta est. Itaque inter angustias saltus hostem opperiri statuit. Erat in exercitu Regis Sisenes Perses, quondam a Prætore Ægypti missus ad Philippum, donisque & omni honore cultus exilium patria sede mutaverat: secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam anulo, cujus signum haud sanè notum erat, tradidit. Nabarzanes Prætor Darii miserat eam, hortabaturque Sisenem, ut dignum aliquid nobilitate ac moribus suis ederet: magno id ei apud Regem honori fore. Has literas Sisenes, utpote innoxius, ad Alexandrum sæpè deferre tentavit. Sed cùm tot curis apparatuque belli Regem videret urgeri, aptius subinde tempus exspectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit. Namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti anuli sigillo impresso, Siseni dari jusserat, ad æstimandam fidem Barbari. Qui quia per complures dies non adierat Regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse, & in agmine a Cretensibus haud dubiè jussu Regis occisus est.

8 Jamque Græci milites, quos Thymondas a Pharnabazo acceperat, præci-

pua

pua spes, & propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnoperè suadebant, ut retro abiret, spatiososque Mesopotamiæ campos repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumerabiles, neu sub unum fortunæ ictum totas vires regni cadere pateretur. Minus hoc consilium Regi, quàm purpuratis ejus displicebat: ancipitem fidem, & mercede venalem proditionem imminere, & dividi non ad aliud copias velle, quàm ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius esse, quàm circundatos eos exercitu toto obrui telis; documentum non inultæ perfidiæ futuros. At Darius, ut erat sanctus & mitis, se verò tantum facinus negat esse facturum, ut suam secutos fidem, suos milites jubeat trucidari. Quam deindè ampliùs nationum exterarum, salutem suam credituram sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum consilium capite luere debere. Defuturos eos, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variasque sententias dicere, nec tamen melioris fidei haberi; qui prudentiùs suaserint. Itaque Græcis nuntiari jubet, ipsum quidem benevolentiæ illorum gratias agere; cæterùm si retro ire pergat, haud dubiè regnum hostibus traditurum. Fama bella stare: & eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi verò belli vix ullam

esse rationem. Tantæ enim multitudini, utique cùm jam hyems instaret, in regione vasta, & invicem a suis, atque hoste vexata, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias posse, servato more majorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerant. Et hercule, terribilem antea Regem, & absentia sua ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltus, ritu ignobilium ferarum, quæ strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occuluerunt. Jam etiam valetudinis simulatione frustrari suos milites, sed non ampliùs ipsum esse passurum detrectare certamen. In illo specu, in quem pavidi recessissent, oppressurum esse cunctantes. Hæc magnificentius jactata, quàm verius. Cæterum pecunia omni, rebusque pretiosissimis Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus, more patrio, agmen conjuge & mâtre. Virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Fortè eadem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem Amanicas Pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Persæ, quin, Isso relicta, quam cœperant, Macedones fugerent. Nam etiam saucii quidam & invalidi, qui agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu purpura-

torum,

torum barbara feritate sævientium, præcisis adustisque manibus circumduci, ut copias suas noscerent: satisque omnibus spectatis, nuntiare quæ vidissent, Regi suo jussit. Motis ergo castris, superat Pyramum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium hæsurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Macedonum penetrant, Darium, quàm maximo cursu posset, sequi nuntiantes. Vix fides habebatur. Itaque speculatores in maritimas regiones præmissos explorare jubet, ipsene adesset, an præfectorum aliquis speciem tribuisset universi venientis exercitus. Sed cùm speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est. Ignes deinde totis campis collucere cœperunt, omniaque velut continenti incendio ardere visa, cùm incondita multitudo maximè propter jumenta laxius tenderet. Itaque eo ipso loco metari suos castra jusserat; lætus, quòd omni expetiverat voto, in illis potissimum angustiis decernendum esse. Caterùm, ut solet fieri, cùm ultimi discriminis tempus adventat, in solicitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua aspirante, res tam prosperè gesserat, verebatur: nec injuria, ex his quæ tribuisset sibi, quàm mutabilis esset, reputabat. Unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum. Rursus occurrebant majora periculis præmia: &, sicut dubium esset, an vinceret, ita illud utique certum

esse, honestè & cum magna laude moriturum. Itaque corpora milites curare jussit, ac deinde tertia vigilia instructos & armatos esse. Ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus patrio more, sacrificium Diis præsidibus loci fecit. Jamque tertium, sicut præceptum erat, signum tubâ miles acceperat, itineri simul paratus & prælio: strenuèque jussi procedere, oriente luce, pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. Darium triginta inde stadia abesse, præmissi indicabant. Tunc consistere agmen jubet, armisque ipse sumptis aciem ordinabat. Dario adventum hostium pavidi agrestes nuntiaverunt: vix credenti, occurrêre etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido incesserat, quippe itineri, quàm prœlio aptiores erant, raptimque arma capiebant. Sed ipsa festinatio discurrentium, suosque ad arma vocantium, majorem metum incussit. Alii in jugum montis evaserant, ut hostium agmen inde prospicerent: equos plerique frænabant: discors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare statuit; & a fronte, & a tergo circumiturus hostem: a mari quoque, quò dexterum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter hæc viginti millia præmis-

ſa cum ſagittariorum manu, Pyramum amnem, qui duo agmina interfluebat, tranſire, & objicere ſeſe Macedonum copiis juſſerat. Si id præſtare non poſſent, retrocedere in montes, & occultè circumire ultimos hoſtium. Cæterum deſtinata ſalubriter omni ratione, potentior fortuna diſcuſſit: quippe alii præ metu imperium exequi non audebant, alii fruſtra exequebantur, quia ubi partes labant, ſumma turbatur.

9 Acies autem hoc modo ſtetit: Nabarzanes equitatu dexterum cornu tuebatur, additis funditorum, ſagittariorumque viginti fermè millibus. In eodem Thymondas erat, Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpoſitus. Hoc erat haud dubium robur exercitus, par Macedonicæ phalangi acies. In lævo cornu Ariſtomedes Theſſalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In ſubſidiis pugnaciſſimas locaverat gentes. Ipſum Regem in eodem cornu dimicaturum tria millia delectorum equitum aſſueta corporis cuſtodiæ & pedeſtris acies quadraginta millia ſequebantur. Hyrcani deinde, Medique equites: his proximi cæterarum gentium equites dextera lævaque diſpoſiti. Hoc agmen, ſicut dictum eſt, inſtructum ſex millia jaculatorum funditorumque antecedebant. Quidquid in illis anguſtiis adiri poterat, impleverant copiæ: cornuaque hinc a jugo, illinc a mari ſtabant; uxorem, ma-

tremque Regis, & alium fœminarum gregem, in medium agmen acceperant. Alexander phalangem, qua nihil apud Macedonas validius erat, in fronte constituit; dexterum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur: huic proximi stabant Cœnos, & Perdiccas, & Meleager, & Ptolemæus, & Amyntas, sui quisque agminis duces. In lævo, quod ad mare pertinebat, Craterus & Parmenio erant; sed Craterus Parmenioni parere jussus. Equites ab utroque cornu locati: dexterum Macedones Thessalis adjunctis, lævum Peloponnenses tuebantur. Ante hanc aciem posuerat funditorum manum sagittariis admixtis. Thraces quoque & Cretenses ante agmen ibant, & ipsi leviter armati. At iis, qui præmissi a Dario jugum montis insederant, Agrianos opposuit, ex Græcia nuper advectos. Parmenioni autem præceperat, ut, quantùm posset, agmen ad mare extenderet, quo longius abesset montibus, quos occupaverant Barbari. At illi, neque obstare venientibus, nec circumire prætergressos ausi, funditorum maximè aspectu territi profugerant. Eaque res Alexandro tutum agminis latus, quòd ne supernè incesseretur, timuerat, præstitit. Triginta & duo armatorum ordines ibant, neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiæ. Paulatim deinde se laxare sinus montium, & majus spatium aperire cœperant; ita ut non pedes solum

lùm pluribus ordinibus incedere, sed etiam a lateribus circumfundi possct equitatus.

10 Jam in conspectu, sed extra teli jactum utraque acies erat, cùm priores Persæ inconditum & trucem sustulere clamorem. Redditur & a Macedonibus major, exercitus impar numero, sed jugis montium vastisque saltibus repercussus, quippe semper circumjecta nemora petræque, quantamcunque accepere vocem, multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat; identidem manu suos inhibens, ne impensius ob nimiam festinationem concitato spiritu capesserent bellum. Cùmque agmen obequitaret, varia oratione, ut cujusque animis aptum erat, milites alloquebatur: *Macedones, tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam, atque ultima Orientis, non ipsius magis, quàm suo ductu profecti, inveterata virtutis admonebantur. Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis, & Liberi patris terminos, non Persis modò, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum. Macedonum Bactra, & Indos fore: minima esse, quæ nunc intuerentur, sed omnia victoriâ parari. Non præruptis petris Illyricorum, & Thraciæ saxis sterilem laborem fore, spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem suo pavore fluctuantem umbonibus posse propelli. Victor ad hæc Atheniensium Phi-*

lippus pater invocabatur, domitaque nuper Bœotia, & urbis in ea nobilissimæ ad solum dirutæ species repræsentabatur animis: jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque, quæ post tergum erant strata, & pedibus ipsorum subjecta, memorabat. Cùm adierat Græcos, admonebat, ab iis gentibus illata Græciæ bella: Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam, terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent; dein Deûm templa ruinis & ignibus esse deleta: Urbes eorum expugnatas, fœdera humani divinique juris violata referebat. Illyricos verò & Thracas, rapto vivere assuetos, aciem hostium, auro purpuraque fulgentem, intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, & imbellibus fœminis aurum viri eriperent. Aspera montium suorum juga, nudosque colles, & perpetuò rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.

11 Jam ad teli jactum pervenerant, cùm Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium invecti sunt. Quippe Darius equestri prœlio decernere optabat; phalangem Macedonici exercitus robur esse conjectans. Jamque etiam dexterum Alexandri cornu circuibatur: quòd ubi Macedo conspexit, duabus alis equitum ad jugum montis jussis subsistere, cæteros in medium belli discrimen strenuè transfert.

fert. Subductis deinde ex acie Thessalis equitibus, Præfectum eorum occultè circuire tergum suorum jubet, Parmenionique conjungi, &, quod is imperasset, impigrè exequi. Jamque ipsi in medium Persarum undique circumfusi egregiè se tuebantur: conferti, & quasi cohærentes, tela vibrare non poterant. Simul ut erant emissa, in eosdem concurrentia implicabantur, levique & vano ictu pauca in hostem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti conserere, gladios impigrè stringunt. Tum verò multum sanguinis fusum est: duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulsarent, mucrones in ora dirigerent; non timido, non ignavo cessare tum licuit: collato pede, quasi singuli inter se dimicarent, in eodem vestigio stabant, donec vincendo locum sibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cùm hostem prostraverant. At illos novus excipiebat adversarius fatigatos, nec vulnerati, ut aliàs solent, acie poterant excedere, cùm hostis instaret a fronte, a tergo sui urgerent. Alexander, non ducis magis, quàm militis, munera exequebatur, opimum decus cæso Rege expetens; quippe Darius curru sublimis eminebat, & suis ad se tuendum, & hostibus ad incessendum, ingens incitamentum. Ergo frater ejus Oxathres cùm Alexandrum instare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipsum currum Regis objecit, armis & robo-

robore corporis multum super cæteros eminens, animo verò & pietate in paucissimis: illo utique prælio clarus, alios improvidè instantes prostravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circà Regem erant, mutua adhortatione firmati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum verò similis ruinæ strages erat. Circà currum Darii jacebant nobilissimi duces, ante oculos Regis egregia morte defuncti, omnes in ora proni, sicut dimicantes procubuerant, adverso corpore vulneribus acceptis. Inter hos Aticies, & Trountes, & Sabaces Prætor Ægypti, magnorum exercituum præfecti, noscitabantur: circà eos cumulata erat peditum equitumque obscurior turba. Macedonum quoque, non quidem multi, sed promptissimi tamen, cæsi sunt. Inter quos Alexandri dexterum femur leviter mucrone perstrictum est. Jamque, qui Darium vehebant, equi confossi hastis, & dolore efferati, jugum quatere, & Regem curru excutere cœperant: cùm ille, veritus ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, & in equum, qui ad hoc ipsum sequebatur, imponitur: insignibus quoque Imperii, ne fugam proderent, indecorè abjectis. Tum verò, cæteri dissipantur metu, &, quà cuique patebat ad fugam, via erumpunt, arma jacientes, quæ paullò ante ad tutelam corporum sumpserant: adeò pavor etiam auxilia formidabat. Instabat fugientibus eques a Parmenione missus

miſſus, & fortè in id cornu omnes fuga abſtulerat. At in dextero Perſæ Theſſalos equites vehementer urgebant. Jamque una ala ipſo impetu proculcata erat, cùm Theſſali ſtrenuè circumactis equis, dilapſi, rurſus in prœlium redeunt, sparſosque & incompoſitos victoriæ fiducia Barbaros ingenti cæde proſternunt. Equi pariter equitesque Perſarum, ſerie laminarum graves, agmen, quod celeritate maximè conſtat, ægrè moliebantos: quippe in circumagendis equis ſuis Theſſali multos occupaverant. Hac tam prospera pugna nuntiata, Alexander non ante auſus perſequi Barbaros, utrinque jam victor inſtare fugientibus cœpit. Haud amplius Regem quàm mille equites ſequebantur: cùm ingens multitudo hoſtium caderet. Sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo a tam paucis pecorum modo, & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur. At Græci, qui in Darii partibus ſteterant, Amynta duce (Prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti a cæteris, haud ſanè fugientibus ſimiles evaſerant. Barbari longè diverſam fugam intenderunt: alii quà rectum iter in Perſidem ducebat: quidam circuitus, rupes, ſaltusque montium occultos petivere, pauci caſtra Darii. Sed jam illa quoque hoſtis victor intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli, ſed luxuriæ apparatum, diripue-

ripuerant milites. Cùmque plus raperent, paſſim ſtrata erant itinera vilioribus ſarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contempſerat. Jamque ad fœminas perventum erat, quibus, quò chariora ornamenta ſunt, violentiùs detrahebantur: nec corporibus quidem vis, ac libido parcebat. Omnia planctu, tumultuque, prout cuique fortuna erat, caſtra repleverant: nec ulla facies mali deerat, cùm per omnes ordines ætatesque victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc verò impotentis fortunæ species conſpici potuit, cùm ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant omni luxu & opulentia inſtructum, eadem illa Alexandro, quaſi veteri domino, reſervabant. Namque id ſolùm intactum omiſerant milites: ita tradito more, ut victorem victi Regis tabernaculo exciperent. Sed omnium oculos animosque in ſemet converterant captiva mater, conjuxque Darii. Illa non majeſtate ſolùm, ſed etiam ætate venerabilis: hæc formæ pulcritudine, nec illa quidem ſorte corrupta, acceperat in ſinum filium, nondum ſextum ætatis annum egreſſum, in ſpem tantæ fortunæ, quantam paullò ante pater ejus amiſerat, genitum. At in gremio anus aviæ jacebant adultæ virgines duæ, non ſuo tantùm, ſed illius mœrore etiam confectæ. Ingens circa eam nobilium fœminarum turba conſtiterat, laceratis crinibus, abſciſſaque veſte, priſtini decoris immemores,

res, Reginas, dominasque veris quondam, tunc alienis nominibus vocantes. Illæ suæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius ſtetiſſet, quæ fortuna diſcriminis fuisſet, requirebant. Negabant ſe captas, ſi viveret Rex. Sed illum, equos ſubinde mutantem, longiùs fuga abſtulerat. In acie autem cæſa ſunt Perſarum peditum centum millia: decem verò millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor & quingenti ſaucii fuere, triginta omninò & duo ex peditibus deſiderati ſunt, equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victoria ſtetit.

12 Rex, qui diu Darium perſequendo fatigatus erat, poſteaquam & nox appetebat, & eum aſſequendi spes non erat, in caſtra paullò ante a ſuis capta pervenit. Invitari deinde amicos, quibus maximè aſſueverat, juſſit: quippe ſumma duntaxat cutis in femore perſtricta, non prohibebat intereſſe convivio. Tum repente e proximo tabernaculo lugubris clamor, barbaro ululatu, planctuque promiſtus epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum Regis, verita ne majoris motus principium eſſet, armare ſe cœperat. Cauſa pavoris ſubiti fuit, quòd mater, uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus Regem, quem interfectum eſſe credebant, ingenti gemitu ejulatuque deflebant. Unus namque e captivis ſpadonibus, qui fortè ante ipſa-

rum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius (sicut paulò ante dictum est) ne cultu proderetur, abjecerat, in manibus ejus, qui repertum ferebat, agnovit: ratusque interfecto detractum esse, falsum nuntium mortis ejus attulerat. Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum illachrimasse fertur. Ac primò Mithrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde, ne proditor captivarum iram doloremque gravaret, Leonatum ex purpuratis suis misit, jussum indicare, falsò lamentari eas, Darium vivum. Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missumque a Rege se nuntiare jubet. At ii, qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt, vociferantes, adesse supremam horam, missosque, qui occiderent captas. Itaque, ut quæ nec prohibere possent, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacitè opperiebantur victoris arbitrium. Leonatus, exspectato diu qui se intromitteret, posteaquam nemo producere audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat fœminas, quòd irrupisse, non admissus videbatur. Itaque mater & conjux provolutæ ad pedes orare cœperunt, ut, prius quàm interficerentur, Darii corpus ipsis patrio more sepelire permitteret:

fun-

functas supremo in Regem officio se impigrè morituras. Leonatus, & vivere Darium, & ipsas non incolumes modò, sed etiam apparatu pristinæ fortunæ Reginas fore. Tùm mater Darii allevari se passa est. Alexander postera die, cùm curam sepeliendis militibus impenderet, quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eundem honorem haberi jubet; matrique Darii permittit, quos vellet, patrio more sepeliret. Illa paucos arcta propinquitate conjunctos pro habitu præsentis fortunæ humari jussit; apparatum funerum, quo Persæ suprema officia celebrarent, invidiosum fore existimans, cùm victores haud pretiosè cremarentur. Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nuntiarent, ipsum venire; inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longè omnium amicorum charissimus erat Regi: cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter, libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat: quod tamen ita usurpabat, ut magis a Rege permissum, quàm vindicatum ab eo videretur; & sicut ætate par erat Regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo Reginæ illum Regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt. Inde ex spadonibus captivis, quis Alexander esset, monstrantibus, Sysigambis advoluta est pedibus ejus; ignorationem nunquam anteà visi Regis excusans. Quam

manu

manu allevans Rex: Non errasti, inquit, mater: nam & hic Alexander est. Equidem, si hæc continentia animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quàm visus est esse, cùm Liberi patris imitaretur triumphum, ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoria emensus: si vicisset profectò superbiam atque iram, mala invicta: si abstinuisset inter epulas cædibus amicorum: egregiosque bello viros, & tot gentium secum domitores, indicta causa, veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus infuderat. Itaque orientem eam moderatè & prudenter tulit, ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum Reges & continentiâ, & clementiâ vincerentur. Virgines, & Reginas excellentis formæ tam sanctè habuit, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeò ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet. Omnem cultum reddi fœminis jussit, nec quidquam ex pristinæ fortunæ magnificentia captivis, præter fiduciam, defuit. Itaque Sysigambis: *Rex*, inquit, *mereris, ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precatæ sumus: & (ut video) dignus es, qui tantum Regem non felicitate solùm, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me & Reginam*

vocas,

vocas, sed ego me tuam famulam esse confiteor. Et præteritæ fortunæ fastigium capio, & præsentis jugum pati possum. Tua interest, quantum in nos licuerit, si id potius clementiâ, quàm sævitiâ vis esse testatum. Rex bonum animum habere eas jussit: Darii deinde filium collo suo admovit. Atque nil ille conspectu tunc primùm a se visi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo Rex constantiâ pueri, Hephæstionem intuens: *Quàm vellem*, inquit, *Darius aliquid ex hac indole hausisset.* Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pyrami amnis, Jovi, atque Herculi, Minervæque sacratis, Syriam petit, Damascum, ubi Regis gaza erat, Parmenione præmisso.

13 Atque is, cùm præcessisse Darii satrapam comperisset, veritus ne paucitas suorum sperneretur, accersere majorem manum statuit. Sed fortè in exploratores ab eo præmissos incidit nomine Mardus; qui ad Parmenionem perductus, litteras ad Alexandrum, a Præfecto Damasci missas, tradit ei: nec dubitare eum, qui omnem regiam supellectilem cum pecunia traderet, adjecit. Parmenio, asservari eo jusso, literas aperit, in queis erat scriptum, ut maturè Alexander aliquem ex ducibus suis mitteret cum manu exigua. Itaque re cognita, Mardum datis comitibus ad proditorem remittit. Ille e manibus custodientium lapsus, Damascum

ſeum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum insidias timentis, & ignotum iter ſine duce non audebat ingredi. Felicitati tamen Regis ſui confiſus, agreſtes, qui duces itineris eſſent, excipi juſſit: quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit, jam metuente Præfecto, ne ſibi fides habita non eſſet. Igitur, quaſi parum munimentis oppidi fidens, ante ſolis ortum pecuniam Regiam, quam gazam Perſæ vocant, cum precioſiſſimis rerum efferri jubet, fugam ſimulans, revera ut prædam hoſti offerret. Multa millia virorum fœminarumque excedentem oppido ſequebantur; omnibus miſerabilis turba, præter eum, cujus fidei commiſſa fuerat: quippe quò major proditoris merces foret, objicere hoſti parabat gratiorem omni pecunia prædam, nobiles viros, prætorum Darii conjuges, liberosque; præter hos urbium Græcarum legatos, quos Darius, velut in arce tutiſſima, in proditoris reliquerat manibus. Gangabas Perſæ vocant humeris onera portantes: hi cùm frigus tolerare non poſſent, quippe & procella ſubitò nivem effuderat, & humus rigebat gelu, tum aſtrictas veſtes, quas cum pecunia portabant, auro, & purpura inſignes induunt, nullo prohibere auſo, cùm fortuna Regis, etiam humillimis, in ipſum licentiam faceret. Præbuere ergo Parmenioni non ſpernendi agminis ſpeciem, qui intentiore cura ſuos quaſi ad juſtum prælium paucis adhorta-

hortatus, equis calcaria subdere jubet, & acri impetu in hostem invehi. At illi, qui sub oneribus erant, omissis illis, per metum capessunt fugam. Armati quoque, qui eos sequebantur, eodem metu arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus, quasi & ipse conterritus, simulans, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes Regiæ. Illa pecunia stipendio ingenti militum præparata: ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium fœminarum, aurea vasa, aurei fræni, tabernacula regali magnificentia ornata, vehicula quoque a suis destituta ingentis opulentiæ plena: facies etiam prædantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur, quippe tot annorum incredibili, & fidem excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus dilacerata, alia in cœnum demersa eruebantur. Non sufficiebant prædantium manus prædæ; jamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat. Fœminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant, inter quas tres fuere virgines, Ochi, qui ante Darium regnaverat, filiæ, olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractæ, sed tum sortem earum crudeliùs aggravante fortuna. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, & conjux Artabazi principis purpuratorum: & filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum imperium maritimæ oræ Rex dederat, uxor

cum

cum filio excepta est; Mentoris filiæ tres, & filius: vixque ulla domus purpurati fuit tantæ cladis expers. Lacedæmonii quoque, & Athenienses, societatis fide violata, Persas secuti, Aristogiton, Dropides, & Eleutherius, inter Athenienses, genere famaque longè clarissimi; Lacedæmonii, Perisippus, & Onomastorides cum Omajo, & Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniæ signatæ fuit, talentorum duo millia & sexaginta: facti argenti pondus quingenta æquabat. Prætereà XXX millia hominum, cum septem millibus jumentorum, dorso onera portantium, capta sunt. Cæterùm Dii, tantæ fortunæ proditorem sepulturæ celeriter debita pœna persecuti sunt. Namque unus e consciis ejus, credo, Regis vicem etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam majestatis suæ exolevisse cernebat.

LIBER

LIBER IV.

Breviarium Libri.

1 *Alexander literis a Dario superbè scriptis Regiè respondet. Abdolonymum Sidoniis Regem præficit. Amyntas transfuga miro modo a Persis ipsis occiditur. Varia variis locis præfectorum Darii clades.*

2 *Tyrii, Alexandrum recipere recusantes, obsidentur.*

3 *Dubiis belli eventibus Tyri obsidio nobilitatur.*

4 *Tandem Tyrus vi capta, maximaque hominum strage corrupta, luctuoso deformatur incendio.*

5 *Darii iterata de pace ad Alexandrum submissior legatio: qua repudiata, Græci Alexandrum corona aurea donant: ille autem per præfectos multas in potestatem suam redigit provincias.*

6 *Ad bellum dum se accingit Darius, Alexander Gazam expugnat: ejusque præfectum Batim crudeli afficit supplicio.*

7 *Profectio, & varia Alexandri quæsita, ad Jovis Hammonis oraculum.*

8 *In Ægypto Alexandria condita; variæque Alexandri bellicæ expeditiones.*

9 *Darius ad Arbellas pervenit, eoque invito Alexander Granicum superat.*

10 *Milites, ob Lunæ defectum turbatos, per Ægyptios vates confirmat Ale-*

xander. Persas vastatores conjicit in fugam. Darii uxor captiva, mœrore confecta, supremum diem claudit, unde Alexandri lacbryma. Darii suspiciones, luctus, & vota.

11 *Pacem tertiò quæsitam Darius non impetrat, imò ad deditionem, aut ad bellum ab Alexandro provocatur.*

12 *Ad prælium dum Persarum ingens exercitus paratur, Macedones panico quodam defuncti terrore, arma alacriter capessunt.*

13 *Consilia de nocturno prælio Parmenionis, & Polypercontis Alexander damnat; somnoque refectus interrito vultu suos ad pugnam accendit.*

14 *Alexandri ad Græcorum, Dariique ad Persarum exercitus ante pugnam orationes.*

15 *Cruenti ad Arbellas prælii descriptio. Victor Alexander Darium victum persequitur.*

16 *Parmenio in discrimine constitutus Alexandrum retrahit. Tandem integra victoria potiti Macedones, reliquos Persas, multis suorum millibus desideratis, fuga sibi quærere salutem cogunt.*

DA-

ARIUS tanti modò exercitus Rex, qui triumphantis magis, quàm dimicantis more curru sublimis inierat prœlium, per loca, quæ prope immensis agminibus compleverat, jam inania, & ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci Regem sequebantur: nam nec eòdem omnes fugam intenderant, & deficientibus equis, cursum eorum, quos Rex subinde mutabat, æquare non poterant. Unchas deinde pervenit, ubi excepere eum Græcorum quatuor millia, cum quibus ad Euphratem contendit, id demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat præda, jussum eam ipsam, & captivos diligenti asservare custodia, Syriæ, quam Cœlen vocant, præfecit. Novum imperium Syri, nondum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti, obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur Regi. Maritimam tamen oram, & pleraque longius etiam a mari recedentia, Rex ejus insulæ Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi literæ a Dario redduntur: quibus, ut superbè scriptis, vehementer offensus est. Præcipuè eum movit, quòd Darius sibi

Regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis, quàm petebat, ut accepta pecunia quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem sibi, ac conjugem, liberosque restitueret. De regno, æquo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset, contentus patrio, cederet alieni imperii finibus: socius amicusque esset: in ea se fidem & dare paratum, & accipere. Contra Alexander in hunc maximè modum rescripsit: REX ALEXANDER DARIO. *Ille, cujus nomen sumpsisti, Darius, Græcos, qui oram Hellesponti tenent, coloniasque Græcorum Jonias, omni clade vastavit, cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Macedoniæ & Græciæ bello. Rursus Rex Xerxes gentis ejusdem, ad oppugnandos nos cum immanium Barbarorum copiis venit: qui, navali prælio victus, Mardonium tamen reliquit in Græcia, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum verò parentem meum quis ignorat ab his interfectum esse, quos ingentis pecuniæ spe solicitaverant vestri? Impia enim bella suscipitis, &, cùm habeatis arma, licitamini hostium capita, sicut tu proximè talentis mille, tanti exercitus Rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero. Et Diis quoque pro meliore stantibus causa, magnam partem Asiæ in ditionem redegi meam: te ipsum*

acie

acie vici, quem etsi nihil a me impetrare oportebat, quod petieras (utpote qui ne belli quidem in me jura servaveris) tamen si veneris supplex, & matrem, & conjugem, & liberos, sine pretio recepturum te esse promitto. Et vincere, & consulere victis scio. Quòd si te nobis committere times, dabimus fidem impune venturum. De cætero, cùm mihi scribes, memento, non solùm Regi te, sed etiam tuo, scribere. Ad hanc perferendam Thersippus missus: ipse in Phœnicen deinde descendit, & oppidum Biblon traditum recepit. Inde ad Sidona ventum est, urbem vetustate famaque conditorum inclytam. Regnabat in ea Strato, Darii opibus adjutus: sed quia deditionem, magis popularium, quàm sua sponte fecerat, regno visus indignus: Hephæstionique permissum, ut, quem eo fastigio Sidones dignissimum arbitrarentur, constitueret Regem. Erant Hephæstioni hospites, clari inter suos juvenes, qui, facta ipsis potestate regnandi, negaverunt quenquam patrio more in id fastigium recipi, nisi regia stirpe ortum. Admiratus Hephæstio magnitudinem animi spernentis quod alii per ignes ferrumque peterent: *Vos quidem macti virtute*, inquit, *estote, qui primi intellexistis, quantò majus esset regnum fastidire, quàm accipere. Cæterum date aliquem regiæ stirpis, qui meminerit, a vobis acceptum habere se regnum.* At illi cùm multos imminere tan-

tæ spei cernerent, singulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes, statuunt, neminem esse potiorem, quàm Abdolonymum quendam, longa quidem cognatione stirpi regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exigua colentem stipe. Causa ei paupertatis, sicut plerisque, probitas erat: intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat. Subitò deinde, de quibus ante dictum est, cùm Regiæ vestis insignibus hortum intrant: quem fortè, steriles herbas eligens, Abdolonymus repurgabat. Tunc Rege eo salutato, alter ex his: *Habitus, inquit, hic, quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est. Ablue corpus illuvie, æternisque sordibus squalidum. Cape Regis animum, & in eam fortunam, qua dignus es, istam continentiam profer. Et cùm in regali solio residebis, vitæ necisque omnium civium dominus, cave obliviscaris hujus status, in quo accipis regnum: imò hercule, propter quem.* Somnio similis res Abdolonymo videbatur. Interdum satisne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percunctabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta vestis purpura, auroque distincta, & fides a jurantibus facta seriò: jam Rex iisdem comitibus in regiam pervenit. Fama, ut solet, strenuè totas urbes discurrit: aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Di-

tissimus

tissimus quisque humilitatem, inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum Rex protinus jussit, diuque contemplatus: *Corporis*, inquit, *habitus, famæ generis non repugnat: sed libet scire, inopiam qua patientiâ tuleris.* Tum ille: *Utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati possim. Hæ manus suffecere desiderio meo: nihil habenti, nihil defuit.* Magnæ indolis specimen ex hoc sermone Abdolonymi cepit. Itaque non Stratonis modò regiam supellectilem attribui ei jussit, sed pleraque etiam ex Persica præda: regionem quoque urbi appositam, ditioni ejus adjecit. Interea Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro transfugisse diximus, cum quatuor millibus Græcorum, ipsum ex acie persecutis, fugâ Tripolim pervenit. Inde in naves militibus impositis, Cyprum transmisit: & cùm in illo statu rerum id quemque, quod occupasset, habiturum arbitraretur, velut certo jure possessum, Ægyptum petere decrevit. Utrique Regi hostis, & semper ex ancipiti mutatione temporum pendens, hortatusque milites ad spem tantæ rei, docet Sabacem Prætorem Ægypti cecidisse in acie; Persarum præsidium & sine duce esse, & invalidum; Ægyptios semper Prætoribus eorum infensos, pro sociis ipsos, non pro hostibus æstimaturos. Omnia experiri necessitas cogebat: quippe cùm primas spes fortuna destituit, futura præ-

 sen-

ſentibus videntur eſſe potiora. Igitur conclamant, duceret, quò videretur. Atque ille utendum animis, dum ſpe calent, ratus, ad Peluſii oſtium penetrat, ſimulans a Dario ſe eſſe præmiſſum. Potitus ergo Peluſii, Memphin copias promovit: ad cujus famam Ægyptii, vana gens, & novandis, quàm gerendis aptior rebus, ex ſuis quisque vicis urbibusque ad hoc ipſum concurrunt, ad delenda præſidia Perſarum: qui territi, tamen ſpem obtinendi Ægyptum non amiſerunt. Sed eos Amyntas prœlio ſuperatos in urbem compellit; caſtrisque poſitis, victores ad populandos agros eduxit; ac velut in medio poſitis omnibus, hoſtium cuncta agebantur. Itaque Mazeces, quanquam infelici prœlio ſuorum animos territos eſſe cognoverat; tamen palantes, & victoriæ fiducia incautos oſtentans, perpulit, nè dubitarent ex urbe erumpere, & res amiſſas recuperare. Id conſilium non ratione prudentius, quàm eventu felicius fuit. Ad unum omnes cum ipſo duce occiſi ſunt. Has pœnas Amyntas utrique Regi dedit, nihilo magis ei, ad quem transfugerat, fidus, quàm illi, quem deſeruerat. Darii prætores, qui prælio apud Iſſon ſuperfuerunt, cum omni manu, quæ fugientes ſecuta erat, aſſumpta etiam Cappadocum, & Paphlagonum juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus, Prætor Alexandri, Lydiæ præerat: qui, quanquam plerosque militum ex præſidiis ad Regem dimi-

dimiſerat, tamen, Barbaris ſpretis, in aciem ſuos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit: tribus prœliis alia atque alia regione commiſſis, Perſæ funduntur. Eodem tempore claſſis Macedonum, ex Græcia accita, Ariſtomenem, qui ad Helleſponti oram recuperandam a Dario erat miſſus, captis ejus aut demerſis navibus ſuperat. A Mileſiis deinde Pharnabazus Præfectus Perſicæ claſſis pecunia exacta, & præſidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, & inde Syphnum petiit: is quoque inſulas præſidiis occupat, pecunia mulctat. Magnitudo belli, quod ab opulentiſſimis Europæ Aſiæque Regibus in ſpem totius orbis occupandi gerebatur, Græciæ quoque & Cretæ arma commoverat. Agis Lacedæmoniorum Rex, octo millibus Græcorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniæ præfecto moliebatur. Cretenſes, has aut illas partes ſecuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum præſidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere diſcrimina: unum certamen, ex quo cætera pendebant, intuente fortuna.

2 Jam tota Syria, jam Phœnice quoque, excepta Tyro, Macedonum erant: habebatque Rex caſtra in continenti, a quo urbem anguſtum fretum dirimit. Tyrus & claritate, & magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœniceſque memorabilis, faciliùs ſocietatem Alexandri acceptura

videbatur, quàm imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, commeatusque largè & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi jussit, benignèque legatos allocutus, Herculi (quem præcipuè Tyrii colerent) sacrificare velle se dixit. Macedonum Reges credere, ab illo Deo ipsos genus ducere; se verò, ut id faceret, etiam oraculo monitum. Legati respondent, esse templum Herculis extra urbem, in ea sede, quàm Palætyron ipsi vocant: ibi Regem Deo sacrum ritè facturum. Non tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat. Itaque, *Vos quidem*, inquit, *fiducia loci, quòd insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed brevi ostendam, in continenti vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hoc responso dimissos monere amici cœperunt, ut Regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi quoque urbem intrare paterentur. At illi, loco satis fisi, obsidionem ferre decreverunt: namque urbem a continenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maximè objectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens; nec accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam jungere parabant, quidquam magis, quàm ille ventus, obstabat. Quippe, vix leni, & tranquillo mari, moles agi possunt. Africus verò prima quæque congesta pul-

ſu illiſa mari ſubruit: nec ulla tam firma moles eſt, quam non exedant undæ per nexus operum manantes, & ubi acrior flatus exſtitit, ſummi operis faſtigio ſuperfuſæ. Præter hanc difficultatem, haud minor alia erat: muros turresque urbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta, niſi e navibus procul excusſa, emitti, non ſcalæ mœnibus applicari poterant. Præceps in ſalum murus pedeſtre interceperat iter; naves nec habebat Rex, &, ſi admoviſſet, pendentes & inſtabiles miſſilibus arceri poterant. Inter quæ, haud parva dictu res, Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginenſium legati ad celebrandum anniverſarium ſacrum more patrio tunc venerant: quippe Cartahaginem Tyrii condiderunt, ſemper parentum loco culti. Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obſidionem forti animo paterentur: brevî Carthagine auxilia ventura: namque ea tempeſtate magna ex parte Punicis claſſibus maria obſidebantur. Igitur, bello decreto, per muros turresque tormenta disponunt, arma junioribus dividunt, opificesque, quorum copia urbs abundabat, in officinas diſtribuunt. Omnia belli apparatu ſtrepunt: ferreæ quoque manus (harpagonas vocant), quas operibus hoſtium injicerent, corvique, & alia tuendis urbibus excogitata, præparabantur. Sed cùm fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impoſitum eſſet, ad-

motisque follibus ignem flatu accenderent, sanguinis rivi sub ipsis flammis exstitisse dicuntur; idque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque, cùm fortè panem quidam militum frangeret, manantis sanguinis guttas notaverunt; territoque Rege, Aristander peritissimus vatum respondit: si extrinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futurum: contra, cùm ab interiore parte manaverit, urbi, quam obsidere destinassent, exitium portendere. Alexander cùm & classem procul haberet, & longam obsidionem magno sibi ad cætera impedimento videret fore, caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, misit: quos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitaverunt in altum. Atque ille suorum tam indigna nece commotus, urbem obsidere statuit. Sed ante jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium profundum mare, quod vix divina ope posset impleri. Quæ saxa tam vasta, quas tam proceras arbores posse reperiri? exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur, & exæstuare semper fretum, quoque arctiùs volutetur inter insulam & continentem, hoc acriùs furere. At ille haudquaquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis in somno oblatam esse pronuntiat, dexteram porrigentis; illo duce, illo aperiente,*

riente, in urbem intrare se visum. Inter hæc caduceatores interfectos, gentium jura violata referebat. Unam esse urbem, quæ cursum victoris morari ausa esset. Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque castiget: satisque omnibus stimulatis, opus orsus est. Magna vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere præbente: materies ex Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur. Jamque a fundo maris in altitudinem montis opus excreverat, nondum tamen aquæ fastigium æquabat: & quò longiùs moles agebatur a littore, hoc magis quicquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare; cùm Tirii, parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, illos, armis inclytos, dorso, sicut jumenta, onera gestare. Interrogabant etiam, num major Neptuno esset Alexander. Hæc ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jamque paululùm moles aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur; cùm Tirii, magnitudine molis, cujus incrementum eos ante fefellerat, conspecta, levibus navigiis nondum commissum opus circuire cæperunt: missilibus eos quoque, qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impunè vulneratis, cùm & removere, & appellere scaphas in expedito non esset, ad curam semetipsos tuendi ab opere converterant. Igitur ex jumentis coria velaque jussit obtendi, ut extra teli

teli jactum essent, duasque turres ex capite molis erexit, e quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra, Tyrii navigia procul a conspectu hostium littori appellunt, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agrestes, incompositos Macedonas aggressi, triginta fere interficiunt, paucioribus captis.

3 Ea res Alexandrum dividere copias coegit. Et ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam, Craterumque præfecit: ipse cum expedita manu Arabiam petit. Inter hæc Tyrii navem magnitudine eximia, saxis arenaque a puppi oneratam, ita ut multum prora emineret, bitumine ac sulphure illitam remis concitaverunt: & cùm magnam vim venti vela quoque concepissent, celeriter ad molem successit. Tunc prora ejus accensa, remiges desiliere in scaphas, quæ ad hoc ipsum præparatæ sequebantur. Navis autem, igne concepto, latiùs fundere incendium cœpit, quod, priusquam posset occurri, turres & cætera opera in capite molis posita comprehendit. At qui desilierant in parva navigia, faces & quidquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jamque non modò Macedonum turres, sed etiam summa tabulata, conceperant ignem; cùm ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio, partim, armis omissis, in mare semetipsi immitterent. At Tyrii, qui capere eos,

quàm

quàm interficere mallent, natantium manus stipitibus saxisque lacerabant, donec debilitati impunè navigiis excipi possent: nec incendio solùm opera consumpta, sed fortè eodem vehementior ventus motum ex profundo mare illisit in molem, crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere, saxaque interfluens unda medium opus rupit. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra sustinebatur, præceps in profundum ruit, tantæque molis vix ulla vestigia invenit ab Arabia rediens Alexander. Hic (quod in adversis rebus solet fieri) alius in alium culpam referebat, cùm omnes veriùs de sævitia maris queri possent. Rex novi operis molem orsus, id adversus ventum, non latere, sed recta fronte direxit, quod cætera opera velut sub ipso latentia tuebatur. Latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ, procul teli jactu abessent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum jaciebant, deindè saxis onerabant. Rursus cumulo eorum alias arbores injiciebant: tum humus aggerebatur, super quam alia strue saxorum arborumque cumulata, velut quodam nexu continens opus junxerant. Nec Tyrii, quidquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exequebantur. Præcipuum auxilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus palmites arborum emi-

nentium

nentium ad se trahentes; ubi secutæ erant, pleraque secum in profundum dabant; tum levatos onere stipites truncosque arborum haud ægrè moliebantur; deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso; sequebatur. Ægro animi Alexandro, & utrum perseveraret, an abiret, satis incerto, classis Cypro advenit; eodemque tempore Cleander, cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus, centum & octoginta navium classem in duo dividit cornua. Lævum Pythagoras, Rex Cypriorum cum Cratero tuebatur; Alexandrum in dextero quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrii, quamquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa mænia opposuerunt, quibus Rex invectus, ipsas demersit. Postera die, classe ad mœnia admota, undique tormentis, & maximè arietum pulsu muros quatit, quos Tyrii raptim obstructis saxis refecerunt. Interiorem quoque murum, ut, si prior fefellisset, illo se tuerentur undique orsi. Sed undique vis mali urgebat: moles intra teli jactum erat: classis mænia circumibat: terrestri simul navaliq; clade obruebantur; quippe binas quadriremes Macedones inter se ita junxerant, ut proræ cohærerent, puppes intervallo, quantum capere poterant, distarent. Hoc puppium intervallum, antennis asseribusque validis deligatis, superque eos ponti-

bus

bus ſtratis, qui militem ſuſtinerent, impleverant; ſic inſtructas quadriremes ad urbem agebant; inde miſſilia in propugnantes ingerebantur tutò, quia prioris miles tegebatur. Media nox erat, cùm claſſem, ſicuti dictum eſt, paratam circuire urbem jubet: jamque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii deſperatione torpebant, cum ſubitò ſpiſſæ nubes intendere ſe Cælo, & quidquid lucis internitebat, effuſa caligine, extinctum eſt. Tum inhorreſcens mare paulatim levari, deindè acriùs vento concitatum fluctus ciere, & inter ſe navigia collidere. Jamque ſcindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant, ruere tabulata, & cùm ingenti fragore in profundum ſecum milites trahere: neque enim conſerta navigia ulla ope in turbido regi poterant. Miles miniſteria naturarum, remex militis officia turbabat; &, quod in hujuſmodi caſu accidit, periti ignaris parebant: quippe gubernatores aliàs imperare ſoliti, tum metu mortis juſſa exequebantur. Tandem remis pertinaciùs everberatum mare, veluti eripientibus navigia claſſicis ceſſit, appulſaque ſunt littori lacerata pleraque. Iisdem diebus fortè Carthaginenſium legati triginta ſuperveniunt, magis obſeſſis ſolatium, quàm auxilium; quippe domeſtico bello Pœnos impediri, nec de imperio, ſed pro ſalute dimicare nuntiabant. Syracuſani tunc Africam urebant, & haud procul Carthaginis muris

ris locaverant castra. Non tamen defecere animis Tyrii, quanquam ab ingenti spe destituti erant, sed conjuges liberosque devehendos Carthaginem tradiderunt; fortiùs quidquid accideret laturi, si charissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Cumque unus e civibus concioni indicasset, oblatam esse per somnum sibi speciem Apollinis, quem eximia religione colerent, urbem deserentis, molemque a Macedonibus jactam in salo, in sylvestrem saltum esse mutatam: quanquam author levis erat, tamen ad deteriora credenda proni, metu aurea catena devinxere simulacrum, aræque Herculis, cujus numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, quasi illo Deo Apollinem retenturi. Syracusis id simulacrum devexerant Pœni, & in majore locaverant patria, multisque aliis spoliis urbium a semet captarum non Carthaginem magis, quàm Tyrum ornaverant. Sacrum quoque, quod quidem Diis minimè cordi esse crediderim, multis sæculis intermissum, repetendi authores quidam erant; ut ingenuus puer Saturno immolaretur, quod sacrilegium veriùs, quàm sacrum, Carthaginenses, a conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur: ac nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset. Cæterum efficacior omni arte imminens necessitas, non usitata modò præsidia, sed quædam etiam

nova

nova admovit. Namque ad implicanda navigia, quæ muros subibant, validis asseribus corvos & ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, ut, cùm tormento asseres promovissent, subitò laxatis funibus injicerent. Unci quoque & falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos verò æneos multo igne torrebant, quos repletos fervida arena cœnoque decocto, e muris subitò devolvebant, nec ulla pestis magis timebatur. Quippe ubi loricam corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi excuti poterat, & quidquid attigerat, perurebat: jacientesque arma, laceratis omnibus, queis protegi poterant, vulneribus inulti patebant; corvi verò, & ferreæ manus tormentis emissæ plerosque rapiebant.

4 Hîc Rex fatigatus statuerat, soluta obsidione, Ægyptum petere; quippe cùm Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissa. Cæterum tam discedere irritum, quàm morari pudebat. Famam quoque, qua plura, quàm armis everterat, ratus leviorem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igitur ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectosque militum imponi. Et fortè bellua inusitatæ magnitudinis super ipsos fluctus dorso eminens ad molem,

quam

quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus allevans semet, utrinque conspecta est. Deindè a capite molis rursus alto se immersit ; ac modò super undas eminens magna sui parte, modò superfusis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emersit. Utrisq; lætus fuit belluæ aspectus. Macedones iter jacendo operi monstrasse eam augurabantur. Tyrii, Neptunum occupati maris vindicem abripuisse belluam, ad molem brevi profectò ruituram : lætique omine eo, ad epulas dilapsi, oneravere se vino : quo graves, orto sole, navigia condescendunt redimita coronis floribusque : adeò victoriæ non omen modò, sed etiam gratulationem præceperant. Fortè Rex classem in diversam partem agi jusserat, triginta minoribus navigiis relictis in lictore, e quibus Tyrii duobus captis, cætera ingenti terruerant metu ; donec suorum clamore audito, Alexander classem litori, a quo fremitus acciderat, admovit. Prima e Macedonum navibus quinqueremis, velociter inter cæteras eminens occurrit : quam ut conspexere Tyrii, duæ e diverso in latera ejus invectæ sunt, in quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipsa rostro icta est, & illam invicem tenuit. Jamque ea, quæ non cohærebat, libero impetu evecta in aliud quinqueremis latus invehebatur, cùm opportunitate mira triremis e classe Alexandri

in

in eam ipſam, quæ quinqueremi imminebat, tanta vi impulſa eſt, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur e puppi. Plures deinde Macedonum naves ſuperveniunt, & Rex quoque aderat; cum Tyrii inhibentes remos, ægrè evellere navem, quæ hærebat, portumque omnia ſimul navigia repetunt. Confeſtim Rex inſequutus, portum quidem intrare non potuit, cùm procul e muris miſſilibus ſubmoveretur: naves autem omnes ferè, aut demerſit, aut cèpit. Biduo deinde ad quietem dato militibus, juſſiſque & claſſem, & machinas pariter admovere, & undique territis inſtare, ipſe in altiſſimam turrim aſcendit ingenti animo, periculo majore: quippe regio inſigni, & armis fulgentibus conſpicuus, unus præcipuè telis petebatur, & digna prorſus ſpectaculo edidit. Multos e muris propugnantes haſta transfixit, quoſdam etiam cominus gladio clypeoque impulſos præcipitavit: quippe turris, ex qua dimicabat, muris hoſtium propemodum cohærebat. Jamque crebris arietibus ſaxorum compage laxata, munimenta defecerant, & claſſis intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hoſtium deſertas evaſerant: cùm Tyrii, tot ſimul malis victi, alii ſupplices in templa confugiunt; alii, foribus ædium obſeratis, occupant liberum mortis arbitrium; nonnulli ruunt in hoſtem, haud inultè tamen perituri. Magna pars ſumma tectorum obtinebat; ſaxa, & quidquid manibus fors dederat, inge-

ingerentes subeuntibus. Alexander, exceptis, qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis injici jubet. His per præcones pronunciatis, nemo tamen armatus opem a Diis petere sustinuit. Pueri, virginesque templa compleverant: viri in vestibulo suarum quisque ædium stabant, parata sævientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui intra Macedonum præsidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippe utramque urbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyriorum etiam protegentes ad sua perduxere navigia, quibus occultatis, Sidona devecti sunt. Quindecim millia hoc furto subducta sævitiæ sunt: quantumque sanguinis fusum sit, vel ex hoc existimari potest, quòd intra munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira præbuit Regis. Duo millia, in quibus occidendis defecerat rabies, crucibus affixi per ingens littoris spatium pependerunt. Carthaginensium legatis pepercit, addita denunciatione belli, quòd præsentium rerum necessitas moraretur. Tyrus septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est: urbs & vetustate originis, & crebra fortunæ varietate ad memoriam posteritatis insignis, condita ab Agenore, diu mare, non vicinum modò, sed quodcunque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit: &, si

famæ

famæ libet credere, hæc gens literas prima aut docuit, aut didicit. Coloniæ certè ejus pene orbe toto diffusæ sunt: Carthago in Africa, in Bœotia Thebæ, Gades ad Oceanum. Credo, libero commeantes mari, sæpiusque adeundo cæteris incognitas terras, elegisse sedes juventuti, qua tunc abundabant: seu quia crebris motibus terræ (nam hoc quoque traditur) cultores ejus fatigati, nova, & externa domicilia armis sibimet quærere cogebantur. Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanæ mansuetudinis acquiescit.

5 Iisdem fermè diebus Darii literæ allatæ sunt, tandem ut Regi scriptæ. *Petebat, ut filiam suam (Saptina erat nomen) nuptiis Alexander sibi adjungeret. Dotem fore omnem regionem inter Hellespontum. & Halyn amnem sitam: inde orientem spectantibus terris contentum se fore. Si fortè dubitaret, quod offerretur, accipere, nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcumque felicitatem habeant, invidiam tamen sentire majorem. Vereri se, ne avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani, ac puerili mentis affectu efferretur. Nil difficilius esse, quàm in illa ætate tantam capere fortunam. Multas se adhuc reliquias habere, nec semper in angustiis posse deprehendi.* Trans-

Transeundum esse Alexandro Euphratem, Tigrimque, & Araxen, & Hydaspen, magna munimenta regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos, Oceani accolas quando aditurum, vel Sogdianos, & Arachosios, nomine tantùm notos, cæterasque gentes, ad Caucasum, & Tanaim pertinentes? Senescendum fore; tantum terrarum vel sine prælio obeunti. Se verò ad ipsum vocare desineret; namque illius exitio esse venturum. Alexander his, qui literas attulerant, respondit: *Darium sibi aliena promittere, quòd totum amiserit, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Joniam, Æolidem, Hellesponti oram, victoriæ suæ præmia: leges autem a victoribus dici, accipi a victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quàm primùm Marte decerneret: se quoque, cùm transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam (quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem) sed, Persepolim, caput regni ejus, Bactra deinde, Ecbatana, ultimique Orientis oram imperio suo destinasse: quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse: desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.* Reges quidem invicem hæc scripserant. Sed Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philota regioni circa Tyrum jusso præsidere: Syriam, quæ Cœle appellatur, Andromacho Parmenio tradi-

tradiderat, bello, quod supererat, interfuturus: Rex, Hephæstione Phœnicis oram classe prætervehi jusso, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem ferè diebus solenne erat ludicrum Isthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporaria ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad Regem, qui ob res pro salute Græciæ ac libertate gestas, coronam auream, donum victoriæ, ferrent. Iidem paulò ante incertæ famæ captaverant auram, ut quocunque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Cæterum non ipse modò Rex obibat urbes, imperii jugum adhuc recusantes; sed Prætores quoque ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam: Balacrus, Idarne Prætore Darii superato, Miletum cepit: Amphoterus, & Hegilochus, centum sexaginta navium classe, insulas inter Achajam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt: Tenedon quoque receptum, incolis ultro vocantibus, statuerant & Chion occupare. Sed Pharnabazus Darii Prætor, comprehensis, qui res ad Macedonas trahebant, rursus Apollonidi, & Athenagoræ, suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant, non tam suis viribus, quàm ipsorum, qui obsidebantur, voluntate; nec fefellit opinio.

Namque inter Apollonidem, & duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Cùmque, porta effracta, cohors Macedonum intrasset, oppidani olim consilio proditionis agitato, aggregant se Amphotero & Hegilocho; Persarumque præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide & Athenagora, vincti traduntur; XII triremes cum suo milite ac remige, præter eas triginta naves, & piratici lembi, Græcorumque tria millia a Persis mercede conducta. His in supplementum copiarum suarum distributis, piratisque supplicio affectis, captivos remiges adjecere classi suæ. Fortè Aristonicus Methymnæorum Tyrannus, cum piraticis navibus, ignarus omnium quæ ad Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit; interrogatusque a custodibus, quis esset; Aristonicum ad Pharnabazum venire, respondit. Illi Pharnabazum quidem jam quiescere, & non posse tum adiri; cæterum patere socio atque hospiti portum; postero die Pharnabazi copiam fore, affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare. Secuti sunt ducem piratici lembi, ac dum applicant navigia crepidini portus, objicitur a vigilibus claustrum, & qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur: nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt: Amphotero deinde, Hegilochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem, quam Chares Athe-

theniensis nuper occupatam duorum millium Persarum præsidio tenebat: sed cùm obsidionem tolerare non posset, urbe tradita, pactus est, ut incolumi abire liceret. Imbrum petit: deditis Macedones pepercerunt.

6 Darius, desperata pace, quam per literas legatosque impetrari posse crediderat, ad reparandas vires bellumque impigrè renovandum intendit. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire, Bessum quoque, Bactrianorum ducem, perquàm maximè posset exercitu coacto, descendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promptissimi, horridis ingeniis, multumque a Persarum luxu abhorrentibus, siti haud procul Scytharum bellicosissima gente, & rapto vivere assueta; semperque in armis errant. Sed Bessus, suspecta perfidia, haud sanè æquo animo in secundo se continens gradu, Regem terrebat. Nam cùm regnum affectaret, proditio, qua sola id assequi poterat, timebatur. Cæterum Alexander, quam regionem Darius petiisset, omni cura vestigans, tamen explorare non poterat: more quodam Persarum, arcana Regum mira celantium fide, non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina Regum, silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua gravius castigatur, quàm ullum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit: quod homini fa-

cillimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander omnium, quæ apud hostem gererentur, ignarus, urbem Gazam obsidebat. Præerat ei Batis, eximiæ in Regem suum fidei, modicoque præsidio muros ingentis operis tuebatur. Alexander, æstimato locorum situ, agi cuniculos jussit, facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippe multam arenam vicinum mare evomit, nec saxa cotesque, quæ interpellent specus, obstabant. Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicere non possent, opus orsus, ut a sensu eius averteret, turres muris admoveri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente sabulo, agilitatem rotarum morabatur, & tabulata turrium perfringebat: multique vulnerabantur impune, cùm idem recipiendis, qui admovendis turribus, labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, postero die muros corona circundari jussit; ortoque sole, prius quàm admoveret exercitum, opem Deum exposcens, sacrum patrio more faciebat. Fortè prætervolans corvus, glebam, quam unguibus ferebat, subitò amisit: quæ cùm Regis capiti incidisset, resoluta defluxit: ipsa autem avis in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure, in qua alis hærentibus frustra se allevare conatus, a circumstantibus capitur. Digna res visa, de qua vates consulerentur, & erat non intactus ea superstitione mentis. Ergo Aristander,

der, cui maxima fides habebatur, urbis quidem excidium augurio illo portendi; cæterum periculum esse, ne Rex vulnus acciperet. Itaque monuit, ne quid eo die inciperet. Ille, quanquam unam urbem sibi, quò minus securus Ægyptum intraret, obstare ægrè ferebat; tamen paruit vati, signumque receptui dedit. Hinc animus crevit obsessis, egressique porta, recedentibus inferunt signa: cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acriùs quàm constantiùs prælium inierunt: quippe ut Macedonum signa circumagi videre, repente sistunt gradum. Jamque ad Regem prœliantium clamor pervenerat, cùm denuntiati periculi haud sanè memor, loricam tamen, quam rarò induebat, amicis orantibus, sumpsit, & ad prima signa pervenit. Quo conspecto, Arabs quidam Darii miles, majus fortuna sua facinus ausus, clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus Regis advolvitur. Ille assurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio Barbarus strenuè in dextram translato, cervicem appetit Regis: qui, exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum Barbari lapsam amputat gladio; denuntiato in illum diem periculo (ut arbitrabatur ipse) defunctus. Sed, ut opinor, inevitabile est fatum: quippe dum inter primores promptiùs dimicat, sagitta ictus est; quam per loricam adactam, stantem in humero, medicus ejus Philippus evellit. Pluri-

mus deindè ſanguis manare cœpit; omnibus territis, quia, quàm altè penetraſſet telum, lorica obſtante, non cognoverant. Ipſe, nec oris quidem colore mutato, ſupprimi ſanguinem, & vulnus obligari juſſit. Diu ante ipſa ſigna, vel diſſimulato, vel victo dolore, perſtiterat; cùm ſuppreſſus paulò ante ſanguis medicamento, quo retentus erat, manare latiùs cœpit; & vulnus, quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente ſanguine intumuit. Linqui deinde animo, & ſubmitti genu cœpit: quem proximi exceptum in caſtra receperunt. Et Batis interfectum ratus, urbem ovans victoria repetit. At Alexander, nondum percurato vulnere, aggerem, quo mœnium altitudinem æquaret, exſtruxit, & pluribus cuniculis muros ſubrui juſſit. Oppidani ad priſtinum faſtigium murorum, novum exſtruxere munimentum; ſed ne id quidem turres aggeri impoſitas æquare poterat: itaque interiora quoque urbis infeſta telis erant. Ultima peſtis urbis fuit, cuniculo ſubrutus murus, per cujus ruinas hoſtis intravit. Ducebat ipſe Rex anteſignanos, & dum incautiùs ſubit, ſaxo crus ejus affligitur. Innixus tamen telo, nondum prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat: ira quoque accenſus, quòd duo in obſidione urbis ejus acceperat vulnera, Batim, egregia edita pugna, multiſque vulneribus confectum, deſeruerant ſui: nec tamen ſegniùs prœlium capeſſebat, lubricis armis

mis suo pariter atque hostium sanguine: cùm undique telis circumducto, Alexander, insolenti gaudio juvenis elatus, aliàs virtutem etiam in hoste miratus: Non, ut voluisti, inquit, morieris, Bati; sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita. Ille, non interrito modò, sed contumaci quoque vultu intuens Regem, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Tum Alexander: videtisne obstinatum ad tacendum? inquit: num genu posuit? num supplicem vocem misit? Vincam tamen silentium, & si nihil aliud, certè gemitu interpellabo. Iram deinde vertit in rabiem, jam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt, religatumque ad currum traxere circa urbem equi; gloriante Rege, Achillem, a quo genus ipse deduceret, imitatum se esse pœna in hostem capienda. Cecidere Persarum Arabumque circa decem millia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certè non tam claritate urbis nobilitata est, quàm geminato periculo Regis, qui Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque prœliis etiam secundis atterebantur copiæ, devictarumque gentium militi minor, quàm domestico, fides habebatur.

7 Ægyptii, olim Persarum opibus infensi, quippe avarè & superbè imperitatum

ſibi eſſe credebant, ad ſpem adventus ejus erexerant animos, utpote qui Amyntam quoque transfugam, & cum precario imperio venientem læti recepiſſent. Igitur ingens multitudo Peluſium, qua intraturus Rex videbatur, convenerat. Atque ille ſeptimo die, poſteaquam a Gaza copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc Caſtra Alexandri vocant, pervenit. Deinde pedeſtribus copiis Peluſium petere juſſis, ipſe cum expedita delectorum manu, Nilo amne vectus eſt. Nec ſuſtinuere adventum ejus Perſæ, defectione quoque perterriti. Jamque haud procul Memphi erat, in cujus præſidio Aſtaces prætor Darii relictus, Oxio amne ſuperato, octingenta talenta Alexandro, omnemque regiam ſupellectilem tradidit. A Memphi, eodem flumine vectus, ad interiora Ægypti penetrat: compoſitisque rebus, ita ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret, adire Jovis Ammonis oraculum ſtatuit. Iter, expeditis quoque & paucis vix tolerabile, ingrediendum erat: terra cœloque aquarum penuria eſt: ſteriles arenæ jacent; quas ubi vapor ſolis accendit, fervido ſolo exurente veſtigia, intolerabilis æſtus exiſtit; luctandumque eſt non tantùm cum ardore & ſiccitate regionis, ſed etiam cum tenaciſſimo ſabulo, quod præaltum, & veſtigio cedens ægre moliuntur pedes. Hæc Ægyptii verò majora jactabant. Sed ingens cupido animum ſtimulabat adeundi Jovem, quem generis

ſui

sui autorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis, quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eò legati Cyrenensium dona attulere, pacem, & ut adiret urbes suas, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiaque conjuncta, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem, & sequenti die tolerabilis labor visus; nondum tam vastis nudisque solitudinibus aditis, jam tamen sterili & emoriente terra. Sed ut aperuere se campi alto obruti sabulo, haud secus quàm profundum æquor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium. Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant, & in arido solo, ac fervido sabulo nulla erat. Ad hæc sol omnia incenderat, siccaque & adusta erant omnia; cùm repente, sive illud Deorum munus, sive casus fuit, obductæ cœlo nubes, condidere solem; ingens æstu fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enimverò ut largum quoque imbrem excusserunt procellæ, pro se quisque excipere eum, quidam, ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cœperunt. Quatriduum per vastas solitudines absumptum est. Jamque haud procul oraculi sede aberant, cùm complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes: & modò humi residebant, cùm lentiùs agmen incederet, modò se pennis levabant,

 ante-

antecedentum iterque monstrantium ritu. Tandem ad sedem consecratam Deo ventum est. Incredibile dictu; inter vastas solitudines, ita undique ambientibus ramis vix in densam umbram cadente sole contecta est: multique fontes, dulcibus aquis passim manantibus, alunt sylvas. Cœli quoque mira temperies, verno tempori maximè similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi Æthiopum: Meridiem versus, Arabes, Troglodytis cognomen est. Horum regio usque ad Rubrum mare excurrit. At qua vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Scenitas vocant: a Septentrione Nasamones sunt, gens Syrtica, navigiorum spoliis quæstuosa. Quippe obsident littora, & æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant. Incolæ nemoris, quos Ammonios vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circundatum. Prima munitio tyrannorum veterem regiam clausit: in proxima conjuges eorum cum liberis & pellicibus habitant. Hîc quoque Dei oraculum est. Ultima munimenta, satellitum armigerurumque sedes erant. Est etiam aliud Ammonis nemus: in medio habet fontem, aquam Solis vocant. Sub lucis ortum tepida manat: medio die, cùm vehementissimus est calor, frigida eadem fluit: inclinato in vesperam, calescit: media nocte, fervida exæstuat, quoque propiùs

piùs nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit, donec sub ipsum diei ortum assueto tepore languescat. Id, quod pro Deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo Diis artifices accomodaverunt. Umbilico tenus, arieti similis est habitus, smaragdo & gemmis coagmentatus. Hunc, cùm responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes, multis argenteis pateris ab utròque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ, virginesque, patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat oraculum. At tum quidem Regem, propius adeuntem, maximus natu è sacerdotibus Filium appellat, hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille verò & accipere se, ait, & agnoscere, humanæ sortis oblitus. Consuluit deinde, an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater: Vates quæ in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post hæc instituit quærere, an omnes parentis sui interfectores, pœnas dedissent. Sacerdos, parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia: adjecit, invictum fore, donec excederet ad Deos. Sacrificio deinde facto, dona & Sacerdotibus & Deo data sunt: permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quæsiverunt, quàm an autor esset sibi divinis honori-

bus colendi suum Regem. Hoc quoque acceptum fore Jovi, vates respondit, ut ipsi victorem Regem divino honore colerent. Verè & salubriter æstimanti fidem oraculi, vana profectò responsa videri potuissent: sed fortuna, quos uni sibi credere coegit, magna ex parte avidos gloriæ magis, quàm capaces facit. Jovis igitur filium se non solùm appellari passus est, sed etiam jussit: rerumque gestarum famam dum augere vult, tali appellatione corrumpit. Et Macedones, assueti quidem regio imperio, sed majore libertatis umbra, quàm cæteræ gentes, immortalitatem affectantem contumaciùs, quàm aut ipsis expediebat, aut Regi, aversati sunt. Sed hæc suo quoque tempori reserventur. Nunc cætera exsequi pergam.

8 Alexander ab Ammone rediens, ut ad Mareotim paludem haud procul insula Pharo sitam venit, contemplatus loci naturam, primùm in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit, magnæ sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine autoris: complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat; &, qui ædificandæ urbi præessent, relictis, Memphim petit. Cupido, haud injusta quidem, cæterum intempestiva, incesserat, non interiora modò Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere.

re. Memnonis Tithonique celebrata regia cognoscendæ vetustatis avidum trahebat, pene extra terminos Solis. Sed imminens bellum, cujus multò major superaverat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat. Itaque Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, & Peucestem Macedonem, quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis: claustra Nili fluminis Polymenem tueri jubet, triginta ad hoc triremes datæ. Africæ deinde, quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius; vectigalibus ejusdem Africæ, Ægyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magna multitudine implevit. Fama est, cùm Rex urbis futuris muris polentam, ut Macedonum mos est, destinasset, avium greges advolasse, & polentâ esse pastas. Cùmque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum, respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta præbituram. Regem, cùm secundo amne deflueret, assequi cupiens Hector, Parmenionis filius, eximio ætatis flore in paucis Alexandro charus, parvum navigium conscendit, pluribus quàm capere posset impositis: itaque mersa navis omnes destituit. Hector diu flumini obluctatus, cùm madens vestis, & astricti crepidis pedes, natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit; & ut primùm

mùm fatigatus spiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adjuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Rex amissi ejus desiderio vehementer afflictus est, repertumque corpus magnifico extulit funere. Oneravit hunc dolorem nuntius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ. Vivum Samaritæ cremaverant. Ad cujus interitum vindicandum, quanta maximè celeritate potuit, contendit: advenientique sunt traditi tanti sceleris authores. Andromacho deinde Memnona substituit, affectis supplicio, qui prætorem interemerant. Tyrannos (inter eos Methymnæorum Aristonicum, & Chrysolaum) popularibus suis tradidit, quos illi ob injurias tortos necaverunt. Atheniensium deinde, Rhodiorumque, & Chiorum legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur, &, ut captivi Græcorum suis restituerentur, orabant. Rhodii & Chii de præsidio querebantur: omnes ea, quæ desiderare visi, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem, & pecuniam, quam in bellum impenderant, obsides reddidit, & magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque Regibus, qui & a Dario defecerant ad ipsum, & oppugnanti Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est. Amphoterus deinde classis præfectus ad liberandam Cretam missus, (namque & Persarum

& pira-

& piratarum armis pleræque ejus insulæ obsidebantur) ante omnia mare a piraticis classibus vindicare jussus: quippe obnoxium prædonibus erat, in bellum utroque Rege converso. His compositis, Herculi Tyrio ex auro crateram cum triginta pateris dicavit: imminensque Dario iter ad Euphratem pronuntiari jussit.

9 At Darius cùm ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset, dubitaverat, utrumne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret; haud dubiè potentior author præsens futurus ultimis gentibus impigrè bellum capessendi, quas ægrè per Præfectos suos moliebatur. Sed ut idoneis autoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcunque ipse adiisset regionem, petiturum; haud ignarus, quàm cum strenuo res esset, omnia longinquarum gentium auxilia Babylonem contrahi jussit. Bactiani, Scythæque, & Indi convenerant. Nam & cæterarum gentium copiæ partibus simul affuerunt. Cæterum cum dimidio ferme major esset exercitus, quàm in Cilicia fuerat, multis arma deerant, quæ summa cura comparabantur. Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter se connexis. Queis antea præter jacula nihil dederat, scuta gladiique adjiciebantur. Equorum domandi greges peditibus distributi sunt:

ut

ut major pristino esset equitatus, ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentæ falcatæ quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium, secutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque a jugo ternos direxerant gladios, & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ. Hoc modo instructo exercito, ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextera erat Tigris, nobilis fluvius: lævam tegebat Euphrates: agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato, cùm audisset haud procul abesse hostem, Satropacem equitum præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo Prætori sex millia data, quibus hostem transitu amnis arceret. Eidem mandatum, ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur, atque ureret: quippe credebat, inopia debellari posse, nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset. Ipsi autem commeatus, alii terra, alii Tigri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbellam vicum, nobilem sua clade facturus. Hîc, commeatuum sarcinarumque majore parte deposita, Lycum amnem ponte junxit, & per dies quinque, sicut ante Euphratem, trajecit exercitum. Inde octoginta fere stadia progressus, ad alterum amnem, Eumado nomen

est,

, castra posuit. Opportuna explican-
copiis regio erat, equitabilis & vasta
nities: ne stirpes quidem & brevia vir-
lta operiunt solum, liberque prospe-
s oculorum etiam ad ea, quæ procul re-
sere, permittitur. Itaque, si quà campi
ninebant, jussit æquari, totumque fasti-
um extendi. Alexandro, qui numerum
piarum ejus, quantum procul conjectari
oterat, æstimabant, vix fecerunt fidem,
ot millibus cæsis majores copias esse re-
aratas. Cæterum omnis periculi, & ma-
imè multitudinis contemptor, undeci-
nis castris pervenit ad Euphratem: quo
pontibus juncto, equites primos ire, pha-
angem sequi jubet; Mazæo, qui ad inhi-
bendum transitum cum sex millibus equi-
tum occurrerat, non auso periculum sui
facere. Paucis deinde, non ad quietem,
sed ad reparandos animos diebus datis
militi, strænuè hostem insequi cœpit, me-
tuens, ne interiora regni sui peteret, se-
quendusque esset per loca omni solitudi-
ne atque inopia vasta. Igitur quarto die
præter Arbellam penetrat ad Tigrim. To-
ta regio ultra amnem recenti fumabat in-
cendio: quippe Mazæus, quæcunque adie-
rat, haud secus quàm hostis urebat. Ac
primò caligine, quam fumus effuderat,
obscurante lucem, insidiarum metu sub-
stitit. Deinde ut speculatores præmissi
tuta omnia nuntiaverunt, paucos equitum
ad tentandum vadum fluminis præmisit:
cujus altitudo primò summa equorum pe-
ctora,

ctora, mox ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat; nec sanè alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur, multorum torrentium non aquas solùm, sed etiam saxa secum trahens. Itaque a celeritate, qua defluit, Tigris nomen est inditum; quia Persica lingua Tigrim sagittam appellant. Igitur pedes velut divisus in cornua circundato equitatu, levatis super capita armis, haud ægrè ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites Rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit, sed gradum firmare vix poterant: cùm modò saxa lubrica vestigium fallerent, modò rapidior unda subduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant; quippe cùm semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. Et dum sua quisque spolia consequi studet, major inter ipsos quàm cum amne orta luctatio est, cumulique sarcinarum passim fluitantes, plerosque perculerant. Rex monere, ut satis haberent arma retinere, cætera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat. Obstrepebat hinc metus; præter hunc, invicem natantium mutuus clamor. Tandem, qua leniore tractu amnis aperit vadum, emersere: nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere. Sed perpetua fortuna

Regis

is avertit inde hostem. Sic Granicum, nillibus equitum peditumque in ultee stantibus ripa, superavit: sic angu- in Ciliciæ callibus, tantam multitudi- hostium. Audaciæ quoque, qua ma- iè viguit, ratio minui potest: quia nun- m in discrimen venit, an temerè fe- et. Mazæus, si transeuntibus flumen erveniſſet, haud dubiè oppressurus t incompositos in ripa: demum etiam r armatos adequitare cœpit. Mille ad- odum equites præmiserat, quorum pau- tate Alexander explorata, deinde con- mpta, præfectum Pæonum equitum ristona laxatis habenis invehi jussit. In- gnis eo die pugna equitum, & præcipuè ristonis, fuit. Præfectum equitatus ersarum Satropacem, directa in guttu- hasta, transfixit, fugientemque per edios hostes consecutus, ex equo præci- itavit, & obluctanti caput gladio dem- ssit; quod relatum magna cum laude an- e Regis pedes posuit.

10 Biduo ibi Rex stativa habuit; in proximum deinde pronuntiari jussit. Sed prima fere vigilia, Luna deficiens primum nitorem sideris sui condidit: deinde sanguinis colore suffuso, lumen omne fœdavit; solicitisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio, & ex ea formido quædam incussa est. *Diis invitis in ultimas terras trahi se querebantur. Jam nec flumina posse adiri, nec sidera pristinum præstare fulgorem. Vastas terras,*

deserta

deserta omnia occurrere; in unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi: fastidio esse patriam, abdicari Philippum patrem, cœlum vanis cogitationibus peti. Jam pro seditione res erat, cùm ad omnia interritus, duces, principesque militum, frequentes adesse prætorio; Ægyptiosque vates, quos cœli ac siderum peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere jubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbes implere destinatas vices, Lunamque deficere, cùm aut terram subiret, aut Sole premeretur, rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus: cæterum affirmant, Solem Græcorum, Lunam esse Persarum: quoties illa deficiat, ruinam stragemque illis gentibus portendi; veteraque exempla recensent Persidis Regum, quos adversis Diis pugnasse Lunæ ostendisset defectio. Nulla res efficaciùs multitudinem regit, quàm superstitio: alioqui impotens, sæva, mutabilis, ubi vana religione capta est, meliùs vatibus, quàm ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Ægyptiorum responsa, rursus ad spem & fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum ratus, secunda vigilia castra movit. Dextera Tigrim habebat, a læva montes, quos Gordyæos vocant. Hoc ingresso iter, speculatores, qui præmissi erant, sub lucis ortum, Darium adventare nuntiaverunt. Instructo igitur milite, & composito agmine, antecedebat. Sed Persarum explo-

exploratores erant mille fermè, qui speciem magni agminis fecerant: quippe ubi explorare vera non possunt, falsa per metum augurantur. His cognitis, Rex cum paucis suorum assecutus agmen refugientium ad suos, alios cecidit, alios cepit, equitesque præmisit simul speculatum, simul ut ignem, quò Barbari cremaverant vicos, extinguerent: quippe fugientes raptim tectis acervisque frumenti injecerant flammas, quæ cùm in summo hæsissent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est, copia aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit; quippe urente & populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo necessitas versa, quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander haud longius centum quinquaginta stadiis Darium abesse compererat. Itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco subsistit. Interceptæ deinde Darii literæ sunt, quibus Græci milites sollicitabantur, ut Regem interficerent, aut proderent: dubitavitque, an eas pro concione recitaret, satis confisus Græcorum quoque erga se benevolentiæ ac fidei. Sed Parmenio deterruit, non esse talibus promissis imbuendas aures militum; patere vel unius insi-

insidiis Regem: nihil nefas esse avaritiæ. Secutus consilii authorem, castra movit. Iter facienti, Spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat, & vix spiritum ducere. Itineris continui labore animique ægritudine fatigata, inter socrus & virginum filiarum manus collapsa erat; deinde & extincta. Id ipsum nuntians alius supervenit. Et Rex haud secus, quàm si parentis suæ mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus, lachrymisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hìc verò renovatus est mœror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia, sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob id ipsum miserabilis; quòd nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas necessitudines flere, & solatia non adhibere, sed quærere. Cibo certè abstinuit, omnemque honorem funeri, patrio Persarum more servavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantum mansuetudinis & continentiæ ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est; nec, ut ipsam, sed ut Darii matrem, viderat: eximiamque pulchritudinem formæ ejus, non libidinis habuerat incitamentum, sed

gloriæ.

gloriæ. E Spadonibus, qui circa Reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium elapsus, per eam portam, quæ, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque a vigilibus, in tabernaculum Regis perducitur, gemens, & veste lacerata. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris exspectatione commotus, &, quid potissimum timeret, incertus: Vultus tuus, inquit, nescio quod ingens malum præfert; sed cave miseri hominis auribus parcas: didici enim esse infelix. & sæpè calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Num, quod maximè suspicor, & loqui timeo, ludibria meorum nuntiaturus es mihi; & (ut credo) ipsis quoque omni graviora supplicio? Ad hæc Tyriotes: Istud quidem procul abest, inquit. Quantuscunque enim Reginis honor ab iis, qui parent, haberi potest, tuis a victore servatus est: sed uxor tua paulò ante excessit e vita. Tum verò non gemitus modò, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur. Nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati: exclamatque amens dolore: Quod ego tantum nefas commisi, Alexander? Quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitiæ meæ reddas? Odisti me, non quidem provocatus. Sed finge justum intulisse te bellum: cum fœminis ergo agere debueras? Tyriotes affirmare per Deos patrios, nihil in eam gravius esse

con-

ut major pristino esset equitatus, ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentæ falcatæ quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium, secutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant. Utrinque a jugo ternos direxerant gladios, & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ. Hoc modo instructo exercito, ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextera erat Tigris, nobilis fluvius: lævam tegebat Euphrates: agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato, cùm audisset haud procul abesse hostem, Satropacem equitum præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo Prætori sex millia data, quibus hostem transitu amnis arceret. Eidem mandatum, ut regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur, atque ureret: quippe credebat, inopia debellari posse, nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset. Ipsi autem commeatus, alii terra, alii Tigri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbellam vicum, nobilem sua clade facturus. Hic, commeatuum sarcinarumque majore parte deposita, Lycum amnem ponte junxit, & per dies quinque, sicut ante Euphratem, trajecit exercitum. Inde octoginta fere stadia progressus, ad alterum amnem, Eumado nomen

est,

, castra posuit. Opportuna explican-
copiis regio erat, equitabilis & vasta
nities: ne stirpes quidem & brevia vir-
lta operiunt solum, liberque prospe-
ıs oculorum etiam ad ea, quæ procul re-
sſere, permittitur. Itaque, si quà campi
ıinebant, jussit æquari, totumque fasti-
um extendi. Alexandro, qui numerum
ıpiarum ejus, quantum procul conjectari
oterat, æstimabant, vix fecerunt fidem,
ıt millibus cæsis majores copias esse re-
aratas. Cæterum omnis periculi, & ma-
.imè multitudinis contemptor, undeci-
nis castris pervenit ad Euphratem: quo
ıontibus juncto, equites primos ire, pha-
angem sequi jubet; Mazæo, qui ad inhi-
bendum transitum cum sex millibus equi-
tum occurrerat, non auso periculum sui
facere. Paucis deinde, non ad quietem,
sed ad reparandos animos diebus datis
militi, strænuè hostem insequi cœpit, me-
tuens, ne interiora regni sui peteret, se-
quendusque esset per loca omni solitudi-
ne atque inopia vasta. Igitur quarto die
præter Arbellam penetrat ad Tigrim. To-
ta regio ultra amnem recenti fumabat in-
cendio: quippe Mazæus, quæcunque adie-
rat, haud secus quàm hostis urebat. Ac
primò caligine, quam fumus effuderat,
obscurante lucem, insidiarum metu sub-
stitit. Deinde ut speculatores præmissi
tuta omnia nuntiaverunt, paucos equitum
ad tentandum vadum fluminis præmisit:
cujus altitudo primò summa equorum pe-
ctora,

ctora, mox ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat; nec sanè alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur, multorum torrentium non aquas solùm, sed etiam saxa secum trahens. Itaque a celeritate, qua defluit, Tigris nomen est inditum; quia Persica lingua Tigrim sagittam appellant. Igitur pedes velut divisus in cornua circundato equitatu, levatis super capita armis, haud ægrè ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites Rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit, sed gradum firmare vix poterant: cùm modò saxa lubrica vestigium fallerent, modò rapidior unda subduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant; quippe cùm semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur. Et dum sua quisque spolia consequi studet, major inter ipsos quàm cum amne orta luctatio est, cumulique sarcinarum passim fluitantes, plerosque perculerant. Rex monere, ut satis haberent arma retinere, cætera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat. Obstrepebat hinc metus; præter hunc, invicem natantium mutuus clamor. Tandem, qua leniore tractu amnis aperit vadum, emersere: nec quidquam præter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere. Sed perpetua fortuna

Regis

is avertit inde hostem. Sic Granicum, nillibus equitum peditumque in ulte- e stantibus ripa, superavit: sic angu- in Ciliciæ callibus, tantam multitudi- hostium. Audaciæ quoque, qua ma- iè viguit, ratio minui potest: quia nun- .m in discrimen venit, an temerè fe- et. Mazæus, si transeuntibus flumen erveniisset, haud dubiè oppressurus t incompositos in ripa: demum etiam r armatos adequitare cœpit. Mille ad- odum equites præmiserat, quorum pau- tate Alexander explorata, deinde con- npta, præfectum Pæonum equitum ristona laxatis habenis invehi jussit. In- gnis eo die pugna equitum, & præcipuè ristonis, fuit. Præfectum equitatus ersarum Satropacem, directa in guttu- : hasta, transfixit, fugientemque per edios hostes consecutus, ex equo præci- itavit, & obluctanti caput gladio dem- sit; quod relatum magna cum laude an- e Regis pedes posuit.

10 Biduo ibi Rex stativa habuit; in proximum deinde pronuntiari jussit. Sed prima fere vigilia, Luna deficiens primum nitorem sideris sui condidit: deinde san- guinis colore suffuso, lumen omne fœda- vit; solicitisque sub ipsum tanti discrimi- nis casum ingens religio, & ex ea formi- do quædam incussa est. *Diis invitis in ul- timas terras trahi se querebantur. Jam nec flumina posse adiri, nec sidera pristi- num præstare fulgorem. Vastas terras,*

deserta

deserta omnia occurrere; in unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi: fastidio esse patriam, abdicari Philippum patrem, cœlum vanis cogitationibus peti. Jam pro seditione res erat, cùm ad omnia interritus, duces, principesque militum, frequentes adesse prætorio; Ægyptiosque vates, quos cœli ac siderum peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere jubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbes implere destinatas vices, Lunamque deficere, cùm aut terram subiret, aut Sole premeretur, rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus: cæterum affirmant, Solem Græcorum, Lunam esse Persarum: quoties illa deficiat, ruinam stragemque illis gentibus portendi; veteraque exempla recensent Persidis Regum, quos adversis Diis pugnasse Lunæ ostendisset defectio. Nulla res efficaciùs multitudinem regit, quàm superstitio: alioqui impotens, sæva, mutabilis, ubi vana religione capta est, meliùs vatibus, quàm ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Ægyptiorum responsa, rursus ad spem & fiduciam erexere torpentes. Rex impetu animorum utendum ratus, secunda vigilia castra movit. Dextera Tigrim habebat, a læva montes, quos Gordyæos vocant. Hoc ingresso iter, speculatores, qui præmissi erant, sub lucis ortum, Darium adventare nuntiaverunt. Instructo igitur milite, & composito agmine, antecedebat. Sed Persarum

explo-

exploratores erant mille fermè, qui speciem magni agminis fecerant: quippe ubi explorare vera non possunt, falsa per metum augurantur. His cognitis, Rex cum paucis suorum assecutus agmen refugientium ad suos, alios cecidit, alios cepit, equitesque præmisit simul speculatum, simul ut ignem, quò Barbari cremaverant vicos, extinguerent; quippe fugientes raptim tectis acervisque frumenti injecerant flammas, quæ cùm in summo hæsissent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est, copia aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit; quippe urente & populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo necessitas versa, quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander haud longius centum quinguaginta stadiis Darium abesse compererat. Itaque ad satietatem quoque copia commeatuum instructus, quatriduo in eodem loco subsistit. Interceptæ deinde Darii literæ sunt, quibus Græci milites sollicitabantur, ut Regem interficerent, aut proderent: dubitavitque, an eas pro concione recitaret, satis confisus Græcorum quoque erga se benevolentiæ ac fidei. Sed Parmenio deterruit, non esse talibus promissis imbuendas aures militum; patere vel unius insi-

insidiis Regem: nihil nefas esse avaritiæ. Secutus consilii authorem, castra movit. Iter facienti, Spado unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat, & vix spiritum ducere. Itineris continui labore animique ægritudine fatigata, inter socrus & virginum filiarum manus collapsa erat; deinde & extincta. Id ipsum nuntians alius supervenit. Et Rex haud secus, quàm si parentis suæ mors nuntiata esset, crebros edidit gemitus, lachrymisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii, defuncto assidens corpori, venit. Hìc verò renovatus est mœror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia, sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulus, ob id ipsum miserabilis; quòd nondum sentiebat calamitatem, maxima ex parte ad ipsum redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas necessitudines flere, & solatia non adhibere, sed quærere. Cibo certè abstinuit, omnemque honorem funeri, patrio Persarum more servavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantum mansuetudinis & continentiæ ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est; nec, ut ipsam, sed ut Darii matrem, viderat: eximiamque pulchritudinem formæ ejus, non libidinis habuerat incitamentum, sed

gloriæ.

gloriæ. E Spadonibus, qui circa Reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium elapsus, per eam portam, quæ, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque a vigilibus, in tabernaculum Regis perducitur, gemens, & veste lacerata. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris exspectatione commotus, &, quid potissimum timeret, incertus: Vultus tuus, inquit, nescio quod ingens malum præfert; sed cave miseri hominis auribus parcas: didici enim esse infelix, & sæpè calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Num, quod maximè suspicor, & loqui timeo, ludibria meorum nuntiaturus es mihi, & (ut credo) ipsis quoque omni graviora supplicio? Ad hæc Tyriotes: Istud quidem procul abest, inquit. Quantuscunque enim Reginis honor ab iis, qui parent, haberi potest, tuis a victore servatus est: sed uxor tua paulò ante excessit e vita. Tum verò non gemitus modò, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur. Nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam pati: exclamatque amens dolore: Quod ego tantum nefas commisi, Alexander? Quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitiæ meæ reddas? Odisti me, non quidem provocatus. Sed finge justum intulisse te bellum: cum fœminis ergo agere debueras? Tyriotes affirmare per Deos patrios, nihil in eam gravius esse

con-

consultum. Ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parciùs flevisse, quàm ipse lachrymaretur. Ob hæc ipse amantis animus in solicitudinem suspicionemque revolutus est; desiderium captivæ profectò a consuetudine stupri ortum esse conjectans. Submotis igitur arbitris, uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans, Videsne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? Tormenta jam hìc erunt: sed ne expectaveris per Deos, si quid tibi tui Regis reverentia est. Num, quod & scire expeto, & quærere pudet, ausus est & dominus & juvenis? Ille quæstioni corpus offerre, Deos testes invocare, castè sanctequè habitam esse Reginam. Tandem, ut fides facta est, vera esse, quæ affirmaret Spado, capite velato diu flevit: manantibusque adhuc lachrymis, veste ab ore rejecta, ad cœlum manus tendens: Dii patrii, inquit, primum mihi stabilite regnum; deinde, si de me jam transactum est, precor, ne quis Asiæ Rex sit, quàm iste tam justus hostis, tam misericors victor.

11 Itaque, quanquam pace frustra bis petita, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas, decem legatos, cognatorum principes, misit: quos Alexander consilio advocato introduci jussit. E quibus maximus natu: *Darium*, inquit, *ut pacem a te jam tertiò*

pete-

peteret, nulla vis subegit; sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus; nisi quòd sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitiæ earum, quæ supersunt, curam haud secus, quàm parens, agens, Reginas appellas; speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, cùm dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat; nunc, quidquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus XXX millia talentum auri, precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem, hoc esse tempus, quo pacem non dare solùm, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris; intuere, quantum petas. Periculosum est prægrave imperium: difficile est continere, quod capere non possis. Videsne ut navigia, quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Faciliùs est quædam vincere, quàm tueri. Quàm, hercule, expeditiùs manus nostræ

F *rapiunt,*

rapiunt, quàm continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordia tua licere, quàm licuit. Alexander, legatis excedere tabernaculo jussis, quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo, quid sentiret, ausus est dicere, incerta Regis voluntate. Tandem Parmenio, *Ante suasissem*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus redderes, ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Opimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quenquam alium inter Istrum & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quàm Bactra & Indos intueretur.* Ingrata oratio Regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit: *Et ego*, inquit, *pecuniam, quàm gloriam mallem, si Parmenio essem. Nunc Alexander, de paupertate securus sum, & me non mercatorem memini esse, sed Regem. Nihil quidem habeo venale; sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi; honestiùs dono dabimus, quàm pretio remittemus.* Introductis deinde legatis, ad hunc modum respondit: *Nuntiate Dario, gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse, & me, quæ fecerim clementer & libe-*

liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed natura mea: nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non soleo; armatus sit, oportet, quem oderim. Quòd si saltem pacem bona fide peteret, deliberarem forsitan, an darem. Verùm enimverò, cùm modò milites meos litteris ad proditionem, modò amicos ad perniciem meam pecunia solicitet, ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones verò pacis, quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphratem sum. Summam ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam, nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum verò mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nuntiate Regi vestro, & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc repente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proxima lucis assignatura fortuna est: & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus Solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie,

aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi, quam expertus est, polliceatur fortunam. Legati respondent: Cùm bellum in animo sit, facere eum simpliciter, quòd spe pacis non frustraretur: ipsos petere, quàm primùm dimittantur ad Regem; eum quoque bellum parare debere. Dimissi nuntiant, adesse certamen.

12 Ille quidem confestim Mazæum cum III millibus equitum ad itinera, quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit. Alexander, corpori uxoris ejus justis persolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico præsidio relicto, ad hostem contendit. Duo cornua divisa erant peditum; in utrumque latus equite circumdato, impedimenta sequebantur agmen præmissum. Deindè cum Scythis equitibus, Menidam jubet explorare, ubi Darius esset. At ille, cùm Mazæus haud procul consedisset, non ausus ultra procedere; nihil aliud quàm fremitum hominum, hinnitumque equorum, exaudisse nuntiat. Mazæus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recepit, adventus hostium nuntius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, armari militem jubet, aciemque disponit. In lævo cornu Bactriani ibant equites, mille admodum: Dacæ totidem, & Arachosii, Susiique, quatuor millia explebant. Hos centum falcati currus sequebantur. Proximus

quadri-

quadrigis erat Bessus cum VIII millibus equitum, item Bactrianis. Massagetæ II millibus agmen ejus claudebant: pedites his plurium gentium non mistos, sed suæ quisque nationis, junxerant copias. Persas deinde cum Mardis, Sogdianisque, Ariobarzanes & Orobates ducebant. Illis partibus copiarum Orsines præerat, a septem Persis oriundus; ad Cyrum quoque nobilissimum Regem originem sui referens. Hos aliæ gentes, ne sociis quidem satis notæ, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine antecedebat. Indi, cæterique Rubri maris accolæ, nomina veriùs, quàm auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta, queis peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armenii, quos minores vocant, Armenios Babylonii, utrosque Belitæ, & qui montes Cossæorum incolebant, sequebantur. Post hos ibant Gortunæ, gentes quidem Euboicæ, Medos quondam secuti, sed jam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas, Cataonas. Parthorum deinde gens, incolentium terras, quas tunc Parthi, Scythia profecti, tenent, claudebant agmen. Hæc sinistri cornu acies fuit: dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Cadusiique, & Cappadoces, & Syri, & Medi. His quoque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitus: equites CXLV millia, pedestris acies sexcen-

ta-millia expleverat. Hoc modo instructi, decem stadia procedunt: jussique subsistere armati, hostem exspectabant. Alexandri exercitum pavor, cujus causa non suberat, invasit: quippe lymphati trepidare cœperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Cæli fulgor tempore æstivo ardenti similis internitens, ignis præbuit speciem, flammasque ex Darii castris splendere velut illatas temerè præsidiis credebant. Quòd si perculsis Mazæus, qui præsidebat itineri, supervenisset, ingens clades accipi potuit. Ille segnis in eo, quem occupaverat, tumulo sedet, contentus non lacessi. Alexander, cognito pavore exercitus, signum, ut consisterent dari, ipsos arma deponere, ac levare corpora jubet, admonens, nullam subiti causam esse timoris hostem procul stare. Tandem compotes sui, pariter arma & animos recepere, nec quidquam ex præsentibus tutiùs visum est, quàm eodem loco castra munire. Postero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat, sive metu, sive quia speculari modo jussus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipsum collem, quem deseruerat, occupaverunt; nam & tutior planitie erat, & inde acies hostium, quæ in campo explicabatur, conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit: cæterum agminum discrimina,

atque

atque ordinem, prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos, fremitusque tot millium, etiam procul ſtantium, aures impleverat. Fluctuare animo Rex. & modò ſuum, modò Parmenionis conſilium, ſera æſtimatione perpendere; quippe eò ventum erat, unde recipi exercitus, niſi victor, aut ſine claude, non poſſet. Movebat etiam eum multitudo hoſtium, reſpectu paucitatis ſuæ gentis. Sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente geſſiſſet, quantosque populos fudiſſet. Itaque, cùm spes metum vinceret, periculoſiùs bellum differre ratus, ne deſperatio ſuis creſceret; diſſimulato eo, mercenarium equitem ex Pæonia præcedere jubet. Ipſe phalangem, ſicut antea dictum eſt, in duo cornua extenderat. Utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux, diſcuſſa caligine, aciem hoſtium oſtenderat: & Macedones, ſive alacritate, ſive tædio exspectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem. Redditus & a Perſis, nemora vallesque circumjectas terribili ſono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant, quin curſu quoque ad hoſtem contenderent. Melius adhuc ratus Alexander in eodem tumulo caſtra munire, vallum jaci juſſit: ſtrenuèque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hoſtium conſpiciebatur, ſeceſſit.

13 Tum verò univerſa futuri diſcriminis facies in oculis erat: armis inſignibus

bus equi virique splendebant; & omnia intentiore cura præparari, solicitudo Prætorum agmina sua interequitantium ostendebat, ac pleraque inania, sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, sollicitam exspectatione mentem turbaverant. Igitur, sive dubius animi, sive ut suos experiretur, consilium adhibet; quid optimum factu esset, exquirens. Parmenio peritissimus inter duces artium belli, furto, non prœlio, opus esse censebat: *Intempesta nocte opprimi posse hostes discordes moribus, linguis. Ad hac & somno, & improviso periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu primùm terribiles occursuras facies Scytharum, Bactrianorumque; hirta illis ora, & intonsas comas esse. Praterea eximiam vastorum magnitudinem corporum: vanis & inanibus militem magis, quàm justis formidinis causis moveri; deinde tantam multitudinem circumfundi paucioribus posse. Non in Cilicia angustiis, & inviis callibus, sed in aperta & lata planitie dimicandum fore.* Omnes ferme Parmenioni assentiebantur: Polypercon haud dubiè in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. Quem intuens Rex: (namque Parmenionem nuper acriùs, quàm vellet, increpitum, rursus castigare non sustinebat) *Latrunculorum*, inquit, *& furum ista solertia est, quam pracipitis mihi;*

quippe

quippe illorum votum unicum est, fallere. Mea verò gloria semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar: palam luce aggredi certum est. Malo me fortunæ pœniteat, quàm victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit: vigilias agere Barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint. Itaque ad prœlium vos parate. Sic incitatos ad corpora curanda dimisit. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans, frænatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari, jusserat. Ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat; Solem, Mithren, sacrumque & æternum invocans ignem, ut illi dignam vetere gloria, majorumque monumentis fortitudinem inspirarent; & profectò si qua divinæ opis auguria, humana mente concipi possent, Deos stare secum, illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri agique arma jacientes. Expetere præsides Persarum imperii Deos debitas a vecordibus pœnas, nec ipsum ducem saniorem esse, quippe ritu ferarum prædam modò, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quæ ante prædam posita esset, incurrere. Similis apud Macedones quoque solicitudo erat; noctemque, velut in eam certamine edicto, me-

tu egerunt. Alexander non aliàs magis territus, ad vota & preces Ariſtandrum vocari jubet. Ille in candida veſte, verbenas manu præferens, capite velato, præibat preces Regis, Jovem, Minervam, Victoriamque propitiantis. Tunc quidem ſacrificio ritè perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec ſomnum capere, nec quietem pati poterat; modò e jugo montis aciem in dexterum Perſarum cornu demittere agitabat, modò recta fronte concurrere hoſti: interdum hæſitare, an potius in lævum torqueret agmen. Tandem gravatum animi anxietate corpus altior ſomnus oppreſſit. Jamque luce orta duces ad accipienda imperia convenerant, inſolito circa prætorium ſilentio attoniti. Quippe aliàs accerſere ipſos, & interdum morantes caſtigare aſſueverat. Tunc ne ultimo quidem rerum diſcrimine excitatum eſſe mirabantur, & non ſomno quieſcere, ſed pavore marcere credebant: non tamen quiſquam e cuſtodibus corporis intrare tabernaculum audebat, & jam tempus inſtabat, nec miles injuſſu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipſe pronuntiat. Jamque exire neceſſe erat: tunc demum intrat tabernaculum, ſæpiuſque nomine compellatum, cùm voce non poſſet, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *eſt. Inſtructam aciem hoſtis admovit: tuus miles adhuc inermis*

expe-

expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui? nempè excitare vigiles soles. Ad hæc Alexander: *Credisne me prius somnum capere potuisse, quàm exonerarem animum sollicitudine, quæ quietem morabatur?* signumque pugnæ tuba dari jussit. Et cùm in eadem admiratione Parmenio perseveraret, quòd securus somnum cepisset: *Minimè*, inquit, *mirum est. Ego enim, cùm Darius terras ureret, vicos exscinderet, alimenta corrumperet, potens mei non eram. Nunc verò quid metuam, cum acie decernere paret? hercule votum mecum implevi; sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur. Vos ite ad copias, quibus quisque præest: ego jam adero, &, quid fieri velim, exponam.* Raro admodum admonitu amicorum, cùm metus discriminis aderat, uti solebat. Tum quoque munimento corporis sumpto processit ad milites. Haud aliàs tam alacrem viderant Regem; & vultu ejus interrito, certam spem victoriæ augurabantur. Atque ille prorupto vallo exire copias jubet, aciemque disponit. In dextero cornu locati sunt equites, quos Agema appellant. Præerat his Clytus, cui junxit Philotæ turmas; cæterosque Præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala stabat, quàm phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant. His Nicanor Parmenionis filius præerat, in subsidiis cum manu sua Cœnus. Post eum

Horestes, Lyncestesque. Post illos Polypercon, dux peregrini militis. Hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat, in societatem nuper ascitos: hæc dextri cornu facies erat. In lævo Craterus Peloponnensium equites habebat, Achæorumque, & Locrensium, & Marcon turmis sibi adjunctis: hos Thessali equites claudebant, Philippo duce, peditum acies equitatu tegebatur: frons lævi cornu hæc erat. Sed ne circuiri posset a multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat. Cornua quoque subsidiis firmavit: non recta fronte, sed a latere positis, ut, si hostis circumvenire aciem tentasset, parata pugnæ forent. Hic Agriani erant, quibus Attalus præerat, adjunctis sagittariis Cretensibus. Ultimos ordines avertit à fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hìc erant, adjuncto milite mercede conducto: Thracas quoque simul objecerat leviter armatos, adeòque aciem versatilem posuit, ut qui ultimi stabant, ne circuirentur, verti tamen, & in frontem circumagi possent. Itaque non prima quàm latera, non latera munitiora fuere, quàm terga. His ita ordinatis præcipit, ut, si falcatos currus cum fremitu Barbari emitterent, ipsi laxatis ordinibus impetum occurrentium silentio exciperent: haud dubius, sine noxa transcursuros, si nemo se opponeret. Sin autem sine fremitu immisissent, eos ipsi clamore terrerent, pavidosque equos telis utrin-

utrinque suffoderent. Qui cornibus præerant, extendere ea jussi, ita ut ne circumvenirentur, si arctiùs starent, nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberique Darii custodiebantur, haud procul ab acie in edito colle constituit, modico præsidio reiicto. Lævum cornu, sicut alias, Parmenioni tuendum datum: ipse in dextro stabat. Nondum ad teli jactum pervenerant, cùm Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu poterat, ad Regem pervenit, nuncians, murices ferreos in terram defodisse Darium, qua hostem equites emissurum esse, credebat: notatumque certo signo locum, ut fraus evitari a suis posset. Asservari transfuga jusso, duces convocat; expositoque, quod nuntiatum erat, monet, ut regionem monstratam declinent, equitemque periculum edoceant. Cæterùm hoc tantus exercitus exaudire non poterat, usum aurium intercipiente fremitu duorum agminum: sed in conspectu omnium, duces & proximum quemque interequitans alloquebatur.

14 *Emensis tot terras in spem victoriæ, de qua dimicandum foret, hoc unum superesse discrimen; Granicum hìc amnem, Ciliciaque montes, & Syriam, Ægyptumque, prætereuntibus raptas, ingentia spei gloriaque incitamenta referebat. Reprehensos ex fuga Persas pugnaturos, quia fugere non possent; tertium diem jam metu exsangues, armis suis oneratos, in eo-*

dem

dem vestigio hærere ; nullum desperationis illorum majus indicium esse, quàm quòd urbes, quòd agros suos urerent : quidquid non corrupissent, hostium esse confessi. Nomina modò vana gentium ignotarum ne extimescerent : neque enim ad belli discrimen pertinere, qui ab his Scythæ, quive Cadusii appellentur : ob id ipsum, quòd ignoti essent, ignobiles esse : nunquam ignorari viros fortes : at imbelles ex latebris suis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones virtute assecutos, ne quis toto orbe locus esset, qui tales viros ignoraret; intuerentur Barbarorum inconditum agmen: alium nihil præter jaculum habere, alium funda saxa librare, paucis justa arma esse. Itaque illinc plures stare, hinc plures dimicaturos; nec postulare se, ut fortiter capesserent prœlium, ni ipse cæteris fortitudinis fuisset exemplum : se ante prima signa dimicaturum spondere : pro se, quot cicatrices, totidem corporis decora : scire ipsos, unum penè se prædæ communis exsortem : in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc se fortibus viris dicere. Si qui dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum : pervenisse eò, unde fugere non possent ; tot terrarum spatia emensis, tot amnibus montibusque post tergum objectis, iter in patriam & penates manu esse faciendum. Sic duces, sic proximi militum instincti sunt. Darius in lævo cornu erat, magno suorum agmine delectis equitum peditum-

que

que stipatus: contempseratque paucitatem hostis, vanam aciem esse extentis cornibus ratus. Cæterum, sicut curru eminebat, dextera lævaque ad circumstantium agmina oculos manusque circumferens, *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante domini, jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsis ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem parata hostibus præda, nisi pro charissimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem penè immensa planities vix caperet, comparavi; equos, arma distribui; commeatus, ne tantæ multitudini deessent, providi; locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt; audete modò vincere. famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis, quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet.*

Hi

Hi verò campi deprehendere paucitatem, quam Cilicia montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos terga jam prabent: obteri mehercule equorum ungulis possunt, etiam si nil prater falcatos currus emisero, & bello vicerimus, si vincimus prœlio, nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris probibet inclusos; & qua antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est; illud prada grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoria erit, & fructus. Quod si quem e vobis nomen gentis movet; cogitet, Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem bausimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantuscumque ignavis & timidis videri potest, unum animal est, &, siquid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc nostro pavore, quàm sua virtute, felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas aspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Praterea breves & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per CCXXX *annos ad summum fastigium evexerant, magno motu con-*

concuterent magis, quàm affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultro bellum inferebamus: nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quia mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterùm si spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet. Ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regiæ stirpis, duces vestros, Regum instar vinctos habet; nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi) credite nunc omnes, tendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum Regis esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quò propiùs discrimen accedo, hoc minus his, quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque Solis intra fines regni mei orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen gen-

temque

temque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis a majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solùm, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

15 Interim Alexander (ut est demonstratum a transfuga) cùm insidiarum locum circumiret, & Dario, qui lævum cornu tuebatur, occurreret, agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eodem suum obvertit, Besso admonito, ut Massagetes equites in lævum Alexandri cornu invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato universos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures, nondum satis proviso impetu, obtererent. Alios ergo hastæ multum ultra temonem eminentes, alios ab utroque latere demissæ falces laceravere. Nec sensim Macedones cedebant, sed effusâ turbaverant fuga ordines. Mazæus quoque perculsis metum incussit, mille equitibus ad diripienda hostis impedimenta circumvehi jussis: ratus, captivos quoque, qui simul asservabantur, rupturos vincula, cùm suos appropinquantes vidissent. Non fefellet Parmenionem, qui in lævo cornu

erat.

erat. Properè igitur Polydamanta mittit ad Regem, qui & periculum ostenderet, &, quid fieri juberet, consuleret. Ille, audito Polydamante, *Abi*, *nuntia*, inquit, *Parmenioni*, *si acie vicerimus*, *non nostra solùm nos recuperaturos*, *sed omnia*, *quæ hostium sunt*, *occupaturos*. *Proinde non est quòd quidquam virium subducat ex acie*, *sed*, *ut me & Philippo patre dignum est*, *contempto sarcinarum damno*, *fortiter dimicet*. Interim Barbari impedimenta turbaverant, cæsisque plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: & aggregati suorum equitibus, Macedonas ancipiti circumventos malo invadunt: lætique circa Sysigambim, vicisse Darium, ingenti cæde prostratos hostes, ad ultimum etiam impedimentis exutos nuntiant: quippe eandem fortunam ubique esse credebant, & victores Persas ad prædam discurrisse. Sysigambis, hortantibus captivis, ut animum a mœrore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit; non vox ulla excidit ei: non oris color vultusve mutatus est: sed sedit immobilis, credo præcoce gaudio verita fortunam irritare, adeò ut, quid mallet, intuentibus eam, fuerit incertum. Inter hæc Amyntas, præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat, incertum, suone consilio, an Regis imperio: sed non sustinuit Cadusiorum

Scytha-

Scytharumque impetum; quippe vix tentato certamine, effugit ad Regem, amissorum impedimentorum testis magis, quàm vindex. Jam consilium Alexandri vicerat dolor, & ne cura recuperandi sua militem a prœlio averteret, non immeritò verebatur. Itaque Aretem, ducem hastatorum, (Sarissophoros vocabant) adversus Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones, confirmatis animis, in medium agmen accipiunt. Vallo similis acies erat; junxerant hastas, & ab utroque latere temerè incurrentium illa suffodiebant; circuire deinde currus, & propugnatores præcipitare cœperunt. Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat. Hi territos regere non poterant: equi crebra jactatione cervicum, non jugum modò excusserant, sed etiam currus everterant: vulnerati interfectos trahebant: nec consistere territi, nec progredi debiles poterant. Paucæ tamen evasere quadrigæ in ultimam aciem; iis, quibus inciderunt, miserabili morte consumptis, quippe amputata virorum membra humi jacebant: & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque, & debiles, arma tamen non omittebant, donec multo sanguine effuso exanimati procumberent. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, graviùs territis instabat. Supervenere deinde

inde missi a Dario Bactriani, pugnæque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primò impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persæ clamore sublato, qualem victores solent edere, ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos castigare, adhortari; prœlium, quod jam elanguerat, solus accendere; confirmatisque tandem animis ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextero cornu Persarum: namque inde Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multa cæde hostium invehitur. At qui in lævo cornu erant Persæ, spe, posse eum includi, agmen suum a tergo dimicantis opponunt; ingensque periculum in medio hærens adisset, ni equites Agriani, calcaribus subditis, circumfusos Regi Barbaros adorti essent, aversosque cædendo in se obverti coegissent. Turbata erat utraque acies. Alexander & a fronte & a tergo hostem habebat; qui averso ei instabant, ab Agrianis militibus premebantur. Bactriani, impedimentis hostium direptis, reversi, ordines suos recuperare non poterant. Plura simul abrupta a cæteris agmina, ubicunque alium alii sors miscuerat, dimicabant. Duo Reges junctis prope agminibus prœlium accendebant. Plures Persæ cadebant, par ferme utrinque numerus vulnerabatur. Curru Darius, Alexander equo vehebatur, utrumque delecti tuebantur,

sui

ſui immemores; quippe amiſſo Rege nec volebant ſalvi eſſe, nec poterant. Nam ante oculos ſui quisque Regis mortem occumbere ducebant egregium. Maximum tamen periculum adibant, qui maximè tuebantur: quippe ſibi quisque cæſi Regis expetebat decus. Cæterum, ſive ludibrium oculorum, ſive vera ſpecies fuit, qui circa Alexandrum erant, vidiſſe ſe crediderunt paulum ſuper caput Regis placidè volantem aquilam, non ſonitu armorum, non gemitu morientium territam; diuque circa equum Alexandri, pendenti magis, quàm volanti ſimilis, apparuit. Certè vates Ariſtander alba veſte indutus, & dextra præferens lauream, militibus in pugnam intentis, avem monſtravit, haud dubium victoriæ auspicium. Ingens ergo alacritas ac fiducia paulò ante territos accendit ad pugnam, utique poſteaquam auriga Darii, qui ante ipſum ſedens equos regebat, haſta transfixus eſt. Nec aut Perſæ, aut Macedones dubitavere, quin ipſe Rex eſſet occiſus. Lugubri ergo ululatu, & incondito clamore, gemituque, totam fere aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere. Cognati Darii, & armigeri, lævumque tuentes cornu, in fugam effuſi, deſtituerant currum: quem a dextera parte ſtipati in medium agmen receperunt. Dicitur, acinace ſtricto, Darius dubitaſſe, an fugæ dedecus honeſta morte vitaret. Sed eminens curru,
non-

nondum omnem suorum aciem prœlio excedentem destituere erubescebat. Dum inter spem & desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, & laxaverant ordines. Alexander, mutato equo (quippe plures fatigaverat) resistentium ora fodiebat, fugientium terga. Jamque non pugna, sed cædes erat; cùm Darius quoque currum suum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor, sed prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cœlum ferebatur, abstulerat. Ergo haud secus, quàm in tenebris, errabant, ad sonum notæ vocis, ut signum, subinde coeuntes. Exaudiebant tamen strepitus habenarum, quibus equi currum vehentes identidem verberabantur. Hæc sola fugientis vestigia excepta sunt.

16 At in lævo Macedonum cornu, quod Parmenio, sicut ante dictum est, tuebatur, longè alia fortuna utriusque partis res gerebatur. Mazæus cum omni suorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas. Jamque abundans multitudine aciem circumvehi cœperat, cùm Parmenio equites nuntiare jubet Alexandro, in quo discrimine ipsi essent: nisi maturè subveniretur, non posse sisti fugam. Jam multum viæ processerat Rex, imminens fugientium tergis, cùm a Parmenione tristis nuntius venit. Refrænare equos jussit, qui vehebantur, agmenque constitit: frendente

dente Alexandro, eripi sibi victoriam e manibus, & Darium felicius fugere, quàm sequi se. Interim ad Mazæum superati Regis fama pervenerat. Itaque quanquam validior erat, fortuna tamen partium territus, perculsis languidius instabat. Parmenio ignorabat quidem causam sua sponte pugnæ remissæ: sed occasione vincendi strenuè est usus. Thessalos equites ad se vocari jubet: *Ecquid*, inquit, *videtis istos, qui ferociter modò instabant, pedem referre subito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque Regis nostri fortuna vincit: omnia Persarum cæde strata sunt. Quid cessatis? an ne fugientibus quidem pares estis?* Vera dicere videbatur, & spes languentes quoque erexerat: subditis calcaribus proruere in hostem: & illi jam non sensim, sed citato gradu recedebant: nec quidquam fugæ, nisi quòd terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen ignarus, quænam in dextero cornu fortuna Regis esset, repressit suos. Mazæus, dato fugæ spatio, non recto itinere, sed majore, & ob id tutiore circuitu, Tigrim superat, & Babylonem cum reliquiis devecti exercitus intrat. Darius paucis fugæ comitibus ad Lycum amnem contenderat: quo trajecto dubitavit, an solveret pontem; quippe hostem jam affore nuntiabatur. Sed tot millia suorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte reciso, prædam hostis
fore

fore videbat. Abeuntem, cùm intactum sineret pontem, dixisse constat, malle insequentibus iter dare, quàm auferre fugientibus. Ipse ingens spatium fuga emensus, media fere nocte Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunæ, ducum agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum aut animo assequi queat, aut oratione complecti? Propemodum sæculi res in unum diem fortuna cumulavit. Alii, quà brevissimum patebat iter, alii diversos saltus, & ignotos sequentibus calles petebant. Eques pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde misericordia in metum versa, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis præcipuè fatigatos & saucios exurebat, passimque omnibus rivis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes: quam cùm avidè turbidam hausissent, tendebantur extemplò præcordia premente limo: resolutisque & torpentibus membris, cùm supervenisset hostis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longiùs, ut, quidquid occulti humoris usquam manaret, exciperent. Nec ulla adeò avia & sicca lacuna erat, quæ vestigantium sitim falleret. E proximis verò itineri vicis senum ululatus fœminarumque exaudiebantur; barbaro ritu

Darium adhuc Regem clamantium. Alexander, ut supra dictum est, inhibito suorum cursu, ad Lycum amnem pervenerat, ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem; plerique, cùm hostis urgeret, in flumen se præcipitaverant, gravesque armis, & prælio ac fuga defatigati, gurgitibus hauriebantur. Jamque non pons modò fugientes, sed ne amnis quidem capiebat, agmina sua improvide subinde cumulantes: quippe ubi intravit animos pavor, id solùm metuunt, quod primùm formidare cœperunt. Alexander, instantibus suis abeuntem hostem sequi permitteret, hebetia tela esse, & manus fatigatas, tantoque cursu corpora exhausta, & præceps in noctem diei tempus, causatus est; revera de lævo cornu, quod adhuc in acie stare credebat, solicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Jamque signa converterat, cùm equites a Parmenione missi, illius quoque partis victoriam nuntiant. Sed nullum eo die majus periculum adiit, quàm dum copias reducit in castra. Pauci eum & incompositi sequebantur ovantes victoria; quippe omnes hostes, aut in fugam effusos, aut in acie cecidisse credebant. Cùm repente ex adverso apparuit agmen equitum, qui primò inhibuere cursum: deinde, Macedonum paucitate conspecta, turmas in obvios concitaverunt. Ante signa Rex ibat, dissimulato magis periculo, quàm spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas

citas. Namque Præfectum equitatus, avidum certaminis, & ob id ipsum incautiùs in se ruentem, hasta transfixit. Quo ex equo lapso, proximum, ac deinde plures, eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque, nec Persæ inulti cadebant: quippe non universæ acies, quàm hæ tumultuariæ manus vehementiùs iniere certamen. Tandem Barbari, cùm obscura luce fuga tutior videretur esse, quàm pugna, diversis agminibus abiere. Rex extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit in castra. Cecidere Persarum, quorum numerum victores finire potuerunt, millia XL; Macedonum minus quàm ccc, desiderati sunt. Cæterum hanc victoriam Rex majore ex parte virtuti, quàm fortunæ suæ debuit: animo, non (ut antea) loco vicit. Nam & aciem peritissimè instruxit, & promptissimè ipse pugnavit, & magno consilio jacturam sarcinarum impedimentorumque contempsit, cùm in ipsa acie summum rei videret esse discrimen: dubioque adhuc pugnæ eventu, pro victore se gessit. Perculsos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentius quàm avidius persecutus est. Nam si, parte exercitus adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset, aut sua culpa victus esset, aut aliena virtute vicisset. Jam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset, victori aut fœdè fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit.

Nec duces quidem copiarum ſua laude fraudandi ſunt. Quippe vulnera, quæ quisque excepit, indicia virtutis ſunt. Hephæſtionis brachium haſta ictum eſt: Perdiccas, ac Cœnus, & Menidas ſagittis prope occiſi. Et, ſi verè æſtimare Macedonas, qui tunc erant, volumus, fatebimur, & Regem talibus miniſtris, & illos tanto Rege fuiſſe digniſſimos.

LIBER V.

Breviarium Libri.

1 *Dario Mediæ fines ingresso, Arbela potitur Alexander, & Babylone: cujus situs, amplitudo, & corrupti mores describuntur.*

2 *Militibus præmia proponit, ut iis otium excuteret. Susianam urbem ac regum Persiæ thesauros recipit, & Sysigambim solatur.*

3 *Uxiorum regione superata, Madathem Præfectum ac deditos & captivos, tum libertate, tum immunitate donat: Persidemque intrare cogitans, ab Ariobarzane retrocedere cogitur.*

4 *Captivo quodam iter paucis cognitum aperiente, Persarum exercitum, ipso Ariobarzane occiso, delet Alexander.*

5 *Ad Persepolim properans captivorum Græcorum* IV M. *liberat.*

6 *Opulentissima Persepoli direpta interiorem Persidis regionem petit, ac Mardorum domat gentem.*

7 *Alexander in convivio, a Thaide aliisque castrensibus scortis impulsus, Persarum regiam incendit: deinde persequi Darium statuit.*

8 *Darii, suos ad pugnam hortantis, oratio.*

9 *Variæ Magnatum sententiæ, ac tumultus ob Nabarzanis, qui cum Besso pro-*

ditionis societatem inierat, consilium.

10 *Bessi & Nabarzanis de Dario prodendo aut occidendo nefaria deliberatio, quam miris artibus occultant.*

11 *Insidiæ proditorum Dario aperiuntur, qui Græcorum præsens tutumque respuit auxilium; paratus perire, si salvum esse nollent sui milites.*

12 *Bessus Darium fictis verbis & lacrymis delusum comprehendit, aureisque vinctum compedibus, in sordido vehiculo ad Alexandrum deduci curat.*

13 *Alexander, audito Darii periculo, ad Persarum exercitum contendit. Bessus autem, cum parricidis aliis arma vultumque metuens victoris, Darium, multis confossum vulneribus, relinquit, fugaque sibi consulere conatur.*

14 *Darii corpus repertum Alexander lacrymis prosequitur, & ad Sysigambim sepeliendum mittit.*

UÆ interim ductu imperioque Alexandri, vel in Græcia, vel Illyriis, ac Thracia gesta sunt, si quæque suis temporibus reddere voluero, interrumpendæ sunt res Asiæ, quas utique ad fugam mortemque Darii universas in conspectum dari, & sicut inter se cohærent, ita opere ipso conjungi, haud paulò aptiùs videri potest. Igitur, quæ prœlio apud Arbela conjuncta sunt, ordiar dicere. Darius media ferè nocte Arbela pervenit, eodemque magnæ partis amicorum ejus ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis, exponit, *haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes, agrosque omni copia rerum abundantes, petiturus esset: prædam opimam paratamque ipsum & milites ejus spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore: quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ultima regni adbuc intacta esse: inde bello vires baud agrè reparaturum. Occuparet sanè gazam avidissima gens, & ex longa fame satiaret se auro, mox futura præda sibi: didicisse usu, pretiosam supellectilem, pellicesque, & spadonum agmina, nibil aliud fuisse, quàm onera & impedimenta. Eadem trabentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore.* Plena omnibus desperationis videbatur oratio: quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cer-

cernentibus; jam Susa, jam cætera ornamenta regni, causamque belli, victorem occupaturum. At ille docere pergit, *non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse. Ferro geri bella, non auro: viris, non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic majores suos perculsos in principio rerum, celeriter pristinam reparasse fortunam.* Igitur sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis, quàm consilium sequentibus, Mediæ fines ingressus est. Paulò pòst Alexandro Arbela traditur, regia supellectili ditique gazâ repleta. Quatuor millia talentum fuere: præterea pretiosæ vestes, totius (ut supra dictum est) exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturiùs castra movit. Euntibus aperit se a læva Arabia odorum fertilitate nobilis regio. Campestre iter est; inter Tigrim & Euphratem tam uber & pingue solum, ut a pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat: toto ferè solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio iter, quod cœpere, percurrunt. Duo millia & quingenta stadia emensi sunt, qui amplissimum intervallum circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cùm Mediæ & Gordianorum terras secare cœperunt,

paula.

paulatim in arctius coeunt: & quò longiùs manant, hoc angustius inter se spatium terræ relinquunt. Vicini maximè sunt his campi, quos incolæ Mesopotamiam appellant: Mediam namque ab utroque latere concludunt. Eadem per Babyloniorum fines in Rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis castris ad Mennin urbem pervenit. Caverna ibi est, ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeò ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos fuisse. Cæterum, Babylonem procedenti Alexandro Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cùm adultis liberis supplex occurrit, urbem, seque dedens. Gratus adventus ejus fuit Regi: quippe magni operis futura erat obsidio tam munitæ urbis. Ad hoc vir illustris, & manu promptus, famâque etiam proximo prœlio celebris, & cæteros ad deditionem, sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benignè cùm liberis excepit. Cæterum quadrato agmine, quod ipse ducebat, velut in aciem irent, ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum Regem. Plures obviam egressi sunt: inter quos Bagophanes, arcis & regiæ pecuniæ custos, ne studio a Mazæo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat, argenteis altaribus utroque latere dispositis, quæ non thure modò, sed omnibus odoribus cumulaverat. Eum

dona sequebantur, greges pecorum equorumque: leones quoque & pardales caveis præferebantur. Magi deinde suo more patrium carmen canentes: post hos Chaldæi, Babyloniorumque, non vates modò, sed etiam artifices, cum fidibus sui generis ibant: laudes ii Regum canere soliti; Chaldæi siderum motus, & statas temporum vices ostendere. Equites deinde Babylonii, suo atque equorum cultu, ad luxuriam magis, quàm ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire jussit. Ipse cum curru urbem, ac deinde regiam, intravit. Postero die supellectilem Darii, & omnem pecuniam recognovit. Cæterum ipsius urbis pulchritudo ac venustas non Regis modò, sed etiam omnium oculos in semet haud immeritò convertit. Semiramis eam condiderat, vel (ut plerique credidere) Belus, cujus regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium xxx & duorum pedum latitudinem amplectitur: quadrigæ inter se occurrentes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri c cubitorum eminet spatio. Turres denis pedibus, quàm murus, altiores sunt. Totius operis ambitus ccclviii stadia complectitur: singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed ferè spatium unius jugeris absunt. Ac ne totam

tam

tam quidem urbem tectis occupaverunt, per xc stadia habitatur: nec omnia continua sunt, credo, quia tutius visum est pluribus locis spargi. Cætera serunt, coluntque: ut, si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsis urbis solo subministrent. Euphrates interfluit, magnæque molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis: quod ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, urbis tecta corriperet, nisi essent specus, lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt; totum opus bitumine astringitur. Pons lapideus, flumini impositus, jungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix fulciendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatæ, & saxis, quibus pons sustinetur, annexæ morantur amnem: qui retentus acrius, quàm si libero cursu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu viginti stadia complexam habent: triginta pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt, ad octoginta summum munimenti fastigium pervenit. Super arce, vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarumque arbarum umbra & proceritate amæni. Saxeæ pilæ, quæ totum onus susti-

nent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam injiciunt, & humoris, quo rigant: adeòque validas arborum sustinent moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant, & frugiferæ æquè sint, ac si terra sua alerentur. Et, cùm vetustas non opera solùm manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat: hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat: quippe viginti lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes, ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ Regem Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum: quæ desiderio nemorum sylvarumque, in campestribus locis virum compulit naturæ genium amœnitate hujus operis imitari. Diutiùs in hac urbe, quàm usquam, constitit Rex, nec ullus locus disciplinæ militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus nihil ad irritandas illiciendasque immodicas voluptates instructius. Liberos conjugesque cum hospitibus stupro coire, modò pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Perside Regibus Purpuratisque cordi sunt, Babylonii maximè in vinum, & quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Fœminarum convivia

vivia ineuntium in principio modestus est habitus: dein summa quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant. Ad ultimum (honos auribus sit) jam corporum velamenta projiciunt; nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum, virorumque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas. Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ per XXXIV dies saginatus, ad ea, quæ sequebantur discrimina, haud dubiè debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Cæterum quò minus damnum sentiret, identidem incremento novabatur. Namque Amyntas Andromenis ab Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit; CCCCC præterea ejusdem generis equites, cùm his DC Thraces, adjunctis peditibus suæ gentis tribus millibus & quingentis: & ex Peloponneso mercenarius miles ad quatuor millia advenerat cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat quinquaginta principum Macedoniæ liberos adultos, ad custodiam corporis: quippe inter epulas hi sunt Regis ministri, iidemque equos ineunti prœlium admovent, venantemque comitantur, & vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorumque Præfectorum & Ducum hæc incrementa sunt, & rudimenta. Igitur arci Babyloniæ Rex Agathone præsidere jusso, cum septingentis Macedonum, trecentisque mercede conductis, Prætores, qui regioni Babyloniæ, & civitati præessent, Menetam, & Apollodorum

lodorum reliquit. His duo millia peditum cum mille talentis data. Utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam Satrapia Babyloniæ donat. Bagophanem, qui arcem tradiderat, sequi jussit. Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecunia deinde Babyloniæ Macedonibus equitibus sexceni denarii tributi: peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pedestrium stipendium mensum est.

2 His ita compositis, in regionem, quæ Satrapene vocatur, pervenit: fertilis terra, copia rerum, & omni commeatu abundans. Itaque diutiùs ibi substitit: ac ne desides otio demitterent animos, judices dedit, præmiaque proposuit de virtute militari certantibus. Octo, qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus præfuturi erant; Chiliarchas vocabat, tum primùm in hunc numerum copiis distributis. Namque antea quinquagenariæ cohortes erant, nec fortitudinis præmia gesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cujusque factorum, & de judicibus latura sententiam: quippe verò ne, an falsò honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causa donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson a junioribus prœlium unus maximè accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus

Amyntæ

Amyntæ datus eſt: poſt hos Antigonus, & ab eo Lynceſtes Amyntas fuit: ſeptimum locum Theodotus: ultimum obtinuit Hellanicus. In diſciplina quoque militaris rei pleraque a majoribus tradita, utiliter mutavit. Nam cùm ante equites in ſuam quisque gentem deſcriberentur, ſeorſum a cæteris exempto nationum discrimine, Præfectos non utique ſuarum gentium, ſed delectos, attribuit. Tuba, cùm caſtra movere vellet, ſignum dabat: cujus ſonus plerunque, tumultuantium fremitu exoriente, haud ſatis exaudiebatur. Ergo perticam, quæ undique conſpici poſſet, ſupra prætorium ſtatuit: ex qua ſignum eminebat pariter omnibus conſpicuum. Obſervabatur ignis noctu, fumus interdiu. Jamque Suſa adituro, Abulites regionis ejus Præfectus, ſive Darii juſſu, ut Alexandrum præda retineret, ſive sponte, filium obviam miſit, traditurum ſe urbem promittens. Benignè juvenem excepit Rex, &, eo duce, ad Choaspen amnem pervenit, delicatam (ut fama eſt) vehentem aquam. Hîc Abulites cum donis regalis opulentiæ occurrit. Dromades cameli inter dona erant, velocitatis eximiæ: duodecim elephanti a Dario ex India acciti; non jam terror (ut ſperaverunt) Macedonum, ſed auxilium; opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut verò urbem intravit, incredibilem ex theſauris ſummam pecuniæ egeſſit, L millia talentum argenti, non ſignati forma,

ſed

ſed rudi pondere. Multi Reges tantas opes longa ætate cumulaverant liberis, poſteriſque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi Regis manus intulit. Conſedit deinde in regia ſella, multò excelſiore, quàm pro habitu corporis. Itaque pedes cùm imum gradum non contingerent, unus ex Regiis pueris menſam ſubdidit pedibus: & cùm ſpadonem, qui Darii fuerat, ingemiſcentem conſpexiſſet Rex, cauſam mœſtitiæ requiſivit. Ille indicat, Darium veſci in ea ſolitum: ſeque ſacram ejus menſam ad ludibrium recidentem, ſine lachrymis conſpicere non poſſe. Subiit ergo Regem verecundia violandi hoſpitales Deos; jamque ſubduci jubebat, cùm Philotas: *Minimè verò hac feceris, Rex, ſed omen quoque accipe: menſam, ex qua libavit hoſtis epulas, tuis pedibus eſſe ſubjectam*. Rex, Perſidis fines aditurus, Suſam urbem Archelao, & præſidium trium millium tradidit. Xenophilo arcis cura mandata eſt: mille Macedonum ætate gravibus præſidere arcis cuſtodiæ juſſis. Theſaurorum Callicrati tutela permiſſa. Satrapia regionis Suſiæ reſtituta Abuliti. Matrem quoque Darii & liberos in eadem urbe deponit. Ac fortè Macedonicas veſtes, multamque purpuram dono ex Macedonia ſibi miſſam, cùm iis, qui confecerant, tradi Syſigambi juſſit. Omni namque honore eam, & filii quoque pietate proſequebatur. Admoneri juſſit, ut ſi cordi quoque veſtis eſſet, con-

ficere

ficere eam neptes suas assuefaceret, donoque doceret dare. Ad hanc vocem lachrymæ obortæ, prodidere animum aspernantis id munus: quippe non aliud magis in contumeliam Persarum fœminæ accipiunt, quàm admovere lanæ manus. Nuntiant, qui dona tulerant, tristem esse Sysigambim, dignaque res excusatione & solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, &, *Mater* (inquit) *hanc vestem, qua indutus sum, sororum non solùm donum, sed etiam opus vides. Nostri decepere me mores. Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris esse cognovi, ut spero, abundè servata sunt. Scio apud vos filium in conspectu matris nefas esse considere, nisi cùm illa permisit: Quotiescunque ad te veni, donec ut considerem annueres, restiti. Procumbens venerari me sæpè voluisti, inhibui. Dulcissimæ matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.*

3 Mitigato ejus animo, Rex quartis castris pervenit ad fluvium, Pasitigrim incolæ vocant: oritur in montibus Uxiorum, & per L stadia sylvestribus ripis præceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo præterit, jam navium patiens. DC stadia sunt mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Alexander, amne superato, cum IX millibus peditum, & Agrianis, atque Græcorum mercenariis, millibus III, additis milli-

millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, & in primam Persidem excurrit, arctum inter se & Susianos aditum relinquens. Madathes erat hujus regionis Præfectus; haud sanè temporum homo, quippe ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, occultum iter esse per calles, & aversum ab urbe: si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros. Cùm consilium placuisset, iidem itinerum fuerunt duces: mille & quingenti mercede conducti, & Agriani ferè mille Tauroni Præfecto dati, ac post Solis occasum iter ingredi jussi. Ipse tertia vigilia castris motis, circa lucis ortum superaverat angustias: cæsaque materia cratibus & pluteis faciendis, ut, qui turres admoverent, extra teli jactum essent, urbem obsidere cœpit. Prærupta erant omnia saxis, & cotibus. Multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non cum hoste solùm, sed etiam cum loco dimicandum esset, subibant tamen; quia Rex inter primos constiterat, interrogans tot urbium victores, an erubescerent hærere in obsidione castelli exigui & ignobilis? simul jam inter hæc eminus petebatur; cùm testudine objecta milites, qui, ut inde discederet, perpellere nequiverant, tuebantur. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit: ad cujus conspectum & animi hostium labare, & Ma-

cedo-

cedones acriùs prælium inire cœperunt. Anceps oppidanos malum urgebat, nec sisti vis hostium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit. Magna pars in arcem concessit. Inde triginta oratoribus missis ad deprecandum, triste responsum a Rege redditur: Non esse veniæ locum. Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Sysigambim Darii matrem, occulto itinere, ignotoque hostibus, mittunt, qui peterent, ut ipsa Regem mitigaret; haud ignari, parentis eam loco diligi, colique. Et Madathes sororis filiam secum matrimonio junxerat, Darium propinqua cognatione contingens. Diù Sysigambis supplicum precibus repugnavit; abnuens deprecationem pro illis convenire fortunæ, in qua esset: adjecitque, metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret; sæpiusque cogitare, captivam esse se, quàm reginam fuisse. Ad ultimum victa literis, Alexandrum ita deprecata est, ut ipsam excusaret, quod deprecaretur: petere se, ut illis quoque, si minus sibi, ignosceret: pro necessario ac propinquo suo, jam non hoste, sed supplice tantùm, vitam precari. Moderationem clementiamque Regis, quæ tunc fuit, vel una hæc res possit ostendere; non Madathi modò ignovit, sed omnes & deditos & captivos libertate atque immunitate donavit: urbem reliquit intactam: agros sine tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrasset. Uxiorum deinde

gentem

gentem subactam Susianorum Satrapiæ contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere jubet; ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac regione vastata, tertio die Persidem, quinto angustias (quas illi Susidas Pylas vocant) intrat. Ariobarzanes has cum quindecim millibus peditum occupaverat; rupes abscissas, & undique præruptas, in quarum cacuminibus extra teli jactum Barbari stabant: de industria quieti, & paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemptu sui pergere vident, tum verò ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt, quæ incussa sæpius subjacentibus petris, majore vi incidebant: nec singulos modò, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides, & sagittæ ingerebantur undique. Nec id miserrimum fortibus viris erat, sed quòd inulti, ferarum ritu, velut in fovea deprehensi, cæderentur. Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes conabantur ascendere: ea ipsa multorum simul manibus correpta, & convulsa, in eos, qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, cùm tantæ molis onera propellerent Barbari. Regem non dolor modò, sed etiam pudor temerè in illas an-

gustias

gustias conjecti exercitus angebat. Invictus ante eam diem fuerat, nihil frustra ausus: impunè Ciliciæ fauces intraverat, mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat. Tunc hæsitabat deprehensa felicitas, nec aliud remedium erat, quàm reverti, quà venerat. Itaque signo receptui dato, densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retro evadere Rex ex angustiis jubet: triginta fuere stadia, quæ remensi sunt.

4 Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modò quid agendum esset, sed vates quoque adhibere cœpit a superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Medium iter ostendebant, tutum apertumque: sed Rex dimittere milites insepultos erubescebat, ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus, quàm humandi suos. Captivos ergo, quos nuper exceperat, vocari jubet; inter quos erat quidam, Græcæ Persicæque linguæ peritus, qui frustra eum in Persidem montium dorso exercitum ducere affimat; sylvestres esse calles, vix singulis pervios, omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos sylvas committere. Namque Persis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC stadia, in latitudinem clxx, procurrit. Hoc dorsum

ſum a Caucaſo monte ad Rubrum mare pertinet: quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum, objectum eſt. Planities deinde ſub radicibus montium spatioſa procumbit; fertilis terra, multiſque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum. Medus a mari, ad meridiem verſus, minor amnis eo, quem recipit, evehitur: gignendæque herbæ non alius eſt aptior; quicquid alluit, floribus veſtiens. Platani quoque & populi contegunt ripas, ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis, preſſo in ſolum dilabitur alveo: imminentque colles, ipſi quoque frondibus læti, radices humore ſubeunte. Regio non alia tota Aſia ſalubrior habetur: temperatum cœlum, hinc perpetuum jugum opacum & umbroſum, quod æſtus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet. His expoſitis, captivus interrogatus a Rege, auditu ne, an oculis comperta haberet, quæ diceret. Paſtorem ſe fuiſſe, & omnes eos calles percurriſſe respondit; bis captum, ſemel a Perſis in Lycia, iterum ab ipſo. Subit animum memoria Regis oraculo editæ ſortis. Quippe conſulenti reſponſum erat, ducem in Perſidem ferentis viæ Lycium civem fore. Igitur promiſſi, quanta & præſens neceſſitas exigebat, & ipſius fortuna capiebat, onoratum, armari jubet Macedo-

num

num more; & quod bene verteret, monstraret iter: quamvis arduum & præceps, evasurum se esse cum paucis: nisi fortè crederet, quò ipse pecoris causa isset, Alexandrum pro gloria, & perpetua laude ire non posse: etiam atque etiam docere captivus, quàm difficilè iter esset, maximè armatis. Tum Rex, Prædem me, inquit, accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire, quà duces. Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto, cum peditibus, queis assueverat, & iis copiis, quas Meleager ducebat, & sagittariis ducentis, & equitibus mille, præcepit, ut castrorum specie manente, plures de industria ignes fieri imperaret, quo magis Barbari crederent, ipsum Regem in castris esse. Cæterum, si fortè Ariobarzanes cognovisset, per callium anfractus eum intrare, & ad occupandum iter suum partem copiarum tentasset opponere; Craterus eum illato terrore retineret ad propius periculum conversurum agmen. Sin autem ipse hostem fefellisset, & saltum occupasset, cùm trepidantium Barbarorum tumultum exaudisset persequentium Regem, id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hostibus in semet aversis. Ipse tertia vigilia, silenti agmine, ac ne tubâ quidem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium. Tridui alimenta portare militem jusserat leviter armatum. Sed præter invias rupes, ac prærupta saxa, vestigium

gium subinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat. Quippe velut in foveas delati hauriebantur, & cùm a commilitonibus levarentur, trahebant magis adjuvantes, quàm assequebantur. Nox quoque, & ignota regio, ac dux, incertum, an satis fidus, multiplicabant metum, si custodes fefellissent, quasi feras bestias ipsos posse deprehendi. Ex unius captivi vel fide vel anima pendêre & Regis salutem & suam. Tandem venêre in jugum. A dextera iter ad ipsum Ariobarzanem erat: hîc Philotam & Cœnum cum Amynta & Polyperconte, expeditam habentes manum, reliquit; monitos ut, quia eques pediti erat mistus, & quàm pinguissimum esset solum, & pabuli fertile, sensim procederent. Duces erant itineris de captivis dati. Ipse cùm armigeris, & ala, quam Agema appellant, arduâ semitâ, sed longius a stationibus hostium remotâ, multâ cùm vexatione processit. Medius erat dies, & fatigatis necessaria quies. Quippe tantundem itineris supererat, quantum emensi erant, sed minus præcipitis atque ardui. Ita refectis cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit, & cætera quidem haud ægrè præteriit. Cæterum, quà se jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium, iter ruperat. Ad hæc arborum rami alius alio implicati & coeuntes, ut perpetuam objecerant sepem. Desperatio igitur ingens, adeò ut vix lacry-

crymis abstinerent, incesserat. Præcipuè obscuritas terrori erat. Nam etiam siqua sidera internitebant, continenti fronde tectæ arbores conspicere prohibebant. Ne aurium quidem usus supererat: silvas quatiente vento, quæ concutientibus ramis majorem quàm pro flatu sonum reddebant. Tandem expectata lux omnia, quæ terribiliora nox fecerat, minuit. Circuiri brevi spatio poterat eluvies, & sibi quisque dux itineris cœperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem, ex quo hostium statione conspectâ, strenuè armati a tergo se ostendunt, nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi ausi erant, cæsi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque, antequam discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, queis Craterus præerat, illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie hæsitarat, miles educitur. Simul & Philotas cùm Polyperconte Amyntaque & Cœno, diversum iter ingredi jussus, alium terrorem intulit Barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus, ancipiti malo oppressi, memorabile tamen prœlium edunt. Ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit; & sæpè desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, & ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen xl fermè equitibus,

& quinque millibus peditum ſtipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo ſuorum atque hoſtium ſanguine erupit, Perſepolim urbem, caput regionis, occupare feſtinans. Sed a cuſtodibus urbis excluſus, conſecutis ſtrenuè hoſtibus, cum omnibus fugæ comitibus, renovato prœlio cecidit. Craterus quoque raptim agmine acto ſupervenit.

5 Rex eodem in loco, quo hoſtium copias fuderat, caſtra communit. Quanquam enim undique fugati hoſtes victoriam conceſſerant, tamen præaltæ præcipitesque foſſæ, pluribus locis objectæ, abruperant iter, ſenſimque & cautè progrediendum erat; jam non hoſtium, ſed locorum fraude ſuſpecta. Procedenti ei litteræ redduntur a Tyridate, cuſtode regiæ pecuniæ; indicantes, eos qui in urbe eſſent, audito ejus adventu, diripere velle theſauros: properaret occupare; expeditum iter eſſe, quanquam Araxes amnis interfluat. Nullam virtutem Regis iſtius magis, quàm celeritatem laudaverim: relictis enim pedeſtribus copiis, tota nocte cum equitibus itineris tanto ſpatio fatigatis ad Araxem prima luce pervenit. Vici erant in propinquo: quibus direptis ac dirutis, pontem ex materia eorum ſubditis ſaxis ſtrenuè induxit. Jamque haud procul urbe erant, cùm miſerabile agmen, inter pauca fortunæ exempla memorandum, Regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia ferè, quos Perſæ va-

rio

rio suppliciorum modo affecerant. Alios pedibus, quosdam manibus auribusque amputatis, inustisque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant, & cùm se quoque alienæ ditionis esse cernerent, volentes Regi occurrere non prohibuerant. Insitata simulacra, non homines videbantur, nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci. Plures igitur lachrymas commovere, quàm profuderant ipsi: quippe in tam multiplici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas, quis maximè miserabilis esset, liquêre non poterat. Ut verò Jovem illi tandem Græciæ ultorem aperuisse oculos conclamavere, omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex, abstersis, quas profuderat, lachrymis, bonum habere animum jubet; visuros urbes suas, conjugesque: & castra inde duo ab urbe stadia communit. Græci excesserant vallo, deliberaturi quid potissimum a Rege peterent. Cùmque aliis sedes in Asia rogare, aliis reverti domos placeret; Euctemon ita locutus ad eos fertur: *Nos, qui modò ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc est, supplicia nostra, quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum est, ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus. Atqui optimè miserias ferunt, qui abscondunt; nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status*

 prio-

prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant, quàm celeriter lachrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cùm de aliena deliberat: & nisi mutuò essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres, agnoscent ergastuli detrimenta: & quota pars nostri tot obire terras potest? procul Europâ in ultimâ Orientis relegati, senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverant? Conjuges deinde, quas captis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos trahimus nobiscum, an relinquimus? Cùm his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplò præsentium pignora, cùm incertum sit, an visuri simus ea, quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt. Hæc Euctemon. Contra Theætetus Atheniensis orsus est dicere: *Neminem pium habitu corporis suos æstimaturum, utique sævitia hostis, non natura cala-*

mito-

mitesos. Dignum esse omni malo, qui eru-besceret fortuita: tristem eum de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quam ipse alteri degenaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quidquid homines vel vitâ astimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc carcere erumperent, alium domi esse cœli haustum, alium lucis aspectum. Mores, sacra, lingua commercium etiam a Barbaris expeti, quæ ingentia ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quàm quòd illis carere coacti essent. Se certè rediturum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio Regis usurum. Si quos contubernii, liberorumque, quos servitus coegisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nihil patriâ charius est. Pauci hujus sententiæ fuere. Cæteros consuetudo naturâ potentior, vicit. Consenserunt, petendum esse a Rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum ad hoc lecti sunt; quos Alexander ratus, quod ipse præstare cogitabat, petituros: *Jumenta*, inquit, *assignari, quæ vos veherent, & singulis vestrum mille denariûm dari jussi. Cùm redieritis in Græciam, præstabo, nequis statum suum, si hæc calamitas absit, vestro credat esse meliorem.* Illi, obortis lachrymis, terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant. Tandem Rege tristitiæ causam exigente, Eucte-

mon ſimilia iis, quæ in conſilio dixerat, respondit. Atque ille, non fortunæ ſolùm eorum, ſed etiam pœnitentiæ miſertus, terna millia denariûm ſingulis dari juſſit. Denæ veſtes adjectæ ſunt, & armenta cum pecoribus ac frumento data, ut coli ſerique attributus iis ager poſſet.

6 Poſtero die convocatos duces copiarum docet, nullam infeſtiorem urbem Græcis eſſe, quàm regiam veterum Perſidis Regum. Hinc illa immenſa agmina infuſa: hine Darium prius, deinde Xerxem, Europæ impium intuliſſe bellum. Excidio illius parentandum eſſe majoribus. Jamque Barbari, deſerto oppido, quà quemque metus agebat, diffugerant; cùm rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes refertas opulentia regia partim expugnarat, partim in fidem acceperat; ſed urbis hujus divitiæ vicere præterita. In hanc totius Perſidis opes congeſſerant Barbari: aurum, argentumque cumulatum erat: veſtis ingens modus: ſupellex, non ad uſum modò, ſed ad oſtentationem luxus comparata. Itaque inter ipſos victores ferro dimicabatur: pro hoſte erat, qui pretioſiorem occupaverat prædam. Et cùm omnia, quæ reperiebantur, capere non poſſent (nam res non occupabantur, ſed æſtimabantur) lacerabant regias veſtes, ad ſe quisque partem trahentes: dolabris pretioſæ artis vaſa cædebant: nihil neque intactum erat, nec ..egrum ferebatur. Abrupta ſimulacro-

rum

rum membra, ut quisque avellerat, trahebat: neque avaritia solùm, sed etiam crudelitas in capta urbe grassata est. Auro argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant, passimque obvii cædebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntaria morte occupaverunt, pretiosissima vestium induti: e muris semetipsos cum conjugibus ac liberis in præceps jactantes. Quidam ignes, quod paulò post facturus hostis videbatur, subjecerant ædibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suis Rex corporibus, & cultu fœminarum abstinere jussit. Ingens pecuniæ captivæ modus traditur, prope ut fidem excedat. Cæterum aut de aliis quoque dubitamus, aut credimus in hujus urbis gaza fuisse c & xx millia talenta, ad quæ vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta & camelos a Susis & Babylone contrahi jussit. Accessêre ad hanc pecuniæ summam captis Pasergadis sex millia talentorum. Cyrus Pasergadum urbem condiderat, quam Alexandro Præfectus ejus Globares tradit. Rex arcem Persepolis, tribus millibus Macedonum præsidio relictis, Nicarthiden tueri jubet. Tyridati quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat, magnaque exercitus parte, & impedimentis ibi relictis, Parmenionem, Craterumque præfecit. Ipse cum mille equitibus, peditumque expedita manu, inte-

interiorem Persidis regionem, sub ipsum Vergiliarum sidus petiit: multisque imbribus & prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quò intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu astrinxerat. Locorum squalor & solitudinis inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebantur: & antequam lux quoque & cœlum ipsos deficerent, reverti jubebant. Rex castigare territos supersedit. Cæterum ipse equo desiliit, pedesque per nivem, & concretam glaciem ingredi cœpit. Erubuerunt non sequi primùm amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites; primusque Rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit. Exemplum Regis cæteri imitati sunt. Tandem propemodum invias sylvas emensi, humani cultus rara vestigia, & passim errantes pecorum greges reperêre: & incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, cùm se callibus inviis septos esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis, qui fugientes sequi non poterant, devios montes & obsitos nivibus petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se Regi, nec in deditos graviùs consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam,

fimam, & multum a cæteris Perfis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos fe, ac conjuges, & liberos condunt. Pecorum aut ferarum carne vefcuntur. Nec fœminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia funt. Comæ prominent hirtæ, veftis fuper genua eft, funda vinciunt frontem: hoc & ornamentum capitis, & telum eft. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigefimo die, poftea-quam a Perfepoli profectus erat, eòdem rediit. Dona deinde amicis cæterisque pro cujusque merito dedit. Propemodum omnia, quæ in ea urbe ceperat, diftributa.

7 Cæterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes Reges anteceffit, illam in fubeundis periculis conftantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditos fidem, in captivos clementiam, in voluptatibus permiffis quoque & ufitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hofte, & æmulo regni reparante tum cùm maximè bellum, nuper fubactis, quos vicerat, novumque imperium afpernantibus, de die inibat convivia, quibus fœminæ intererant: non quidem quas violare nefas effet, quippe pellices, licentiùs quàm decebat, cum armato vivere affuetæ. Ex his una Thais, & ipfa temulenta, maximam apud omnes Græcos initurum gratiam affirmat, fi regiam Perfarum juffis-

set incendi: expectare hoc eos, quorum urbes Barbari delessent. Ebrio scorto de tanta re referenti sententiam, unus & alter., & ipsi mero onerati, assentiuntur. Rex quoque fuit avidior, quàm patientior. Quin igitur ulciscimur Græciam, & urbi faces subdimus? Omnes incaluerant mero. Itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus Rex ignem regiæ injecit, tum convivæ, & ministri, pellicesque. Multâ cedro ædificata erat regia, quæ, celeriter igne concepto, latè fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiæ ventum est, vident Regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua, aridam materiam in incendium jacere cœperunt. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde tot gentes ante jura petebant, patria tot Regum, unicus quondam Græciæ terror, molita mille navium classem, & exercitus, quibus Europa inundata est, contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longa quidem ætate, quæ excidium ejus secuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Macedonum Reges, quas nunc habent Parthi. Hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. Haud procul mœnibus fluxerat: inde urbem fuisse xx stadiis di-

stan-

ſtantem credunt magis, quàm ſciunt accolæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem a comeſſabundo Rege deletam eſſe. Itaque res in ſerium verſa eſt, & imperaverunt ſibi, ut crederent illo potiſſimum modo fuiſſe delendam. Ipſum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituiſſe conſtat, & dixiſſe: Majores pœnas Perſas Græcis daturos fuiſſe, ſi ipſum in ſolio, regiaque Xerxis conſpicere coacti eſſent. Poſtero die Lycio, itineris, quo Perſidem intraverat, Duci, triginta talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediæ tranſiit, ubi ſupplementum novorum militum e Cilicia occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille: utriſque Plato Athenienſis præerat. His copiis auctus, Darium perſequi ſtatuit.

8 Ille jam Ecbatana pervenerat, caput Mediæ. Urbem hanc nunc tenent Parthi: eaque æſtiva agentibus ſedes eſt. Adire deinde Bactra decreverat: ſed veritus, ne celeritate Alexandri occuparetur, conſilium iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander ſtadia M. D; ſed jam nullum intervallum adverſus celeritatem ejus ſatis longum videbatur. Itaque prœlio magis quàm fugæ ſe præparabat. Triginta millia peditum ſequebantur: in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga Regem ad ultimum invicta. Funditorum quoque & ſagittariorum manus quatuor millia expleverat. Præter hos tria millia & ccc equites erant, maximè Bactriano-

ſum. His Beſſus præerat, Bactrianæ regionis Præfectus. Cum hoc agmine Darius paulatim declinavit via militari, juſſis præcedere lixis impedimentorum cuſtodibus. Conſilio deinde advocato: *Si me cum ignavis, inquit, & pluris qualemcunque vitam morte honeſta æſtimantibus fortuna junxiſſet, tacerem potius, quàm fruſtra verba conſumerem; ſed majore quàm vellem documento, & virtutem veſtram & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis ſim, quàm dubitare, an veſtri ſimiles adhuc ſitis. Ex tot millibus, quæ ſub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem perſecuti eſtis. Fides veſtra, & conſtantia, ut Regem me eſſe credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, ſed ut præmiis eorum veſtri ſolicitentur animi. Meam tamen fortunam, quàm victoris maluiſtis ſequi: digniſſimi, quibus, ſi ego non poſſim, Dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam ſurda poſteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in Cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamſi conſilium fugæ, a qua multum abhorret animus, agitaſſem, veſtra tamen virtute fretus, obviam iſſem hoſti. Quouſque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam, externum & advenam regem, cùm liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amiſi, aut hone-*

ſta

sta morte defungi? nisi fortè satius est exspectare victoris arbitrium, & Mazai, & Methrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quàm iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quisquam, aut condonare possit, nec hoc imperium vivus amittam, idemque erit regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo e vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quàm versabilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immeritò mitiores vices ejus exspecto. Sed si justa ac pia bella Dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honestè mori. Per ergo vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa Regum, oro, & obtestor, ut nobilitate vestra gentisque dignos spiritus capiatis, ut eâdem constantiâ animorum, quâ præterita tolerastis, experiamini quidquid deinde fors tulerit. Me certè in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

9 Hæc dicente Dario, præsentis periculi species omnium simul corda animosque horrore perstrinxerat: nec aut consilium suppetebat, aut vox; cùm Artabazus

bus vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi sæpè diximus: *Nos verò*, inquit, *pretiosissimam vestem induti, armisque quanto maximo cultu possumus, adornati, Regem in aciem sequemur, ea quidem mente, victoriam ut speremus, mortem non recusemus.* Assensu excepere cæteri hanc vocem. Sed Nabarzanes, qui in eodem consilio erat cum Besso, inauditi antea facinoris societate inita, Regem suum per milites, quibus ambo præerant, comprehendere & vincire decreverant: ea mente, ut, si Alexander ipsos insecutus foret, tradito Rege vivo, inirent gratiam victoris: magni profectò cepisse Darium æstimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cùm diu volutassent, Nabarzanes aditum nefariæ spei præparans: *Scio me*, inquit, *sententiam esse dicturum prima specie haud quamquam auribus tuis gratam: sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jacturâ, quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te, ac regnum tuum, salubri ratione conserves. Diis aversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initis & ominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tandiu Rex appelletur, donec Asia decedat hostis. Victor deinde*

regnum

regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt: Indi & Sacæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles supersit, quàm exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigrè ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, Præfectum regionis ejus Bessum, Regem temporis gratiâ statuamus. Compositis rebus, justo Regi tibi fiduciarium restituet imperium. Haud mirum est, Darium non temperasse animo: quanquam tam impiæ voci quantum nefas subesset, latebat. Itaque, *Pessimum*, inquit, *mancipium, reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires?* strictoque acinace interfecturus videbatur, nî propere Bessus Bactrianique, tristium specie, cæterum si perseveraret, vincturi, circumstetissent. Nabarzanes interim elapsus, mox & Bessus consecutus, copias, quibus præerant, a cætero exercitu secedere jubent, secretum inituri consilium. Artabazus convenientem præsenti fortunæ sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, cœpit.

Fer-

Ferret aequo animo qualiumcumque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum, gravem etiam si omnes praesto essent; quid futurum, si persecuti fugam ipsius, alienentur a Rege? Ea re paruit Artabazo, & quanquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. Sed attonitus moestitia simul & desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quae nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Graecorum militum Patron arma capere suos jubet, paratosque esse ad exequendum imperium. Persae secesserant. Bessus cum Bactrianis erat, tentabatque Persas adducere, Bactra, & intactae regionis opulenta, simulque, quae manentibus instarent, pericula ostentans. Persarum omnium eadem fere fuit vox, nefas esse deseri Regem. Inter haec Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. Ille Persarum tabernacula circuire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos, non ante destitit, quàm satis constaret imperata facturos. Idem aegrè a Dario impetravit, ut cibum caperet, animumque Regis.

10 At Bessus & Nabarzanes, olim agitatum scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi. Dario autem incolumi, tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus Regum eximia majestas est,

eſt, ad nomen quoque Barbari conveniunt, & priſtinæ veneratio fortunæ ſequitur adverſam. Inflabat impios animos regio, cui præerant, armis, viriſque, & spatio locorum nulli earum gentium ſecunda. Tertiam partem Aſiæ tenet. Multitudo juniorum exercitus, quos amiſerat Darius, æquabat. Itaque non illum modò, ſed etiam Alexandrum ſpernebant; inde vires imperii repetituri, ſi regionis potiri contigiſſet. Diu omnibus cogitatis, placuit, per milites Bactrianos ad omne obſequium deſtinatos, Regem comprehendere, mittique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret, vivum aſſervari eum. Si, id quod timebant, proditionem aſpernatus eſſet, occiſuri Darium, & Bactra cum ſuarum gentium manu petituri. Cæterum propalam comprehendi Darius non poterat, tot Perſarum millibus laturus opem Regi. Græcorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude aſſequi tentant. Pœnitentiam ſeceſſionis ſimulare decreverant, & excuſare apud Regem conſternationem ſuam. Interim qui Perſas ſolicitarent, mittuntur. Hinc spe, hinc metu militares animos verſant: ruinæ rerum illos ſubdere capita: in perniciem trahi, cùm Bactra pateant, exceptura eos donis, & opulentiâ, quantam animi concipere non poſſint. Hæc agitantibus Artabazus ſupervenit, ſive Regis juſſu, ſive ſua sponte, affirmans mitigatum eſſe Darium, & eundem illis amici-

tiæ

tiæ gradum patêre apud Regem. Illi lachrymantes, nunc purgare se, nunc Artabazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precesque perferret. Sic peracta nocte, sub lucis exortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo Prætorii aderat, titulum solennis officii occulto sceleri præferens. Darius, signo ad eundem dato, currum pristino more conscendit. Nabarzanes, cæterique parricidæ procumbentes humi, quem paulò post in vinculis habituri erant, sustinuere venerari: lachrymas etiam pœnitentiæ indices profuderunt: adeò humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotæ, Darium, natura simplicem & mitem, non credere modò quæ affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris pœnituit, cùm intuerentur, qualem & Regem & virum fallerent. Ille quidem securus periculi, quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

11 Patron autem Græcorum dux præcepit suis, ut arma, quæ in sarcinis antea ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati, & intenti. Ipse currum Regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus præsenserat. Sed Bessus id ipsum metuens, custos veriùs quàm comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac sæpius sermone revocato, inter fidem timoremque hæsitans, Regem in-

tue-

tuebatur, qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percunctari jubet, nunquid ipse velit dicere? Patron, se verò, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo, respondit. Jussusque propiùs accedere, sine interprete, (nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat) *Rex*, inquit, *ex quinquaginta millibus Græcorum superſumus pauci; omnes fortunæ tuæ comites: & in hoc tuo statu iidem, qui florente te, fuimus: quascunque sedes elegeris, pro patria & domesticis rebus petituri. Secundæ adversaque res tuæ copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro, & obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue: nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Græciam: nulla Bactra sunt nobis, spes omnis in te, utinam & in cæteris esset! Plura dici non attinet. Custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcerem, si crederem, alium posse præstare*. Bessus, quanquam erat Græci sermonis ignarus, tamen stimulante conscientia, indicium profectò Patronem detulisse credebat: & interpretis Græci relato sermone, exempta dubitatio est. Darius autem, quantum ex vultu conspici poterat, haud sanè territus, percunctari Patron causam consilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultra differendum ratus: *Bessus*, inquit, *& Nabarzanes insidiantur tibi in ultimo discrimine & fortunæ tuæ & vitæ. Hic dies aut parricidis, aut tibi*

futu-

futurus ultimus. Et Patron quidem egregiam conservati Regis gloriam tulerat. Eludant licèt quibus fortè ac temerè humana negotia volvi agique persuasum est: equidem æterna constitutione crediderim, nexuque causarum latentium, & multo ante destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certe respondit: *Quanquam sibi Græcorum militum fides nota sit, nunquam tamen a popularibus suis recessurum. Difficilius sibi esse damnare, quàm decipi: quidquid sors tulisset, inter suos perpeti malle, quàm transfugam fieri: serò se perire, si salvum esse sui milites nollent.* Patron desperata salute Regis, ad eos, quibus præerat, rediit, omnia pro fide experiri paratus.

12 At Bessus occidendi protinus Regis impetum conceperat. Sed veritus, ne gratiam Alexandri, ni vivum eum tradidisset, inire non posset, dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, quòd perfidi hominis insidias jam Alexandri opes spectantis prudenter cautèque vitasset: donum eum hosti laturum fuisse Regis caput: nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia; sine pignore, sine lare, terrarum orbis exsulem, ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri. Purganti deinde se, Deosque patrios testes fidei suæ invocanti, Darius vultu assentiebatur, haud dubius, quin vera deferrentur a Græcis;

cis; sed eò rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quàm decipi. Triginta millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur. Quatuor millia Patron habebat; quibus si credidisset salutem suam, damnata popularium fide, parricidio excusationem videbat offerri. Itaque prœoptabat immeritò, quàm jure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit: *Alexandri sibi non minus justitiam, quàm virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo præmium expectent. Violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem ultoremque.* Jamque nox appetebat, cùm Persæ more solito armis positis, ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani (ut imperatum erat à Besso) armati stabant. Inter hæc Darius Artabazum acciri jubet, expositisque quæ Patron detulerat, haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in castra Græcorum; Persas quoque periculo vulgato secuturos. Destinatus sorti suæ, & jam nullius salubris consilii patiens, unicam in illa fortuna opem, Artabazum, ultimùm illum visurus amplectitur, perfususque mutuis lachrymis, inhærentem sibi avelli jubet: capite deinde velato, ne inter gemitus digredientem velut rogo intueretur, in humum pronum corpus abjecit. Tum verò custodiæ ejus assueti, quos Regis salutem vel periculis vitæ tueri oportebat, dilapsi sunt, armatis, quos jam adventare

cre-

credebant, haud rati se futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat, paucis spandonibus (quia, quò discederent, non habebant) circumstantibus Regem. At ille, remotis arbitris, diu aliud atque aliud consilium animo volutabat. Jamque solitudinem, quam paulò ante pro solatio petiverat, perosus, Bubacem vocari jubet; quem intuens, *Ite*, inquit, *consulite vobis; ad ultimum Regi vestro (ut decebat) fide exhibita. Ego hìc legem fati mei exspecto. Forsitan mireris, quòd vitam non finiam, alieno scelere, quàm meo mori malo*. Post hanc vocem, spado gemitu non modò tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vestibus, lugubri & barbaro ululatu Regem deplorare cœperunt. Persæ, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quiescere audebant, ne impiè deserere Regem viderentur. Varius ac dissonus clamor sine duce, ac sine imperio, totis castris referebatur. Besso & Nabarzani nuntiaverant sui, Regem a semet ipso interemptum esse. Planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant, sequentibus, quos ad ministerium sceleris delegerant: & cùm tabernaculum intrassent, quia Regem vivere spadones indicabant, comprehendi, vincirique jusserunt. Rex curru paulò ante vectus, & Deorum, suis, honoribus cultus, nulla externa

ope

ope admota, captivus servorum suorum, in sordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia Regis, & supellex, quasi jure belli, diripitur: onustique præda per scelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Græcisque militibus Parthienem petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persæ promissis Bessi onerati, maximè quia nemo alius erat, quem sequerentur, conjunxere se Bactrianis; agmen eorum tertio assecuti die. Ne tamen honos Regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt, nova ludibria subinde excogitante fortuna. Et ne fortè cultu regio posset agnosci, sordidis pellibus vehiculum intexerant. Ignoti jumenta agebant, ne percunctantibus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur.

13 Alexander, audito Darium movisse ab Ecbatanis, omisso itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenuè. Tabas oppidum est in Parætacene ultima: quò ubi pervenit, ibi transfugæ nuntiant, præcipitem fuga Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagysthene Babylonio: non equidem vinctum Regem, sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex, ducibus convocatis, *Maximum*, inquit, *opus, sed labor brevissimus superest. Darius haud procul, destitutus a suis, aut vinctus, aut oppressus est. In illo corpore posita*

sita est victoria nostra, & tanta res celeritatis est præmium. Omnes pariter conclamant, paratos ipsos sequi: nec labori, nec periculo parceret. Igitur raptim agmen cursus magis, quàm itineris modo ducit; ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia processit, perventumque erat in vicum, in quo Darium Bessus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpres excipitur: corpore æger, non potuerat agmen sequi; & deprehensus celeritate Regis, transfugam se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit: sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex millibus, trecentos, quos Dimachas appellabant, adjungit. Dorso hi graviora arma portabant: cæterum equis vehebantur; cùm res locusque posceret, pedestris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orsillus & Mythracenes, qui Bessi parricidium exosi transfugerant: nuntiabantque, stadia quingenta abesse Persas: ipsos brevius iter monstraturos. Gratus Regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima vespera, ducibus iisdem, cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur, phalange, quantum festinare posset, sequi jussa. Ipse quadrato agmine incedens, ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent. Trecenta stadia processerant, cùm occurrit Brocubelus, Mazæi filius, Syriæ quondam Prætor. Is quoque transfuga nuntiabat,

Bessum

Beſſum haud amplius quàm ducenta ſtadia abeſſe. Exercitum, utpote qui nihil præcaveret, incompoſitum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros: ſi feſtinaret ſequi, palantibus ſuperventurum: Darium adhuc vivere. Strenuò alioqui cupiditatem conſequendi transfuga injecerat. Itaque calcaribus ſubditis, effuſo curſu eunt. Jamque fremitus hoſtium iter ingredientium exaudiebatur: ſed proſpectum ademerat pulveris nubes. Pauliſper ergo inhibuit curſum, donec conſideret pulvis. Jamque conſpecti a Barbaris erant, & abeuntium agmen conſpexerant; nequaquam futuri pares, ſi Beſſo tantum animi fuiſſet ad prælium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero Barbari præſtabant, & robore. Ad hoc, refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama, maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Beſſus, & cæteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii aſſecuti, cœperunt hortari eum, ut conſcenderet equum, & ſe hoſti fugâ eriperet. Ille Deos ultores adeſſe teſtatur, & Alexandri fidem implorans, negat, ſe parricidas velle comitari. Tum verò ira quoque accenſi, tela injiciunt in Regem, multiſque confoſſum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longius proſequi poſſent, convulnerant; duobus ſervis, qui Regem comitabantur, occiſis. Hoc edito facinore, ut

veſtigia fugæ ſpargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Beſſus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant. Barbari ducibus deſtituti, quà quemque aut spes ducebat, aut pavor, diſſipabantur. Quingenti tantum equites congregaverant ſe, incerti adhuc, reſiſtere ne melius eſſet, an fugere. Alexander, hoſtium trepidatione comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit; ipſe cum cæteris ſequitur. Tria ferme millia reſiſtentium occiſa ſunt: reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente Rege, ut cædibus abſtinerentur. Nemo captivorum erat, qui monſtrare Darii vehiculum poſſet: ſinguli, ut quæque prehenderant, ſcrutabantur: nec tamen ullum veſtigium fugæ Regis exſtabat. Feſtinantem Alexandrum vix tria millia equitum perſecuta ſunt. At in eos, qui lentius ſequebantur, incidebant univerſa fugientium agmina. Vix credibile dictu; plures captivi, quàm qui caperent, erant: adeò omnem ſenſum territis fortuna penitus excuſſerat, ut nec hoſtium paucitatem, nec multitudinem ſuam ſatis cernerent. Interim jumenta, quæ Darium vehebant, nullo regente deceſſerant militari via, & errore delata per quatuor ſtadia, in quadam valle conſtiterant, æſtu ſimulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monſtratum a peritis Polyſtratus Macedo ſiti maceratus acceſſit. Ac dum galea hauſtam

aquam

aquam sorbet, tela jumentorum deficientium corporibus infixa conspexit. Miratusque confossa potius, quàm abacta esse, semivivi hominis corpus, cum propius accessisset, in sordido vehiculo pellibus contecto situm reperit: atque Darium, multis quidem vulneribus confossum, adhuc tamen spirantem, esse cognovit. Qui, applicito captivo, cùm civem ex voce cognovisset, id saltem præsentis fortunæ solatium se habere dixit, quòd apud intellecturum locuturus esset, nec incassum postremas voces emissurus; hæcque Alexandro perferri jubet. Se nullis in eum meritorum officiis, maximorum autem illi debitorem mori. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, conjugem liberosque suos impensis: iis enim vitam, & pristini status reverentiam dignitatemque concessam: sibi autem a cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse: precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat. Ultionem sceleris erga se perpetrati, non solùm sua, sed exempli, omniumque Regum causa, non negligere, illi cùm decorum, tum utile futurum. Jamque deficiens aquam poposcit: quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat: Quisquis es mortalium, inquit, hoc mihi extremum universæ calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam: at referat Alexander;

Alexandro verò Dii, pro ejus summa in meos humanitate ac clementia. Cui hoc fidei regiæ unicum dextræ pignus pro me dabis. Hæc dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit. Quibus Alexandro nuntiatis, ad corpus demortui perveniens, tam indignam illo fastigio mortem lachrymis prosecutus est, demptaque sibi clamyde, corpus illius contexit: atque regio ornatum cultu, ad matrem Sysigambim, patrio regioque more sepeliendum, atque regiis majorum suorum tumulis inferendum, misit.

LIBER

LIBER VI.

Breviarium Libri.

1 *P*Rœlii inter Lacedamonios atque Macedones descriptio, & pax ab Alexandro victore Gracis, qui eo absente defecerant, concessa.*

2 Alexander bello invictus, otio & delitiis frangitur, undè rumor in castris, qui torpentem excitat.

3 Hortatoria Alexandri ad milites oratio, ut bellum, in Asia incboatum, persequantur & absolvant.

4 Zioberis miri fluminis descriptio. Alexander Nabarzani per literas salutem quarenti veniam pollicetur: Deinde mari Caspio & Hircania proximus, quosdam Darii prafectos recepit in gratiam.

5 Artabazo, summa cum animi benevolentia excepto, Gracis, qui Darium adjuverant, parcit Alexander, & Mardorum gente debellata, Amazonica cujusdam regina petitioni satisfacit.

6 Macedones Alexandri offenduntur moribus, qui ut seditionem averteret, ad bellum Besso inferendum mentem convertit, quod & stratagemate inchoat: ac Satibarzanem, quòd defecisset, primùm persequitur: Barbaros a montibus fortiter dispellit: Artacacnam expugnat.

7 Conjurationem in Alexandrum Dymnus Nicomacho, bic per Zeballinum fra-

trem Alexandro detegit. Hinc more Dymni, qui ipsi sibi manus infert.

8 *Amicorum regiorum consilio Philotas Parmenionis filius, conjurationis autor & particeps creditus, capitur, ac velato capite in regiam abducitur.*

9 *De conjuratione adversus Philotam expostulatoria Alexandri ad milites oratio, coram quibus Philotas adductus, defensionem parat.*

10 *Apologetica Philotæ oratio, qua conjurationis accusationem prolixè refellit.*

11 *Concio à quodam Belone accensa in Philotam surgit. Is paulò post, ut se cruciatibus liberaret, ficta conjurationis circumstantias aperit, cumque aliis, qui accusantur, saxis à Nicomacho obruitur.*

Non-

Nonnullæ desiderantur.

UGNÆ discrimen immisit; obtruncatisque qui promptius resistebant, magnam partem hostium propulit. Cœperant fugere victores, & donec avidius sequentes in planum deduxere, multi cadebant. Sed ut primùm locus, in quo stare possent, fuit, æquis viribus dimicatum est. Inter omnes tamen Lacedæmonios Rex eminebat, non armorum modò & corporis specie, sed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur, diuque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat; donec hasta femora perfossa, plurimo sanguine effuso, destituêre pugnantem. Ergo clypeo suo exceptum armigeri raptim in castra referebant, jactationem vulnerum haud facile tolerantem. Nec tamen omisere Lacedæmonii pugnam; & ut primùm sibi, quàm hosti æquiorem locum capere potuerunt, densatis ordinibus effusi, fluentem in se aciem excepere. Non aliud discrimen vehementius fuisse, memoriæ proditum est. Duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant. Lacedæmonii vetera, Macedones præsentia decora intuebantur. Illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant. Lacedæmoniis dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex

casus, modò spem, & modò metum utriusque partis augebat: velut de industria inter fortissimos viros certamen æquante fortuna. Cæterum angustiæ loci, quo hæserat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. Spectabant ergo plures, quàm inierant prœlium: & qui extra teli jactum erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Laconum acies languescere, lubrica arma sudore vix sustinens, pedem deinde referre, urgente hoste, ac apertè fugere. Insequebatur dissipatos victor, & emensus omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum, & proximos hostium conspexit, deponi se jussit; expertusque membra, an impetum animi sequi possent, postquam deficere sensit, poplitibus semet excepit: galeâque strenuè sumptâ, clypeo protegens corpus, hastam dextra vibrabat: ultro vocans hostem, si quis jacenti spolia demere auderet. Nec quisquam fuit, qui sustineret cominus congredi. Procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens, donec lancea nudo pectori infixa est: qua ex vulnere evulsa, inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit. Deinde, linquente spiritu, pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedæmoniorum quinque millia & ccclx; ex Macedonibus haud amplius ccc. Cæterum vix quisquam, nisi saucius, revertit in castra. Hæc victo-

ria

ria non Spartam modò, sociosque ejus; sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum, dissentire ab animis gratulantium vultus: sed bellum finire cupienti, opus erat decipi; & quanquam fortuna rerum placebat, invidiam tamen, quia majores res erant, quàm quas Præfecti modus caperet, metuebat: quippe Alexander hostes vinci voluerat; Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem indignabatur, suæ demptum gloriæ existimans, quicquid cessisset alienæ. Itaque Antipater, qui probè nosset spiritum ejus, non est ausus ipse agere arbitrum victoriæ; sed concilium Græcorum, quid fieri placeret, consuluit. A quo Lacedæmonii, nihil aliud, quàm ut oratores mittere ad Regem liceret, precati, non gravatè veniam defectionis, præter auctores, impetraverunt. Megalopolitani, quorum urbs erat obsessa, ad defectionis multam Achæis & Ætolis cxx talenta dare jussi sunt. Hic fuit exitus belli, quod repente ortum, prius tamen finitum est, quàm Darium Alexander apud Arbella superaret.

2 Sed ut primùm instantibus curis laxatus est animus, militarium rerum, quàm quietis otiique patientior, excepere eum voluptates; & quem arma Persarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempestiva convivia, & perpotandi pervigilandique insana dulcedo, ludique & greges pellicum, omnia in externum lapsa sunt mo-

rem; quem æmulatus quasi potiorem suo, ita popularium animos oculosque pariter offendit, ut a plerisque amicorum pro hoste haberetur; tenaces quippe disciplinæ suæ, solitosque parco ac parabili victu adimplenda naturæ desideria defungi, in peregrina & victarum gentium mala impulerat. Hinc sæpius comparatæ in caput ejus insidiæ, secessio militum, & liberior inter mutuas querelas dolor; ipsius deinde nunc ira, nunc suspiciones, quas excitabat inconsultus pavor, cæteraque his similia, quæ deinde dicentur. Igitur cùm intempestivis conviviis dies pariter noctesque consumeret, satietatem epularum ludis interpolabat, non contentus artificum, quos e Græcia excitaverat, turbæ quippe captivæ fœminarum jubebantur suo ritu canere inconditum & abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam Rex ipse conspexit mœstiorem, quàm cæteras, & producentibus eam verecundè reluctantem. Excellens erat forma, & formam pudor honestabat. Dejectis in terram oculis, & quantum licebat, ore velato, suspicionem præbuit Regi, nobiliorem esse, quàm ut inter convivales ludos deberet ostendi. Ergo interrogata quænam esset, neptem se Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio ejus genitam esse respondit, uxorem Histaspis fuisse. Propinquus hic Darii fuerat, magni & ipse exercitus Prætor. Adhuc in animo Regis tenues reliquiæ pristini moris hærebant. Itaque fortunam

tunam regia ſtirpe genitæ, & tam celebre nomen reveritus, non dimitti modò captivam, ſed etiam reſtitui ei ſuas opes juſſit; virum quoque requiri, ut reperto conjugem redderet. Poſtero autem die præcepit Hephæſtioni, ut omnes captivos in regiam juberet adduci; ubi ſingulorum nobilitate ſpectata, ſecrevit a vulgo, quorum eminebat genus. Mille hi fuerunt, inter quos repertus eſt Oxatres Darii frater, non illius fortunâ, quàm indole animi ſui clarior. XXVI millia talentûm proxima præda redacta erant: e queis XII millia in congiarium militum abſumptæ ſunt. Par huic pecuniæ ſummæ cuſtodum fraude ſubtracta eſt. Oxydates erat nobilis Perſes, qui a Dario capitali ſupplicio deſtinatus, cohibebatur in vinculis. Huic liberato Satrapiam Mediæ attribuit, fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetuſtæ claritatis honore ſervato. Hinc in Parthienem perventum eſt, tunc ignobilem gentem, nunc caput omnium, qui poſt Euphratem & Tigrim amnes ſiti, Rubro mari terminantur. Scythæ regionem campeſtrem ac fertilem occupaverunt, graves adhuc accolæ; ſedes habent & in Europa, & in Aſia. Qui ſuper Bosphorum colunt, aſcribuntur Aſiæ; at qui in Europa ſunt, a lævo Thraciæ latere ad Boryſthenem, atque inde ad Tanaim, alium amnem recta plaga pertinent. Tanais Europam & Aſiam medius interfluit; nec dubitatur, quin Scythæ, qui

Parthos condidere, non a Bosphoro, ſed ex regione Europæ penetraverint. Urbs erat ea tempeſtate clara Hecatomphylos, condita a Græcis. Ibi ſtativa Rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor otioſi militis, viritim ſine autore percrebuit, Regem, contentum rebus, quas geſſiſſet, in Macedoniam protinus redire ſtatuiſſe. Diſcurrunt lymphatis ſimiles in tabernacula, & itineri ſarcinas aptant: ſignum datum credas, ut vaſa colligerent. Totis caſtris tumultus, hinc contubernales ſuos requirentium, hinc onerantium plauſtra, perfertur ad Regem. Fecerant fidem rumori temerè vulgato Græci milites, redire juſſi domos, quorum equitibus ſingulis denariorum ſena millia dono dederat, ipſis quoque finem militiæ adeſſe credebant. Haud ſecus, quàm par erat, territus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis peragrare ſtatuiſſet, Præfectos copiarum in Prætorium contrahit, obortiſque lachrymis, ex medio gloriæ spatio revocari ſe, victi magis quàm victoris fortunam in patriam relaturum, conqueſtus eſt: nec ſibi ignaviam militum obſtare, ſed Deorum invidiam, qui fortiſſimis viris ſubitum patriæ deſiderium admoviſſent, paulò poſt in eandem cum majore laude famaque redituris. Tum verò pro ſe quiſque operam ſuam offerre, difficillima quæque poſcere, polliceri militum quoque obſequium, ſi animos eorum levi, & apta oratione permulcere voluiſ-

luisset. Nunquam infractos & abjectos recessisse, quoties ipsius alacritatem & tanti animi spiritus haurire potuisset. Ita se facturum esse respondit: illi vulgi aures præparent sibi. Satisque omnibus, quæ in rem videbantur, compositis, vocari ad concionem exercitum jussit, apud quem talem orationem habuit.

3 *Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum (quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui) ecce orsi bellum ad Hellespontum, Jonas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis exemimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphiliam, Pisidias, Ciliciam, Syriam, Phœnicen, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt: & nescio, an enumeranti mihi quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem, satis certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus; ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque & cæteros cives, vel renitentibus vobis erumperem, ut ibi potissimum parta vobiscum laude & gloria fruerer, ubi nos uberrima victoriæ præmia exspectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax,*

pax, & quies: rerum, per virtutem partarum, secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus Barbaris, tempore, milite opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore exspectant: adeò etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nemini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio lingua nobiscum cohaerentes, eodem proelio domitas esse, quo victa sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus; & qui praesentes metuunt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas & inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta sint armis, quae fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non solùm possidet parricida Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Dahae, Massagetae, Sacae, Indi, sui juris sunt. Omnes hi simul, si terga nostra viderint, sequentur. Illi enim ejusdem nationis sunt, nos alienigenae & externi. Suis autem quique parent placidiùs, etiam cùm is praeest, qui magis timeri potest. Proinde aut quae cepimus omittenda sunt, aut, quae non habemus, occupanda. Sicut in corporibus aegris, milites, nihil, quod nociturum est, medici relinquunt; sic nos, quidquid obstat imperio,

rio,

rio, recidamus. Parva sæpè scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nil tutò in hoste despicitur: quem spreveris, valentiorem negligentia facies. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis admissus: ne vos magno labore credatis, Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos verò peccavimus, milites, si Darium ab hoc vicimus, ut servo ejus traderemus imperium: qui ultimum ausus scelus, Regem suum etiam externæ opis egentem, certè cui nos victores pepercissemus, quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne a nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre festino, omnibus Regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas pœnas solventem. At hercule, si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellespontum vastare nunciatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestra occupasse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis: tunc arma capietis. Quanto autem præstaret, territum adhuc, & vix mentis suæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium juga transcurrimus. Non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & angustiæ includunt, plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis

bis fugitivi, & domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter prima gloriæ vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis: Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cùm intellexerint, vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

4 Summa militum alacritate, jubentium quocunque vellet, duceret, oratio excepta est. Nec Rex moratus impetum: tertioque per Parthienem die ad fines Hyrcaniæ penetrat; Cratero relicto cum iis copiis, quibus præerat, & ex manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, & totidem sagittariis, ut ab incursione Barbarorum Parthienem tueretur. Erigyum impedimenta, modico præsidio dato, campestri itinere ducere jubet. Ipse cum phalange & equitatu cl stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus præaltis densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quæ ex petris eminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria fere stadia in longitudinem universus fluit: deinde saxo, quod alveolum interpolat, repercussus, duo itinera velut dispensatis aquis aperit. Inde torrens & saxorum, per quæ incurrit, asperitate violen-

lentior, terram præceps subit. Per ccc stadia conditus labitur, rursusque velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit, priore sui parte spatiosior. Quippe in latitudinem XIII stadiorum diffunditur, rursusque angustioribus coercitus ripis iter cogit: tandem in alterum amnem cadit, cui Rhidago nomen est. Incolæ affirmabant, quicunque dimissi essent in cavernam, quæ propior est fonti, rursus sibi aliud os amnis in apertum existere. Itaque Alexander duos tauros, quà subeunt aquæ terram, præcipitari jubet: quorum corpora, ubi rursus erumpit, expulsa videre, qui missi erant, ut exciperent. Quartum jam diem eodem loco quietem militi dederat, cùm literas Nabarzanis, qui Darium cum Besso interceperat, accipit, quarum sententia hæc erat: *Se Dario non fuiße inimicum, imo etiam, quæ credidisset utilia esse, suasisse: & quia fidele consilium Regi dedisset, prope occisum ab eo. Agitasse Darium, custodiam corporis sui contra jus fasque peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam perducentos & triginta annos inviolatam Regibus suis præstitissent. Se in præcipiti & lubrico stantem, consilium a præsenti necessitate reperisse. Darium quoque cùm occidisset Bagoam, hac excusatione satisfecisse popularibus, quòd insidiantem interemisset. Nihil esse miseris mortalibus spiritu charius. Amore ejus ad ultima esse propulsum; sed ea magis esse secutum, quæ*

coegis-

coegisset necessitas, quàm quæ optasset. In communi calamitate suam quemque habere fortunam. Si venire se juberet, sine metu esse venturum. Non timere, ne fidem datam tantus Rex violaret. Deos a Deo falli non solere. Cæterum, si, cui fidem daret, videretur indignus, multa exsilia patêre fugienti. Patriam esse ubicunque vir fortis sedem elegit. Nec dubitavit Alexander fidem, quo Persæ modo accipiebant, dare: inviolatum, si venisset, fore. Quadrato tamen agmine, & composito ibat; speculatores subinde præmittens, qui explorarent loca. Levis armatura ducebat agmen: phalanx eam sequebatur: post pedites erant impedimenta, & gens bellicosa, & natura situs difficilis aditu, curam Regis intenderat. Namque perpetua vallis jacet, usque ad mare Caspium patens. Duo terræ ejus veluti brachia excurrunt: media flexu modico sinum faciunt, Lunæ maximè similem, cùm eminent cornua nondum totum orbem sidere implente. Cercetæ, Mossyni, & Chalybes a læva sunt. Ab altera parte Leucosyria, & Amazonum campi: & illos quà vergit ad septentrionem, hos ad occasum conversa prospectat. Mare Caspium dulcius cæteris, ingentis magnitudinis serpentes alit: piscium longè diversus ab aliis color: quidam Caspium, quidam Hyrcanium appellant. Alii sunt, qui Mæotim paludem in id cadere putent, & argumentum afferunt, aquam, quæ dulcior

cior sit, quàm cætera maria, infuso paludis humore mitescere. A Septentrione ingens in litus mare incumbit, longèque agit fluctus, & magna parte exæstuans stagnat. Idem alio cœli statu recipit in se fretum, eodemque impetu, quo effusum est, relabens, terram naturæ suæ reddit; & quidam credidere, non Caspium mare esse, sed ex India in Hyrcaniam cadere, cujus fastigium (ut supra dictum est) perpetua valle submittitur. Hinc Rex viginti stadia processit, semita propemodum invia, cui silva imminebat, torrentesque & eluvies iter morabantur, nullo tamen hoste obvio penetravit, tandemque ad ulteriora perventum est. Præter alios commeatus, quorum tum copia regio abundabat, pomorum quoque ingens modus nascitur, & uberrimum gignendis uvis solum est. Frequens arbor faciem quercus habet, cujus folia multo melle tinguntur: sed, nisi Solis ortum incolæ occupaverint, vel modico tempore succus extinguitur. Triginta hinc stadia processerat, cùm Phrataphernes ei occurrit, seque, & eos, qui post Darii mortem profugerant, dedens. Quibus benignè exceptis, ad oppidum Aruas pervenit. Hìc ei Craterus & Erigonus occurrunt; Præfectum Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. Hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit experiendi clementiam Regis. Satrapem deinde Hyrcaniæ dedit Menapim: exsul hic, regnante Ocho,

ad

ad Philippum pervenerat. Tapurorum quoque gentem Phradati reddidit.

5 Jamque Rex ultima Hyrcaniæ intraverat, cùm Artabazus, quem Dario fidissimum fuisse supra diximus, cum propinquis Darii, ac suis liberis, modicaque Græcorum militum manu, occurrit. Dextram venienti obtulit Rex: quippe & hospes Philippi fuerat, cùm, Ocho regnante, exularet, & hospitii pignora in Regem suum ad ultimum fides conservata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu quidem*, inquit, *Rex perpetua felicitate floreas. Ego ceteris latus, hoc uno torqueor, quòd præcipiti senectute diu frui tua bonitate non possum*. Xc & quintum annum agebat. Novem juvenes eadem matre geniti patrem comitabantur. Hos Artabazus dextræ Regis admovit, precatus, ut tandiu viverent, donec utiles Alexandro essent. Rex pedibus iter plerumquè faciebat. Tunc admoveri sibi & Artabazo equos jussit, ne, ipso ingrediente pedibus, senex equo vehi erubesceret. Deinde ut castra sunt posita, Græcos, quos Artabazus adduxerat, convocari jubet. At illi, nisi Lacedæmoniis quoque fides daretur, respondent, se quid agendum ipsis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedæmoniorum missi ad Darium, quo victo, applicaverant se Græcis mercede apud Persas militantibus. Rex, omissis sponsionum fideique pignoribus, venire eos jussit, fortunam, quam ipse dedisse

set, habituros. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maximè Macedonum opibus semper obstiterat, venia desperata, gladio se transfigit. Cæteri, sicut constituerant, ditioni Alexandri seipsos permittunt: mille & D milites erant. Præter hos legati ad Darium missi xcv. In supplementum distributus miles, cæteri remissi domum, præter Lacedæmonios, quos tradi in custodiam jussit. Mardorum erat gens confinis Hyrcaniæ, cultu vitæ aspera, & latrociniis assueta. Hæc sola nec legatos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque Rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus esset, impedimentis cum præsidio relictis, invicta manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, & prima luce hostis in conspectu erat: tumultus magis, quàm prœlium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, Barbari profugiunt, proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis ejus haud sanè adire sine magna vexatione exercitus poterant. Juga montium, præaltæ sylvæ, rupesque inviæ sepiunt: ea, quæ plana sunt, novo munimenti genere impedierant Barbari. Arbores densæ sunt ex industria consitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos intortos rursus inserunt terræ. Inde velut ex alia radice lætiores virent trunci. Hos, quà natura fert, adolescere non sinunt. Quippe

alium

alium alii quasi nexu conserunt: qui ubi multa fronde vestiti sunt, operiunt terram. Itaque occulti ramorum, velut laquei, perpetua sæpe iter cludunt. Una ratio erat, cædendo aperire saltum. Sed hoc quoque magni operis. Crebri namque nodi nudaverant stipites; & in se implicati arborum rami suspensis circulis similes, lento vimine frustrabantur ictus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta subire soliti, tum quoque intraverant saltum, occultisque telis hostem lacessebant. Ille venantium modo latibula scrutatus, plerosque confodit; ad ultimum circuire saltum milites jubet, ut, si quà pateret, irrumperent. Sed ignotis locis plerique oberrabant. Excepti sunt quidam, inter quos equus Regis (Bucephalum vocabant) quem Alexander non eodem, quo cæteras pecudes, animo æstimabat. Namque ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium; & Regem, cùm vellet ascendere, sponte sua genua submittens, excipiebat, credebaturque sentire, quem veheret. Majore ergo, quàm decebat, ira simul ac dolore stimulatus, equum vestigari jubet, & per interpretem pronuntiari, ni reddidissent, neminem esse victurum. Hac denuntiatione territi, cum cæteris donis equum adducunt. Sed ne sic quidem mitigatus, cædi sylvas jubet, aggestaque humo e montibus, planitiem ramis impeditam exaggerari. Jam aliquantulum altitudinis opus creverat, cùm Barbari, desperato regionem quam occupaverant, posse retineri, gentem suam dedidere. Rex

obsi-

obsidibus acceptis, Phradati tradere eos jussit. Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde, geminato honore, quem Darius habuerat ei, remittit domum. Jamque ad urbem Hyrcaniæ, in qua regia Darii fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes, accepta fide occurrit, dona ingentia ferens: inter quæ Bagoas erat specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiæ: cui & Darius fuerat assuetus, & mox Alexander assuevit; ejusque maximè precibus motus, Nabarzani ignovit. Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniæ finitima gens Amazonum, circa Thermodoonta amnem, Themiscyræ incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem, & Phasim amnem, imperitantem. Hæc cupidine visendi Regis accensa, finibus regni sui excessit: & cùm haud procul abesset, præmisit indicantes, venisse reginam, adeundi ejus cognoscendique avidam. Protinus facta potestate veniendi, cæteris jussis subsistere, ccc fœminarum comitatu processit. Atque ut primùm Rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit, duas lanceas dextra præferens. Vestis non toti Amazonum corpori obducitur: nam læva pars ad pectus est nuda, cætera inde velantur: nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant: aduritur dextera, ut arcus faciliùs intendant, & tela vibrent. Interrito vultu Re-

gem

gem Thalestris intuebatur: habitum ejus haudquaquam rerum famæ parem oculis perlustrans. Quippe omnibus barbaris in corporum majestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quàm quos eximia specie donare natura dignata est. Cæterum interrogata, num aliquid petere vellet: haud dubitavit fateri, ad communicandos cum Rege liberos se venisse, dignam, ex qua ipse regni generaret hæredes. Fœminei sexus se retenturam, marem reddituram patri. Alexander, an cum ipso militare vellet, interrogat: & illa, causata sine custode regnum reliquisse, petere perseverabat, ne se irritam spei pateretur abire. Acrior ad Venerem fœminæ cupido, quàm Regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. Tredecim dies in obsequium desiderii ejus absumpti sunt. Tum illa regnum suum, Rex Parthienem, petiverunt.

6 Hîc verò palam cupiditates suas solvit: continentiamque & moderationem, in altissima quaque fortuna eminentia bona, in superbiam ac lasciviam vertit. Patrios mores, disciplinamque Macedonum Regum salubriter temperatam, & civilem habitum, velut leviora magnitudine sua ducens, Persicæ regiæ par Deorum potentiæ fastigium æmulabatur. Jacêre humi venerabundos ipsum, paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, & captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum

bo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumpsit: omen quidem veritus, quod a victoris insignibus in devicti transiret habitum. Et ille, se quidem Persarum spolia gestare dicebat, sed cum illis quoque mores induerat: superbiamque habitus, animi insolentia sequebatur. Litteras quoque, quas in Europam mitteret, veteris anuli gemma obsignabat: iis, quas in Asiam scriberet, Darii anulus imprimebatur, ut appareret, unum animum duorum non capere fortunam. Amicos verò & equites, unàque principes militum, aspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornaverat vestibus. Pellices ccc, & lx, totidem quot Darii fuerant, regiam implebant, quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati assueti, sequebantur. Hæc luxu, & peregrinis infecta moribus, veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palam aversabantur: totisque castris unus omnium sensus ac sermo erat, plus amissum victoriâ, quàm bello quæsitum esse. Tum maximè vinci ipsos, dedique alienis moribus & externis: tantæ moræ pretium, domos quasi in captivo habitu reversuros: pudêre jam sui Regem, victis quàm victoribus similiorem, ex Macedoniæ Imperatore Darii Satrapen factum. Ille non ignarus, & principes amicorum, & exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donisque recuperare tentabat. Sed, ut opinor, liberis pretium

 servi-

servitutis ingratum est. Igitur, ne in seditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello, cujus materia opportunè alebatur. Namque Bessus, veste regia sumpta, Artaxerxem appellari se jusserat, Scythasque & cæteros Tanais accolas contrahebat. Hæc Satibarzanes nuntiabat, quem receptum in fidem, regioni, quam antea obtinuerat, præfecit. Et cùm grave spoliis apparatuque luxuriæ agmen vix moveretur, suas primùm, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri jussit in medium. Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Expectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus, jumenta jussit abduci, suisque primùm sarcinis face subdita, cæteras incendi præcepit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostium raperent, sæpè flammas restinxerant, nullo sanguinis pretium audente deflere, cùm regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilesque militiæ, & ad omnia parati, lætabantur sarcinarum potius, quàm disciplinæ fecisse jacturam. Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor Parmenionis filius, subita morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante omnes mœstus, cupiebat quidem subsistere, funeri affuturus, sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum duobus millibus & DC relictus, ut justa fratri

fratri persolveret: ipse contendit ad Bessum. Iter facienti litteræ ei afferuntur a finitimis Satraparum, e quibus cognoscit, Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu; cæterum Satibarzanem, quem Satrapem Ariorum ipse præfecisset, defecisse ab eo. Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum præverti optimum ratus, levem armaturam, & equestres copias educit; totaque nocte strenuè facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cujus cognito adventu, Satibarzanes cum duobus millibus equitum (nec enim plures subitò contrahi poterant) Bactra perfugit; cæteri proximos montes occupaverunt. Prærupta rupes erat, quà spectat Occidentem; eadem, quà vergit ad Orientem, leniore submissa fastigio, multis arboribus absita, perennem habet fontem, ex quo largæ aquæ manant. Circuitus ejus triginta & duo stadia comprehendit. In vertice herbidus campus: in hoc multitudinem imbellem considere jubent. Ipsi, quà rupes erat, arborum truncos & saxa obmoliuntur, XIII millia armata erant. In horum obsidionem Cratero relicto, ipse Satibarzanem sequi festinat. Et quia longiùs eum abesse cognoverat, ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit, Ac primò repurgari jubet, quicquid ingredi posset; deinde ut occurrebant inviæ cautes, præruptæque rupes, irritus labor videbatur obstante natura. Il-

le, ut erat animi semper obluctantis difficultatibus, cùm & progredi arduum, & reverti periculosum esset, versabat se ad omnes cogitationes, aliud atque aliud (ut solet, ubi prima quæque damnamus) subjiciente animo; hæsitanti, quod ratio non potuit, fortuna consilium subministravit. Vehemens Favonius erat, & multam materiam ceciderat miles, aditum per saxa molitus. Hæc vapore torrida inaruerat. Ergo aggerari alias arbores jubet, & igni dari alimenta: celeriterque stipitibus cumulatis, fastigium montis æquatum est. Tunc undique ignis injectus cuncta comprehendit: flammam in ora hostium ventus ferebat: fumus ingens velut quadam nube absconderat cœlum. Sonabant incendio sylvæ, atque ea quoque, quæ non incenderat miles, concepto igne, proxima quæque adurebant. Barbari suppliciorum ultimum, siquà intermoreretur ignis, effugere tentabant: sed quà flamma dederat locum, hostis obstabat. Varia igitur cæde consumpti sunt. Alii in medios ignes, alii in petras præcipitavere se; quidam manibus hostium se obtulerunt; pauci semiustulati venere in potestatem. Hinc ad Craterum, qui Artacacnam obsidebat, redit. Ille, omnibus præparatis, Regis expectabat adventum, captæ urbis titulo (sicut par erat) cedens. Igitur Alexander turres admoveri jubet: ipsoque aspectu territi Barbari, e muris supinas manus tendentes, orare cœperunt, iram in Satibar-

tibar-

tibarzanem, defectionis authorem, reservaret, supplicibus semet dedentibus parceret. Rex, datâ veniâ, non obsidionem modò solvit, sed omnia sua incolis reddidit. Ab hac urbe digresso, supplementum novorum militum occurrit. Zolus D equites ex Græcia adduxerat: tria millia ex Illyrico Antipater miserat. Thessali equites c, & xxx cum Philippo erant. Ex Lydia duo millia & DC peregrinus miles, advenerant: ccc equites gentis ejusdem sequebantur. Hac manu adjecta Drangas pervenit. Bellicosa natio est. Satrapes erat Bazaentes, sceleris in Regem suum particeps Besso. Is suppliciorum, quæ meruerat, metu, profugit in Indiam.

7 Jam nonum diem stativa erant, cùm externâ vi non tutus modò Rex, sed invictus, intestino facinore petebatur. Dymnus modicæ apud Regem authoritatis & gratiæ, exoleti, cui Nicomacho erat nomen, amore flagrabat, obsequio uni sibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perspici poterat, similis attonito, remotis arbitris cum juvene secessit in templum, arcana se & silenda afferre præfatus: suspensumque expectatione, per mutuam charitatem & pignora utriusque animi rogat, ut affirmet jurejurando, quæ commisisset, silentio esse tecturum. Et ille ratus, nihil quod etiam cum perjurio detegendum foret, indicaturum, per præsentes Deos jurat. Tum Dymnus aperit,

in tertium diem insidias Regi comparatas, seque ejus consilii fortibus viris & illustribus esse participem. Quibus juvenis auditis, se verò fidem in parricidio dedisse constanter abnuit, nec ulla religione, ut scelus tegat, posse constringi. Dymnus & amore & metu amens, dextram exoleti complexus, & lachrymans, orare primùm, ut particeps consilii operisque fieret. Si id sustinere non posset, attamen ne proderet se, cujus erga ipsum benevolentiæ præter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertæ. Ad ultimum aversari scelus perseverantem, metu mortis terret; ab illo capite conjuratos pulcherrimum facinus inchoaturos. Aliàs deinde effœminatum, & muliebriter timidum, aliàs proditorem amatoris appellans, nunc ingentia promittens, interdumque regnum quoque, versabat animum tanto facinore procul abhorrentem: strictum deinde gladium modò illius, modò suo admovens jugulo, supplex idem & infectus expressit, ut tandem non solùm silentium, sed etiam operam polliceretur, namque abundè constantis animi, & dignus, qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat: sed captum Dymni amore simulabat nihil recusare. Sciscitari deinde pergit, cum quibus tantæ rei societatem inisset. Plurimum referre, quales viri tam memorabili operi admoturi manus essent. Ille & amore & scelere male sanus, simul

gratias

gratias agit, simul gratulatur, quòd fortissimis juvenum non dubitasset se jungere, Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori. Adjicit his Aphœbetum, Loceum, Diogenem, Archepolim, & Amyntam. Ab hoc sermone dimissus Nicomachus, ad fratrem (Ceballino erat nomen) quæ acceperat, defert. Placet, ipsum subsistere in tabernaculo, ne, si regiam intrasset, non assuetus adire Regem, conjurati proditos se esse, rescіscerent. Ipse Ceballinus ante vestibulum regiæ (neque enim propiùs aditus ei patebat) consistit, opperiens aliquem ex prima cohorte amicorum, ut introduceretur ad Regem. Fortè cæteris dimissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob causam, substiterat in regia. Huic Ceballinus ore confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit quæ ex fratre compererat, & sine cunctatione nuntiari Regi jubet. Philotas, laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum: multoque invicem de aliis rebus consumpto sermone, nihil eorum, quæ ex Ceballino cognoverat, nuntiat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo regiæ excipit juvenis, an mandatum executus foret, requirens. Ille non vacasse sermoni suo Regem causatus, discessit. Postero die Ceballinus venienti in regiam præsto est; intrantemque admonet pridie communicatæ cum ipso rei. Ille curæ sibi esse, respondit: ac ne tum quidem Regi, quæ audierat, aperit. Cœperat Ceballino

lino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili juveni (Metron erat ei nomen) super armamentarium posito, quod scelus pararetur, indicat. Ille, Ceballino in armamentario abscondito, protinus Regi corpus fortè curanti, quid ei index detulisset, ostendit. Rex, ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. Ibi Ceballinus gaudio elatus, *Habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum*. Percunctatus deinde Alexander, quæ noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quærere, quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium. Atque illo fatente, jam tertium esse: existimans haud incorrupta fide tanto post deferre quæ audierat, vinciri eum jussit. Ille clamitare, eodem temporis momento, quo audisset, ad Philotam decurrisse, ab eo percontaretur. Rex item quærens, an Philotam adisset, an institisset ei, ut perveniret ad se: perseverante eo affirmare quæ dixerat; manus ad cœlum tendens, manantibus lachrymis, hanc sibi a charissimo quondam amicorum relatam gratiam querebatur. Inter hæc Dymnus, haud ignarus quam ob causam accerseretur a Rege, gladio, quo fortè erat cinctus, graviter se vulnerat: occursuque satellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens Rex: *Quod*, inquit, *in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philotas*

lotas me quoque ipso videretur? Illum jam defecerat vox: itaque edito gemitu, vultùque a conspectu Regis averso, subinde collapsus extinguitur. Rex, Philota venire in regiam jusso, *Ceballinus*, inquit, *ultimum supplicium meritus, si in caput meum præparatas insidias biduo texit. Hujus criminis reum Philotam substituit, ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. Quo propiore gradu amicitiæ me contingis, hoc majus est dissimulationis tuæ facinus: & ego Ceballino magis, quàm Philotæ id convenire fateor. Faventem habes judicem, si quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hæc Philotas, haud sanè trepidus, si animus vultu æstimaretur; Ceballinum quidem scorti sermonem ad se detulisse, sed ipsum tam levi authori nihil credidisse, respondit, veritum, ne jurgium inter amatorem & exoletum non sine risu aliorum detulisset. Cùm Dymnus interemerit se ipsum, qualiacunque erant, non fuisse reticenda: complexusque Regem, orare cœpit, ut præteritam vitam potius, quàm culpam, silentii tamen, non facti ullius, intueretur. Haud facilè dixerim, crediderítne ei Rex, an altiùs iram suppresserit: dextram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit, & contemptum magis quàm celatum indicium esse, videri sibi dixit.

8 Advocato tamen consilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci jubet. Is eadem,

quæ detulerat ad Regem, ordine exposuit. Erat Craterus Regi charus in paucis, & eo Philotæ ob æmulationem dignitatis adversus. Neque ignorabat, sæpè Alexandri auribus nimia jactatione virtutis atque operæ gravem fuisse, & b ea non quidem sceleris, sed contumaciæ tamen suspectum. Non aliam premendi inimici occasionem aptiorem futuram ratus, odio suo pietatis præferens speciem, *Utinam*, inquit, *in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses: suasissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quàm usque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo suo, quàm de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quòd existimes, eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse. At ego, etiam si ipse vel pœnitentia, vel beneficio tuo victus quiescere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos autoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio, non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pudet. Superest, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cùm illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad*

quos

quos persequendos ituri sumus. Latus a domesticis hostibus muni. Hos si submoves, nihil metuo ab externo. Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi author, aut particeps. Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modò, sed ex ultima plebe, auditis, quæ ad eum delata erant, non protinus ad Regem fuisse cursurum? Nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset, Parmenionis filium, Præfectum equitatus, omnium arcanorum Regis arbitrum simulasse, etiam non vacasse sermoni suo Regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deûm adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse. Philotam consumpto per ludum jocumque pene toto die gravatum esse, pauca verba ad caput Regis pertinentia, tam longo, & forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim non credidisse talia deferentibus pueris; cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si delationem ejus damnabat. In suo quenque periculo magnum animum habere: cum de salute Regis timeretur, credulos esse debere: vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt. Rex, admonitos, ut consilium silentio premerent, dimittit. Pronuntiari de-

inde iter in posterum diem jubet, ne qua novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsi epulas: & non cœnare modò, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secunda deinde vigilia, luminibus extinctis, cum paucis in regiam coeunt Hephæstion, & Craterus, & Cœnus, & Erygius. Hi ex amicis. Ex armigeris autem, Perdiccas, & Leonatus. Per hos imperatum, ut, qui ad Prætorium excubabant, armati vigilarent. Jam ad omnes aditus dispositi equites, itinera quoque obsidere jussi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediæ, magnisque copiis præerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios conjuratos comprehendendos distributi sunt. Attarras cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domus moliebatur, L juvenum promptissimis stipatus. Nam cæteros cingere undique domum jusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum, sive securitate animi, sive fatigatione resolutum, somnus oppresserat: quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei sopore discusso cùm injicerentur catenæ: *Vicit*, inquit, *bonitatem tuam, Rex, inimicorum meorum acerbitas*. Nec plura locutum, capite velato, in regiam abducunt. Postero die Rex edixit, omnes armati coirent. Sex

millia

millia fere militum venerant: præterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri agmine suo tegebant, ne ante conspici posset a vulgo, quàm Rex allocutus milites esset. De capitalibus rebus vetusto Macedonum modo reges inquirebant. Exercitus, in parte erat vulgi, nihil potestas Regum valebat, nisi prius valuisset autoritas. Igitur primùm Dymni cadaver infertur, plerisque quid patrasset, quoque casu extinctus esset, ignaris.

9 Rex deinde in concionem procedit, vultu præferens dolorem animi. Amicorum quoque mæstitia expectationem haud parvam fecerat. Diu demisso in terram vultu, attonito stupentique similis stetit. Tandem recepto animo, *Pene*, inquit, *milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deûm providentia & misericordia vivo: conspectusque vester venerabilis coegit, ut vehementius parricidis irascerer: quoniam spiritus, imo unus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris & de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse.* Interrupit orationem militum gemitus, obortæque sunt omnibus lachrymæ. Tum Rex: *Quanto*, inquit, *majorem in animis vestris motum excitabo, cùm tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ charitatis, & conjuratio impiorum civium detegenda.*

Quomodo autem tantum nefas sileam? Parmenio illa ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas, Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosque ejusdem amentiæ in caput meum subornavit. Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maximè militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt: nullius eorum indicio Philotas particeps destinabatur. Itaque indignatione pressa, vox indicum silentio excepta est. Tum Rex: *Qualis*, inquit, *ergo animo vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium idipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eò, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste Regis periculo, cum moneretur, vultum non mutaret? indicem tantæ rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest. Ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quàm capit, sperat. Orbitas quo-*

que

que mea, quòd sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo; vobis salvis, orbus esse non possum. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat, recitat, haud sanè indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat. *Primùm vestri curam agite, deinde vestrorum: sic enim, quæ destinavimus, efficiemus.* Adjecitque Rex, *Sic esse scriptam, ut, sive ad filios pervenisset, a consciis posset intelligi; sive intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum cæteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, sed potentiæ indicium est; quod sic ab iis timetur etiam, a quibus prodi potest, ut, cùm de se fateantur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipsius indicat vita, Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se, & conscium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cùm scripsissem ei pro jure tam familiaris usus atque amicitiæ, qualis sors edita esset Jovis Ammonis oraculo; sustinuit rescribere mihi. Se quidem gratulari, quòd in numerum Deorum receptus essem: cæterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. Hæc sunt etiam animi, pridem alienati a me, & invidentis*

gloriæ

gloriæ meæ, indicia: quæ equidem, milites, quandiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt; lingua temeritas pervenit ad gladios. Hos (si mihi creditis) Philotas in me acuit; si ipsum dimisero, quò me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam fidei ejus tutelæque commisi: patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio est, tot civium sociorumque millia imperio ejus ditionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum exstitit. Quàm feliciter in acie occidissem, potius hostis præda, quàm civis victima? Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem a me, milites, petere, ut saluti meæ parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis, ut faciam. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis, salvus esse nolo; volentibus, non possum, nisi vindicor.

Tum Philotam, religatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum jussit induci. Facilè apparebat motos esse tam miserabili habitu, non sine invidia paulò ante conspecti. Ducem equitatus pridie viderant, sciebant Regis interfuisse convivio; repentè non reum modò, sed etiam damna-

damnatum, imo vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis fortuna, qui modò duobus filiis Hectore & Nicanore orbatus, cum eo, quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas Regis Prætor, inclinantem ad misericordiam, concionem rursus aspera in Philotam oratione commovit: *Proditos eos esse Barbaris: neminem ad conjugem suam, neminem in patriam & ad parentes fuisse rediturum: velut truncum corpus, dempto capite, sine spiritu, sine nomine, in aliena terra ludibrium hostis futuros.* Haudquaquam pro re ipsius Amyntæ oratio grata Regi fuit, quòd conjugum, quòd patriæ admonitos, pigriores ad cætera munia exequenda fecisset. Tunc Cœnus, quanquam Philotæ sororem matrimonio secum conjunxerat, tamen acriùs, quàm quisquam in Philotam invectus est; parricidam esse Regis, patriæ, exercitus, clamitans: saxumque, quod fortè ante pedes jacebat, arripuit, emissurus in eum, ut plerique credidere; tormentis subtrahere cupiens: sed Rex manum ejus inhibuit, dicendæ prius causæ debere fieri potestatem, nec aliter judicari passurum se, affirmans. Tum dicere rursus permissus Philotas, sive conscientia sceleris, seu periculi magnitudine amens & attonitus, non attollere oculos, non hiscere audebat. Lachrymis deinde manantibus, linquente animo, in eum, a

quo tenebatur, incubuit: abstersisque amiculo ejus oculis, paulatim recipens spiritum ac vocem, dicturus videbatur. Jamque Rex intuens eum, *Macedones*, inquit, *de te judicaturi sunt: quæro, an patrio sermone sis apud eos usurus?* Tum Philotas: *Præter Macedonas*, inquit, *plerique adsunt, quos faciliùs, quæ dicam, percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti: non ob aliud, credo, quàm ut oratio tua intelligi posset a pluribus.* Tum Rex: *Ecquid videtis odio etiam sermonis patrii Philotam teneri? Solus quippe fastidit eum dicere. Sed sanè, dicat utcunque cordi est, dum memineritis, æquè illum a nostro more atque sermone abhorrere.* Atque ita concione excessit.

10 Tum Philotas: *Verba*, inquit, *innocenti reperire facilè est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quo modo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quàm absolvere. Non cognita verò, liberari ab absente non possum, qui a præsente damnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solùm, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam, ut* *damna-*

damnatus etiam mea sententia videar. Equidem, cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quàm audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit Rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falsò fuerim nominandus, quò faciliùs, qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturum arcana de semet ipso credebat, confessus, aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non adiisset, nihil me de conjuratis scire voluisset: num hodie dicerem causam, nullo me nominante? Dymnus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna calamitas, & verè noxia, cùm quis suo supplicio acquiescit pro alio cruciatus. Tot conscii ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen, & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualecunque est, confesso mihi, ubicumque es, Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti,

dimis-

dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum a mensa tua, feci? quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cùm me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricida & proditori tam alti quies somni? scelerati, conscientia obstrepente, cùm dormire non possint, agitant eos furia, non consummato modò, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primùm innocentia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non timui, ne plus aliena crudelitati apud te liceret, quàm clementia tua. Sed ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur a puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scorti jurgio interponi aures meas, credidi infelix, & fidem ejus suspectam habui, quòd non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Timui, ne negaret mandasse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum Regis fuisse periculi causa. Sic quoque cùm læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumem esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minimè. Ita quod solùm indicio fidem fecit, id me, cùm a Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos,

diffi-

dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Denique post delatum indicium, quo periturus eram, cubiculum Regis solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Ecquis e vobis corruptus est donis? quem ducem, quem Præfectum impensius colui? Mihi quidem objicitur, quòd societatem patrii sermonis asperner, quòd Macedonum mores fastidiam. Sic ego imperio, quod dedignor, immineo. Jam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus, quàm victis peregrina lingua discenda est. Non me hercule ista me magis lædunt, quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est Regi: cum quo quòd amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem Regis non oportuit diligi a nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum, etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tam diu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi: Misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor Re-

gi,

gi, non de Rege; non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causa mea testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon interim. Qui Regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latêre patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cùm & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modò liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adversantibus Diis? an ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cùm audisset venenum a Philippo medico Re-

gi

gi parari, deterrere eum voluit epistolæ scripta, quò minus medicamentum biberat, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? Num ullam autoritatem ejus litteræ habuerunt? Ego ipse quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si & cùm indicamus, invisi; & cùm tacemus, suspecti sumus: quid facere nos oportet? Cùmque unus e circunstantium turba exclamasset, *Benè meritis non insidiari:* Philotas, *Rectè*, inquit, *quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, pœnam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt auribus vestris.* Abducitur deindè ab iis, qui custodiebant eum.

11 Erat inter duces manu strenuus Belon quidam, pacis artium & civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui, tacentibus cæteris, stolidâ audaciâ ferox, admonere eos cœpit, quoties suis quisque diversoriis, quæ occupassent, deturbatus esset, ut purgamenta servorum Philotæ reciperentur eò, unde commilitones expulisset; auro argentoque vehicula ejus onusta totis vicis stetisse: ac ne in vicinia quidem diversorii quemquam commilitonum receptum esse; sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne fremitu ullo murmurantium inter se, silentio veriùs quàm sono, excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygasque & Paphlago-

nas appellatos, qui non erubesceret, Macedo natus, homines linguæ suæ per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? eundem Jovis arguisse mendacium, Alexandrum filium agnoscentis, scilicet, veritum ne invidiosum esset, quod Dii offerrent. Cùm insidiaretur capiti Regis & amici, non consuluisse eum Jovem, nunc ad oraculum mittere, dum pater ejus solicitaretur, qui præsit in Media: & pecunia, quæ ejus custodiæ commissa sit, perditos homines ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad oraculum, non qui Jovem interrogent, quod ex Rege cognoverint; sed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate Regis optimi persolvant. Tum verò universa concio accensa est, & a corporis custodibus initium factum, clamantibus, discerpendum esse parricidam manibus eorum. Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sanè iniquo animo audiebat. Rex in concionem reversus, sive ut in custodia quoque torqueretur, sive ut diligentiùs cuncta cognosceret, concilium in posterum diem distulit. Quanquam in vesperam inclinabat dies, tamen amicos convocari jubet: & cæteris quidem placebat, Macedonum more, obrui saxis. Hephæstion autem, & Craterus, & Cœnus, tormentis veritatem exprimendam esse dixerunt: & illi quoque, qui aliud suaserant, in horum sententiam transeunt. Concilio ergo dimisso, Hephæstion cum Cra-

tero

tero & Cœno ad quæstionem de Philota habendam consurgunt. Rex, Cratero accersito, & sermone habito, cujus summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit,& remotis arbitris, in multam noctem quæstionis expectavit eventum. Tortores in conspectu Philotæ omnia crudelitatis tormenta proponunt. Et ille ultro: *Quid cessatis*, inquit, *Regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quæstione opus est? Cogitavi, volui*. Craterus exigere, ut, quæ confiteretur, in tormentis quoque diceret. Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, gentium jura, Deos patrios nequicquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, & inimicis in gratiam Regis torquentibus, laceratur. Ac primo quanquam hinc ignis, illinc verbera, jam non ad quæstionem, sed ad pœnam ingerebantur, non vocem modò, sed etiam gemitus habuit in potestate. Sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quæ scire expeterent, pollicetur. Sed finem quæstioni fore, jurare eos per Alexandri salutem, volebat, removerique tortores. Et utroque impetrato, Cratero inquit: *Dic quid me velis dicere*. Illo indignante ludificari,rursusque revocante tortores, tempus petere cœpit, dum reciperet spiritum,

cuncta, quæ sciret, indicaturus. Interim equites, nobilissimus quisque, & ii maximè, qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant, posteaquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui Regi insidiati erant, cum ipsis necarentur: alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt, ingenti per tota castra terrore diffuso: donec Rex, tumultu cognito, legem se supplicii conjunctis sontium remittere edixit. Philotas varòne an mendacio liberare se a cruciatu voluerit, anceps conjectura est: quoniam & vera confessis, & falsa dicentibus, idem doloris finis ostenditur. Cæterum: Pater, inquit, meus, Hegelocho quàm familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit. Ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam cùm primùm Jovis filium se salutari jussit Rex; id indignè ferens ille: Hunc igitur regem agnoscimus, inquit, qui Philippum dedignatur patrem? Actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solùm, sed etiam Deos despicit, qui postulat Deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus Regem; incidimus in superbiam, nec Diis, quibus se exæquat, nec hominibus, quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine Deum fecimus, qui nos fastidiat? qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, & nos, si viri sumus,

mus, a Diis adoptabimur. Quis proavum hujus Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est? hic quidem interfectoribus patris ignovit. Hæc Hegelochus dixit super cœnam; & postero die prima luce a patre accersor. Tristis erat, & me mœstum videbat: audieramus enim, quæ solicitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrumne vino gravatus effudisset illa, an altiore concepta consilio, accersiri eum placuit, ac venire: eodemque sermone ultro repetito, adjecit, se, sive auderemus duces esse, proximas a nobis partes vindicaturum: sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum. Parmenioni, vivo adhuc Dario, intempestiva res videbatur; non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum: Dario verò sublato, præmium Regis occisi Asiam, & totum Orientem interfectoribus esse cessurum; approbatoque consilio, in hæc fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio; & hæc confessus, intelligo, non prodesse mihi quòd prorsus sceleris expers sum. Illi rursus tormentis admotis, cum ipsi quoque hastis os oculosque ejus everberarent, ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde, ut ordinem cogitati sceleris exponeret: cùm diu Bactra retentura Regem viderentur, timuisse, respondit, ne pater LXX, natus annos, tanti exercitus dux, tantæ pecuniæ custos, interim extingueretur, ipsique spo-

liato tantis viribus, occidendi Regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum præmium haberet in manibus. Repræsentasse consilium, cujus patrem fuisse authorem si crederent, tormenta, quanquam tolerare non posset, tamen non recusare. Illi collocuti, satis quæsitum videri, ad Regem revertuntur, qui postero die, & quæ confessus erat Philotas, recitari; & ipsum, quia ingredi non poterat, jussit afferri. Omnia agnoscente eodem, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur, multa affirmatione, animique pariter constantia, & vultu abnuens, quidquam sibi in Regem cogitatum esse. Tormenta etiam deposcebat in semetipsum. Cum Philotas, circumlatis oculis, incideret in Calin quendam haud procul stantem, propius eum jussit accedere. Illo perturbato, & recusante transire ad eum: *Patieris*, inquit, *Demetrium mentiri, rursusque excruciari?* Calin vox sanguisque defecerant, & Macedones Philotam inquinare innoxios velle suspicabantur, quia nec a Nicomacho, nec ab ipso Philota, cùm torqueretur, nominatus esset adolescens: qui ut præfectos Regis circumstantes se vidit, Demetrium & semetipsum id facinus cogitasse confessus est. Omnes ergo a Nicomacho nominatos, more patrio dato signo, saxis obruerunt. Magno non modò salutis, sed etiam vitæ periculo liberatus erat Alexander. Quippe Parmenio & Philotas prin-
cipes

cipes amicorum, nisi palam sontes, sine indignatione totius exercitus non potuissent damnari. Itaque anceps quæstio fuit. Dum inficiatus est facinus, crudeliter torqueri videbatur: post confessionem, Philotas ne amicorum quidem misericordiam meruit.

LIBER VII.

Breviarium Libri.

1 *Alexander Lyncestem majestatis reum interfici curat: deinde in Amyntam & Simmiam, Philotæ amicos, inquirit, qui suam innocentiam gravi oratione tuentur.*

2 *Amynta & fratribus in gratiam receptis, Polydamas a rege jussus, in Mediam celeriter profectus, Parmenionem interfici curat. Unde indignatio & seditio, quæ tandem extinguitur.*

3 *Varios populos sub jugum mittit Alexander, ac septendecim diebus cum exercitu Caucasum superat.*

4 *Bessus de bello adversus Alexandrum inter epulas consultat, sapientique Cobaris consilio minimè acquiescit. Interim Rex Bactra pervenit, ubi Græcorum defectione & Satibarzane singulari certamine occiso, advenit ei nuncius.*

5 *Exercitus Alexandri siti liberatus Oxum amnem industriè trajicit: Bessus dolo captus ad Alexandrum adducitur, a quo Darii fratri Oxatri crucifigendus traditur.*

6 *Barbarorum & Macedonum benevolentiâ varias expugnat urbes. Sed & Alexandriam ad Tanaim condit amnem, brevissimoque temporis absolvit spatio.*

7 *De bello Scythis inferendo Alexander*

ager

ager ex vulnere cum suis init consilium. Aristander vates regis voluntati extorum accommodat significata. Menedemus a Spitamene per insidias cum duobus peditum millibus & ccc equitibus a Dahis interficitur: quod callidè admodum dissimulat Alexander.

8 *Dum exercitus ad bellum accingitur, Scytharum legati adveniunt, ac de pace prorsus egregiam ad Alexandrum orationem habent.*

9 *Alexander, legatis dimissis, Tanaim trajicit: bellum Scythis infert: & cum victis benignè agit.*

10 *Sogdianorum nobilium invictus animus. Bessi supplicium: novo milite auctus Alexandri exercitus.*

11 *Petram urbem amplissimam, situ naturaque loci ferè inexpugnabilem, ad deditionem cogit Alexander.*

HILOTAM ſicut recentibus ſceleris ejus veſtigiis jure affectum ſupplicio cenſuerant milites : ita , poſteaquam deſierat eſſe , quem odiſſent , invidia in miſericordiam vertitur. Moverat & claritas juvenis , & patris ejus ſenectus , atque orbitas . Primus Aſiam aperuerat Regi , omnium periculorum ejus particeps , ſemper alterum acie cornu defenderat : Philippo quoque ante omnes amicus , & ipſi Alexandro tam fidus , ut occidendi Attalum non alio miniſtro uti mallet . Horum cogitatio ſubibat exercitum , ſeditioſæque voces referebantur ad Regem; queis ille haud ſanè motus, ſatisque prudens, otii vitia negotio diſcuti, edicit, ut omnes in veſtibulo regiæ præſto afforent: quos ubi frequentes adeſſe cognovit , in concionem proceſſit . Haud dubiè ex compoſito Apharias poſtulare cœpit, ut Lynceſtes Alexander, qui multò antequam Philotas , Regem voluisſet occidere , exhiberetur . A duobus indicibus (ſicut ſupra diximus) delatus , tertium jam annum cuſtodiebatur in vinculis . Eundem in Philippi quoque cædem conjuraſſe cum Pauſania , pro comperto fuit : ſed quia primus Alexandrum Regem ſalutaverat , ſupplicio magis , quàm crimini fuerat exemptus . Tum quoque Antipatri ſoceri ejus preces juſtam Regis iram morabantur . Cæterum recruduit ſoporatus dolor : quippe veteris periculi memo-

riam ,

riam, præsentis cura renovabat. Igitur Alexander ex custodia educitur, jussusque dicere, quanquam toto triennio meditatus erat defensionem, tamen hæsitans & trepidus, pauca ex iis, quæ composuerat, protulit: ad ultimum non memoria solùm, sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium, quin trepidatio conscientiæ indicium esset, non memoriæ vitium. Itaque ex iis, qui proxime astiterant, obluctantem adhuc oblivioni, lanceis confoderunt: cujus corpore ablato, Rex introduci jussit Amyntam & Simmiam; nam Polemon minimus ex fratribus, cum Philotam torqueri comperisset, profugerat. Omnium Philotæ amicorum hi charissimi fuerant, ad magna & honorata ministeria illius maximè suffragatione producti: memineratque Rex summo studio ab eo conciliatos sibi. Nec dubitabat, hujus quoque ultimi consilii fuisse participes. Igitur olim esse sibi suspectos matris suæ litteris, quibus esset admonitus, ut ab his salutem suam tueretur: cæterum se invitum deteriora credentem, nunc manifestis indiciis victum jussisse vinciri. Nam pridie quàm detegeretur Philotæ scelus, quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubitari. Fratrem verò qui profugerit, cùm Philotas torqueretur, aperuisse fugæ causam. Nuper præter consuetudinem, officii specie, amotis longiùs cæteris, admovisse semetipsos lateri suo, nulla probabili causa: seque mirantem, quòd non vice sua, tali

fungerentur officio, & ipsa trepidatione eorum perterritum, strenuè ad armigeros, qui proximè sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quòd cum Antiphanes scriba equitum Amyntæ denuntiasset, pridie quàm Philotæ scelus deprehensum esset, ut ex suis equis, more solito, daret iis, qui amisissent suos: superbè respondisse, nisi incepto desisteret, brevi sciturum, quis ipse esset. Jam linguæ violentiam, temeritatemque verborum, quæ in semetipsum jacularentur, nihil aliud esse, quàm scelesti animi indicem ac testem: quæ si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam: si falsa, exigere ipsum, ut refellant. Productus deinde Antiphanes, de equis non traditis, & adjectis etiam superbè minis indicat. Amyntas, facta dicendi potestate: *Si nihil*, inquit, *interest Regis; peto, ut, dum dico, vinculis liberer*. Rex solvi utrumque jubet: desiderantique Amyntæ, ut habitus quoque redderetur, armigeri lanceam dari jussit: quam ut lævâ comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulò ante jacuerat, *Qualiscunque*, inquit, *exitus nos manet, Rex, confitemur, prosperum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam, liberis corporibus animisque: habitum etiam, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primùm defendere, quod a te ultimum objectum est.*

Nos

Nos, Rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem, jam pridem vicisse te invidiam: nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum, etiamsi militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri, & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta; merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quàm animo. Cùm quid accidit tristius, omnes rei sunt, corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus: parentes liberis, si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur: vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur. Utcunque præsens movit affectio, modò Indiam adire & Oceanum libet, modò conjugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeò non inficior, ut expetisse

quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis esse miraris? Tu hercule (si verum audire vis) Rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. An non propemodum in tua verba, tui omnes, te praeunte, juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? hoc sacramento pietatis obstricti adversaremur scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si a consciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, & sine arbitris locutus est nobiscum. At ego purgare non possem, si pridie quicquam ex vetere vita ac more mutassem. Nunc verò, si, ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus: consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quam Philotas detectus est; hac mihi cum Antiphane res erat: qui si nos suspectos facere vult, quòd illo

die

die equos non dederim, semetipsum, quod eos desideraverat, purgare non poterit. anceps enim crimen est inter retinentem, & exigentem; nisi quòd melior est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum. Caterum, Rex, equos decem habui, è queis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cùm vellet abducere homo superbissimus, certè iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo locutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militia sua usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tibi scripsit. Utinam prudentiùs esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit authorem, quo facto dictove nostro mota, tam trepidas tibi literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere, quàm dicere. Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quàm causam. Agnosces autem quæ dicturus sum: quippe meministi, cùm me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tua matris abscondi. Pracepisti igitur mihi, ne quem, prater te, inspicerem, sed detrectantes

mihi

militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberiùs, quàm expediebat mihi, executus sum imperium tuum. Gorgiam, & Hacataum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quàm me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas, nunc perire, quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quàm quòd utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ. Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi: quorum pars secutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.

2. Dum hæc Amyntas agit, fortè supervenerunt qui fratrem ejus Polemonem, de quo ante dictum est, fugientem, consecuti vinctum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum jaceret. Atque ille sanè interritus; *Nihil*, inquit, *pro me deprecor, modò ne fratrum innocentiæ fuga imputetur mea. Hæc si defendi non potest, meum crimen sit. Horum ob id ipsum melior est causa, quòd ego, qui profugi, suspectus sum.* Hæc elocuto universa concio assensa est. Lachrymæ deinde omnibus manare cœperunt, adeò in contrarium repentè mutatis, ut solùm pro eo esset, quod maximè læserat. Juvenis erat primò ætatis flore pubescens, quem inter

equi-

equites tormentis Philotæ conturbatos alienus terror abstulerat. Desertum eum a comitibus, & hæsitantem inter revertendi fugiendique consilium, qui secuti erant, occupaverunt. Is tum flere cœpit, & os suum converberare, mœstus non suam vicem, sed propter ipsum periclitantium fratrum. Moveratque jam Regem, non concionem modò; sed unus erat implacabilis frater, qui terribili vultu intuens eum, *Tum*, ait, *demens lachrymare debueras, cùm equo calcaria subderes, fratrum desertor & desertorum comes. Miser, quò, & unde fugiebas? Effecisti ut reus capitis, accusatoris uterer verbis.* Ille peccasse se, sed gravius in fratres, quàm in semetipsum, fatebatur. Tum verò, neque lachrymis, neque acclamationibus, quibus studia sua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emissa consensu, ut insontibus & fortibus viris parceret. Amici quoque, data misericordiæ occasione, consurgunt; flentesque Regem deprecantur. Ille, silentio facto, *Et ipse*, inquit. *Amyntam mea sententia fratresque ejus absolvo. Vos autem juvenes malo beneficii mei oblivisci, quàm periculi vestri meminisse. Ea fide redite in gratiam mecum, qua ipse vobiscum revertor. Nisi quæ delata essent, excussissem, valde dissimulatio mea suspecta esse potuisset. Sed satius est purgatos esse, quàm suspectos. Cogitate, neminem absolvi posse, nisi qui dixerit causam. Tu, Amynta, ignosce fratri tuo:*

erit

erit hoc simpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus. Concione deinde dimissa, Polydamanta vocari jubet. Longè acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quanquam conscientia fretus, in regiam venerat; tamen, ut jussus est fratres suos exhibere admodum juvenes, & Regi ignotos ob ætatem, fiducia in solicitudinem versa, trepidare cœpit: sæpius quæ nocere possent, quàm quibus eluderetur, reputans. Jam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos, cùm exsanguem metu Polydamanta propius accedere jubet: submotisque omnibus; *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti sumus: maxime ego ac tu, quos amicitiæ specie fefellit; ad quem persequendum puniendumque (vide, quantum fidei tuæ credam) te ministro uti statui. Obsides, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam, & ad Præfectos meos literas scriptas manu mea perfer. Velocitate opus est, qua celeritatem famæ antecedas. Noctu pervenire illuc te volo: postero die, quæ scripta erunt, exequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres; unam a me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum anuli ejus in mea potestate est. Sic pater credens a filio impressum, cum te videris, nihil metuet.* Polydamas, tanto liberatus metu; impensiùs etiam, quàm exigebatur, promittit operam. Collaudatusque, & [pr]æmiis oneratus, deposita veste, quam habe-

habebat, Arabica induitur. Duo Arabes, quorum interim conjuges ac liberi, vinculum fidei, obsides apud Regem erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca, camelis undecima die, quò destinaverat, pervenit. Et prius quàm ipsius nuntiaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, & in tabernaculum Cleandri (Prætor hic regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde literis, constituerunt prima luce ad Parmenionem coire. Namque ceteri quoque, quibus literas Regis attulerat, ad eum venturi erant, cum Parmenioni Polydamanta venisse nuntiaverunt: qui dum lætantur adventu amici, simulque noscendi, quæ Rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) Polydamanta requiri jubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amœnosque nemoribus manu consitis. Ea præcipuè Regum Satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenio, medius inter duces: quibus erat imperatum litteris Regis, ut occiderent. Agendæ autem rei constituerant tempus, cùm Parmenio a Polydamante litteras traditas legere cœpisset. Polydamas procul veniens, ut a Parmenione conspectus est, vultu lætitiæ speciem præferente, ad complectendum eum cucurrit: mutuaque gratulatione functi, Polydamas epistolam a Rege scriptam ei tradidit. Parmenio vinculum epistolæ solvens, quidnam

nam Rex ageret, requirebat. Ille, ex ipsis litteris cogniturum esse, respondit. Quibus Parmenio lectis, *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachosios, strenuum hominem, & nunquam cessantem. Sed tempus, saluti suæ, tanta jam parta gloria, parcere.* Alteram deinde epistolam Philotæ nomine scriptam, lætus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum ejus latus gladio haurit Cleander, deinde jugulum ferit: cæteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris astiterant, cognita cæde, cujus causa ignorabatur, in castra perveniunt, & tumultuoso nuntio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata cædes erat, coeunt, & ni Polydamas, cæterique ejusdem noxæ participes dedantur, murum circundatum nemori eversuros denunciant, omniumque sanguine Duci parentaturos. Cleander primores eorum intromitti jubet, litterasque Regis scriptas ad milites recitat, quibus insidiæ Parmenionis in Regem, precesque, ut ipsum vindicarent, continebantur. Igitur, cognita Regis voluntate, non quidem indignatio, sed tamen seditio compressa est. Dilapsis pluribus pauci remanserunt, qui, saltem ut corpus ipsius sepelire permitterent, precabantur. Diu id negatum est, Cleandri metu, ne offenderet Regem. Pertinaciùs deinde precantibus, materiam consternationis subtrahendam ratus, capite decisò truncum humare permisit. Ad

Regem

Regem caput missum est. Hic exitus Parmenionis fuit, militiæ, domique clari viri. Multa sine Rege prosperè, Rex sine illo nihil magnæ rei gesserat. Felicissimo Regi, & omnia ad fortunæ suæ exigenti modum, satisfecit lxx natus annos: juvenis, ducis, & sæpè etiam gregarii militis munia explicuit, acer consilio, manu strenuus, charus principibus, vulgo militum acceptior. Hæc impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantùm suspectum fecerit, ambigi potest: quia Philotas ultimis cruciatibus victus, verane dixerit, quæ facta probari non poterant, an falsis tormentorum petierit finem, re quoque recenti, cùm magis posset liquêre, dubitatum est. Alexander, quos mortem Parmenionis conquestos esse compererat, separandos à cætero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit, ducemque his Leonidam dedit, & ipsum Parmenioni quondam intima familiaritate conjunctum. Ferè iidem erant, quos alioqui Rex habuerat invisos. Nam cùm experiri vellet militum animos, admonuit, qui litteras in Macedoniam ad suos scripsisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide, traderet. Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quæ sentiebat. Aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita & agentium gratias, & querentium literæ exceptæ sunt. Et qui fortè tædium laboris per literas erant questi, hanc seorsum cohortem a cæteris

tendere ignominiæ causa jubet; fortitudine usurus in bello, libertatem linguæ ab auribus credulis remoturus, & consilium temerarium forsitan: quippe fortissimi juvenes contumeliis irritati erant, sicut omnia alia felicitas Regis excipit. Nihil illis ad bella promptius fuit. Incitabat virtutem & ignominiæ demendæ cupîdo, & quia fortiora facta in paucis latêre non poterant.

3 His ita compositis, Alexander, Arianorum Satrape constituto, iter pronuntiari jubet in Agriaspas, quos jam tunc mutato nomine Evergetas appellabant, ex quo frigore victûsque penuria Cyri exercitum affectum, tectis & commeatibus juverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem perveneral; cognoscit Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arieos. Itaque Caranum & Erigyum cum Artabazo & Andronico, & sex millibus Græcorum peditum DC equites sequebantur. Ipse sexaginta diebus gentem Evergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata. Relicto deinde, qui iis præesset, Amenide, (scriba is Darii fuerat) Arachosios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit. Sex millia Macedonum erant, & cc, nobiles, & v millia Græcorum, cum equitibus ducentis, haud dubie robur omnium virium Regis. Arachosiis datus

Memnon

Memnon Prætor, quatuor millibus peditum, & DC equitibus in præsidium relictis. Ipse Rex nationem ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio volentem mutuos usus, cum exercitu intravit. Parapamisadæ appellantur; agreste hominum genus, & inter Barbaros maximè inconditum: locorum asperitas, hominum quoque ingenia duraverat. Gelidissimum Septentrionis axem ex magna parte spectant. Bactrianis ad Occidentem conjuncti sunt. Meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere primò struunt, et quia sterilis est terra materiæ, in nudo etiam montis dorsò usque ad summum ædificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Cæterum structura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur; ad ultimum in carinæ maximè modum coit. Ibi foramine relicto, supernè lumen accipiunt. Ad medium vites & arbores, si quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt. Penitus hyeme defossæ latent. Cùm, nive discussa, aperiri humus cœpit, cœlo solique redduntur. Cæterum adeò altæ nives premunt terram, gelu & perpetuo pene rigore constrictæ ut ne avium quidem feræve ullius vestigium exstet. Obscura cœli veriùs umbra, quàm lux nocti similis premit terram, vix ut, quæ propè sunt, conspici possint. In hac tamen omnis humani cultus solitudine destitutus exercitus, quicquid malorum tole-

tolerari potest, pertulit: inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem. Multos exanimavit rigor insolitus nivis; multorum adussit pedes: plurimorum oculis præcipuè perniciabilis fuit: fatigati quippe in ipso gelu deficientia corpora sternebant; quæ cùm moveri desissent, vis frigoris ita astringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent. A commilitonibus torpentes excitabantur. Neque aliud remedium erat, quàm ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria Barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt. Sed tanta caligo erat, ut ædificia nulla alia res, quàm fumus ostenderet. Illi, nunquam ante in terris suis advena viso, cùm armatos repente conspicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant; ut corporibus ipsorum parceretur, orantes. Rex agmen circuibat pedes, jacentes quosdam erigens, & alios, cùm ægrè sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. Nunc ad prima signa, nunc in medium, nunc in ultimo agmine itineris, multiplicato labore, aderat. Tandem ad cultiora perventum est, commeatuque largo recreatus exercitus, simul & qui consequi non poterant, in illa castra venerunt. Inde agmen processit ad Caucasum montem, cujus dorsum Asiam perpetuo jugo dividit. hinc simul mare, quod Ciliciam subit; illinc Caspium fretum, & amnem

Ara-

Araxem, aliaque regionis Scythiæ deserta spectat. Taurus secundæ magnitudinis mons committitur Caucaso: a Cappadocia se attollens Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungitur. Sic inter se tot juga velut serie cohærentia, perpetuum habent dorsum: ex quo Asiæ omnia fere flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum & Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Rupes in eo x in circuitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit: in qua vinctum Promethea fuisse, antiquitas tradit. Condendæ in radicibus montis urbi sedes electa est VII millibus seniorum Macedonum, & præterea militibus, quorum opera uti desiisset, permissum in novam urbem considere. Hanc quoque Alexandriam incolæ appellaverunt.

4 At Bessus Alexandri celeritate perterritus, Diis patriis sacrificio ritè facto, sicut illis gentibus mox est, cum amicis ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero suas vires extollere; hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem, spernere. Præcipuè Bessus ferox verbis, & parto per scelus regno superbus, ac vix potens mentis, dicere, socordiâ Darii crevisse hostium famam. Occurrisse enim in Ciliciæ angustissimis faucibus, cùm retrocedendo posset perducere incautos in loca naturâ & situ invia, tot fluminibus objectis, tot montium latebris,

inter

inter quas deprehensus hostis, ne fugæ quidem, nedum resistendi, occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere. Oxum amnem, velut murum, objecturum hosti, dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Chorasmios, & Dalias, Sacasque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeò humilem esse, ut humeri ejus non possent Macedonis militis verticem æquare. Conclamant temulenti, unam hanc sententiam salubrem esse: & Bessus circumferri merum largiùs jubet, debellaturus super mensa Alexandrum. Erat in eo convivio Cobares natione Medus, sed magicæ artis (si modò ars est, non vanissimi cujusque ludibrium) magis professione, quàm scientia celeber, alioquin moderatus, & probus. Is cùm præfatus esset, scire, servo esse utilius parere dicto, quàm afferre consilium, cùm illos, qui pareant, idem, quod cæteros, maneat: qui verò suadeant, proprium periculum: poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares, *Natura*, inquit, *mortalium, hoc quoque nomine prava & sinistra duci potest, quòd in suo quisque negotio hebetior est, quàm in alieno. Turbida profectò sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor: nam in te superbia non cadit. Expertus es, ununquemque quod ipse repe-*

rerit,

rerit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. Hoc aut moderatè perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est. Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgò usurpabant, *Canem timidum vehementius latrare, quàm mordere. Altissima quaque flumina minimo sono labi.* Quæ inserui, ut, qualiscunque inter Barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspenderat expectationem sui. Tum consilium aperit, utilius Besso, quàm gratius. *In vestibulo*, inquit, *regiæ tuæ velocissimus consistit Rex. Antè ille agmen, quàm tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerses, armis flumina oppones. Scilicet, qua tu fugiturus es, hostis sequi non potest? Iter utrique commune est, victori tutius. Licèt strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? Utcunque cesserit, meliorem fortunam deditus, quàm hostis, habiturus. Alienum habes regnum, quò facilius eo careas. Incipiet forsitan justus esse Rex, cùm ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum, & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacaneum est. Nobilis equus umbra quoque virga regitur; ignavus ne calcari quidem concitari potest.* Bessus & ingenio & multo mero ferox adeò exarsit, ut vix ab amicis, quò minus occideret eum, (nam strinxerat

quoque acinacem) contineretur. Certè e convivio prosilivit, haud quaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus, ad Alexandrum transfugit. Octo millia Bactrianorum habebat armata Bessus, quæ, quandiu propter cœli intemperiem Indiam potius Macedonas perituros crediderant, obedienter imperata fecerunt. Postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicos dilapsi, Bessum reliquerunt. Ille cum clientum manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat: ne iisdem hostis uteretur, novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucasum quidem (ut supra dictum est) transierat: sed inopiâ frumenti propè ad famem ventum erat. Succo ex sesama expresso, haud secus quàm oleo, artus perungebant. Sed hujus succi ducenis quadragenis denariis amphoræ singulæ, mellis denariis trecenis nonagenis, trecenis vini æstimabantur; tritici nihil, aut admodum exiguum reperiebatur. Syros vocabant Barbari; quos ita solerter abscondunt, ut nisi qui defoderunt, invenire non possint. In iis conditæ fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili pisce & herbis sustinebantur. Jamque hæc ipsa alimenta defecerant, cùm jumenta, quibus onera portabant, cædere jussi sunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam. Bactrianæ terræ multiplex & varia

natu-

natura est. Alibi multa arbor, & vitis largos mitesque fructus alit. Solum pingue crebri fontes rigant. Quæ mitiora sunt, frumento conseruntur; cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem ejusdem terræ steriles arenæ tenent. Squalida siccitate regio non hominem, non frugem alit. Cùm verò venti a Pontico mari spirant, quicquid sabuli in campis jacet, converrunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos, navigantium modo noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt: & propemodum clarior est noctis umbra, quàm lux. Ergo interdiu invia est regio: quia nec vestigium, quod sequantur, inveniunt, & nitor siderum caligine absconditur. Cæterum si quos ille ventus, qui a mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed quà mitior terra est, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. Itaque Bactriani equites triginta millia expleverant. Ipsa Bactra, regionis ejus caput, sita sunt sub monte Paropamisso: Bactrius amnis præterit mœnia. Is urbi & regioni dedit nomen. Hîc Regi stativa habenti nuntiatur ex Græcia Peloponnensium Laconumque defectio. Nondum enim victi erant, cùm proficiscerentur tumultus ejus principia nunciaturi. Et alius præsens terror affertur, Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare,

Beſſo ferentes opem. Eodem tempore, quæ in gente Ariorum Catanus & Erigyus geſſerant, perferuntur. Commiſſum erat prœlium inter Macedones, Ariosque. Transfuga Satibarzanes Barbaris præerat: qui cùm pugnam ſegnem utrinque æquis viribus ſtare vidiſſet, in primos ordines adequitavit; demptâque galeâ, inhibitis, qui tela jacebant, ſi quis viritim dimicare vellet, provocavit ad pugnam, nudum ſe caput in certamine habiturum. Non tulit ferociam Barbari dux exercitus Erigyus, gravis quidem ætate, ſed & animi & corporis robore nulli juvenum poſtferendus. Is, galeâ demptâ, canitiem oſtentans: *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria, aut morte honeſtiſſima, quales amicos & milites Alexander habeat, oſtendam*. Nec plura elocutus, equum in hoſtem egit. Crederes imperatum, ut acies utræque tela cohiberent. Protinus certè ceſſerunt, dato libero spatio, intenti in eventum, non duorum modò, ſed etiam ſuæ ſortis; quippe alienum diſcrimen ſecuturi. Prior Barbarus emiſit haſtam, quam Erigyus modica capitis declinatione vitavit. At ipſe infeſtam ſariſſam, equo calcaribus concito, in medio Barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Præcipitatus ex equo Barbarus, adhuc tamen repugnabat; ſed ille extractam ex vulnere haſtam rurſus in os dirigit. Satibarzanes haſtam manu complexus, quò maturius interiret, ictum hoſtis adju-

adjuvit: & Barbari, duce amisso, quem magis necessitate, quàm sponte secuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyo tradunt. Rex his quidem lætus, de Spartanis haud quaquam securus, magno tamen animo defectionem eorum tulit, dicens: Non ante ausos consilia nudare, quàm ipsum ad fines Indiæ pervenisse, cognovissent. Ipse Bessum persequens, copias movit: cui Erigyus spolia Barbarica, ceu opimum belli decus, præferens occurrit.

5 Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita, sarcinas & impedimenta ibi cum præsidio reliquit. Ipse cum expedito agmine loca deserta Susitanorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum (ut ante dictum est) penuria, prius desperatione, quàm desiderio bibendi sitim accendit. Per cccc stadia ne modicus quidem humor existit. Arenas vapor æstivi solis accendit, quæ ubi flagrare cœperunt, haud secus quàm continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terræ fervore excitata, lucem tegit: camporumque non alia, quàm vasti & profundi æquoris species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore & matutino frigore corpora levabantur. Cæterum cum ipsa luce æstus oritur, omnemque naturalem absorbet humorem siccitas, ora visceraque penitus uruntur. Itaque primùm animi, deinde corpora deficere cœperunt. Pigebat & consi-

 stere,

ſtere, & progredi. Pauci a peritis regionis admoniti, præpararant aquam. Hæc paulisper repreſſit ſitim. Deinde creſcente æſtu, rurſum deſiderium humoris accenſum eſt. Ergo quidquid vini oleique erat, hominibus ingerebatur. Tantaque dulcedo bibendi fuit, ut in poſterum ſitis non timeretur. Graves deinde avidè hauſto humore, non ſuſtinere arma, non ingredi poterant: & feliciores videbantur, quos aqua defecerat; cum ipſi ſine modo infuſam vomitu cogerentur egerere. Anxium Regem tantis malis circumfuſi amici, ut meminiſſet, orabant, animi ſui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitus eſſe; cum ex iis, qui præceſſerant ad capiendum locum caſtris, duo occurrunt, utribus aquam geſtantes, ut filiis ſuis, quos in eodem agmine eſſe, & ægrè pati ſitim non ignorabant, occurrerent, qui cùm in Regem incidiſſent, alter ex iis, utre reſoluto, vas, quod ſimul ferebat, implet, porrigens Regi: ille percontatus, quibus aquam portarent, filiis ferre cognoſcit. Tunc poculo pleno (ſicut oblatum eſt) reddito, *Nec ſolus*, inquit, *bibere ſuſtineo, nec tam exiguum dividere omnibus poſſum. Vos currite, & liberis veſtris, quod propter illos attuliſtis, date.* Tandem ad flumen Oxum ipſe pervenit prima ferè vespera. Sed exercitus magna pars non potuerat conſequi. In edito monte ignes jubet fieri, ut ii, qui ægrè ſequebantur, haud procul caſtris ſe abeſſe cogno-

cognoſcerent. Eos autem, qui primi agminis erant, maturè cibo ac potione firmatos, implere alios utres, alios vaſa, quibuſcum aqua poſſit portari, juſſit, ac ſuis opem ferre. Sed qui intemperantiùs hauſerant, intercluſo ſpiritu extincti ſunt; multoque major horum numerus fuit, quàm ullo amiſerat prœlio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu, quà veniebat exercitus conſtitit. Nec ante ad curandum corpus receſſit, quàm præterierant, qui agmen ſequebantur: totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec poſtero die lætior erat; quia nulla navigia habebat, nec pons erigi poterat circum amnem nudo ſolo, & materia maximè ſterili. Conſilium igitur, quod unum neceſſitas ſubjecerat, init. Utres quamplurimos ſtramenti refertos dividit. His incubantes transnavere amnem: quique primi tranſierant, in ſtatione erant, dum trajicerent cæteri. Hoc modo ſexto demum die in ulteriore ripa totum exercitum expoſuit. Jamque ad perſequendum Beſſum ſtatuerat progredi; cùm ea, quæ in Suſianis erant, cognoſcit. Spitamenes erant inter omnes amicos præcipuo honore cultus a Beſſo. Sed nullis meritis perfidia mitigari poteſt: quæ tamen jam minus in eo inviſa eſſe poterat, quia nihil ulli nefas tunc in Beſſum interfectorem Regis ſui videbatur. Titulus facinoris ſpecioſus præferebatur, vindicta Darii. Sed for-

tunam, non ſcelus, oderant Beſſi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum ſuperaſſe cognovit, Dataphernem & Catenem, quibus a Beſſo maxima fides habebatur, in ſocietatem cogitatæ rei aſciſcit. Illi promptiùs adeunt, quàm rogabantur: aſſumptisque octo fortiſſimis juvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Beſſum, & remotis arbitris comperiſſe, ait, ſe, inſidiari ei Dataphernem & Catenem, ut vivum Alexandro traderent, agitantes; a ſemet occupatos eſſe, & vinctos teneri. Beſſus tanto merito (ut credebat) obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi ſupplicii, adduci eos jubet. Illi, manibus ſua ſponte religatis, a participibus conſilii trahebantur: quos Beſſus truci vultu intuens conſurgit, manibus non temperaturus. At illi, ſimulatione omiſſa, circumſiſtunt eum, & fruſtra repugnantem vinciunt, direpto ex capite regni inſigni, lacerataque veſte, quam ſpoliis occiſi Regis induerat. Ille Deos ſui ſceleris ultores adeſſe confeſſus, adjecit: Non Dario iniquos fuiſſe, quem ſic ulciſcerentur, ſed Alexandro propitios, cujus victoriam ſemper etiam hoſtis adjuviſſet. Multitudo an vindicatura Beſſum fuerit, incertum eſt; niſi illi, qui vinxerant, juſſu Alexandri feciſſe ipſos ementiti, dubios adhuc animi terruiſſent. In equum impoſitum Alexandro udituri ducunt. Inter hæc Rex, quibus matura erat miſſio, relictis xc ferè, equiti bina talenta dedit, pediti terna denariûm

mil-

millia; monitosque, ut liberos generarent, remisit domum. Cæteris gratiæ actæ, quòd ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur. Tum Bessus perducitur. Perventum erat in parvulum oppidum; Branchidæ ejus incolæ erant. Mileto quondam jussu Xerxis, cùm e Græcia rediret, transierant; & in ea sede constiterant, quia templum, quod Didymaon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant, sed jam bilingues erant, paulatim a domestico externoque sermone degeneres. Magno igitur gaudio Regem excipiunt, urbem, seque dedentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarant, convocari jubet. Vetus odium miles gerebat in Branchidarum gentem, proditionis ergò. His, sive injuriæ, sive originis meminisse mallent, liberum de Branchidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, se ipsum consideraturum, quod optimum factu esset, ostendit. Postero die occurrentibus, Branchidas secum procedere jubet: cùmque ad urbem ventum esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Phalanx mœnia oppidi circuire jussa, & dato signo diripere urbem, proditorum receptaculum, ipsosque ad unum cædere. Illi inermes passim trucidantur; nec aut commercio linguæ, aut supplicum velamentis precibusque inhiberi crudelitas potest: tandem ut dejicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod urbis ve-

ſtigium exſtaret. Nec mora, lucos quoque ſacros non cædunt modò, ſed etiam extirpant, ut vaſta ſolitudo & ſterilis humus, excuſſis etiam radicibus, linqueretur: quæ ſi in ipſos proditionis authores excogitata eſſent, juſta ultio eſſe, non crudelitas videretur. Nunc culpam majorum poſteri luere, qui ne viderant quidem Miletum; adeò Xerxi non potuerant prodere. Inde proceſſit ad Tanaim amnem: quò perductus eſt Beſſus, non vinctus modò, ſed etiam omni velamento corporis ſpoliatus. Spitamenes eum tenebat, collo inſerta catena, tam Barbaris, quàm Macedonibus gratum ſpectaculum. Tum Spitamenes, *& te*, inquit, *& Darium Reges meos ultus, interfectorem domini ſui adduxi, eo modo captum, cujus ipſe fecit exemplum. Aperiat ad hoc ſpectaculum oculos Darius. Exiſtat ab inferis, qui illo ſupplicio indignus fuit. & hoc ſolatio dignus eſt.* Alexander, multum collaudato Spitamene, converſus ad Beſſum: *Cujus*, inquit, *feræ rabies occupavit animum tuum, cùm Regem de te optimè meritum, prius vincere, deinde occidere ſuſtinuiſti? Sed hujus parricidii mercedem falſo Regis nomine perſolviſti.* Ibi ille facinus purgare non auſus, Regis titulum ſe uſurpare dixit, ut gentem ſuam tradere ipſi poſſit: qui ſi ceſſaſſet, alium fuiſſe regnum occupaturum. At Alexander Oxatrem fratrem Darii, quem inter corporis cuſtodes habebat, propius juſſit

acce-

accedere, tradique Bessum ei, ut cruci affixum, mutilatis auribus naribusque, sagittis configerent Barbari, asservarentque corpus, ut ne aves quidem contingerent. Oxatres cætera sibi curæ fore pollicetur. Aves non ab alio, quàm á Catene posse prohiberi adjicit; eximiam ejus artem cupiens ostendere: namque adeò certo ictu destinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minus admirabilis videri hæc ars possit; tamen ingens visentibus miraculum, magnoque honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Bessum adduxerant, data sunt. Cæterum supplicium ejus distulit, ut eo loco, in quo Darium ipse occiderat, necaretur.

6 Interea Macedones ad petendum pabulum incomposito agmine egressi, a Barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluresque capti sunt, quàm occisi. Barbari autem, captivos præ se agentes, rursus in montem recesserunt. Viginti millia latronum erant; fundis sagittisque pugnam invadunt: quos dum obsidet Rex, inter promptissimos dimicans, sagitta ictus est, quæ in medio crure fixa reliquerat spiculum. Illum quidem mœsti & attoniti Macedones in castra referebant. Sed nec Barbaros fefellit subductus ex acie Rex: quippe ex edito monte cuncta prospexerant. Itaque postero die misêre legatos ad Regem, quos

ille protinus jussit admitti; solutisque fasciis, magnitudinem vulneris dissimulans, crus Barbaris ostendit. Illi jussi considere, affirmant, non Macedonas, quam ipsos fuisse tristiores, cognito vulnere ipsius: cujus si authorem reperissent, dedituros fuisse. Cum Diis enim pugnare sacrilegos tantùm. Cæterum se gentem in fidem dedere, superatos virtute illius. Rex, fide data, & captivis receptis, gentem in deditionem accepit. Castris inde motis, lectica militari ferebatur, quam pro se quisque eques pedesque subire certabant. Equites, cum quibus Rex prœlia inire solitus erat, sui muneris id esse censebant. Pedites contra, cùm saucios commilitones ipsi gestare assuevissent, eripi sibi proprium officium, tum potissimum, cùm Rex gestandus esset, querebantur. Rex in tanto utriusque partis certamine, & sibi difficilem, & præteritis gravem electionem futuram ratus, invicem subire eos jussit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum est. LXX stadia murus urbis amplectitur, arx nullo cingitur muro. Præsidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt: liberi ex quo decesserat Cyrus, tum imperata facturi: Justissimos Barbarorum constabat. Armis abstinebant, nisi lacessiti. Libertatis modico & æquali usu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benignè allocutus, ad eos Scythas, qui Europam inco-

incolunt, Penidam quendam misit ex amicis, qui denuntiaret eis, ne Tanaim, amnem regionis, injussu Regis transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum situm, & illos quoque Scythas, qui super Bosphoro incolunt, viseret. Condendæ urbis sedem super ripam Tanais elegerat, claustrum etiam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat. Sed consilium distulit Sogdianorum nuntiata defectio, quæ Bactrianos quoque traxit. Septem millia equitum erant, quorum authoritatem cæteri sequebantur. Alexander Spitamenem & Catenem, a quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius, quin eorum opera redigi possent in potestatem, coercendo qui novaverant, jussit accersiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, authores, vulgaverant famam, Bactrianos equites a Rege omnes, ut occiderentur, accersiri: idque imperatum ipsis; non sustinuisse tamen exequi, ne inexpiabile in populares facinus admitterent: non magis Alexandri sævitiam, quàm Bessi parricidium ferre potuisse. Itaque sua sponte jam motos, metu pœnæ haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander, transfugarum defectione comperta, Craterum obsidêre Cyropolim jubet. Ipse aliam urbem regionis ejusdem corona capit; signoque ut puberes interficerentur dato, reliqui in prædam cessere victoris. Urbs diruta est, ut cæteri cladis exemplo continerentur. Memaceni, valida gens, obsidionem,

nem, non ut honestiorem modò, sed etiam ut tutiorem, ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam Rex L equites præmisit, qui clementiam ipsius in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentia Regis ipsos dubitare respondent, equitesque tendere extra munimenta urbis jubent. Hospitaliter deinde exceptos, gravesque epulis, & somno, intempesta nocte adorti interfecerunt. Alexander haud secus, quàm par erat, motus, urbem corona circumdedit, munitiorem, quàm ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum, & Perdiccam, in obsidionem jungit, Cyropolim (ut ante dictum est) obsidentes. Statuerat autem parcere urbi conditæ a Cyro: quippe non alium gentium illarum magis admiratus est, quàm hunc Regem & Semiramim, in queis & magnitudinem animi, & claritatem rerum longè emicuisse credebat. Cæterum pertinacia oppidanorum ejus iram accendit. Itaque captam urbem diripere jussit. delectos Macedones, haud injuria infestos, & ad Meleagrum & Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortiùs obsidionem tulit, quippe & militum promptissimi cecidêre, & ipse Rex ad ultimum periculum venit. Namque cervix ejus saxo ita icta est, ut, oculis caligine offusa, collaberetur, ne mentis quidem compos. Exercitus certè, velut erepto eo, ingemuit. Sed invictus adversus ea, quæ cæteros terrent, non-

dum

dum percurato vulnere acriùs obsidioni institit; naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo suffossa mœnia, ingens nudavere spatium, per quod irrupit, victorque urbem dirui jussit. Hinc Menedemum cum tribus millibus peditum, & octingentis equitibus, ad urbem Maracanda misit. Spitamenes transfuga, præsidio Macedonum inde dejecto, muris urbis ejus incluserat se, haud oppidanis consilium defectionis approbantibus. Sequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, & quantum soli occupaverant castris, muro circumdedit. Sexaginta stadiorum urbis murus fuit: hanc quoque urbem Alexandriam appellari jussit. Opus tanta celeritate perfectum est, ut decimo septimo die, quam munimenta excitata erant, tecta quoque urbis absolverentur. Ingens militum certamen inter ipsos fuerat, ut suum quisque munus (nam divisum erat) primus ostenderet. Incolæ novæ urbi dati captivi, quos reddito pretio dominis, liberavit: quorum posteri nunc quoque nondum apud eos tam longa ætate propter memoriam Alexandri exoleverunt.

7 Rex Scytharum, cujus tum ultra Tanaim imperium erat, ratus, eam urbem, quam in ripa amnis Macedones condiderant, suis impositam esse cervicibus, fratrem, Cartasim nomine, cum magna equitum manu misit ad diruendam eam, pro-

culque

cuique amne submovendas Macedonum copias. Bactrianos Tanais ab Scythis, quos Europæos vocant, dividit. Idem Asiam & Europam finis interfluit. Cæterum Scytharum gens haud procul Thraciâ sita, ab Oriente ad Septentrionem se vertit; Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, sed pars est. Rectâ deinde regionem aliam ultra Istrum jacentem colit. Ultima Asiæ, quæ Bactra sunt, stringit: quæ Septentrioni proxima sunt, profundæ inde sylvæ, vastæque solitudines excipiunt. Rursus, quæ ad Tanaim & Bactra spectant, humano cultu haud disparia sunt. Primus cum hac gente non provisum bellum Alexander gesturus, cùm in conspectu ejus obequitaret hostis, adhuc æger ex vulnere, præcipuè voce deficiens, quam & modicus cibus, & cervicis extenuabat dolor, amicos in consilium advocari jubet. Terrebat eum non hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant. Scythæ etiam lacessebant. Ipse non insistere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incusans, querebatur, se jacêre segnem, cujus velocitatem nemo antea valuisset effugere. Vix suos credere, non simulari valetudinem. Itaque qui post Darium victum ariolos & vates consulere desierat, rursus ad superstitionem, humanarum mentium ludibria, revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat,

rat,

rat, explorare eventum rerum sacrificiis jubet. Mos erat aruspicibus, exta sine Rege spectare, &, quæ portenderentur, referre. Inter hæc Rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, propius ipsum considere amicos jubet, ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephæstion, Craterus, & Erigyus erant cum custodibus in tabernaculum admissi. *Discrimen*, inquit, *me occupavit, meliore hostium, quàm meo tempore. Sed necessitas ante rationem est, maximè in bello, quo rarò permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, & quantum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud dubiè si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si verò Tanaim transierimus, & ubique invictos esse nos, Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus; quis dubitabit patêre etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloria nostra metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit: quem si tsajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æstimandum est, dum alium subigimus, in alio quodammodo orbe trophaa statuere, & qua tam longo intervallo natura videtur diremisse, una victoria subitò committere? At hercule si paulum cessaverimus, in tergis nostris Scytha harebunt. An soli sumus quod qui flumina tranare possumus? Multa*

ta

ta in nosmetipsos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna belli, artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper; hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre possumus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed, an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam adest vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar? Hæc quassâ adhuc voce deficiens, vix proximis exaudientibus dixerat; cùm omnes a tam præcipiti consilio Regem deterrere cœperunt. Erigyus maximè qui haud sanè authoritate proficiens apud, obstinatum animum, superstitionem, cujus potens non erat Rex, incutere tentavit, dicendo, Deos quoque obstare consilio, magnumque periculum, si flumen transisset, ostendi. Intranti Erigyo tabernaculum Regis, Aristander occurrerat, tristia exta fuisse significans. Hæc ex vate comperta Erigyus nuntiabat. Quò inhibito, Alexander non ira solùm, sed etiam pudore confusus, quòd superstitio, quam celaverat, detegebatur, Aristandrum vocari jubet. Qui ut venit, intuens eum, *Non Rex*, inquit, *sed privatus sum.*

Sacri-

Sacrificium ut faceres, mandavi. Quid eo portenderetur, cur apud alium quàm apud me professus es? Erigyus arcana mea & secreta, te prodente, cognovit. Quem certum mehercule habeo extorum interpretem metu suo. Tibi autem sæpius quàm potest, denuntio, ipse mihi indices quid ex extis cognoveris, ne possis inficiari dixisse, quæ dixeris. Ille exsanguis attonitoque similis stabat, per metum etiam voce suppressa; tandemque eodem metu stimulante, ne Regis expectationem moraretur; *Magni*, inquit, *laboris, non irriti discrimen instare prædixi. Nec me mea ars, quàm benevolentia magis perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ video: & quantum in uno te sit, scio. Vereor, ne non præsenti fortunæ tuæ sufficere possis.* Rex jussum confidere felicitati suæ remisit. Sibi enim alia ad gloriam concedere Deos. Consultanti deinde cum iisdem, quonam modo flumen transiret, supervenit Aristander, non aliàs lætiora exta vidisse se affirmans, utique prioribus longè diversa: tum solicitudinis causas aperuisse, nunc prorsus egregiè litatum esse. Cæterum quæ subinde nuntiata sunt Regi, continuæ felicitati rerum ejus imposuerant labem. Menedemum, ut supra dictum est, miserat ad obsidendum Spitamenem Bactrianæ defectionis authorem. Qui comperto hostis adventu, ne muris urbis includeretur, simul fretus excipi posse, quem venturum sciebat, consedit occultus. Sylvestre

iter

iter aptum insidiis tegendis erat. Ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem singuli repente desiliunt, equestris pugnæ ordinem turbant. Equorum velocitati par est hominum pernicitas. Hos Spitamenes saltum circuire jussos, pariter & a lateribus, & a fronte, & a tergo, hosti ostendit. Menedemus undique inclusus, ne numero quidem par, diu tamen restitit, clamitans: Nihil aliud superesse locorum fraude deceptis, quàm honestæ mortis solatium ex hostium cæde. Ipsum prævalens equus vehebat, quo sæpius in cuneos Barbarorum effusis habenis evectus, magna strage eos fuderat. Sed cùm unum omnes peterent, vulneribus exanguis, Hipsidem quendam ex amicis hortatus est, ut in equum suum ascenderet, & se fugâ eriperet. Hæc agentem anima defecit, corpusque ex equo defluxit in terram. Hipsides poterat quidem effugere, sed amisso amico mori statuit. Una erat cura, ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo, in medios hostes se immisit, & memorabili edita pugna, obrutus telis est. Quod ubi videre qui cædi supererant, tumulum paulò, quàm cætera, editiorem capiunt: quos Spitamenes fame in deditionem subacturus obsedit. Cecidere eo prœlio peditum duo millia, trecenti equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit, morte denuntiata iis, qui ex prœlio venerant, si acta vulgassent.

8 Cæ-

8 Cæterum cùm animo disparem vultum diutius ferre non posset, in tabernaculum, supra ripam fluminis de industria locatum, secessit. Ibi sine arbitris singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit, sæpè pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes, e quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo esset. Jamque lux appetebat, cùm thoracem indutus, procedit ad milites, tum primùm post vulnus proximè acceptum. Tanta erat apud eos veneratio Regis, ut facilè periculi, quod horrebant, cogitationem præsentia ejus excuteret. Læti ergo, & manantibus præ gaudio lachrymis, consalutant eum, &, quod ante recusaverant, bellum feroces deposcunt. Ille se ratibus equitem phalangemque transportaturum esse, pronuntiat: super utres jubet nare leviùs armatos. Plura nec dici res desideravit, nec Rex dicere per valetudinem potuit. Cæterum tanta alacritate militum rates junctæ sunt, ut in triduum ad duodecim millia effectæ sint; jamque ad transeundum omnia aptaverant, cùm legati Scytharum viginti, more gentis, per castra equis vecti nuntiari jubent Regi, velle ipsos ad eum mandata perferre. Admissi in tabernaculum, jussique considere, in vultu Regis defixerant oculos, credo, quia magnitudine corporis animum æstimantibus, modicus haudquaquam famæ par videbatur. Scythis autem non, ut cæteris Barbaris, rudis & incondi-

conditus sensus est. Quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantancunque gens capit semper armata. Sicque locutos esse apud Regem, memoriæ proditum est, abhorrentia forsitan moribus nostris & tempora, & ingenia cultiora sortitis. Sed ut possit oratio eorum sperni tamen fides nostra non debet: quæ utcunque tradita sunt, incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita locutum accepimus: *Si Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres. Et hac assecutus, scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, qua non capis. Ab Europa petis Asiam: ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum sylvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit, & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis sylvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec impera-*

imperare desideramus. Dona a nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæsitas: Patera cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Scythiæ Regem, & postea Persarum, Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti. Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras & insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut quò plura haberes, acriùs, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quandiu circa Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major fortiorque sis, quàm quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modò Tanaim: scies, quam latè pateant, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit. quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cùm procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate & sequimur, & fugimus. SCYTHARUM SOLITUDINES, *Græcis*

cis etiam proverbiis audio eludi. Nos deserta & humano cultu vacua, magis quàm urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene: lubrica est, nec invita teneri potest: impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Nostri SINE PEDIBUS *dicunt esse* FORTUNAM, *quæ manus & pinnas tantùm habet: cùm manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Denique, si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere. Sin autem homo es: id, quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmissima est inter pares amicitia: & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse, cave, credas. Inter dominum & servum nulla amicitia est: etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris: colendo fidem jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos invocant: nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Asiæ & Europæ custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim, usque ad Thraciam, colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse, fa-*

ma

ma est : utrique imperio tuo finitimos , hostes an amicos velis esse , considera. Hæc Barbarus.

9 Contra Rex, fortunâ suâ, & consiliis eorum, se usurum esse respondet. Nam & fortunam, cui confidat, & consilium suadentium, ne quid temerè & audacter faciat, secuturum. Dimissisque legatis, in præparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat, jussos in genua subsidere, quò tutiores essent adversùs ictus sagittarum. Post hos, qui tormenta intenderent stabant, & ab utroque latere, & a fronte circundati armatis. Reliqui, qui post tormenta constiterant, remigem lorica indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quæ equitem vehebant, servatus est : major pars a puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, objectæ rates tuebantur. Ipse Rex cum delectis primus ratem solvit, & in ripam dirigi jussit. Cui Scythæ admotos ordines equitum in primo ripæ margine opponunt, ut ne applicari quidem terræ rates possent. Cæterum præter hanc speciem ripis præsidentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat. Namque cursum gubernatores, cum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant: vacillantesque milites, & ne excuterentur soliciti, nautarum ministeria turbaverant. Nec tela quidem conati nisu vibrare poterant, cùm prior standi sine

N peri-

periculo, quàm hostem incessendi cura esset. Tormenta saluti fuerunt, quibus in confertos ac temerè se offerentes, haud frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infudêre ratibus. Vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur. Jamque terræ rates applicabantur, cùm acies clypeata consurgit, & hastas certo ictu, utpotè libero nisu, mittit e ratibus. Et ut territos recipientesque equos videre, alacres mutua adhortatione in terram desiliêre. Turbatis acriter pedem inferre cœperunt. Equitum deinde turmæ, quæ frænatos habebant equos, perfregêre Barbarorum aciem. Interim cæteri, agmine dimicantium tecti, aptavere se pugnæ. Ipse Rex, quòd vigoris ægro adhuc corpori deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cervicis: sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio: aliusque alium adhortari in hostem, salutis immemores, ruere cœperunt. Tum verò non ora, non arma, non clamorem hostium Barbari tolerare potuerunt; omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugám, quos Rex, quanquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Jamque linquente animo, suis præcepit, ut, donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhærerent. Ipse, exhaustis

haustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transierant jam Liberi patris terminos, quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque proceræ, quarum stipites hedera contexerat. Sed Macedones ira longius provexit: quippe media fere nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis, equosque MDCCC abegêre. Ceciderunt autem Macedonum equites LX, pedites c fere: M saucii fuerunt. Hæc expeditio deficientem magna ex parte Asiam famâ tam opportunæ victoriæ domuit. Invictos Scythas esse crediderant: quibus fractis, nullam gentem Macedonum armis parem fore, confitebantur. Itaque Sacæ misêre legatos, qui pollicerentur, gentem mandata facturam. Moverat eos Regis non virtus magis, quàm clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sine pretio remiserat, ut fidem faceret, sibi cum ferocissimis gentium de fortitudine, non de ira, fuisse certamen. Benignè igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit, admodum juvenem, ætatis flore conciliatum sibi: qui, cùm specie corporis æquaret Hephæstionem, lepôre haud sanè illi par erat. Ipse, Cratero cum majore parte exercitus modicis itineribus sequi jusso, ad Maracanda urbem pervenit, ex qua Spitamenes, cognito ejus adventu, Bactra perfugerat. Itaque quatriduo Rex longum itineris spatium emensus, pervenerat

rat in eum locum, in quo, Menedemo duce, duo millia peditum, & trecentos equites amiserat. Horum ossa tumulo contegi jussit, & inferias more patrio dedit. Jam Craterus cum phalange subsequi jussus, ad Regem pervenerat. Itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit, urique agros, & interfici puberes jussit.

10 Sogdiana regio majori ex parte deserta est: octoginta fere stadia in latitudinem vastæ solitudines tenent. Ingens spatium rectæ regionis est, per quam amnis (Polytimetum vocant incolæ) fertur. Torrentem eum ripæ in tenuem alveum cogunt: deinde caverna accipit, & sub terram rapit. Cursus absconditi indicium est aquæ meantis sonus, cùm ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore, Ex captivis Sogdianorum, ad Regem triginta nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant. Qui, ut per interpretem cognoverunt, jussu Regis ipsos ad supplicium trahi, carmen lætantium more canere, tripudiisque, & lasciviori corporis motu, gaudium quoddam animi ostentare cœperant. Admiratus Rex, tanta magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos jussit; causam tam effusæ lætitiæ, cùm supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse, respondent: nunc a tanto Rege, victore omnium gentium, majo-

ribus

ribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris lætitiaque celebrare. Tum Rex admiratus magnitudinem animi: *Quaro itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cujus beneficio victuri estis?* Illi, nunquam se inimicos ei, sed bello lacessitos, hostes fuisse, respondent. Si quis ipsos beneficio, quàm injuria experiri maluisset, certaturos fuisse, ne vincerentur officio. Interrogatique, quo pignore fidem obligaturi essent: *Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse dixerunt: reddituros, quandocunque repetiisset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares. Quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem charitate cesserunt. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim majori præsidio indigebat) relicto, Bactra pervenit, Inde Bessum Ecbatana duci jussit, interfecto Dario pœnas capite persoluturum. Iisdem fere diebus Ptolemæus & Menidas peditum tria millia, & equites mille adduxerunt mercede militaturos: Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum, & quingentis equitibus venit. Totidem e Syria Asclepiodorum sequebantur. Antipater Græcorum octo millia, in queis quingenti equites erant, miserat. Itaque exercitu aucto, ad ea, quæ defectione turbata erant, componenda pro-

 cessit:

cessit : interfectisque consternationis authoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum est. Hic, quia limum vehit, turbidus semper, & insalubris est potu. Itaque puteos miles cœperat fodere. Nec tamen humo altè egestâ existebat humor, cùm in ipso tabernaculo Regis conspectus est fons : quem, quia tardè notaverant, subitò extitisse finxerunt; Rexque ipse credi voluit, donum Dei id fuisse. Superatis deinde amnibus Ocho & Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam sex oppidis condendis electa sedes est. Duo ad meridiem versa, quatuor spectantia Orientem, modicis inter se spatiis distabant, ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Hæc omnia sita sunt in editis collibus, tum velut fræni domitarum gentium; nunc originis suæ oblita, serviunt quibus imperaverunt. Et cætera quidem pacaverat.

11 Una erat Petra, quam Arimazes Sogdianus cum xxx millibus armatorum obtinebat, alimentis ante congestis, quæ tantæ multitudini vel per biennium suppeterent. Petra in altitudinem xxx eminet stadia, circuitu c & L complectitur. Undique abscissa & abrupta, semita perangusta aditur. In medio altitudinis spatio habet specum, cujus os arctum & obscurum est : paulatim deinde ulteriora panduntur. Ultima etiam altos recessus habent : fontes

per

per totum fere specum manant; e quibus collatæ aquæ per prona montis flumen emittunt. Rex, loci difficultate spectata, statuerat inde abire; cupîdo deinde incessit animo, naturam quoque fatigandi. Prius tamen quàm fortunam obsidionis experiretur, Cophen (Artabazi hic filius erat) misit ad Barbaros, qui suaderent, ut dederent rupem. Arimazes loco fretus, superbè multa respondit. Ad ultimum, an Alexander volare possit, interrogat. Quæ nuntiata Regi, sic accendére animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret insolentiam Barbari illudentis ipsos, quia pinnas non haberent. Se autem proxima nocte effecturum, ut crederet, Macedonás etiam volare, *Trecentos*, inquit, *pernicìosissimos juvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles, & penè invias rupes domi pecora agere consueverint*. Illi præstantes & levitate corporum, & ardore animorum strenuè adducunt: quos intuens Rex, *Vobiscum*, inquit, *o juvenes, & mei æquales, urbium invictarum ante munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciæ intravi: Indiæ sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem Barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ*

 sunt,

sunt, nisi quà castra nostra spectant. Invenietis viam, solerter rimati fueritis aditus ferentes, ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quò virtus non possit eniti. Experiendo, quæ ceteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen: quod cùm ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego, copiis admotis, hostem in nos a vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem. Uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tàm liberalitatem intueri meam, quàm voluntatem. His animis Regem audierunt, ut jam cepisse verticem viderentur; dimissique, ferreos cuneos, quos inter saxa defigerent, validosque funes parabant. Rex, circumvectos Petram, quà minimè asper ac præruptus aditus videbatur, secunda vigilia (quod benè verteret) ingredi jubet. Illi, alimentis in biduum sumptis, gladiis modò atque hastis armati subire cœperunt. Ac primò pedibus ingressi sunt: deinde, ut in prærupta perventum est, alii manibus eminentia saxa complexi, levavere semet; alii, adjectis funium laqueis, evasere, cùm cuneos inter saxa defigerent, queis gradus subinde insisterent: diem inter metum laboremque consumpserunt. Per aspera enixis, duriora restabant, & crescere altitudo

Petræ

Petræ videbatur. Illa verò miserabilis erat facies, cùm ii, quos instabilis gradus fefellerat, ex præcipiti devolverentur: mox eadem in se patienda alieni casus ostendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti, quidam multati parte membrorum; pariterque eos & nox, & somnus oppressit. Stratis passim corporibus in inviis & in asperis saxorum, periculi instantis obliti in lucem quieverunt: tandemque velut ex alto sopore excitati, occultas subjectasque ipsis valles rimantes, ignari in qua parte Petræ tanta vis hostium condita esset, fumum specus infra seipsos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum est, illam hostium latebram esse. Itaque hastis imposuere, quod convenerat, signum, totoque e numero duos & triginta in ascensu interiisse cognoscunt. Rex non cupidine magis potiundi loci, quàm vicem eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, solicitus, toto die cacumina montis intuens restitit. Noctu demum cùm obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit. Postero die nondum satis clara luce, primus vela, signum capti verticis, conspexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas cœli, internitente lucis fulgore conditi. Verùm ut liquidior lux apparuit cœlo, dubitatio exempta est; vocatumque Cophen, per quem Barbarorum

animos tentaverat, mittit ad eos, qui moneret, nunc saltem salubrius consilium inirent. Sin autem fiducia loci perseverarent, ostendi a tergo jussit, qui ceperant verticem. Coph⸗s ad eos missus suadere cœpit Arimazi Petram tradere, gratiam Regis inituro, si tantas res molientem in unius rupis obsidione hærere non coegisset. Ille, ferocius superbiusque, quàm antea locutus, abire Cophen jubet. At is prehensum manu Barbarum rogat, ut secum extra specum prodeat: quo impetrato, juvenes in cacumine ostendit, ejusque superbiæ haud immeritò illudens, pinnas, ait, habere milites Alexandri. Jamque e Macedonum castris signorum concentus, & totius exercitus clamor audiebatur. Ea res, sicut pleraque belli vana & inania, Barbaros ad deditionem traxit: quippe occupati metu, paucitatem eorum, qui a tergo erant, æstimare non poterant. Itaque Cophen (nam trepidantes reliquerat) strenuè revocant, & cum eo triginta principes mittunt, qui Petram tradant, & ut incolumibus abire liceat, paciscantur. Ille, quanquam verebatur, ne, conspecta juvenum paucitate, deturbarent eos Barbari; tamen & fortunæ suæ confisus, & Arimazi superbiæ infensus, nullam se conditionem deditionis accipere, respondit. Arimazes, desperatis magis quàm perditis rebus, cum propinquis nobilissimisque gentis suæ descendit in castra, quos

omnes

omnes verberibus affectos sub ipsis radicibus Petræ crucibus jussit affigi. Multitudo deditorum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono data est. Artabazus, in Petræ regionisque quæ apposita esset ei, tutela, relictus est.

LIBER VIII.

Breviarium Libri.

1 *Massagetis, Dahis, & Sogdianis subactis, Scythæ sui Regis filiam Alexandro conjugem offerunt: qui, leone interfecto, & quatuor millibus ferarum in venatione dejectis, Clytum solenni convivio adbibitum, & liberiùs loquentem interficit.*

2 *Sera Alexandri pœnitentia, quam sequuntur bellicæ expeditiones adversus Bactrianos transfugas & Sysimithren: Philippi item strenuissimi juvenis, & Erigyi clarissimi ducis obitus.*

3 *Spitamenis uxorem, interfecti mariti caput afferentem, Alexander castris excedere jubet: provincias quasdam a præfectorum suorum injuriis vindicat.*

4 *Frigoris nimia vi penè opprimitur exercitus, Gabazam aditurus. Alexandri constantia, & erga gregarium militem humanitas, ejusdemque cum Roxane matrimonium.*

5 *Cogitationibus in bellum Indicum versis, adulatorum fraude, nimia superbia elatus Alexander, Jovis filius vult salutari: quod Callisthenes gravi oratione improbat.*

6 *Ex ignominia Hermolao nobili puero illata nascitur in caput Alexandri conjuratio; qua detecta, inter authores sceleris*

ris

ris innocens Callisthenes conjicitur.

7 *Hermolai, Callisthenem justum esse asseverantis, adversus crudelem Alexandri superbiam invectiva.*

8 *Alexandri ad Hermolai invectivam responsio: conjuratorum item, atque innocentis Callisthenis supplicium.*

9 *Indi, Gangis, Dyardenis, Indiæ, ejus incolarum, luxu diffluentium regum, ac sapientum, luculenta descriptio.*

10 *Varios Indiæ populos mira felicitate, non tamen sine sanguine, Alexander subjicit.*

11 *Aornus Petra & arx inaccessa ab Alexandro oppugnatur, & ab obsessis relicta capitur.*

12 *Omphis rex potentissimus se regnumque suum Alexandro permittit, a quo in integrum restituitur: unde mutua dona regia.*

13 *Porum regem, Omphis suasu, Alexander ancipiti quidem & sub initia periculosissimo aggreditur bello.*

14 *Indorum & Macedonum insignis & cruenta pugna: Pori captivi magnanimitas, & Alexandri regia clementia.*

ALE-

LEXANDER majore famâ, quàm gloriâ in ditionem redactâ Petrâ, cùm propter vagum hostem spargendæ manus essent, in tres partes divisit exercitum: Hephæstionem uni, Cœnon alteri duces dederat: ipse cæteris præerat. Sed non eadem mens omnibus Barbaris fuit. Armis quidam subacti, plures ante certamen imperata fecerunt: quibus eorum, qui in defectione perseveraverant, urbes agrosque jussit attribui. At exules Bactriani cum DCCC equitibus Massagetarum proximos vicos vastaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis ejus Præfectus ccc equites, insidiarum quæ parabantur ignarus, eduxit. Namque hostis in sylvis, quæ erant fortè campo junctæ, armatum militem condidit, paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad insidias præda perduceret. Itaque incomposito agmine, solutisque ordinibus, Attinas prædabundus sequebatur: quem prætergressum sylvam, qui in ea consederant, ex improviso adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum hujus cladis fama perlata est, qui cum omni equitatu supervenit. Et Massagetæ quidem jam refugerant. Dahæ mille oppressi sunt: quorum clade, totius regionis finita defectio. Alexander quoque, Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes,

des, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui præerat Massagetis & Dahis regionum confinio adjunctus, miserat, qui facturum imperata pollicerentur. Scythæ petebant, ut Regis sui filiam matrimonio sibi jungeret: si dedignaretur affinitatem, principes Macedonum cum primoribus suæ gentis connubio coire pateretur: ipsum quoque Regem venturum ad eùm pollicebantur. Utraque legatione benignè audita, Hephæstionem & Artabazum opperiens, stativa habuit: quibus adjunctis, in regionem, quæ appellatur Bazaria, pervenit. Barbaræ opulentiæ in illis locis haud ulla sunt majora indicia, quàm magnis nemoribus nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt sylvas, crebris perennium aquarum fontibus amœnas. Muris nemora cinguntur, turresque habent venantium receptacula. Quatuor continuis ætatibus intactum saltum fuisse constabat; quem Alexander cum toto exercitu ingressus, agitari undique feras jussit. Inter quas cùm leo magnitudinis raræ ipsum Regem invasurus incurreret, fortè Lysimachus, qui postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cœperat. Quo Rex repulso, & abire jusso, adjecit: Tam a semet uno, quàm a Lysimacho, leonem interfici posse. Lysimachus enim quondam, cùm venaretur in Syria, occiderat eximiæ magnitudinis feram

feram solus, sed lævo humero usque ad ossa laceratus, ad ultimum periculi pervenerat. Idipsum exprobrans ei Rex, fortiùs, quàm locutus est, fecit. Nam feram non excepit modò, sed etiam uno vulnere occîdit. Fabulam, quæ objectum leóni a Rege Lysimachum temerè vulgavit, ab eo casu (quem supra diximus) ortam esse crediderim. Cæterum Macedones quanquam prospero eventu defunctus erat Alexander; tamen scivere gentis suæ more, ne pedes venaretur sine delectis principum, amicorumque. Ille quatuor millibus ferarum dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est. Inde Maracanda reditum est; acceptaque ætatis excusatione ab Artabazo, provinciam ejus destinat Clyto. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo capite Regem dimicantem clypeo suo texit: & Rhosacis manum capiti Regis imminentem gladio amputavit; vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice, quæ Alexandrum educaverat, soror ejus haud secus quàm mater a Rege diligebatur. Ob has causas validissimam imperii partem fidei ejus tutelæque commisit. Jamque iter parare in posterum jussus, solenni & tempestivo adhibetur convivio. In quo Rex cùm multo incaluisset mero, immodicus æstimator sui, celebrare, quæ gesserat, cæpit: gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant, vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res

orsus

orsus obterere, nobilem apud Cheroneam victoriam sui operis fuisse jactavit, ademptamque sibi malignitate & invidiâ patris tantæ rei gloriam. Illum quidem, seditione inter Macedonas milites & Græcos mercenarios ortâ, debilitatum vulnere, quod in ea consternatione acceperat, jacuisse, non aliàs quàm simulatione mortis tutiorem: se corpus ejus protexisse clypeo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quæ patrem nunquam æquo animo esse confessum, invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sine eo fecisset ipse in Illyricos, victorem scripsisse se patri, fusos fugatosque hostes, nec affuisse usquam Philippum. Laude dignos esse, non qui Samothracum initia viserent, cùm Asiam uri, vastarique oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent. Hæc & his similia læti audiere juvenes: ingrata senioribus erant, maximè propter Philippum, sub quo diutius vixerant. Tum Clytus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos, qui infra ipsum cubabant, conversus, Euripidis retulit carmen, ita ut sonus magis quàm sermo exaudiri posset a Rege. Quo significabatur, malè instituisse Græcos, quòd trophæis Regum duntaxat nomina inscriberentur: alieno enim sanguine partàm gloriam intercipi. Itaque Rex cùm suspicaretur, maligniùs habitum esse sermonem, percontari pro-

ximos

ximos cœpit, quid ex Clyto audiſſent. Et illis ad ſilentium obſtinatis, Clytus paulatim majore voce Philippi acta, bellaque in Græcia geſta commemorat, omnia præſentibus præferens. Hinc inter juniores ſeneſque orta contentio eſt. Et Rex, velut patienter audiret, queis Clytus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat. Cæterum cùm animo videretur imperaturus, ſi finem procaciter orto ſermoni Clytus imponeret; nihil eorum omittente, magis exaſperabatur. Jamque Clytus etiam Parmenionem defendere audebat; & Philippi de Athenienſibus victoriam, Thebarum præferebat excidio; non vino modò, ſed etiam animi prava contentione provectus. Ad ultimum, *Si moriendum*, inquit, *eſt pro te, Clytus eſt primus. At victoriæ majus præmium ferunt, qui procaciſſimè patris tui memoriæ illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem, & non modò indomitam, ſed quæ ne ſubigi quidem poſſit. Mittor ad feras beſtias, præcipitia ingentia ſortitas. Sed quæ ad me pertinent, tranſeo: Philippi milites ſpernis, oblitus, niſi hic Atharias ſenex juniores pugnam detrectantes revocaſſet, adhuc nos circa Halicarnaſſum hæſuros fuiſſe. Quomodo ergo Aſiam etiam cum iſtis junioribus ſubjeciſti? Verum eſt (ut opinor) quod avunculum tuum in Italia dixiſſe, conſtat: Ipſum in viros incidiſſe, te in fœminas.* Nihil ex omnibus inconſultè ac temerè actis Regem magis

move-

moverat, quàm Parmenionis cum honore mentio illata; dolorem tamen Rex pressit, contentus jussisse, ut convivio excederet: nec quidquam aliud adjecit, quàm forsitan eum (si diutius locutus foret) exprobraturum sibi fuisse vitam a semetipso datam; hoc enim superbè sæpè jactasse. Atque illum cunctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, injectis manibus jurgantes, monentesque conabantur abducere. Clytus cùm abstraheretur, ad pristinam violentiam ira quoque adjecta: *Suo pectore tergum illius esse defensum: nunc, posteaquam tanti meriti praeteriit tempus, etiam memoriam invisam esse, proclamat. Attali quoque eadem objiciebat: & ad ultimum, Jovis, quem patrem sibi Alexander assereret, oraculum eludens, veriora se Regi, quàm patrem ejus, respondisse dicebat.* Jam tantum iræ conceperat Rex, quantum vix sobrius ferre potuisset. Enim verò mero sensibus victis, ex lecto repente prosiluit. Attoniti amici, ne positis quidem, sed abjectis poculis, consurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu acturus esset, intenti. Alexander, rapta lancea ex manibus armigeri, Clytum adhuc eâdem linguæ intemperantiâ furentem percutere conatus, a Ptolemæo & Perdicca inhibetur, medium complexi, & obluctari perseverantem, morabantur. Lysimachus & Leonatus etiam lanceam abstulerant. Ille militum fidem implorans, comprehendi se a proximis

ximis amicorum, quod Dario nuper accidisset, exclamat: signumque tubâ dari, ut ad regiam armati coirent, jubet. Tum verò Ptolemæus & Perdiccas genibus advoluti orant, ne in tam præcipiti ira perseveret, spatiumque potius animo det: omnia postero die justiùs executurum. Sed clausæ erant aures, obstrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in regiæ vestibulum, & vigili excubanti hastâ ablatâ constitit in aditu, quò necesse erat iis, qui simul cœnaverant, egredi. Abierant cæteri: Clytus ultimus sine lumine exibat. Quem Rex, quisnam esset, interrogat. Eminebat, etiam in voce, sceleris quod parabat, atrocitas. Et ille jam non suæ, sed Regis iræ memor, Clytum esse, & de convivio exire respondit. Hæc dicentis latus hasta transfixit, morientisque sanguine aspersus: *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.*

2 Malè humanis ingeniis natura consuluit, quòd plerunque non futura, sed transacta perpendimus: quippe Rex posteaquam ira mente decesserat, etiam ebrietate discussa, magnitudinem facinoris sera æstimatione perspexit. Videbat tunc, immodica libertate abusum, sed alioqui egregium bello virum, & nisi erubesceret fateri, servatorem sui, occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat Rex, verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, nefanda cæde ultus. Manabat

toto

toto vestibulo cruor paulò ante convivæ: vigiles attoniti & stupentibus similes procul stabant, liberioremque pœnitentiam solitudo excipiebat. Ergo hastam ex corpore jacentis evulsam retorsit in semet: jamque admoverat pectori, cùm advolant vigiles, & repugnanti e manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus: gemitu ejulatuque miserabili totâ personante regiâ. Laniare deinde os unguibus, & circumstantes rogare, ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur. In has preces tota nox exacta est: scrutantemque, num irâ Deorum ad tantum nefas actus esset, subit, anniversarium sacrificium Libero patri non esse redditum stato tempore. Itaque inter vinum & epulas cæde commissa, iram Dei fuisse manifestam. Cæterum magis eo movebatur, quòd omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermonem postea ausurum. Vivendum esse in solitudine, velut feræ bestiæ terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce tabernaculo corpus, sicut adhuc cruentum erat, jussit inferri. Quo posito ante ipsum, lachrymis obortis, *Hanc*, inquit, *nutrici meæ gratiam retuli, cujus duo filii apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem? Hic frater, unicum orbitatis solatium, a me inter epulas occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus ejus unus superstum, quem solum æquis oculis videre*

non

non poterit. Et ego servatorum meorum latro revertar in patriam, ut ne dexteram quidem nutrici sine memoria calamitatis ejus offerre possim? Et cùm finis lachrymis querelisque non fieret, jussu amicorum corpus ablatum est. Rex triduum jacuit inclusus. Quem ut armigeri corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt, universi in tabernaculum irrumpunt, diuque precibus ipsorum reluctatum ægrè vicerunt, ut cibum caperet. Quoque minus cædis puderet, jure interfectum Clytum, Macedones decernunt, sepulturâ quoque prohibituri, ni Rex humari jussisset. Igitur decem diebus maximè ad confirmandum pudorem apud Maracanda consumptis, cum parte exercitus Hephæstionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hyemem paraturum. Quam Clyto autem destinaverat provinciam, Amyntæ dedit. Ipse Xenippa pervenit. Scythiæ confinis est regio, habitaturque pluribus ac frequentibus vicis, quia ubertas terræ non indigenas modò detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat. Sed posteaquam Regem adventare compertum est, pulsi ab incolis, duo millia ferè & ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latroniciis assueti. Tum ferocia ingenia non bellum modò, sed etiam veniæ desperatio efferaverat. Itaque ex improviso adorti Amyntam Prætorem Alexandri,

dri, diu anceps prœlium fecerant. Ad ultimum, DCC suorum amissis, quorum ccc hostis cepit, dedêre terga victoribus, haud sanè inulti: quippe lxxx Macedonum interfecerunt, præterque eos trecenti & quinquaginta saucii facti sunt; veniam tamen etiam post alteram defectionem impetraverunt. His in fidem acceptis, in regionem, quam Naura appellant, Rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Sysimithres, duobus ex sua matre filiis genitis: quippe apud eos parentibus stupro coire cum liberis fas est. Duobus millibus armatis popularibus, fauces regionis, quà in arctissimum cogitur, valido munimento sepserant. Præterfluebat torrens amnis, qui terga Petræ claudebat; hanc manu perviam incolæ fecerant. Sed aditus specus accipit lucem: interiora, nisi illato lumine, obscura sunt. Perpetuus cuniculus iter præbet in campos ignotum, nisi indigenis. At Alexander, quanquam angustias naturali situ munitas valida manu Barbari tuebantur, tamen arietibus admotis, munimenta, quæ manu adjuncta erant, concussit, fundisque & sagittis propugnantium plerosque dejecit: quos ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus, ad Petram admovit exercitum. Cæterum interveniebat fluvius coeuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem, magnique operis videbatur, tam vastam voraginem explere. Cædi tamen arbores, & saxa congeri jussit. Ingensque

Bar-

Barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitatam molem subitò cernentes. Itaque Rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxarten misit nationis ejusdem, sed ditionis suæ, qui suaderet duci, ut traderet Petram. Interim ad augendam formidinem, & turres admovebantur, & excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem Petræ, omni alio præsidio damnato, petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentemque rebus suis Sysimithrem cœpit hortari, ut fidem, quàm vim Macedonum, mallet experiri; neu moraretur festinationem victoris exercitus in Indiam tendentis: cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum. Et ipse quidem Sysimithres deditionem annuebat: cæterum mater eademque conjux morituram se ante denuntians, quàm in ullius veniret potestatem, Barbari animum ad honestiora quàm tutiora converterat; pudebatque, libertatis majus esse apud fœminas, quàm apud viros pretium. Itaque dimisso internuntio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed cùm hostis vires, suasque pensaret, rursus muliebris consilii, quod præceps magis quàm necessarium esse credebat, pœnitere eum cœpit; revocatoque strenuè Oxarte, futurum se in Regis potestate, respondit: unum precatus, ne voluntatem & consilium matris suæ proderet, quo faciliùs venia illi quoque impetraretur. Præmissum igitur Oxartem cum matre libe-

liberisque, & totius cognationis grege, sequebatur, ne expectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiserat. Rex, equite præmisso, qui reverti eos juberet, opperirique præsentiam ipsius, supervenit; & victimis Minervæ ac Victoriæ cæsis, imperium Sysimithri restituit, spe majoris etiam provinciæ facta, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi juvenes, patre tradente, secum militaturos sequi jussit. Relicta deinde phalange, ad subigendos, qui defecerant, cum equite processit. Arduum & impeditum saxis iter primò utcunque tolerabant. Mox equorum non ungulis modò attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant, & rarius subinde agmen fiebat, pudorem (ut fere fit) immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans, sine intermissione fugientes insequebatur. Nobiles juvenes comitari eum soliti defecerant, præter Philippum: Lysimachi erat frater, tum primùm adultus, &, quod facilè appareret, indolis raræ. Is pedes (incredibile dictu) per cc stadia vectum Regem comitatus est, sæpè equum suum offerente Lysimacho: nec tamen, ut digrederetur a Rege, effici potuit, cùm lorica indutus arma gestaret. Idem, cùm perventum esset in saltum, in quo se Barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam, Regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed posteaquam Barbari in fugam effusi deseruere

sylvas,

ſylvas, animus, qui in ardore pugnæ corpus ſuſtentaverat, liquit: ſubitoque ex omnibus membris profuſo ſudore, arboris proximæ ſtipiti ſe applicuit. Deinde, ne illo quidem adminiculo ſuſtinente, manibus Regis exceptus eſt, inter quas collapſus, extinguitur. Mœſtum Regem alius haud levis dolor excepit. Erigyus inter claros duces fuerat, quem extinctum eſſe paulò antequam reverteretur in caſtra, cognovit. Utriusque funus omni apparatu atque honore celebratum eſt.

3 Dahas deinde ſtatuerat petere: ibi namque Spitamenem eſſe cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna, indulgendo ei nunquam fatigata, pro abſente tranſegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat: quam, ægrè fugam & nova ſubinde exilia tolerantem, in omne diſcrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata, identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam ſiſteret, victorisque Alexandri clementiam expertus, placaret, quem effugere non poſſet. Tres adulti erant liberi ex eo geniti, quos cùm pectori patris admoviſſet, ut ſaltem eorum miſereri vellet, orabat. Et quò efficaciores eſſent preces, haud procul erat Alexander. Ille ſe prodi, non moneri ratus, & formæ profectò fiduciâ cupere eam quamprimùm dedi Alexandro, acinacem ſtrinxit, percuſſurus uxorem, niſi prohibitus eſſet fratrum ejus

occur-

occursu. Cæterum abire e conspectu jubet, addito metu mortis, si se oculis ejus obtulisset: & ad desiderium levandum noctes inter pellices agere cœpit. Sed penitus hærens amor, fastidio præsentium accensus est. Itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, ut tali consilio abstineret, pateretur que sortem, quamcunque his fortuna fecisset. Sibi mortem deditione esse leviorem. At illa purgare se, quòd quæ utilia esse censebat, muliebriter forsitan, sed fida tamen mente suasisset: de cætero futuram in viri potestate. Spitamenes simulato captus obsequio, de die convivium apparari jubet; vinoque & epulis gravis semisomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto & gravi somno sopitum esse sensit uxor, gladium, quem veste occultaverat, stringit; caputque ejus abscissum cruore respersa servo suo conscio facinoris tradit. Eodem comitante (sicut erat cruenta veste) in Macedonum castra pervenit, nuntiarique Alexandro jubet, esse, quæ ex ipsa deberet agnoscere. Ille protinus Barbaram jussit admitti. Quam ut aspersam cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse, dicere, quæ vellet, jubet. At illa, servum, quem stare in vestibulo jusserat, introduci desideravit. Qui, quia caput Spitamenis veste tectum habebat, suspectus, scrutantibus quid occuleret, ostendit. Confuderat oris exsanguis notas pallor, nec, quis esset, nosci satis poterat. Ergo Rex certior fa-

ctus, humanum caput afferre eum, tabernaculo excessit, percontatusque, quid rei sit, illo profitente cognoscit. Variæ hinc cogitationes invicem animum diversa agitantem commoverant. Meritum ingens in semet esse credebat, quòd transfuga, & proditor, tantis rebus (si vixisset) injecturus moram, interfectus esset. Contra facinus ingens aversabatur, cùm optimè meritum de ipsa, communium parentem liberorum, per insidias interemisset. Vicit tamen gratiam meriti sceleris atrocitas, denuntiarique jussit, ut excederet castris, neu licentiæ Barbaræ exemplar in Græcorum mores & mitia ingenia transferret. Dahæ, Spitamenis cæde comperta, Dataphernem, defectionis ejus participem, vinctum Alexandro, seque dedunt. Ille maxima præsentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas injurias eorum, quibus a Prætoribus suis avarè ac superbè imperabatur. Ergo Phrataphernì Hyrcaniam, & Mardos cum Tapuris tradidit, mandavitque, ut Phradatem, cui succedebat, ad se in custodiam mitteret. Arsami Cariæ Præfecto substitutus est Stasanor. Arsaces in Mediam missus, ut Oxidates inde discederet. Babylonia, mortuo Mazæo, Deditameni subjecta est.

4 His compositis, tertio mense ex hybernis movit exercitum; regionem, quæ Gabaza appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter præbuit; proximus ei nondum

dum quidem procellosus & tristis, obscurior tamen pristino, non sine minis crescentis mali, damno præteriit. Tertio ab omni parte cœli emicare fulgura, & nunc internitente luce, nunc conditâ, non oculos modò meantis exercitus, sed etiam animos terrere cœperunt. Erat prope continuus cœli fragor, & passim cadentium fulminum species visebatur: attonitisque auribus stupens agmen, nec progredi, nec considere audebat. Tum repentè imber grandinem incutiens, torrentis modo effunditur. Ac primò quidem armis suis tecti exceperant. Sed jam nec retinere arma lubrica rigentes manus poterant, nec ipsi destinare, in quam regionem obverterent corpora, cùm undique tempestatis violentia major, quàm vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus solutis, per totum saltum errabundum agmen ferebatur, multique, prius metu quàm labore defatigati, prostraverant humi corpora, quanquam imbrem vis frigoris concreto gelu astrinxerat. Alii se stipitibus arborum admoverant; id plurimis & adminiculum & suffugium erat. Nec fallebat ipsos, morti locum eligere, cùm immobiles vitalis calor linqueret. Sed grata erat pigritia corporum fatigatis, nec recusabant extingui quiescendo; quippe non vehemens modò, sed etiam pertinax vis mali insistebat, lucemque, naturale solatium, præter tempestatem haud disparem nocti, sylvarum quoque umbræ suppresserant. Rex

unus tanti mali patiens, circuire milites, contrahere dispersos, allevare prostratos, ostendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique ut proxima quæque suffugia accuparent. Nec ulla res magis saluti fuit, quàm quòd, multiplicato labore sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, Regem deserere erubescebant. Cæterum efficacior in adversis necessitas, quàm ratio, frigoris remedium invenit. Dolabris enim sylvas sternere aggressi, passim acervos struesque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes saltum, & vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor stupentia membra commovit, paulatimque spiritus, quem continuerat rigor, meare liberè cœpit. Excepere alios tecta Barbarorum, quæ in ultimo saltu abdita necessitas investigaverat. Alios castra, quæ in humido quidem, sed jam cœli mitescente sævitia, locaverunt. Mille militum atque lixarum, calonumque pestis illa consumpsit. Memoriæ proditum est, quosdam applicatos arborum truncis, & non solùm viventibus, sed & inter se colloquentibus similes esse conspectos, durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Fortè Macedo gregarius miles, seque & arma sustentans, tandem in castra pervenerat. Quo viso, Rex quanquam ipse tunc maximè admoto igne refovebat artus, ex sella sua exiluit, torpentemque militem, & vix compotem mentis, demptis armis, in sua sede jussit

con-

considere. Ille diu, nec ubi requiesceret, nec a quo esset exceptus, agnovit. Tandem recepto calore vitali, ut regiam sedem, Regemque vidit, territus surgit. Quem intuens Alexander: *Ecquid intelligis, miles, inquit, quanto meliore sorte, quàm Persæ, sub Rege vivatis? Illis enim in sella Regis consedisse capitale foret, tibi saluti fuit.* Postero die convocatis amicis, copiarumque ducibus, pronuntiari jussit, ipsum omnia, quæ amissa essent, redditurum, & promisso fides extitit. Nam Sysimithres multa jumenta, & camelorum duo millia adduxit, pecoraque & armenta, quæ distributa, pariter militem & damno & fame liberaverunt. Rex gratiam sibi relatam a Sysimithre præfatus, sex dierum cocta cibaria ferre milites jussit. Sacas petens, totam hanc regionem depopulatus, triginta millia pecorum ex præda Sysimithri dono dat. Inde pervenit in regionem, cui Cohortanus Satrapes nobilis præerat, qui se Regis potestati fideique permisit. Ille, imperio ei reddito, haud amplius, quàm ut duo ex tribus filiis secum militarent, exegit. Satrapes etiam eo, qui penes ipsum relinquebatur, tradito, barbara opulentia convivium, quo Regem accipiebat, instruxerat. Id cùm multa comitate celebraret, introduci triginta nobiles virgines jussit; inter quas erat filia ipsius Roxane nomine, eximia corporis specie, & decore habitus in Barbaris raro. Quæ, quanquam inter electas

processerat, omnium tamen oculos convertit in se, maximè Regis, minus jam cupiditatibus suis imperantis inter obsequia fortunæ, contra quam non satis cauta mortalitas est. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus forma præter Roxanem comparari nulla poterat, haud alio animo, quàm parentis aspexerat; tunc in amorem virgunculæ, si regiæ stirpi compararetur, ignobilis, ita effusus est, ut diceret, ad stabiliendum regnum pertinere, Persas & Macedonas connubio jungi: hoc uno modo & pudorem victis, & superbiam victoribus detrahi posse. Achillem quoque, a quo genus ipse deduceret, cum captiva coisse. Ne inferri nefas, arbitrarentur, ita matrimonii jure velle jungi. Insperato gaudio lætus pater, sermonem ejus excepit. Et Rex medio cupiditatis ardore jussit afferri patrio more panem, (hoc erat apud Macedonas sanctissimum coeuntium pignus) quem divisum gladio uterque libabat. Credo, eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Hoc modo Rex Asiæ & Europæ, introductam inter convivales ludos matrimonio sibi adjunxit, e captiva geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos, super vinum & epulas socerum ex deditis esse electum. Sed post Clyti cædem libertate sublata, vultu, qui maximè servit, assentiebantur.

5 Cæ-

5 Cæterum Indiam, & inde Oceanum petiturus, ne quid à tergo, quod destinata impedire posset, moveretur, ex omnibus provinciis triginta millia juniorum legi jussit, & ad se armata perduci, obsides simul habiturus & milites. Craterum autem ad persequendos Haustanem, & Catenem, qui ab ipso defecerant, misit: quorum Haustanes captus est, Catenes in prœlio occisus. Polypercon quoque regionem, quæ Bubacene appellatur, in deditionem redegit. Itaque omnibus compositis, cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur, non auro modò, sed gemmis quoque margaritisquè ad luxum magis, quàm ad magnificentiam exculta. Clypei militares auro & ebore fulgêre dicebantur. Itaque, necubi vinceretur, cum cæteris præstaret, scutis argenteas laminas, equis frænos aureos addidit; loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quæ Regem ad id bellum sequebantur. Jamque omnibus præparatis, quod olim pravâ mente conceperat, tunc esse maturum, quonam modo cœlestes honores usurparet, cœpit agitare. Jovis filium non dici tantùm se, sed etiam credi volebat, tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prosternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpe-

tuum malum Regum, quorum opes sæpius assentatio quàm hostis evertit. Nec Macedonum hæc erat culpa: nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare sustinuit: sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus. Agis quidam Argivus pessimorum carminum post Chœrilum conditor, & ex Sicilia Cleo: hic quidem, non ingenii solùm, sed etiam nationis vitio, adulator: & cætera urbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam, maximorumque exercituum ducibus a Rege præferebantur: hi tum cœlum illi aperiebant, Herculemque & patrem Liberum, & cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse jactabant. Igitur festo die omni opulentia convivium exornari jubet, cui non Macedones modò, & Græci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus cùm discubuisset Rex, paulisper epulatus, convivio egreditur. Cleo, sicut præparaverat, sermonem cum admiratione laudum ejus instituit. Merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratia posset; si quem intelligerent Deum esse, confiterentur, exiguâ thuris impensâ tanta beneficia pensaturi. Persas quidem non piè solùm, sed etiam prudenter, Reges suos inter Deos colere: majestatem enim imperii, salutis esse tutelam. Ne Herculem quidem, & patrem Liberum, prius dicatos Deos, quàm vicissent secum viventium invidiam. Tantundem

quoque

quoque posteros credere, quantum præsens ætas spopondisset. Quod si cæteri dubitent, semetipsum, cùm Rex inisset convivium, prostraturum humi corpus: debere idem facere cæteros, & in primis sapientiâ præditos. Ab illis enim cultus in Regem esse prodendum exemplum. Haud perplexè in Calisthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri & prompta libertas invisa erat Regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. Is tum, silentio facto, unum illum intuentibus cæteris, *Si Rex*, inquit, *sermoni tuo affuisset, nullius profectò vox responsuri tibi desideraretur. Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo. Nullum esse eundem & diuturnum, & præcocem fructum; cœlestesque honores, non dare te Regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor Regi, ut vita diuturna sit, & æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquàm comitatur divinitas. Herculem modò, & patrem Liberum, consecrata immortalitatis exempla, referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cœlum fama proveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos*

facimus? A nobis divinitatis suæ authoritatem accepturus est Rex? Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem Regem, si Deum potes facere. Facilius est imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero, ad quem modum Rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, queis vivamus, accipimus. Æquis auribus Calisthenes, veluti vindex publicæ libertatis, audiebatur. Expresserat non assensionem modò, sed etiam vocem, seniorum præcipuè, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio: nec quicquam eorum quæ invicem jactata erant, Rex ignorabat, cùm post aulæa, quæ lectis obduxerat, staret. Igitur ad Agim, & Cleonem misit, ut sermone finito, Barbaros tantùm, cùm intrasset, procumbere suo more paterentur. Et paulò post, quasi potiora quædam egisset, convivium repetit. Quem venerantibus Persis, Polypercon, qui cubabat super Regem, unum ex his mento contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, ut vehementiùs id quateret ad terram: elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque Rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? An tibi uni digni videmur esse ludibrio?* Ille nec Regem ludibrio, nec se contemptu dignum esse re-

spondit. Tum detractum eum lecto Rex præcipitat in terram. Et cùm is pronus corruisset, *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in alio paulò ante ridebas?* Et tradi eo in custodiam jusso, convivium solvit. Polyperconti quidem postea castigato diu, ignovit.

6 In Calisthenem olim contumacia suspectum, pervicacioris iræ fuit, cujus explendæ matura obvenit occasio. Mos erat (ut supra dictum est) principibus Macedonum, adultos liberos Regibus tradere ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant, servatis noctium vicibus, proximi foribus ejus ædis, in qua Rex acquiescebat. Per hos pellices introducebantur alio aditu, quàm quem armati obsidebant. Iidem acceptos ab agasonibus equos, cùm Rex ascensurus esset, admovebant, comitabanturque & venantem, & in prœliis, omnibus artibus studiorum liberalium exculti. Præcipuus honor habebatur, quòd licebat sedentibus vesci cum Rege. Castigandi verberibus eos nullius potestas præter ipsum erat. Hæc cohors velut seminarium ducum præfectorumque apud Macedonas fuit. Hinc habuere posteri Reges, quorum stirpi per multas ætates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus, puer nobilis ex regia cohorte, cùm aprum telo occupasset, quem Rex ferire destinaverat, jussu ejus verberibus affectus est. Quam ignominiam ægrè ferens, deflere apud

Sostra-

Sostratum cœpit. Ex eadem cohorte erat Sostratus amore ejus ardens: qui cùm laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forsitan olim ob aliam quoque caussam Regi infestus, juvenem sua sponte jam motum, data fide acceptaque, perpulit, ut occidendi Regem consilium secum iniret. Nec puerili impetu rem executi sunt: quippe solerter legerunt, quos in societatem sceleris ascíscerent, Nicostratum, Antipatrum, Asclepiodorumque: placuit & Philotam assumi. Per hos adjecti sunt Elaptonius & Epimenes. Cæterum agendæ rei haud sanè facilis patebat via. Opus erat eadem omnes conjuratos nocte excubare, ne ab expertibus consilii impedirentur: fortè autem alius alia nocte excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus, cæteroque apparatu exequendæ rei, triginta & duo dies absumpti sunt. Aderat nox, qua conjurati excubare debebant, mutua fide læti, cujus documentum tot dies fuerant. Neminem metus spesve mutaverat: Tanta omnibus vel in Regem ira, vel fides inter ipsos fuit. Stabant igitur ad fores ædis ejus, in qua Rex vescebatur, ut convivio egressum in cubiculum deducerent. Sed fortuna ipsius, simulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum, ludi etiam convivales extraxere tempus: nunc lætis conjuratis, quòd sopitum aggressuri essent: nunc solicitis, ne in lucem convivium extraheretur; quippe alios in sta-

tionem

tionem oportebat prima luce succedere, ipsorum post septem dies reditura vice; nec sperare poterant, in illud tempus omnibus duraturam fidem. Cæterùm, cùm jam lux appeteret, & convivium solvitur, & conjurati exceperunt Regem, læti, occasionem exequendi sceleris admotam; cùm mulier attonitæ, ut creditum est, mentis, conversari in regiâ solita, quia instinctu videbatur futura prædicere, non occurrit modò abeunti, sed etiam semet objecit, vultuque & oculis motum præferens animi, ut rediret in convivium monuit: & ille per ludum: Benè Deos suadere, respondit; revocatisque amicis, in horam diei fermè secundam convivii tempus extraxit. Jam alii ex cohorte in stationem successerant, ante cubiculi fores excubaturi. Adhuc tamen conjurati stabant, vice officii sui expleta. Adeo pertinax spes est, quam humanæ mentes, quàm ingentes concupiscentiæ devoverunt. Rex benigniùs quàm aliàs allocutus, discedere eos ad curanda corpora, quoniam tota nocte perstitissent, jubet: data singulis quinquaginta sestertia: collaudatique, quòd etiam ab aliis tradita vice, tamen excubare perseverassent. Illi tanta spe destituti domos abeunt, & cæteri quidem expectabant stationis suæ noctem. Epimenes, sive comitate Regis, qua ipsum inter conjuratos exceperat, repentè mutatus, sive quia cœptis Deos obstare credebat; fratri suo Eurylocho, quem antea expertem esse consi-

lii

lii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotæ supplicium in oculis erat. Itaque protinus injicit fratri manum, & in regiam pervenit: excitatisque custodibus corporis, ad salutem Regis pertinere, quæ afferret, affirmat; & tempus, quo venerant, & vultus haud sanè securi animi index, & mœstitia e duobus alterius, Ptolemæum ac Leonatum excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque apertis foribus, & lumine illato, sopitum mero ac somno excitant Regem. Ille, paulatim mente collecta, quid afferrent, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, non ex toto domum suam aversari Deos, dixit, quia frater ipsius, quanquam impium facinus ausus foret, tamen & pœnitentiam ejus ageret, & per se potissimum profiteretur indicium, in eam ipsam noctem, qua detegeret, insidias comparatas fuisse. Authores sceleſti consilii esse, quos minimè crederet Rex. Tum Epimenes cuncta ordine, consciorumque nomina exponit. Calisthenem non ut participem facinoris nominatum esse constabat, sed solitum puerorum sermonibus vituperantium criminantiumque Regem faciles aures præbere. Quidam adjiciunt, cùm Hermolaus apud eum quoque verberatum se a Rege, quereretur, dixisse Calisthenem, meminisse debere, eos jam viros esse; idque an ad consolandam patientiam verberum, an ad incitandum juvenum dolorem dictum esset, in ambiguo fuisse. Rex animi

corporisque sopore discusso, cùm tanti periculi imago oculis oberraret; Eurylochum quinquaginta talentis, & cujusdam Tyridatis opulenti bonis donat protinus: fratremque, antequam pro salute ejus precaretur, restituit. Sceleris autem authores, interque eos Calisthenem, vinctos asservari jubet: quibus in regiam adductis, toto die & nocte proxima mero ac vigiliis gravis acquievit. Postero autem die, frequens concilium adhibuit, cui patres propinquique eorum, de quibus agebatur, intererant, ne de sua quidem salute securi: quippe Macedonum more perire debebant, omnium devotis capitibus, qui sanguine contigissent eos. Rex introduci conjuratos, præter Calisthenem, jussit, atque, quæ agitaverant, sine cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde universis eos: ipse Rex, Quo suo merito tantum in semet cogitassent facinus, interrogat.

7 Stupentibus cæteris, Hermolaus, *Nos verò*, inquit, *quoniam, quasi nescias, quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris*. Primus ex omnibus pater ipsius, Sopolis, parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, & ad os manu objecta, scelere & malis insanientem, ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset Calisthene. Et Hermolaus, *Utor*, inquit, *bene-*

beneficio tuo, & dico, quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitiæ tuæ superest? Quotusquisque non e vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clytus, quantum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria, vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit. Alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio, indicta causa, trucidatus est: per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia; et quos paulò ante ministros cædis habuisti, subitò ab aliis jubes trucidari. Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubiè, ni inhibitus esset a Rege, quippe Hermolaum dicere jussit; petiitque, ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægrè ergo coercitis, rursus Hermolaus: *Quàm liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis! At Calisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cùm etiam confessi audiuntur? Nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atque nihil eum fecisse contendo. Sunt hic qui mecum*

rem

rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui conscium fuisse nobis Calisthenem dicat, cùm morti olim destinatus sit a justissimo & patientissimo Rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi triginta millia mulorum captivum aurum vehunt; cùm milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos Barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum Regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te, ut Deum. Tu Philippum patrem aversaris; & si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris, si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. Ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possunt. De cætero parce: reliquorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra. Hæc Hermolaus.

8 At Rex, *Quàm falsa sint*, inquit, *quæ iste tradita a magistro suo dixit, patien-*

tientia mea ostendit. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solùm ipse, audiretis, expressi, non imprudens, cùm permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cùm procaciùs se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ Regum usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut a tutoribus pupilli, a maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quàm mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hormolao parricidarum supplicia non probari, cùm eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror. Nam cùm Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lyncestem verò Alexandrum bis insidiatum capiti meo, a duobus judiciis liberavi. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antequam Rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coëgisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quàm ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia non in ipsorum modò, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis

sita

sita est. Obsequio mitigantur imperia. Ubi verò reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite, qui paulò ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem, moderationis meæ certissimum indicium est, quòd ne victis quidem superbè impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem: sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbè habiti rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia; horum fides stabile & æternum faciet imperium: & sanè plus habemus, quàm cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo, in multis enim

genti-

gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari, nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud penè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat a me, ut aversarer Jovem, cujus oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Famâ enim bella constant, & sæpè etiam quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem, putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam: & docebo, nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse: quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, & Macedonas, Rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quò tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes propinquos parentesque solvi: & profiteor, in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra,

bra,

bra, quæ modò in me fecisti, modò audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum. Nunc Olynthio non idem juris est. Post hæc concilium dimisit, tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant, jussit. Illi, ut fidem suam sævitiâ Regi approbarent, excruciatos necaverunt. Calisthenes quoque antè tortus interiit, initi consilii in caput Regis innoxius; sed huadquaquam aulæ & assentantium accommodatus iogenio. Itaque nullius cædes majorem apud Græcos Alexandro excitavit invidiam, quàm quòd præditum optimis moribus, artibusque, a quo revocatus ad vitam erat, cùm, interfecto Clyto, mori perseveraret, non tantùm occiderit, sed etiam torserit, indictâ quidem causâ. Quam crudelitatem sera pœnitentia consecuta est.

9 Sed ne otium serendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit, semper bello quàm post victoriam clarior. India tota fernè spectat Orientem, minus in latitudinem, quàm recta regione spatiosa; quæ Austrum accipiunt. in altius terræ fastigium excedunt. Plana sunt cætera, multisque inclytis amnibus Caucaso monte ortis, placidum per campos iter præbent. Indus gelidior est, quàm cæteri. Aquas vehit a colore maris haud multum abhorrentes. Ganges omnium ab ortu maximus, a Meridiana regione decurrit, & ma-

& magnorum montium juga recto alveo ſtringit. In eum objectæ rupes inclinant ad Orientem. Uterque Rubro mari accipitur findens ripas, multasque arbores cum magna ſoli parte exorbet. Saxis quoque impeditus, crebrò reverberatur. Ubi mollius ſolum reperit, ſtagnat, inſulasque molitur. Aceſines eum auget. Ganges decurſurum in mare intercipit: magnoque motu amnis uterque colliditur. Quippe Ganges asperum os influenti objicit, nec repercuſſæ aquæ cedunt. Dyardenes minus celeber auditu eſt, quia per ultima Indiæ currit. Cæterum non crocodylos modò, uti Nilus, ſed etiam delphines, ignotasque aliis gentibus belluas alit. Erimanthus crebris flexibus ſubinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur. Ea cauſa eſt, cur tenues reliquias jam ſine nomine in mare emittat. Multis præter hos amnibus tota regio dividitur, ſed ignobilibus, quia non adeò interfluunt. Cæterum quæ propiora ſunt mari, Aquilones maximè deurunt. Ii cohibiti jugis montium, ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mites. Sed adeò in illa plaga mundus ſtatas temporum vices mutat, ut, cùm alia fervore ſolis exæſtuant, Indiam nives obruant; rurſusque ubi cætera rigent, illic intolerandus æſtus exiſtat: nec cur, ulli ſe naturæ cauſa ingeſſit. Mare certè, quo alluitur, ne colore quidem abhorret a cæteris. Ab Erythro Rege inditum eſt nomen, propter quod ignari rubêre aquas credunt.

Terra

Terra lini ferax: inde plerisque sunt vestes. Libri arborum teneri haud secus quàm ceræ, litterarum notas capiunt. Aves ad imitandum humanæ vocis sonum dociles sunt: animalia inusitata cæteris gentibus, nisi invecta. Eadem terra & rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum major est vis, quàm quos in Africa domitant, et viribus magnitudo respòndet. Aurum flumina vehunt, quæ leni modicoque lapsu segnes aquas ducunt. Gemmas margaritasque mare littoribus infundit. Neque alia illis major opulentiæ causa est, utique postquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes; quippe æstimantur purgamenta æstuantis freti pretio, quod libido constituit. Ingenia hominum, sicut ubique, apud illos locorum quoque situs format. Corpora usque pedes carbaso velant. Soleis pedes, capita linteis vinciunt. Lapilli ex auribus pendent: brachia quoque, & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt sæpius, quàm tondent. Mentum semper intonsum est. Reliquam oris cutem ad lævitatem exæquant. Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam appellant, supra omnium gentium vitia. Cùm Rex se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aureâ lecticâ margaritis circumpendentibus recubat. Di-

ftincta sunt auro & purpurâ carbasâ, quæ indutus est: lecticam sequuntur armati corporisque custodes. Inter quos ramis aves pendent, quas cantu seriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet; totas eas vitis auro cælata percurrit, aviumque, quarum visu maximè gaudent, argenteæ effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet. Cùm capillum pectit atque ornat, tunc responsa legationibus, tunc jura popularibus reddit. Demptis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa vivario animalia inter vota cantusque pellicum figere. Binûm cubitorum sagittæ sunt, quas emittunt majore nixu, quàm effectu: quippe telum, cujus in levitate vis omnis est, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit. Longior ubi expeditio est, elephanti vehunt currum, & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus desit, lecticis aureis pellicum longus ordo sequitur. Separatum a Reginæ ordine agmen est, æquatque luxuria. Fœminæ epulas parant. Ab iisdem vinum ministratur, cujus omnibus Indis largus est usus. Rege mero somnoque sopitum, in cubiculum pellices referunt, patrio carmine noctium invocantes Deos. Quis credat inter hæc vitia curam esse sapientiæ? Unum agreste & horridum genus est, quos Sapientes vocant. Apud hos occupare fati diem, pulchrum; & vivos se cremari

mari jubent. Quibus aut ſegnis ætas, aut incommoda valetudo eſt, expectatam mortem pro dedecore vitæ habent. Nec ullus corporibus, quæ ſenectus ſolvit, honos redditur. Inquinari putant ignem, niſi qui ſpirantes recipit. Illi, qui in urbibus publicis moribus degunt, ſiderum motus ſcitè ſpectare dicuntur, & futura prædicere. Nec quenquam admovere lethi diem credunt, cui expectare interrito liceat. Deos putant, quidquid colere cœperunt: arbores maximè, quas violare capitale eſt. Menſes in quinos denos deſcripſerunt dies. Anni plena ſpatia ſervant. Lunæ curſu notant tempora, non ut plerique, cùm orbem ſidus implevit, ſed cùm ſe curvare cœpit in cornua: & idcirco breviores habent menſes, qui ſpatium eōrum ad hunc Lunæ modum dirigunt. Multa & alia traduntur, quibus morari ordinem rerum haud ſanè operæ pretium videbatur.

10 Igitur Alexandro fines Indiæ ingreſſo, gentium ſuarum Reguli occurrerunt, imperata facturi: illum tertium Jove genitum ad ipſos perveniſſe memorantes. Patrem Liberum, atque Herculem, famâ cognitos eſſe: ipſum coram adeſſe, cernique. Rex benignè exceptos ſequi juſſit, iiſdem itinerum ducibus uſurus. Cæterum cùm amplius nemo occurreret, Hephæſtionem & Perdiccam cum copiarum parte præmiſit, ad ſubigendos, qui averſarentur imperium: juſſitque ad flumen Indum procedere, & navigia facere,

queis in ulteriora transportari posset exercitus. Illi, quia plura flumina superanda erant, sic junxere naves, ut solutæ plaustris vehi possent, rursusque conjungi. Post se Cratero cum phalange jusso sequi, equitatum ac levem armaturam eduxit, eosque, qui occurrerant, levi prœlio in urbem proximam compulit. Jam supervenerat Craterus; itaque ut principio terrorem incuteret genti, nondum arma Macedonum expertæ, præcipit, ne cui parceretur, munimentis urbis, quam obsidebat, incensis. Cæterum, dum obequitabat mœnibus, sagitta ictus est: cepit tamen oppidum, & omnibus incolis ejus trucidatis, etiam in tecta sævitum est. Inde domita ignobili gente, ad Nysam urbem pervenit. Fortè castris ante mœnia ipsa in sylvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius, quàm aliàs, horrore corpora affecit, opportunumque remedium ignis oblatum est. Cæsis quippe sylvis flammam excitaverunt: quæ igni alita, oppidanorum sepulchra comprehendit. Vetusta cedro facta erant, conceptumque ignem latè fudêre, donec omnia solo æquata sunt. Et ex urbe primùm canum latratus; deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum & oppidani hostem, & Macedonas ipsos ad urbem venisse cognoscunt. Jamque Rex eduxerat copias, & mœnia obsidebat, cùm hostium, qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditionem, aliis pugnam experiri placebat;

quorum

quorum dubitatione comperta, circumsideri tantùm eos, & abstineri cædibus jussit: tandemque obsidionis malis fatigati dedidere se. A Libero patre conditos se esse dicebant; & vera hæc origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem Meron incolæ appellant. Inde Græci mentiendi traxêre licentiam, Jovis femine Liberum patrem esse celatum. Rex situ montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, præmissis commeatibus, verticem ejus ascendit: multa hedera vitisque toto gignitur monte. Multæ perennes aquæ manant. Pomorum quoque varii salubresque succi sunt, sua sponte fortuitorum seminum fruges humo nutriente. Lauri, baccæque, & multa in illis rupibus agrestis est sylva. Credo equidem, non divino instinctu, sed lascivia esse profectos, ut passim hæderæ ac vitium folia decerperent, redimitique fronde toto nemore similes bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot militum, præsidem nemoris ejus Deum adorantium, juga montis collesque resonabant, cùm orta licentia a paucis (ut fere fit) in omnes se repentè vulgasset. Quippe velut in media pace, per herbas congestamque frondem, prostraverant corpora. Et Rex fortuitam licentiam non aversatus, largê ad epulas omnibus præbitis, per decem dies Libero patri operatum habuit exercitum. Quis neget, eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ, quàm virtutis esse beneficium? quippe, ne epulantes qui-

 dem

dem & sopitos mero, aggredi ausus est hostis; haud secus bacchantium ululantiumque fremitu perterritus, quàm si prœliantium clamor essent auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes temulentos comessantesque protexit. Hinc ad regionem, quæ Dædala vocatur, perventum est. Deseruerant incolæ sedes, & in avios sylvestresque montes confugerant. Ergo Acadera transit, æquè usta & destituta incolentium fugâ. Itaque rationem belli necessitas mutavit. Divisis enim copiis, pluribus simul locis arma ostendit: oppressique & qui expectaverant hostem, & qui fugerant, omni clade perdomiti sunt. Ptolemæus plurimas urbes, Alexander maximas cœpit: rursusque, quas distribuerat, copias junxit. Superato deinde Choaspe amne, Cœnon in obsidione urbis opulentæ (Beziram incolæ vocant) reliquit. Ipse ad Mazagas venit, nuper Assaceno (cujus regnum fuerat) demortuo. Regioni quoque urbique præerat mater ejus Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non situ solùm, sed etiam opere munitam. Nam quà spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui præruptis utrinque rupibus aditum ad urbem impedit. Ab Occidente & a Meridie, velut de industria, rupes præaltas admolita natura est, infra quas cavernæ & voragines longa vetustate in altum cavatæ jacent: quàque desinunt, fossa ingentis operis objecta est. Triginta quinque stadia murus urbem com-

complectitur, cujus inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa. Lateri vinculum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiæ fragilis incumberet: simulque terra humore diluta; ne tamen universa consideret, interpositæ erant trabes validæ, quibus injecta tabulata muros & tegebant, & pervios fecerant. Hæc munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum (quia nec cavernas, nisi aggere, poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere) quidam e muro sagittâ percussit. Tum fortè in suram incidit telum, cujus spiculo evulso admoveri equum jussit: quo vectus, ne obligato quidem vulnere, haud segniùs destinata exequebatur. Cæterum cùm crus saucium penderet,&,cruore siccato,frigescens vulnus aggravaret dolorem, dixisse fertur: Se quidem Jovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire. Non tamen ante se recepit in castra, quàm cuncta prospexit, &, quæ fieri vellet, edixit. Ergo sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentemque vim materiæ faciendo aggeri detrahebant; alii magnarum arborum stipites cumulis, ac moles saxorum in cavernas dejiciebant: Jamque agger æquaverat summæ fastigium terræ. Itaque turres erigebantur, quæ opera ingenti militum ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda Rex, nondum obducta vulneri cicatri-

 ce,

ce, processit; laudatisque militibus, admoveri machinas jussit, e quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Præcipuè rudes talium operum terrebant mobiles turres: tantasque moles nulla ope, quæ cerneretur, adjutas, Deorum numine agi credebant. Pila quoque muralia, & excussas tormentis prægraves hastas, negabant convenire mortalibus. Itaque, desperatâ urbis tutelâ, concessere in arcem. Inde, quia nihil obsessis præter deditionem placebat, legati ad Regem descenderunt, veniam petituri. Qua impetrata, Regina cum magno nobilium fœminarum grege, aureis pateris vina libantium, processit. Ipsa genibus regis parvo filio admoto, non veniam modò, sed etiam pristinæ fortunæ impetravit decus: quippe appellata est Regina, & credidere quidam, plus formæ, quàm miserationi datum. Puero quoque certè, postea ex ea utcunque genito, Alexandro fuit nomen.

11 Hinc Polypercon ad urbem Noram cum exercitu missus, inconditos oppidanos prœlio vicit: intra munimenta compulsos secutus, urbem in deditionem redegit. Multa ignobilia oppida deserta a suis venêre in Regis potestatem: quorum incolæ armati, Petram, Aornum nomine, occupaverunt. Hanc ab Hercule frustra obsessam esse, terræque motu coactum absistere, fama vulgaverat.

Ino-

Inopem consilii Alexandrum, quia undique præceps & abrupta rupes erat, senior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit, si pretium operi esset, aditum se monstraturum esse, promittens. Octoginta talenta constituit daturum Alexander, & altero ex juvenibus obside retento, ipsum ad exequenda, quæ obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux datus est Mulinus scriba Regis. Hos enim circuitu, qui fallerent hostem, in summum jugum placebat evadere. Petra non, ut pleraque, modicis ac mollibus clivis in sublime fastigium crescit, sed in metæ maximè modum erecta est: cujus ima spatiosiora sunt, altiora in arctius coeunt, summa in acutum cacumen exurgunt. Radices ejus Indus amnis subit, præaltus utrinque asperis ripis. Ab altera parte, voragines eluviesque præruptæ sunt; nec alia expugnandi patebat via, quàm ut replerentur. Ad manum sylva erat, quam Rex ita cædi jussit, ut nudi stipites jacerentur; quippe rami fronde vestiti impedissent ferentes. Ipse primus truncam arborem jecit, clamorque exercitus, index alacritatis, secutus est, nullo detrectante munus, quod Rex occupasset. Intra septimum diem cavernas expleverant, cùm Rex sagittarios & Agrianos jubet per ardua niti; juvenesque fortissimos ex sua cohorte triginta delegit. Duces his dati sunt Charus, & Alexander, quem Rex nominis, quod sibi cum eo commune esset.

nuit. Ac primò, quia tam manifestum periculum erat, ipsum Regem discrimen subire non placuit. Sed ut signum tubâ datum est, vir audaciæ promptæ, conversus ad corporis custodes, sequi se jubet, primusque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit, relictisque stationibus sua sponte Regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex prærupta rupe lapsos amnis præterfluens hausit. Triste spectaculum etiam non periclitantibus. Cùm verò alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur, in metum misericordia versa, non extinctos, sed semetipsos deflebant. Et jam eò perventum erat, unde sine pernicie, nisi victores, redire non possent; ingentia saxa in subeuntes provolventibus Barbaris, qui perculsi, instabili & lubrico gradu præcipites recidebant. Evaserant tamen Alexander & Charus, quos cum triginta delectis præmiserat Rex, & jam pugnare cominus cœperant. Sed cùm supernè tela Barbari ingererent, sæpius ipsi feriebantur quàm vulnerabant. Ergo Alexander & nominis sui, & promissi memor, dum acriùs quàm cautiùs dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus jacentem respexit, ruere in hostem, omnium præter ultionem immemor, cœpit: multosque hastâ, quosdam gladio interemit. Sed cùm tot unum incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus quàm par erat, promptissimo-
rum

rum juvenum cæterorumque militum interitu commotus Rex, signum receptui dedit. Saluti fuit, quòd sensim & intrepidi se receperunt, & Barbari hostem depulisse contenti, non instiere cedentibus. Cæterum Alexander cùm statuisset desistere incœpto: quippe nulla spes potiundæ Petræ offerebatur, tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam & itinera obsideri jussit, & turres admoveri; & fatigatis alios succedere. Cujus pertinacia cognita, Indi per biduum quidem, ac duas noctes, cum ostentatione, non fiduciæ modò, sed etiam victoriæ, epulati sunt, tympana suo more pulsantes. Tertia verò nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri: cæterum ex tota Petra faces refulgebant, quas accenderant Barbari, ut tutior esset ipsis fuga obscurâ nocte per invia saxa cursuris. Rex, Balacro, qui specularetur, præmisso, cognoscit, Petram fugâ Indorum esse desertam. Tum dato signo, ut universi conclamarent, incompositè fugientibus metum incussit, multique (tanquam adesset hostis) per lubrica saxa, perque invias cotes præcipitati occiderunt. Plures aliqua membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quàm hostium victor, tamen magnæ victoriæ sacrificiis & cultu Deûm satisfecit. Aræ in Petra locatæ sunt Minervæ Victoriæque. Ducibus itineris, quos subire jusserat leviter armatos, etsi promissis mino-

ra præstiterant, pretium cum fide redditum est.

12 Petræ, regionisque ei adjunctæ, Sisocosto tutela permissa. Inde processit Ecbolima, & cùm angustias itineris obsideri viginti millibus armatorum ab Eryce quodam comperisset, gravius agmen exercitus Cæno ducendum modicis itineribus tradidit. Ipse prægressus cum funditore ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi, sive odio ducis, sive gratiam victoris Regis inituri, Erycem fugientem adorti interemerunt, caputque ejus atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit: honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum sextis decimis castris pervenit, omniaque (ut præceperat) ad trajiciendum præparata ab Hephæstione reperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat autor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri ejus adventum? Permissoque ut regnaret, non tamen jus datum usurpare sustinuit. Is benignè quidem exceperat Hephæstionem, gratuitum frumentum copiis ejus admensus: non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius, nisi Regis, experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egressus est. Elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immisti, procul castel-

lorum

lorum fecerant speciem. Ac primò Alexander, non socium, sed hostem adventare credebat. Jamque & ipse, arma milites capere, & equites discedere in cornu jusserat, paratos ad pugnam. At Indus, cognito Macedonum errore, jussis subsistere cæteris, ipse concitat equum, quo vehebatur. Idem Alexander quoque fecit, sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quòd ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: cæterum sine interprete non poterat conferi sermo. Itaque adhibito eo, Barbarus, occurrisse se dixit cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum, nec expectasse, dum per nuntios daretur fides. Corpus suum & regnum permittere illi, quem sciret gloriæ militantem: nihil magis quàm famam timere perfidiæ. Lætus simplicitate Barbari Rex, & dexteram fidei suæ pignus dedit, & regnum restituit. LVI Elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiæ magnitudinis. Tauros ad tria millia, pretiosum in ea regione acceptumque animis regnantium armentum. Quærenti Alexandro, plures agricultores haberet, an milites: cum duobus Regibus bellanti sibi, majore militum quàm agrestium manu opus esse, respondit. Abisares & Porus erant. Sed in Poro eminebat autoritas. Uterque ultra Hydaspen amnem regnabat, & belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat. Omphis,

per-

permittente Alexandro, & regium insigne sumpsit, & more gentis suæ nomen, quod patris fuerat: Taxilem appellavere populares, sequente nomine imperium, in quencunque transiret. Ergo cùm per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die & quantum frumenti copiis, quas Hephæstion duxerat, præbitum a se esset, ostendit: & aureas coronas ipsi, amicisque omnibus, præter hæc signati argenti octoginta talenta, dono dedit. Qua benignitate ejus Alexander mirè lætus, & quæ is dederat, remisit, & mille talenta ex præda, quam vehebat, adjecit: multaque convivalia ex auro & argento vasa, plurimum Persicæ vestis, triginta equos ex suis cum iisdem insignibus, queis assueverant, cùm ipsum veherent. Quæ liberalitas, sicut Barbarum obstrinxerat, ita amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager super cœnam largiore vino usus, gratulari se Alexandro dixit, quòd saltem in India reperisset dignum talentis mille. Rex haud oblitus, quàm ægrè tulisset, quòd Clytum ob linguæ temeritatem occidisset, iram quidem tenuit, sed dixit: Invidos homines nihil aliud quàm ipsorum esse tormenta.

13 Postero die legati Abisaræ adiere Regem; omnia ditioni ejus, ita ut mandatum erat, permittebant, firmatâque invicem fide remittuntur ad Regem. Porumque quoque nominis sui fama ratus ad deditio-

nem

nem posse compelli, misit ad eum Cleocharem, qui denuntiaret ei, ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret Regi. Porus, alterum ex his facturum sese, respondit, ut intranti regnum suum præsto esset, sed armatus. Jam Hydaspen Alexander superare decreverat, cùm Barzentes, defectionis Arachosiis author, vinctus, trigintaque elephanti simul capti, perducuntur, opportunum adversus Indos auxilium; quippe plus in belluis, quàm in exercitu spei aut virium illis erat: Gamaxusque Rex exiguæ partis Indorum, qui Barzenti se conjunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfugâ & Regulo in custodiam, elephantis autem Taxili traditis, ad amnem Hydaspen pervenit: in cujus ulteriore ripa Porus consederat, transitu prohibiturus hostem. LXXXV elephantos objecerat eximio corporum robore, ultraque eos currus CCC, & peditum XXX fere millia: in queis erant sagittarii (sicut ante dictum est) gravioribus telis quàm ut aptè excuti possent. Ipsum vehebat elephantus super cæteras belluas eminens, armaque auro & argento distincta corpus raræ magnitudinis honestabant. Par animus robori corporis, & quanta inter rudes poterat esse sapientia. Macedonas, non conspectus hostium solùm, sed etiam fluminis, quod transeundum erat, magnitudo deterrebat. Quatuor in latitudinem stadia diffusum profundo alveo & nusquam vada aperiente,

te,

te, speciem vasti maris fecerat. Nec pro spatio aquarum latè stagnantium impetum coercebat, sed quasi in arctum coeuntibus ripis torrens, & elisus ferebatur, occultaque saxa inesse ostendebant pluribus locis undæ repercussæ. Terribilior erat facies ripæ, quam equi virique compleverant. Stabant ingentes vastorum corporum moles, & de industria irritatæ horrendo stridore aures fatigabant. Hinc hostis, hinc amnis capacia quidem bonæ spei pectora, & sæpè se experta, improviso tamen pavore percusserant: quippe instabiles rates, nec dirigi ad ripam, nec tutò applicari posse credebant. Erant in medio amne insulæ crebræ, in quas Indi & Macedones nantes, levatis super capita armis, transibant. Ibi levia prœlia conserebantur, & uterque Rex parvæ rei discrimine, summæ experiebatur eventum. Cæterum in Macedonum exercitu temeritate atque audacia insignes fuere Symmachus & Nicanor, nobiles juvenes, & perpetua partium felicitate ad spernendum omne periculum accensi. Queis ducibus promptissimi juvenum lanceis modò armati tranavere in insulam, quam frequens hostis tenebat, multosque Indorum nulla re magis quàm audacia armati interemerunt. Abire cum gloria poterant, si unquam temeritas felix inveniret modum. Sed dum supervenientes contemptim & superbè quoque expectant, circumventi

ab his

ab his qui occulti enataverant, eminus obruti telis sunt. Qui effugerant hostem, aut impetu amnis ablati sunt, aut verticibus impliciti. Eaque pugna multam fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis e ripa. Alexander inops consilii, tandem ad fallendum hostem, talem dolum intendit. Erat insula in flumine amplior cæteris, sylvestris eadem, & tegendis insidiis apta. Fossa quoque prælta haud procul a ripa, quam tenebat ipse, non pedites modò, sed etiam cum equis viros poterat abscondere. Ut igitur a custodia hujus opportunitatis oculos hostium averteret, Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare jussit procul insulâ, & subinde Indos clamore terrêre, quasi flumen tranaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit, eoque consilio Porum agmenque suum ei parti, quam se petere simulabat, coegit advertere. Jam extra conspectum hostis insula erat. Alexander in diversa parte ripæ statui suum tabernaculum jussit, assuetamque comitari ipsum cohortem ante id tabernaculum stare: & omnem apparatum regiæ magnificentiæ hostium oculis de industria ostendit. Attalum, etiam æqualem sibi, & haud disparem habitu oris & corporis, utique cùm procul viseretur, veste regia exornat, præbiturum speciem, ipsum Regem illi ripæ præsidêre, nec agitare de transitu. Hujus consilii effectum primò morata tempestas est, mox adjuvit; incommoda quoque ad

bonos

bonos eventus vertente fortuna. Trajicere amnem cum cæteris copiis in regionem insulæ (de qua ante dictum est) parabat, averso hoste in eos, qui cùm Ptolemæo inferiorem obsederant ripam; cum procella imbrem vix sub tectis tolerabilem effudit, obrutique milites nimbo, in terram refugerunt, navigiis ratibusque desertis. Sed tumultuantium fremitus, obstrepentibus ripis, ab hoste non poterat audiri: deinde momento temporis repressus est imber. Cæterum adeò spissæ intendêre se nubes, ut conderent lucem, vixque colloquentium inter ipsos facies noscitaretur. Terruisset alium obducta nox cœlo, cùm ignoto amne navigandum esset, forsitan hoste eam ipsam ripam, quam cœci atque improvidi, & ex periculo gloriam accersentes petebant, occupante: obscuritatem, quæ cæteros terrebat, suam occasionem ratus, dato signo, ut omnes silentio ascenderent in rates, eam, qua ipse vehebatur, primam jussit expelli. Vacua erat ab hostibus ripa, quæ petebatur: quippe adhuc Porus Ptolemæum tantùm intuebatur. Una ergo navi, quam petræ fluctus illiserat, hærente, cæteræ evadunt: armaque capere milites, & ire in ordinem jussit.

14 Jamque agmen in cornua divisum ipse ducebat, cùm Poro nuntiatur, armis virisque ripam obtineri, & rerum adesse discrimen. Ac primò humani ingenii vitio spei suæ indulgens, Abisarem belli

belli socium, (& ita convenerat) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hostem, centum quadrigas & quatuor millia equitum venienti agmini Porus objecit. Dux erat copiarum, quas præmisit, Hages frater ipsius. Summa virium in curribus: senos viros singuli vehebant, duos clypeatos, duos sagittarios ab utroque latere dispositos, cæteri aurigæ erant haud sanè inermes: quippe jacula complura, ubi cominus prœliandum erat, omissis habenis, in hostem ingerebant. Cæterùm vix ullus usus hujus auxilii eo die fuit. Namque (ut supra dictum est) imber violentiùs quàm aliàs fusus, campos lubricos & inequitabiles fecerat: gravesque & propemodum immobiles currus illuvie & voraginibus hærebant. Contra Alexander, expedito ac levi agmine strenuè invectus est. Scythæ & Dahæ primi omnium invasere Indos. Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit. Jam undique pugna se moverat, cùm ii, qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere cœperunt. Anceps id malum utrisque erat. Nam & Macedonum pedites primo impetu obterebantur, & per lubrica atque invia immissi currus excutiebant eos, a quibus regebantur. Aliorum turbati equi non in voragines modò lacunasque, sed etiam in amnem præcipitavere curricula. Pauci

tamen hostium tenus exacti penetravere ad Porum, acerrimè pugnam cientem. Is ut dissipatos tota acie currus vagari sine rectoribus vidit, proximis amicorum distribuit elephantos. Post eos posuerat pedites, ac sagittarios tympana pulsare solitos. Id pro cantu tubarum Indis erat, nec strepitu eorum movebantur; olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferebatur, id maximum erat bellantibus incitamentum: & deseruisse gestantes militare, flagitium habebatur. Capitis enim sanxerant pœnam iis, qui ex acie non retulissent: metu, quem ex illo hoste quondam conceperant, etiam in religionem venerationemque converso. Macedonas non belluarum modò, sed etiam ipsius Regis aspectus parumper inhibuit. Belluæ dispositæ inter armatos, speciem turrium procul fecerant. Ipse Porus humanæ magnitudinis propemodum excesserat formam: magnitudini adjicere videbatur bellua, qua vehebatur, tantum inter cæteras eminens, quantum aliis ipse præstabat. Itaque Alexander comtemplatus & Regem, & agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video. Cum bestiis simul & cum egregiis viris res est*. Intuensque Cœnum: *Cùm ego*, inquit, *Ptolemæo, Perdiccaque, & Hephæstione comitatus, in lævum hostium cornu impetum fecero, viderisque me in medio ardore*

dore certaminis, ipse dexterum move, & turbatis signa infer. Tu, Antigone, & tu, Leonate, & Tauron, invebimini non in mediam aciem, sed urgebitis frontem. Hasta nostra prælonga & valida, non aliàs magis quàm adversùs belluas rectoresque earum usus esse poterunt. Deturbate eos, qui vehuntur, & ipsas confodite. Anceps genus auxilii est, & in suos acriùs furit. In hostem enim imperio, in suos pavore agitur. Hæc elocutus, concitat equum primus. Jamque (ut destinatum erat) invaserat ordines hostium, cùm Cœnus ingenti vi in lævum cornu invehitur. Phalanx quoque in medium Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, quà equitem invehi senserat, belluas agi jussit. Sed tardum, & penè immobile animal, equorum velocitatem æquare non poterat. Nec sagittarum quidem ullus erat Barbaris usus. Quippe longas & prægraves, nisi prius in terra statuerent arcum, haud satis aptè & commodè imponunt: tum humo lubrica, & ob id impediente conatum, molientes ictus, celeritate hostium occupabantur. Ergo spreto Regis imperio (quod ferè fit, ubi turbatis acriùs metus quâm dux imperare cœpit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. Alius jungere aciem, alius dividere; stare quidam, & nonnulli circumvehi terga hostium jubebant. Nihil in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere dispersos,

sperſos, obvius hoſti ire pergit, elephantosque ante agmen ſuorum agi jubet. Magnum belluæ injecere terrorem, inſolitusque ſtridor non equos modò, tam pavidum ad omnia animal, ſed viros quoque, ordinesque turbaverat. Jam fugæ circumſpiciebant locum paulò ante victores, cùm Alaxander Agrianos, & Thracas leviter armatos, meliorem concurſatione quàm cominus militem, emiſit in belluas. Ingentem ii vim telorum injecere & elephantis, & regentibus eos. Phalanx quoque inſtare conſtanter territis cœpit. Sed quidam avidiùs perſecuti belluas, in ſemet irritavere vulneribus. Obtriti ergo pedibus earum, cæteris, ut parciùs inſtarent, fuere documentum. Præcipuè terribilis illa facies erat, cùm manu arma viròsque corriperent, & ſuper ſe regentibus traderent. Anceps ergo pugna, nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit, donec ſecuribus (id namque genus auxilii præparatum erat) pedes amputare cœperunt. Copidas vocant gladios leviter curvatos falcibus ſimiles, queis appetebant belluarum manus. Nec quidquam inexpertum, non mortis modò, ſed etiam in ipſa morte novi ſuppllicii timor, omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati, ſuos impetu ſternunt, & qui rexerant eos, præcipitati in terram ab ipſis obterebantur. Itaque pecorum modò magis pavidi, quàm infeſti, ultra aciem exigeban-

gebantur, cùm Porus destitutus a pluribus, tela multò ante præparata, in circumfusos, ex elephante suo cæpit ingerere, multisque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem jam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat: multoque sanguine profuso, languidis manibus magis elapsa quàm excussa tela mittebat. Nec segniùs bellua instincta rabie, nondum saucia, invehebatur ordinibus; donec rector belluæ Regem conspexit fluentibus membris, omissisque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, sequente Alexandro. Sed equus ejus multis vulneribus confossus deficiensque procubuit, posito magis Rege, quàm effuso. Itaque dum equum mutat, tardiùs insecutus est. Interim frater Taxilis Regis Indorum præmissus ab Alexandro, monere cœpit Porum, ne ultima experiri perseveraret, dederetque se victori. At ille, quanquam exhaustæ erant vires, deficiebatque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus: *Agnosco*, inquit, *Taxilis, fratrem, imperii regnique sui proditorem*; & telum, quod unum fortè non effluxerat, contorsit in eum: quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito, fugere acriùs cœpit. Sed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, peditemque sequenti hosti objecit. Jam Alexan-

der

der consecutus erat; & pertinaciâ Pori cognitâ, vetabat resistentibus parci. Ergo undique & in pedites, & in ipsum Porum tela congesta sunt; queis tandem gravatus, labi ex bellua cœpit. Indus, qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua, qui ut se submisit, cæteri quoque (ita enim instituti erant) demisere corpora in terram. Ea res & Porum, & cæteros victoribus tradidit. Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse credens, jussit: &, qui detraherent loricam vestemque, concurrere: cùm bellua dominum tueri, & spoliantes cœpit appetere, levatumque corpus ejus rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur, confossoque eo, in vehiculum Porus imponitur. Quem Rex ut vidit allevantem oculos, non odio, sed miseratione commotus, *Qua (malum) inquit, amentia te coegit, rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri, cùm Taxiles esset in deditos clementiæ meæ tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam*, inquit, *percontaris, respondebo ea libertate, quam interrogando fecisti. Neminem me fortiorem esse censebam. Meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum, secundus tibi.* Rursus interrogatus, quid ipse, victorem statuere debere, censeret; *Quod hic*, inquit, *dies tibi*

suadet,

suadet: quo expertus es, quàm caduca felicitas esset. Plus monendo profecit, quàm si precatus esset. Quippe magnitudinem animi ejus interritam, ac ne fortunâ quidem infractam, non misericordiâ modò, sed etiam honore excipere dignatus est. Ægrum curavit haud secus quàm si pro ipso pugnasset. Confirmatum, contra spem omnium, in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno quàm tenuit. Nec sanè quidquam ingenium ejus solidius aut constantius habuit, quàm admirationem veræ laudis & gloriæ. Simpliciùs tamen famam æstimabat in hoste, quàm in cive: quippe a suis credebat magnitudinem suam destrui posse: eandem clariorem fore, quò majores fuissent, quos ipse vicisset.

LIBER IX.

Breviarium Libri.

1 *Devicto Poro, in Indiam penetrat Alexander, variasque gentes & urbes, quarum mores describuntur, sibi subjicit.*

2 *Gangaridas & Pharrasios aggressurus, milites fatigatos & bellum detrectantes, prolixa oratione ad perseverantiam hortatur.*

3 *Cœnus, militum nomine, Alexandro respondet, & paulo post morbo extinguitur.*

4 *Sobiis, & aliis expugnatis, regionem Oxydracarum & Mallorum ingreditur. Oratione ad milites habita, Barbaros fugat, eorumque oppidum, contempto Demophoonte vate, obsidet.*

5 *Præcipiti saltu in Oxidracarum oppidum se immittens, graviter vulneratur, & fortissimis quibusdam ducibus desideratis, oppidoque post aliquot dies expugnato, sibi suisque restituitur.*

6 *Ab amicis rogatus, ut saluti suæ publicæque parceret, generosè respondit; in instituto suo de domando orbe perseverans.*

7 *Græcorum quorundam in Bactris defectio repressa. Dum Indorum legatos convivio excipit Alexander, inter Horratam & Dioxippum, qui tandem imparibus armis duello certant, rixa oritur.*

Paulo

Paulò post Dioxippus inimicorum calumniis ultra modum irritatus, seipsum interemit.

8 *Donis a legatis Indorum acceptis, Sabracas, Masicanos, Prastos, aliosque populos debellat; Ptolemao venenata plaga accepta curato, ope cujusdam herba, cujus species in somnis Alexandro est oblata.*

9 *Cupidine visendi Oceani correptus, non sine periculi propter nautarum imperitiam, tandem voti sui compos redditur.*

10 *Ab Oceano in Arabitarum, Gedrosiorum & Indorum regiones revertitur; ubi tum fame & pestilentia luctatur exercitus, deinde liberatur, planèque restituitur. Unde sequutus est probrosus bacchantium lusus, supplicio Aspastis Satrapis cruentatus.*

LEXANDER tam memorabili victoria lætus, qua sibi Orientis fines apertos esse censebat, Soli victimis cæsis, milites quoque, quò promptioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit, quicquid Indis virium fuisset, illa dimicatione prostratum: cæteram opimam prædam fore, celebratasque opes in ea regione eminere, quàm peterent. Proinde jam vilia & obsoleta esse spolia de Persis: gemmis, margaritisque, & auro atque ebore Macedoniam, Græciamque, non suas tantùm domos, repleturum. Avidi milites & pecuniæ & gloriæ, simul quia nunquam affirmatio ejus fefellerat eos, pollicentur operam: dimissisque cum bona spe, navigia ædificari jubet, ut, cùm totam Asiam percurrissent, finem terrarum mare inviseret. Multa materia navalis in proximis montibus erat, quam cædere aggressi, magnitudinis inusitatæ reperere serpẽtes. Rhinocerotes quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. Cæterum hoc nomen belluis eis inditum a Græcis, sermonis ejus ignari aliud lingua sua usurpant. Rex duabus urbibus conditis in utraque fluminis, quod superaverat, ripa, copiarum duces coronis & mille aureis singulos donat. Cæteris quoque proportione

tione aut gradu, quem in militia obtinebant, aut navatæ operæ, honos habitus est. Abisares, qui priusquam cum Poro dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat, rursus alios misit, pollicentes omnia facturum, quæ imperasset, modò ne cogeretur corpus suum dedere. Neque enim aut sine regio imperio victurum, aut regnaturum esse captivum. Cui Alexander nuntiari jussit si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum. Hinc Poro, amneque superato, ad interiora Indiæ processit. Silvæ erant prope in immensum spatium diffusæ, procerisque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosæ. Plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus, quà se curvaverant, erigebantur: adeò ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatæ. Cœli temperies salubris: quippe & vim Solis umbræ levant, & aquæ largæ manant è fontibus. Cæterum hîc quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus. Virus haud ullum magis noxium est: quippe morsum præsens mors sequebatur, donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta ventum est ad flumen Hyraoten. Junctum erat flumini nemus opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde motis, oppidum haud procul positum coronâ capit, obsidibusque acceptis, stipendium imponit. Ad magnam

deinde (ut in ea regione) urbem pervenit; non muro solùm, sed etiam palude munitam. Cæterum Barbari vehiculis inter se junctis dimicaturi occurrerunt. Aliis tela, aliis hastæ, aliis secures erant: transiliebantque in vehicula strenuo saltu, cùm succurrere laborantibus suis vellent. Ac primò insolitum genus pugnæ Macedonas terruit, cùm eminus vulnerarentur. Deinde spreto tam incondito agmine, ab utroque latere vehiculis circumfusi, repugnantes fodere cœperunt. Et vincula, queis conserta erant, jussit incidi, quò faciliùs singula circumvenirentur. Itaque octingentis suorum amissis, in oppidum refugerunt. Postero die scalis undique admotis, muri occupantur. Paucis pernicitas saluti fuit: qui, cognito urbis excidio, paludem tranavere, & in vicina oppida ingentem intulere terrorem: invictum exercitum, & Deorum profectò, advenisse memorantes. Alexander ad vastandam eam regionem Perdicca cum expedita manu missò, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque Barbaros ad deditionem compelleret. Ipse cæteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolæ, induxit. Oppidani missis, qui Regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant: quippe orta seditio in diversa consilia diduxerat vulgum. Alii omnia deditione potiora; quidam nullam opem in ipsis esse ducebant. Sed dum nihil in commune consulitur, qui deditio-

deditioni imminebant, apertis portis hostem recipiunt. Alexander, quanquam belli authoribus jure poterat irasci, tamen omnibus venia data, & obsidibus acceptis, ad proximam deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur ante agmen: quos cùm e muris agnovissent, utpotè gentis ejusdem, in colloquium convocaverunt. Illi clementiam Regis simulque vim commemorando, ad deditionem eos compulere: cæterasque urbes simili modo deditas in fidem accepit. Hinc in Regnum Sophitis perventum est. Gens, ut Barbari, sapientiâ excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque: sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos segnes aut aliqua membrorum parte inutiles notaverunt, necari jubent. Nuptiis coeunt, non genere ac nobilitate conjunctis, sed electa corporum specie: quia eadem æstimatur in liberis. Hujus gentis oppidum, cui Alexander admoverat copias, ab ipso Sophite obtinebatur. Clausæ erant portæ, sed nulli in muris turribusque se armati ostendebant: dubitabantque Macedones, deseruissentne urbem incolæ, an fraude se occulerent: cùm, subitò patefacta porta, Rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, multùm inter omnes Barbaros eminens corporis specie. Vestis erat auro purpurâque distincta, quæ etiam crura velabat. Aureis soleis inseruerat gemmas.

Lacerti quoque & brachia margaritis ornata erant. Pendebant ex auribus insignes candore & magnitudine lapilli. Baculum aureum berylli distinguebant. Quo tradito, precatus, ut sospes acciperet, se, liberosque, & gentem suam dedidit. Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt. Latratu abstinere dicuntur, cùm videre feram, leonibus maximè infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem eximiæ magnitudinis jussit emitti, & quatuor omninò admoveri canes; qui celeriter occupaverunt feram: cùm ex iis, qui assueverant talibus ministeriis unus, canis leoni cum aliis inhærentis crus avellere, & quia non sequebatur, ferro amputare cœpit. Nec sic quidem pertinaciâ victâ, rursus aliam partem secare institit; & inde non segniùs inhærentem, ferro subinde cædebat. Ille in vulnere feræ dentes moribundus quoque infixerat. Tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingeneraſſe naturam, memoriæ proditum est. Equidem plura transcribo, quàm credo: nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito, nec subducere, quæ accepi. Relicto igitur Sophite in suo regno, ad fluvium Hypasin processit, Hephæstione, qui diversam regionem subegerat, conjuncto. Phegelas erat gentis proximæ Rex, qui, popularibus suis colere agros (ut assueverant) jussis, Alexandro cum donis occurrit. Nihil, quod imperaret detrectans, biduum apud eum substitit.

2. Rex

2. Rex tertio die amnem superare decreverat, transitu difficilem, non spatio solùm aquarum, sed etiam saxis impeditum. Percontatus igitur Phegelam, quæ noscenda erant, undecim dierum ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit: excipere deinde Gangem, maximum totius Indiæ fluminum. Ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas & Pharrasios, eorumque Regem esse Aggrammen, viginti millibus equitum, ducentisque peditum obsidentem vias. Ad hæc quadrigarum duo millia trahere, &, præcipuum terrorem, elephantos, quos trium millium numerum, explere dicebat. Incredibilia Regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percunctatur an vera essent, quæ dicerentur. Ille vires quidem gentis & regni haud falsò jactari affirmat. Cæterum qui regnaret non modò ignobilem esse, sed etiam ultimæ sortis: quippe patrem ejus tonsorem vix diurno quæstu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum cordi fuisse Reginæ. Ab ea in propiorem ejus, qui tum regnasset, amicitiæ locum admotum, interfecto eo per insidias, sub specie tutelæ liberum, ejus invasisse regnum, necatisque pueris, hunc, qui nunc regnat, generasse, invisum, vilemque popularibus, magis paternæ fortunæ, quàm suæ memorem. Affirmatio Pori multiplicem animo Regis injecerat curam: hostem belluasque spernebat, situm locorum, & vim fluminum extime-

scebat. Relegatos in ultimum penè rerum humanarum persequi terminum, & eruere, arduum videbatur. Rursus avaritia gloriæ, & insatiabilis cupido famæ, nihil invium, nihil remotum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Macedones tot emensi spatia terrarum, in acie, & in castris senes facti, per objecta flumina, per tot naturæ obstantes difficultates, secuturi essent. Abundantes onustosque præda, magis partâ frui velle, quàm acquirendâ fatigari. Non idem sibi, & militibus animi esse. Se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare. Militem labore defatigatum, proximum quemque fructum, finito tandem periculo, expectare. Vicit ergo cupido rationem, & ad concionem vocatis militibus, ad hunc maximè modum disseruit: *Non ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria cùm sit ex solido, plus tamen habet nominis quàm operis. Modò quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspem amnem, quis cætera auditu majora quàm vero,*

susti-

sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse quàm usquam armentorum sunt? cùm & rarum sit animal, nec facilè capiatur, multoque difficiliùs mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit: nam flumen quo latiùs fusum est, hoc placidiùs stagnat; quippè angustis ripis coercita, & in angustiorem alveum elisa flumina torrentes aquas invehunt: contra spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis exspectat. Ita quantuncunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementiùs, quàm in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quos Porus habuit, an tria millia; cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint, inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut, cùm haberem, ipse non opposuerim: satis gnarus, plus suis, quàm hostibus periculi inferre. At enim equi-

tum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primùm inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum a nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cùm per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præsto sunt: Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor, vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, prædemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero; vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & Oceanum, nisi obstat ignavia: inde victores, perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere a manibus. Majora sunt periculis præmia: dives eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quàm ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invebit, referatis in patriam. Digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis.

Per

Per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque vestrum, ne dicam Regem, deseratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim: qui sæpè aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque Patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestræ index? Ubi est ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos milites, nec agnosci videor a vobis. Surdas jamdudum aures pulso. Aversos animos & infractos excitare conor. Cùmque illi in terram demissis capitibus tacere perseverarent: *Nescio quid*, inquit, *imprudens in vos deliqui, quòd me ne intueri quidem vultis! In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet, nemo saltem negat, quos alloquor? Quid autem postulo? vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulò ante vidi contendentium, qui potissimum vulnerati Regis corpus exciperent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gen-*

gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam, qui desertum à vobis sequantur. Scytha Bactrianique erunt mecum, hostes paulò ante, nunc milites nostri. Mori præstat, quàm precariò Imperatorem esse. Ite reduces domos, ite, deserto Rege ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti locum inveniam.

3. Nec sic quidem ulli militum vox exprimi potuit. Expectabant, ut duces principesque ad Regem perferrent, vulneribus & continuo labore militiæ fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Cæterum illi metu attoniti in terram ora defixerant. Igitur primò fremitus sua sponte, deinde gemitus quoque oritur, paulatimque liberiùs dolor erigi cœpit, manantibus lachrimis: adeò ut Rex, irâ in misericordiam versâ, ne ipse quidem, quanquam cuperet, temperare oculis potuerit. Tandem universa concione effusiùs flente. Cœnus ausus est, cunctantibus cæteris, propius tribunal accedere, significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti, (ita enim Regem alloqui mos est) hortari cœperunt, ut causam exercitus agere. Tum Cœnus: *Dii prohibeant*, inquit, *à nobis impias mentes, & profectò prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper. ire quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi*

bi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum necessitate ultima expressas; prabe, quaso, propitias aures, imperium atque auspicium tuum constantissimè secutis, & , quocunque pergis, secuturis. Vicisti, Rex, magnitudine rerum non hostes modò, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria terrasque, melius nobis, quàm incolis omnia nota sunt. Penè in ultimo mundi fine consistimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quaris, Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura quàm sol videt, victoriâ lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam est. Intuêre corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. In externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? Jube quari, quàm multos servi ipsorum persecuti sunt, quid cuiq; supersit ex prada. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augerent

gerent de industria Barbari: magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quòd si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio a Meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanum. Nisi mavis errare, pervenimus, quò tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam sine te cum his, loqui malui: non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius quàm ut gemitum murmurantium audires. Ut finem orationi Cœnus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur. Regem patrem, dominum, confusis appellantium vocibus. Jamque & alii duces, præcipuèque seniores, queis ob ætatem & excusatio honestior erat, & authoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos. Itaque inops consilii desilivit e tribunali, claudique regiam jussit, omnibus, præter assuetos, adire prohibitis. Biduum iræ datum est, tertio die processit; erigique duodecim aras ex quadrato saxo, monumentum expeditionis suæ; munimenta quoque castrorum jussit extendi, cubiliaque amplioris formæ, quàm pro corporum habitu, relinqui, ut speciem omnium augeret, posteritati fallax miraculum præparans. Hinc repetens, quæ mensus erat, ad flumen Acesinem locat

castra.

castra. Ibi fortè Cœnus morbo extinctus est, cujus morte ingemuit Rex quidem: adjiecit tamen, propter paucos dies longam orationem eum exorsum, tanquam solus Macedoniam visurus esset. Jam in aqua classis, quam ædificari jusserat, stabat. Inter hæc Memnon ex Thracia in supplementum equitum VI millia, præter eos ab Harpalo peditum septem millia adduxerat, armaque viginti quinque millia auro & argento cælata pertulerat: queis distributis, vetera cremari jussit. Mille navigiis aditurus Oceanum, discordes & vetera odia retractantes Porum & Taxilem Indiæ Reges, firmatâ per affinitatem gratiâ, reliquit in suis regnis, summo in ædificanda classe amborum studio usus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicæam appellavit, alterum Bucephalon, equi, quem amiserat, memoriæ ac nomini dedicans urbem. Elephantes deinde & impedimentis terra sequi jussis, secundo amne defluxit, quadraginta fermè stadia singulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi subinde copiæ possent.

4. Perventum erat in regionem, in qua Hydaspes amnis Acesini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi de exercitu Herculis majores suos esse commemorant; ægros relictos se, cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant; multaque, etiam cùm Græci mores exolevissent,

ſent, ſtirpis oſtendebant veſtigia. Hic excenſione facta, ccl ſtadia proceſſit. Depopulatusque regionem, oppidum caput ejus coronâ cepit. XL peditum millia alia gens in ripa fluminum oppoſuerat, quæ, amne ſuperato, in fugam compulit, incluſosque mœnibus expugnat. Puberes interfecti ſunt, cæteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnaque vi defendentium pulſus, multos Macedonum amiſit. Sed cùm in obſidione perſeveraſſet, oppidani, deſperata ſalute, ignem ſubjecère tectis, & ſe quoque, ac liberos, conjugesque incendio cremant. Quod cùm ipſi augerent, hoſtes extinguerent, nova forma pugnæ erat. Delebant incolæ urbem, hoſtes defendebant: adeò etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua præſidium dereliquit. Ipſe navigio circumvectus eſt arcem: quippe tria flumina totâ India præter Gangem maxima, munimento arcis applicant undas. A Septentrione Indus alluit, a Meridie Aceſines Hydaspi confunditur. Cæterum amniũ coitus maritimis ſimiles fluctus movet, multoque ac turbido limo, quod aquarum concurſu ſubindè turbatur, iter, quà meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque cùm crebri fluctus ſe inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulſarent, ſubducere nautæ cœperunt. Sed miniſteria eorum hinc metu, hinc præ rapida celeritate fluminum occupantur. In

oculis

oculis duo majora omnium navigia submersa sunt: leviora, cùm & ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse Rex in rapidissimos vortices incidit, quibus intorta navis obliqua, et gubernaculis impatiens, agebatur. Jam vestem detraxerat corpori, projecturus semet in flumen, amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant: apparebatque anceps periculum, tam nataturi, quàm navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat, admota est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crebres undas, & retro gurgites cedere. Quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicabatur, sed in proximum vadum illiditur. Cum amne bellum fuisse crederes. Ergo ars pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, triginta stadia processit. Inde ventum est in regionem Oxydracarum Mallorumque; quos aliàs bellare inter se solitos, tunc periculi societas junxerat. Novem millia juniorum peditum in armis erant, præter hos equitum decem millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones, qui omni discrimine jam defunctos se esse crediderant, postea quam integrum bellum cum ferocissimis Indiæ gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus Regem increpare cœperunt. Gangem amnem, & quæ ultra essent,

ſent coactos transmittere, non tamen finiſſe, ſed mutaſſe bellum: indomitis gentibus ſe objectos, ut ſanguine ſuo aperirent ei Oceanum. Trahi extra ſidera, & ſolem, cogique adire, quæ mortalium oculis natura ſubduxerat. Novis identidem armis novos hoſtes exiſtere. Quos ut omnes fundant fugentque, quod præmium ipſos manere? Caliginem ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem, repletum immanium belluarum gregibus fretum, immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non ſua, ſed militum ſolicitudine anxius, concione advocata docet, imbelles eſſe, quos metuant. Nihil deinde præter has gentes obſtare, quò minus terrarum ſpatia emenſi, ad finem ſimul mundi laborumque perveniant. Ceſſiſſe illis metuentibus Gangem; & multitudinem nationum, quæ ultra amnem eſſent, declinaſſe iter eò, ubi par gloria, minus periculum eſſet. Jam proſpicere ſe Oceanum: jam perſtare ad ipſos auram maris: ne inviderent ſibi laudem, quam peteret. Herculis & Liberi patris terminos tranſituros illos: Regi ſuo parvo impendio immortalitatem famæ daturos. Paterentur, ſe ex India redire, non fugere. Omnis multitudo, & maximè militaris, mobili impetu fertur. Ita ſeditionis non remedia, quàm principia, majora ſunt. Non aliàs tam alacer clamor ab exercitu eſt redditus, jubentium duceret Diis ſecundis,

dis, & æquaret gloria, quos æmularetur. Lætus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit. Validissimæ Indorum gentes erant, & bellum impigrè parabant, ducemque ex natione Oxydracarum spectatæ virtutis elegerant, qui sub radicibus montis castra posuit, latèque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit; clamore quoque, ac sui moris ululatu identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Jam lux appetebat, cùm Rex fiduciæ ac spei plenus, alacres milites arma capere, & exire in aciem jubet. Sed metune, an seditione oborta inter ipsos, subitò profugerunt Barbari. Certè avios montes & impeditos occupaverunt. Quorum agmen Rex frustra persecutus impedimenta cepit. Perventum deinde est ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud majore fiducia mœnium, quàm armorum. Jam admovebat Rex, cùm vates monere eum cœpit ne committeret, aut certè differret obsidionem: vitæ ejus periculum ostendi. Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens, *Si quis*, inquit, *te arti tuæ intentum, & exta spectantem sic interpellet, non dubitem, quin incommodus ac molestus videri tibi possit.* Et cùm ille ita prorsus, futurum respondisset: *Censesne*, inquit, *tantas res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum esse majus impedimentum, quàm vatem superstitione captum?* Nec diutius quam respon-

respondit moratus, admoveri jubet scalas: cunctantibusque cæteris, evadit in murum. Angusta muri corona erat. Non pinnæ, sicut alibi, fastigium ejus distinxerant, sed perpetua lorica obducta transitum sepserat. Itaque Rex hærebat magis quàm stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans; nam ubique eminus ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia supernè vi telorum obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant cunctatione sua dedi hostibus Regem. Sed festinando morabantur auxilia. Nam dum pro se quisque certat evadere, oneravere scalas: queis non sufficientibus, devoluti, unicam spem Regis fefellerunt. Stabat enim in conspectu tanti exercitus, velut in solitudine destitutus.

5. Jamque lævam, qua clypeum ad ictus circumferebat, lassaverat, clamantibus amicis, ut ad ipsos desiliret, stabantque excepturi: cùm ille rem ausus incredibilem atque inauditam, multòque magis ad famam temeritatis, quàm gloriæ insignem. Namque in urbem hostium plenam præcipiti saltu semetipse immisit, cùm vix sperare posset, dimicantem certè & non inultum esse moriturum; quippe antequam assurgeret, opprimi poterat, & capi vivus: sed fortè ita libraverat corpus, ut se pedibus exciperet. Itaque stans init pugnam, &, ne circuiri posset, fortuna

na providerat. Vetusta arbor haud procul muro ramos multâ fronde vestitos, velut de industria Regem protegentes, objecerat. Hujus spatioso stipiti corpus, ne circuiri posset, applicuit, clypeo tela, quæ ex adverso ingerebantur, excipiens. Nam cùm unum procul tot manus peterent, nemo tamen audebat propiùs accedere. Missilia ramis plura quàm clypeo incidebant. Pugnabat pro Rege primùm celebrati nominis fama, deindè desperatio, magnum ad honestè moriendum incitamentum. Sed cùm subindè hostis afflueret, jam ingentem vim telorum exceperat clypeo, jam galeam saxa perfregerant, jam continuo labore gravia genua succiderant. Itaque contemptim & incautè, qui proximi steterant, incurrerunt: è quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipsum exanimes procumberent. Nec cuiquam deindè propiùs incessendi eum animus fuit; procul jacula sagittasque mittebant. Ille ad omnes ictus expositus, ægrè jam exceptum poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cubitorum sagittam (namque Indis, ut antè diximus, hujus magnitudinis sagittæ erant) ita excussit, ut per thoracem paulùm super latus dexterum infigeretur. Quo vulnere afflictus, magna vi sanguinis emicante, remisit arma moribundo similis, adeòque resolutus, ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dextra. Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat, alacer
gaudio

gaudio occurrit. Quem ut injicere corpori suo manus sensit, credo, ultimi dedecoris indignitate commotus, linquentem revocavit animum, & nudum hostis latus subjecto mucrone hausit. Jacebant circa Regem tria corpora, procul stupentibus cæteris. Ille, ut antequam ultimus spiritus deficeret, dimicans jam extingueretur, clypeo se allevare conatus est: & posteaquam ad connitendum nihil supererat virium, dexterâ impendentes ramos complexus, tentabat assurgere. Sed ne sic quidem potens corporis, rursus in genua procumbit, manu provocans hostes, si quis congredi auderet. Tandem Peucestes per aliam oppidi partem, deturbatis propugnatoribus, muri vestigia persequens, Regi supervenit. Quo conspecto, Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium supervenisse ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timæus, & paulò post Leonatus, huic Aristonus supervenit. Indi quoque cùm intra mœnia Regem esse comperissent, omissis cæteris, illuc concurrerunt, urgebantque protegentes. Ex quibus Timæus multis adverso corpore vulneribus acceptis, egregiâque editâ pugnâ cecidit. Peucestes quoque tribus jaculis confossus, non se tamen scuto, sed Regem tuebatur. Leonatus dum avidè ruentes Barbaros submovet, cervice graviter ictâ semianimis procubuit ante Regis pedes. Jam & Peucestes vulneribus fatigatus submiserat clypeum

peum. In Aristono spes ultima hærebat. Hic quoque graviter saucius, tantam vim hostium ultra sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas, Regem cecidisse, fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit. Namque periculi omnis immemores, dolabris perfregere murum, &, quà moliti erant aditum, irrupêre in urbem, Indosque plures fugientes, quàm congredi ausos, ceciderunt. Non senibus, non fœminis, non infantibus parcitur. Quisquis occurrerat, ab illo vulneratum Regem esse, credebant: tandemque internecione hostium justæ iræ parentatum est. Ptolemæum, qui postea regnavit, huic pugnæ affuisse, autor est Clitarchus, & Timagenes. Sed ipse scilicet gloriæ suæ non refragatus, abfuisse se, missum in expeditionem memoriæ tradit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta vel securitas, vel, par huic vitium, credulitas fuit. Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita, ne spiculum moveretur, abscindunt. Corpore deinde nudato animadvertunt hamos inesse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quàm ut secando vulnus augerent. Cæterum ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur: quippe ingens telum adactum erat, & penetrasse in viscera videbatur. Critobulus inter medicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipsius caput parum pro-

speræ curationis recideret eventus. Lachrymantem eum, ac metuentem, & solicitudine propemodum exanguem Rex conspexerat. *Quid*, inquit, *quodve tempus expectas, & non quamprimum hoc dolore me saltem moriturum liberas? An times, ne reus sis, cùm insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito vel dissimulato metu hortari eum cœpit, ut se continendum præberet, dum spiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore. Rex, cùm affirmasset, nihil opus esse iis, qui semet continerent, sicut præceptum erat, sine motu præbuit corpus. Igitur patefacto latiùs vulnere, & spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare cœpit, linquique animo Rex, & caligine oculis offusa, veluti moribundus extendi. Cûmque profluvium medicamentis frustra inhiberent, clamor simul atque ploratus amicorum oritur, Regem expirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatimqne animum recepit, & circumstantes cœpit agnoscere. Toto eo die, ac nocte, quæ secuta est, armatus exercitus regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere. Nec prius recesserunt, quàm compertum est, somno paulisper acquiescere. Hinc certiorem spem salutis ejus in castra retulerunt.

6 Rex, septem diebus curato vulnere, necdum obducta cicatrice, cùm audisset, convaluisse apud Barbaros famam mortis suæ, duobus navigiis junctis statui in me-

dium

dium undique conspicuum tabernaculum jussit, ex quo se ostenderet perjisse credentibus: conspectusque ab incolis, spem hostium falso nuntio conceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli a cætera classe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria, pulsu remorum impediretur. Quarto posteaquam navigare cœperat die, pervenit in regionem, desertam quidem ab incolis, sed frumento & pecoribus abundantem. Placuit is locus & ad suam, & ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum & custodibus corporis excubare ante prætorium, quoties Regis adversa valetudo incidisset. Hoc tum more quoque servato, universi cubiculum ejus intrant. Ille solicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant, percontatur, num hostium recens nuntiaretur adventus. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum: *Credisne*, inquit, *adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quàm cura salutis tua, ut nunc est tibi vilis, nos esse solicitos? Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem, classibus maria consternat, inusitatas belluas inducat, tu nos præstabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedonia columen ac sidus diuturnum fore polliceri potest? cùm tam avidè manifestis periculis offeras corpus, oblitus, tot civium animas trahere te in casum? Quis*

enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eò pervenimus, auspicium atque imperium secuti tuum, unde, nisi te reduce, nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares, etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset, tam prompta esse te ad omne discrimen audacia. Nam ubi paria sunt periculum ac præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tuo verò capite ignobilem vicum emi quis ferat, non tuorum modò militum, sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulò ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse injecturos, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licèt milites ignominia notes, nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere, nos, quæso, alio modo esse viles tibi. Quocunque jusseris, ibimus: obscura bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus. Temetipsum ad ea serva, quæ magnitudinem tuam capiunt. Citò gloria obsolescit in sordidis hostibus. Nec quidquam indignius est, quàm consumi eam, ubi non possit ostendi. Eadem fere Ptolemæus, & similia iis cæteri. Jamque confusis vocibus flentes eum orabant, ut tandem exsatiatæ laudi modum faceret, ac saluti suæ, ideft publi-

publicæ, parceret. Grata erat Regi pietas amicorum. Itaque singulos familiariùs amplexus considere jubet, altiusque sermone repetito: *Vobis quidem*, inquit, *o fidissimi, piissimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non solùm eo nomine, quòd hodie salutem meam vestra præponitis, sed quòd a primordiis belli, nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omisistis: adeò ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quàm esse cœpit, ut vobis diu frui possim. Cæterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis spatio, sed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quanquam ne pigri quidem sibi fata disponunt; sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes, sæpè acerba mors occupat. Verùm ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus a Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraciam, & Illyricos subegi: Triballis, Medisque imperito: Asiam, quà Hellesponto, quà Rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum a fine mundi: Quem egressus, aliam naturam, alium orbem*

aperire mihi statui. Ex Asia in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post XXVIII ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego verò non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè submoverat. In his operibus extingui mihi (si fors ita feret) pulchrum est. Ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quàm longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate, nos pervenisse in terras, quibus fœmina ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modò me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securum: belli Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior, quàm in theatro fuit: hostium manus sæpè vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque Regum exitus si reputaveritis, plures a suis quàm ab hoste interemptos numerabitis. Ceterùm quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est: mihi maxi-

maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Hoc si licuerit, ipse prestabo. Si me praceperit fatum, vobis mandasse mementote. At tum quidem amicos dimisit: cæterum per complures dies ibi stativa habuit.

7 Hæc dum in India geruntur, Græci milites, nuper in colonias a Rege deducti Carabactra, ortâ inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro infensi, quàm metu supplicii: quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare cœperunt. Et Bactrianâ arce, quæ quasi negligentiùs asservata erat, occupatâ, Barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui Regis quoque nomen assumpserat, non tam imperii cupidine, quàm in patriam revertendi cum iis, qui authoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas, per Boxum quendam Macerianum in convivio occîdit. Postero die concione advocata, Bicon ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat. Sed aliis suspecta fraus erat Biconis, & paulatim in plures cœpit manare suspicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio. Cæteri principes eorum iram multitudinis mitigaverunt.

Præter spem suam Bicon præsenti periculo ereptus, paulò post insidiatus authoribus salutis suæ est: cujus dolo cognito, & ipsum comprehenderunt, & Boxum. Cæterùm Boxum protinus placuit interfici, Biconem etiam per cruciatum necari. Jamque corpori tormenta admovebantur, cùm Græci milites, incertum ob quam causam, lymphantis similes ad arma discurrunt: quorum fremitu exaudito, qui torquêre Biconem jusserant, omisere, veriti, ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Græcos, & miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repente mutavit, dimittique eum jusserunt. Hoc modo pœnâ bis liberatus, cum cæteris, qui colonias a Rege attributas reliqueruut, revertit in patriam. Hæc circa Bactra & Scytharum terminos gesta. Interim Regem duarum gentium (de quibus ante dictum est) centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu, lineæ vestes intextæ auro, purpurâque distinctæ. Ei se dedere ipsos, urbes, agrosque referebant; per tot ætates inviolatam libertatem illius primùm fidei ditionique permissuros. Deos sibi deditionis authores, non metum: quippe, intactis viribus, jugum excipere. Rex, consilio habito, deditos in fidem accepit, stipendio, quod Arachosiis utraque natio pensitabat, [illegible]osito. Prætereà duo millia & D equites

tes imperati: & omnia obedienter a Barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium, regulisque, exornari convivium jussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant: lectos circumdederant aulæa purpurâ auroque fulgentia; quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova immutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis in illo convivio ostendit. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis, pugil nobilis, & ob eximiam virtutem virium jam Regi pernotus & gratus. Invidi malignique increpabant per seria & ludum, saginati corporis sequi inutilem belluam; cùm ipsi prœlium inirent, oleo madentem præparare ventrem epulis. Eadem igitur in convivio Horratas Macedo jam temulentus exprobrare ei cœpit, & postulare, ut si vir esset, postero die secum ferro decerneret; Regem tandem vel de sua temeritate, vel de illius ignavia judicaturum. Et a Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam, accepta conditio est. Ac postero die Rex, cùm etiam acriùs certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata exequi passus est. Ingens hîc militum, inter quos erant Græci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo justa arma sumpserat; æreum clypeum, hastam, quam sarissam vocant, læva tenens, dextra lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, &

coronatus, lævâ puniceum amiculum, dextrâ validum nodosumque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat; quippe armato congredi nudum, dementia, non temeritas videbatur. Igitur Macedo, haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit: quam Dioxippus cùm exigua corporis declinatione vitasset, antequam ille hastam transferret in dexteram, assiluit, & stipite mediam eam fregit. Amisso utroque telo, Macedo gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu, pedibus repentè subductis, Dioxippus arietavit in terram: ereptoque gladio, pedem super cervicem jacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus esset a Rege. Tristis spectaculi eventus non Macedonibus modò, sed etiam Alexandro fuit, maximè quia Barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ sunt aures Regis. Et post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito subducitur: ministrique, quasi amisissent, quod amoverant, Regem adeunt. Sæpè minus est constantiæ in rubore, quàm in culpa. Conjectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit. Et cùm excessisset convivio, literis conscriptis, quæ Regi redderentur, ferro se interemit. Graviter mortem ejus tulit Rex, existimans indignationis esse, non

non pœnitentiæ testem, utique posteaquam falsò insimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit.

8 Indorum legati dimissi domos, paucis post diebus cum donis revertuntur. Ccc erant equi, Mxxx currus, quos quadrijugi equi ducebant: Lineæ vestis aliquantum, mille scuta Indica, & ferri candidi talenta centum, leonesque raræ magnitudinis, & tigres: utrumque animal ad mansuetudinem domitum. Lacertarum quoque ingentium pelles, & dorsa testudinum. Cratero deinde imperat Rex, haud procul amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret. Eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves, & in fines Mallorum secundo amne devehitur. Inde Sabracas adiit, validam Indiæ gentem, quæ populi, non Regum imperio regebatur. Sex millia peditum habebant, equitum octo millia: has copias currus D sequebantur. Tres duces spectatos virtute bellica elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos maximè in ripa habebant) ut videre totum amnem, quâ prospici poterat, navigiis constratum, & tot militum arma fulgentia, territi nova facie, Deorum exercitum, & alium Liberum Patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus, variæque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis

erant, currunt, furere clamitantes, & cum Diis prœlium inituros. Navigia non posse numerari, quæ invictos veherent. Tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut legatos mitterent, gentem dedituros. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quàm cæteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod Alexandriam appellari jusserat, fines eorum, qui Musicani appellantur, intravit. Hic de Teriolte Satrape, quem Parapamisadis præfecerat, iisdem arguentibus, cognovit; multaque avarè ac superbè fecisse convictum, interfici jussit. Oxyatres Prætor Bactrianorum non absolutus modò, sed etiam jure amplioris imperii donatus est. Finibus Musicanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum imperium imposuit. Inde Præstos, & ipsam Indiæ gentem perventum est. Oxycanus Rex erat, qui se munitæ urbi cum magna manu popularium incluserat. Hanc Alexander, tertio die, quâm cœperat obsidere, expugnavit. Et Oxycanus cùm in arcem confugisset, legatos de conditione deditionis misit ad Regem. Sed antequam adirent eum, duæ turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem: qua capta, Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Diruta igitur arce, & omnibus captivis venundatis, Sabi Regis fines ingressus est; multisque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis ur-

bem

bem cuniculo cepit. Barbaris simile monstri visum est, rudibus militarium operum: quippe in media fermè urbe e terra existebant, nullo suffossi specus ante vestigio facto. Octo millia Indorum in ea regione cæsos Clitarchus est author, multosque captivos sub corona venisse. Rursus Musicani defecerunt, ad quos opprimendos missus est Pithon, qui captum principem gentis, eundemque defectionis authorem, adduxit ad Regem. Quo Alexander in crucem sublato, rursus amnem, in quo classem expectare se jusserat, repetit. Quarto deinde die secundo amne pervenit ad oppidum, quà iter in regnum erat Sami. Nuper se ille dediderat: sed oppidani detrectabant imperium, & clauserant portas. Quorum paucitate contempta, Rex D Agrianos mœnia subire jusserat, & sensim recedentes elicere extra muros hostem, secuturum profectò, si fugere eos crederet. Agriani (sicut imperatum erat) lacessito hoste subitò terga verterunt: quos Barbari effusè sequentes, in alios, inter quos ipse Rex erat, incidunt. Renovato ergo prœlio, ex tribus millibus Barbarorum sexcenti cæsi sunt, mille capti, cæteri mœnibus urbis inclusi. Sed non ut primâ specie læta victoria, ita eventus quoque fuit: quippe Barbari veneno tinxerant gladios. Itaque saucii subinde expirabant. Nec causa tam strenuæ mortis excogitari poterat a medicis; cùm etiam leves plagæ insanabiles essent. Barbari autem

tem speraverant, incautum & temerarium Regem excipi posse; & fortè inter promptissimos dimicans, intactus evaserat. Præcipuè Ptolemæus lævo humero leviter quidem saucius, sed majore periculo quàm vulnere affectus, Regis solicitudinem in se converterat. Sanguine conjunctus erat, & quidam Philippo genitum esse, credebant; certè pellice ejus ortum, constabat. Idem corporis custos, promptissimusque bellator, et pacis artibus quàm militiæ major & clarior, modico civilique cultu, liberalis in primis, adituque facilis, nihil ex fastu regio assumpserat. Ob hæc Regi, an popularibus charior esset, dubitari poterat: tum certè primùm expertus suorum animos, adeò ut fortunam, in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones ominati esse videantur. Quippe non levior illis Ptolemæi fuit cura, quàm Regis, qui & prœlio & solicitudine fatigatus quum Ptolemæo assideret, lectum, in quo ipse acquiesceret, jussit inferri: in quem ut se recepit, protinus altior insecutus est somnus. Ex quo excitatus, per quietem vidisse se exponit speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset. Colorem quoque herbæ referebat, agniturum, si quis reperisset, affirmans; inventamque deinde, quippe a multis erat requisita, vulneri imposuit: protinusque dolore finito, intra breve spatium cicatrix quoque obducta est. Barbaros ut prima spes fefellerat,

ſerat, ſeipſos urbemque dediderunt. Hinc in proximam gentem Pathalyam perventum eſt. Rex erat Mœris, qui, urbe deſerta, in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agroſque populatur. Magnæ inde prædæ actæ ſunt pecorum armentorumque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde ſumptis amnis peritis, defluxit ad inſulam medio fermè alveo enatam.

9 Ibi diutius ſubſiſtere coactus, quia duces ſocordiùs aſſervati profugerant; miſit qui conquirerent alios: nec repertis, pervicax cupido inceſſit viſendi Oceanum, adeundique terminos mundi ſine regionis peritis, auſuſque eſt flumini ignoto caput ſuum totque fortiſſimorum virorum ſalutem permittere. Navigabāt ergo, omnium, per quæ ferebantur, ignari: quantum inde abeſſet mare, quæ gentes colerent, quàm placidum amnis os, quàm patiens longarum navium eſſet, anceps & cœca æſtimatio augurabatur. Unum erat temeritatis ſolatium, perpetua felicitas. Jam cccc ſtadia proceſſerant, cùm gubernatores agnoſcere ipſos auram maris, & haud procul videri ſibi Oceanum abeſſe, indicant Regi. Lætus ille hortari nauticos cœpit, *incumberent remis, adeſſe finem laboris omnibus votis expetitum. Jam nihil gloriæ deeſſe, nihil obſtare virtuti. Sine ullo Martis diſcrimine; ſine ſanguine orbem terræ ab illis capi. Nec naturam quidem longius poſſe procedere.*

Brevi

Brevi incognita, nisi immortalibus, esse visuros. Paucos tamen navigio emisit in ripam, qui agrestes vagos exciperent, e quibus certiora nosci posse sperabat. Illi scrutati omnia tuguria, tandem latentes reperere. Qui interrogati, quàm procul abessent mari, responderunt nullum ipsos mare ne famâ quidem accepisse. Cæterùm tertio die perveniri posse ad aquam amaram, quæ corrumperet dulcem. Intellectum est, mare destinari ab ignaris naturæ ejus. Itaque ingenti alacritate nautici remigant, & proximo quoque die, quò propius spes admovebatur, crescebat ardor animorum. Tertio jam die mistum flumini subibat mare, leni adhuc æstu confundente dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam evecti paulò lenius, quia cursus æstu reverberabatur, applicant classem, & ad commeatus petendos discurrunt, securi casus ejus, qui supervenit ignaris. Tertia ferme hora erat, cùm stata vice Oceanus exæstuans invehi cœpit, & retro flumen urgere. Quod primò coercitum, deinde vehementiùs pulsum, majore impetu adversum agebatur, quàm torrentia præcipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, monstraque, & iræ Deûm indicia cernere videbatur. Identidem intumescens mare, & in campos paulò ante siccos descendere superfusum. Jamque levatis navigiis, & tota classe dispersa, qui expositi erant, undique ad naves trepidi & improviso malo

atto-

attoniti recurrunt. Sed in tumultu festinatio quoque tarda est. Hi contis navigia appellebant, hi dum remos aptari prohibebant, consederant. Quidam enavigare properantes, sed non expectatis, qui simul esse debebant, clauda & inhabilia navigia languidè moliebantur. Aliæ navium inconsultè ruentes non receperant, pariterque & multitudo & paucitas festinantes morabatur. Clamor hinc expectare, hinc iræ jubentium, dissonæque voces nusquam idem ac unum tendentium, non oculorum modò usum, sed etiam aurium abstulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox a tumultuantibus poterat, nec imperium a territis incompositisque servari. Ergo collidi inter se naves, abstergique invicem remi, & alii aliorum navigia urgere cœperunt. Crederes non unius exercitus classem vehi, sed duorum navale inisse certamen. Incutiebantur puppibus proræ, premebantur a sequentibus, qui antecedentes turbaverant. Jurgantium ira perveniebat etiam ad manus. Jamque æstus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis duntaxat eminentibus, velut insulis parvis, in quos plerique trepidi, omissis navigiis, enare cœperunt. Dispersa classis partim in præalta aqua stabat, qua subsederant valles, partim in vado hærebat, utcunque inæquale terræ fastigium occupaverant undæ; cùm subitò novus & pristino major terror incutitur.

cutitur. Reciprocare cœpit mare, magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus; reddebatque terras paulò ante profundo salo mersas. Igitur destituta navigia, alia præcipitantur in proras, alia in latera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis, avulsarum tabularum remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in naves subsistere audebat, identidem præsentibus graviora, quæ sequerentur, expectans. Vix quæ perpetiebantur, videre ipsos credebant: in sicco naufragia, in amni mare, nec finis malorum. Quippe æstum paulò post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari, famem & ultima sibimet ominabantur. Belluæ quoque fluctibus destitutæ, terribiles vagabantur. Jamque nox appetebat, & Regem quoque desperatio salutis, ægritudine affecerat. Non tamen invictum animum curæ obruunt, quin tota nocte præsideret in speculis, equitesque præmitteret ad os amnis, ut, cùm mare rursus exæstuare sensissent, procederent. Navigia quoque lacerata refici, & eversa fluctibus erigi jubet, paratosque esse & intentos cùm rursus mare terras inundasset. Tota ea nocte inter vigilias adhortationesque consumpta, celeriter equites ingenti cursu refugere, & secutus est æstus. Qui primò, aquis leni tractu subeuntibus, cœpit levare navigia: mox totis campis inundans, etiam impulit classem: plaususque

mili-

militum nauticorumque, insperatam salutem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripisque resonabat. Unde tantum rediisset subitò mare, quò pridie refugisset, quænam esset ejusdem elementi natura, modò discors, modò imperio temporum obnoxia, mirabundi requirebant. Rex cùm ex eo, quod acciderat, conjectaret, post solis ortum statum tempus esse, media nocte, ut æstum occuparet, cum paucis navigiis secundo amne defluxit: evectusque os ejus, cccc stadia processit in mare: tandem voti sui compos, præsidibus & maris & locorum Diis sacrificio facto, ad classem rediit.

10 Hinc adversum flumen subiit classis, & altero die appulsa est haud procul lacu salso, cujus ignota natura plerosque decepit temerè ingressos aquam: quippe scabies corpora invasit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum est. Oleum remedio fuit. Leonato deinde præmisso, ut puteos foderet, quà terrestri itinere ducturus exercitum videbatur (quippe sicca erat regio) ipse cum copiis subsistit, vernum tempus expectans. Interim & urbes plerasque condidit. Nearcho atque Onesicrito, nauticæ rei peritis, imperavit, ut validissimas navium deducerent in Oceanum, progressique quoad tutò possent, naturam maris noscerent: vel eodem amne, vel Euphrate subire eos posse, cùm reverti ad se vellent. Jamque mitigata hyeme, & navibus, quæ inutiles videban-

tur.

tur, crematis, terrâ ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem Abaritarum, inde totidem diebus in Cedruſiorum regionem perventum eſt. Liber hic populus, conſilio habito, dedidit ſe, nec quidquam deditis præter commeatus imperatum eſt. Quinto hinc die venit ad flumen: Arabon incolæ appellant. Regio deſerta, & aquarum inops excipit, quam emenſus in Horitas tranſit. Ibi majorem exercitus partem Hephæſtioni tradidit: lævam armaturam cum Ptolemæo Leonatoque partitus eſt. Tria ſimul agmina populabantur Indos, magnæque prædæ actæ ſunt. Maritimos Ptolemæus, cæteros ipſe Rex, & ab alia parte Leonatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique ſunt in eam Arachoſii. Hinc pervenit ad maritimos Indos: deſertam vaſtamque regionem latè tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii jure miſcentur. Ipſa ſolitudo naturâ quoque immitia efferavit ingenia. Prominent ungues nunquam reciſi. Comæ hirſutæ, & intonſæ ſunt. Tuguria conchis & cæteris purgamentis maris ſtruunt. Ferarum pellibus tecti, piſcibus ſole duratis, & majorum quoque belluarum, quas fluctus ejicit, carne veſcuntur. Conſumptis igitur alimentis, Macedones primò inopiam, deinde ad ultimum famem ſentire cœperunt; radices palmarum (namque ſola ea arbor gignitur) ubique rimantes. Sed cùm hæc quoque alimenta defecerant, jumen-

jumenta cædere aggressi, ne equis quidem abstinebant: & cùm deessent, quæ sarcinas veherent, spolia de hostibus, propter quæ ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio. Famem deinde pestilentia secuta est; quippe insalubrium ciborum novi succi, ad hoc itineris labor, & ægritudo animi, vulgaverant morbos, &, nec manere sine clade, nec progredi poterant. Manentes fames, progressos acrior pestilentia urgebat. Ergo strati erant campi penè pluribus semivivis quàm cadaveribus. Ac ne levius quidem ægri sequi poterant: quippe agmen raptim agebatur, tantum singulis ad spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum itineris festinando præciperent. Igitur qui defecerant, notos ignotosque, ut allevarentur, orabant. Sed nec jumenta erant, quibus excipi possent, & miles vix arma portabat, imminentisque etiam ipsis facies mali ante oculos erat. Ergo sæpius revocati, ne respicere quidem suos sustinebant, misericordiâ in formidinem versâ. Illi relicti, Deos testes, sacra communia, Regisque implorabant opem; cùmque frustra surdas aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, parem suo exitum, similesque ipsis amicos & contubernales precabantur. Rex dolore simul & pudore anxius, quia causa tantæ cladis ipse esset, ad Phratapher-nem Parthinorum Satrapem misit, qui

juberet,

juberet, camelis cocta cibaria afferre. Alios quoque finitimarum regionum Præfectos, certiores necessitatis suæ fecit; nec cessatum est ab his. Itaque fame duntaxat vindicatus exercitus, tandem in Cedrosiæ fines perducitur. Omnium rerum sola fertilis regio est, in qua stativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hîc Leonati literas accipit, conflixisse ipsum cum octo millibus peditum, & quingentis equitibus Oritarum, prospero eventu. A Cratero quoque nuntius venit, Ozinem & Zariaspem nobiles Persas defectionem molientes, oppressos a se, in vinculis esse. Præposito igitur regioni Siburtio (namque Memnon Præfectus ejus nuper interierat morbo) in Carmaniam ipse processit. Aspastes erat Satrapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in India Rex esset. Quem occurrentem, dissimulatâ irâ, comiter allocutus, dum exploraret, quæ delata erant, in eodem honore habuit: cùm Indiæ Præfecti (sicut imperatum erat) equorum, jumentorum, jugaliumque vim ingentem, ex omni, quæ sub imperio erat, regione misissent, quibus deerant impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum refecta sunt cultum; quippe haud procul a Perside aberant, non pacata modò, sed etiam opulenta. Igitur (ut supra dictum est) æmulatus Patris Liberi non gloriam solùm, quam ex illis

genti-

gentibus deportaverat, sed etiam famam; sive illud triumphus fuit ab eo primùm institutus, sive bacchantium lusus; statuit imitari, animo super humanum fastigium elato. Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque sterni jubet. Liminibus ædium crateras vino repletos, & alia eximiæ magnitudinis vasa disponi. Vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosâ. Primi ibant amici, & cohors regia, variis redimita floribus coronisque. Alibi tubicinum cantus, alibi lyræ sonus audiebatur: item in vehiculis, pro copia cujusque adornatis, comessabundus exercitus, armis, quæ maximè decôra erant, circumpendentibus: Ipsum convivasque currus vehebat, crateris aureis ejusdemque materiæ ingentibus poculis prægravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit. Parta præda, si quid victis saltem adversus comessantes animi fuisset, mille hercule viri, modò & sobrii, septem dierum crapula graves in suo triumpho capere potuerunt. Sed fortuna, quæ rebus famam pretiumque constituit, hîc quoque militiæ probrum vertit in gloriam. Et præsens ætas, & posteritas deinde mirata est, per gentes nondum satis domitas incessisse temulentos, Barbaris, quod temeritas erat, fiduciam esse credentibus. Hunc apparatus

paratum carnifex ſequebatur : quippe Satrapes Aspaſtes (de quo ante dictum eſt) interfici juſſus eſt: adeò nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obſtat.

LIBER

LIBER X.

Breviarium Libri.

1 *Cleander & alii duces delictorum veniam impetrant, dum nonnulli minus facinorosi puniuntur. Alexandri consilium de Occidentali Europa parte perlustranda: liberalitas erga Abisaris filium, & in Orsinem, nobilissimum Satrapam, crudelitas.*

2 *Dum turbatum Græciæ statum pacare, & ex militibus (ære alieno liberatis) alios remittere domum, alios retinere cogitat, in castris oritur seditio: quam gravi oratione & regia authoritate compescit.*

3 *Seditiosis supplicio affectis, totius exercitus dissipat consilia, & Persis credit corporis sui custodiam.*

4 *Oratio Macedonis militis vincti. Conjuratio in Alexandrum, qui veneno extinguitur.*

5 *Dicta & gesta ejusdem ante obitum: quantum a suis fuerit desideratus: præcipuè verò a Darii matre, quæ dolori succumbens, paulo pòst extincta est. Alexandri elogium.*

6 *De successore Alexandri in Magnates consultatio, & variæ sententiæ.*

7 *Aridæus, Philippo genitus, Meleagro promovente, a quibusdam Rex salutatur: Unde civilis belli semina.*

8 *Primarii duces Meleagri artibus oc-*

 cur-

currunt. Aridaus autem, pacis studiosus, tumultum componere media quadam ratione conatur.

9 *Perdiccas Meleagrum & trecentos ferè alios, qui eum sequuti fuerant, dolo opprimit.*

10 *Alexandri imperium in partes divisum, cujus summa Aridao tributa: Provincia autem Magnatibus. Defuncti corpus ab amicis curatum, & tandem Alexandriam Ægypti translatum est.*

ISDEM ferè diebus Cleander & Sitalces, & cum Agathone Heracon superveniunt, qui Parmenionem jussu Regis occiderant; & cum iis quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed & accusatores eos e provincia, cui præfuerant, sequebantur: nec tot facinora, quot amiserant, compensare poterant cædis perquam gratæ Regi ministerio. Quippe cùm omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque & principes fœminarum stupra perpessæ, corporum ludibria deflebant: invisum Macedonum nomen avaritia eorum ac libido Barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam servo pellicem dederat. Plerique amicorum ...andri, non tam criminum, quæ pa... ...jiciebantur, atrocitatem, quàm ...am occisi per eos Parmenionis, ...tum prodesse reis apud Regem ...bantur; læti recidisse iram ..., nec ullam potentiam sce... ...iquam esse diuturnam. ..., pronunciavit, ab ac... ... id maximum crimen ...sperationem salutis ...lia ausuros qui ip... aut optassent re... reversurum. Igi... : DC autem militum,

tum, qui sævitiæ eorum ministri fuerant, interfici jussit. Eodem die sumptum est supplicium de his quoque, quos authores defectionis Persarum Craterus adduxerat. Haud multò post Nearchus & Onesicritus, quos longius in Oceanum procedere jusserat, superveniunt. Nuntiabant autem quædam audita, alia comperta. Insulam ostio amnis subjectam auro abundare, inopem equorum esse: singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse belluarum mare, æstu secundo eas ferri, magnarum navium corpora æquantes: truci cantu deterritas, sequi classem cum magno æquoris strepitu, velut demersa navigia subiisse aquas. Cætera incolis crediderant: inter quæ Rubrum mare, non a colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythro Rege appellari. Esse haud procul a continenti insulam palmetis frequentibus consitam, & in medio ferè nemore columnam eminere Erythri Regis monumentum, literis gentis ejus scriptam. Adjiciebant, navigia quæ lixas mercatoresque vexissent, famam auri secutis gubernatoribus, in insulam esse transmissa, nec deinde ab his posteà visa. Rex cognoscendi plura cupidine accensus, rursus eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent classem, inde adverso amne Babylonem subituros. Ipse animo infinita complexus, statuerat, omni ad Orientem maritima regione

gione

gione perdomita, ex Syria petere Africam, Carthagini infensus: inde, Numidiæ solitudinibus peragratis, cursum Gadis dirigere: ibi namque columnas Herculis esse, fama vulgaverat. Hispanias deinde, quas Iberiam Græci a flumine Ihero vocabant, adire, & prætervehi Alpes, Italiæque oram, unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Mesopotamiæ Prætoribus imperavit, materiâ in Libano monte cæsâ, devectâque ad urbem Syriæ Capsagas, ingentium carinas navium ponere, septiremes omnes esse, deducique Babylonem. Cypriorum Regibus imperatum, ut æs, stupamque & vela præberent. Hæc agenti, Pori & Taxilis Regum literæ traduntur, Abisarem morbo, Philippum Præfectum ipsius ex vulnere interiisse, oppressosque, qui vulnerassent eum. Igitur Philippo substituit Eudæmonem: dux erat Thracum. Abisaris regnum filio ejus attribuit. Ventum est deinde Pasargadas: Persica est gens, cujus Satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes Barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro quondam Rege Persarum. Opes & a majoribus traditas habebat, & ipse longa imperii possessione cumulaverat. Is Regi cum omnis generis donis, non ipsi modò ea, sed etiam amicis ejus daturus, occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento & auro adornati, pretiosa supellex, nobiles gemmæ, aurea ma-

gni ponderis vasa, vestesque purpureæ, & signati argenti talentum quatuor millia. Cæterum tanta benignitas Barbaro causa mortis fuit. Nam cùm omnes amicos Regis donis super ipsorum vota coluisset; Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit: admonitusque a quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respondit, Amicos Regis, non scorta, se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. His auditis, spado potentiam, flagitio & dedecore quæsitam, in caput nobilissimi & insontis exercuit. Namque gentis ejusdem levissimos falsis criminibus astruxit, monitos, tum demum ea deferre, cùm ipse jussisset. Interim, quoties sine arbitris erat, credulas Regis aures implebat, dissimulans causam iræ, quò gravior criminantis authoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines; jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: & importunissimum scortum, ne in stupro quidem & dedecoris patientiâ fraudis oblitum, quoties amorem Regis in se accenderat, Orsinem, modò avaritiæ, interdum etiam defectionis, arguebat. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia, & fatum, cujus inevitabilis sors est, appetebat. Fortè enim sepulchrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentoque re-

pletum

pletum esse crediderat: quippe ita famâ Persæ vulgaverant. Sed præter clypeum ejus putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Cæterum corona aurea imposita; amiculo, cui assueverat ipse, solium, in quo corpus jacebat, velavit: miratus, tanti nominis Regem, tantis præditum opibus, haud pretiosiùs sepultum esse, quàm si fuisset e plebe. Proximus erat lateri spado, qui Regem intuens: Quid mirum, inquit, est, inania sepulchra esse Regum, cùm Satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet; ipse hoc bustum antea non videram, sed ex Dario ita accepi, tria millia talentûm condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut, quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret. Concitaverat jam animum in iram; cùm ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt. Hinc Bagoas, hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula traditus est. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens, *Audieram*, inquit, *in Asiam olim regnasse fœminas: hoc verò novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modò, sed eximiæ quoque benignitatis in Regem. Eodem tempore Phradates regnum affectasse suspectus occiditur. Cœperat esse præceps ad

repræſentanda ſupplicia; idem, ad deteriora credenda. Sic ſcilicet res ſecundæ valent commutare naturam; & rarò quiſquam erga bona ſua ſatis cautus eſt. Idem enim paulo antè Lynceſtem Alexandrum, delatum a duobus indicibus, damnare non ſuſtinuerat. Humiliores quoque reos, contra ſuam voluntatem, quia cæteris videbantur inſontes, paſſus abſolvi, hoſtibus victis regna reduxerat. Ad ultimum a ſemetipſo degeneravit usque adeò, ut adverſus libidinem animi, arbitrio ſcorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem ferè diebus literas a Cœno accipit de rebus in Europa & Aſia geſtis, dum ipſe Indiam ſubigit. Zopyrio, Thraciæ præpoſitus, dum expeditionem in Getas faceret, tempeſtatibus procellisque ſubitò coortis, cum toto exercitu oppreſſus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odryſas populares ſuos ad defectionem compulerat. Amiſſa propemodum Thracia, ne Græcia quidem.

2 Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. Promontorium eſt Atticæ terræ, unde portum urbis petere decreverant. His cognitis, Rex Arpalo Athenienſibusque juxta infeſtus, claſſem parari jubet, Athenas protinus petiturus. Quod conſilium dum agitat, clam literæ ei redduntur, Arpalum intraſſe quidem Athenas, pecuniâ conciliaſſe ſibi principum animos: mox conſilio plebis habito, juſſum urbe excedere; ad Græ-

cos

cos milites perveniſſe ; a quibus interceptum, & trucidatum a quodam viatore per inſidias. His lætus in Europam trajiciendi conſilium omiſit. Sed exules, præter eos, qui civili ſanguine aſperſi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulſi erant, juſſit. Et Græci haud auſi imperium aſpernari, quanquam ſolvendarum legum id principium eſſe cenſebant, bona quoque, quæ exſtarent, reſtituêre damnatis. Soli Athenienſes, non ſuæ modò, ſed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ægrè ferebant, non regio imperio, ſed legibus moribusque patriis regi aſſueti, prohibuere finibus. Igitur exules ejiciunt; omnia potius toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis ſuæ, tunc etiam exilii, admitterent. Alexander ſenioribus militum in patriam remiſſis, tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quæ in Aſia retineret, eligi juſſit: exiſtimans, modico exercitu continere poſſe Aſiam, quia pluribus locis præſidia diſpoſuiſſet; nuperque conditas urbes, quas colonis repleſſet, res renovare cupientibus obſtare. Cæterum, priusquam ſecerneret, quos erat retenturus, edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur. Grave pleriſque eſſe compererat. Et quanquam ipſorum luxu contractum erat, diſſolvere tamen ipſe decreverat. Illi tentari ipſos rati; quò faciliùs ab integris ſumptuoſos diſcerneret, prolatando aliquantum extraxerant tem-
 poris,

repræsentanda supplicia; idem, ad deteriora credenda. Sic scilicet res secundæ valent commutare naturam; & rarò quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paulo antè Lyncestem Alexandrum, delatum a duobus indicibus, damnare non sustinuerat. Humiliores quoque reos, contra suam voluntatem, quia cæteris videbantur insontes, passus absolvi, hostibus victis regna reduxerat. Ad ultimum a semetipso degeneravit usque adeò, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem ferè diebus literas a Cœno accipit de rebus in Europa & Asia gestis, dum ipse Indiam subigit. Zopyrio, Thraciæ præpositus, dum expeditionem in Getas faceret, tempestatibus procellisque subitò coortis, cum toto exercitu oppressus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa propemodum Thracia, ne Græcia quidem.

2 Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. Promontorium est Atticæ terræ, unde portum urbis peter[illegible] decreverant. His cognitis, Rex [illegible] theniensibusque juxta infest[illegible]
ri jubet, Athenas [illegible]
Quod consilium [illegible]
ræ ei reddunt[illegible]
dem Athena[illegible]
principum [illegible]
habito, [illegible]

cos milites pervenisse ; a quibus intercepum, & trucidatum a quodam viatore per insidias. His lætus in Europam trajiciendi consilium omisit. Sed exules, præter eos, qui civili sanguine aspersi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulsi erant, jussit. Et Græci haud ausi imperium aspernari, quanquam solvendarum legum id principium esse censebant, bona quoque, quæ exstarent, restituêre damnatis. Soli Athenienses, non suæ modò, sed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ægrè ferebant, non regio imperio, sed legibus moribusque patriis regi assueti, prohibuere finibus. Igitur exules ejiciunt; omnia potius toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis suæ, tunc etiam exilii, admitterent. Alexander senioribus militum in patriam remissis, tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quæ in Asia retineret, eligi jussit: existimans, modico exercitu continere posse Asiam, quia pluribus locis præsidia disposuisset; nuperque conditas urbes, quas colonis replesset, res renovare cupientibus obstare. Cæterum, prius- [illegible] et, quos erat retenturus, [illegible] s milites æs alienum pro- [illegible] e plerisque esse compe- [illegible] uam ipsorum luxu con- [illegible] issolvere tamen ipse de- [illegible] atari ip[illegible]ati: quò facisump[illegible] discerneret, uant[illegible] erant temporis,

paratum carnifex ſequebatur : quippè Satrapes Aspaſtes (de quo ante dictum eſt) interfici juſſus eſt: adeò nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obſtat.

LIBER

LIBER X.

Breviarium Libri.

1 *CLeander & alii duces delictorum veniam impetrant, dum nonnulli minus facinorosi puniuntur. Alexandri consilium de Occidentali Europa parte perlustranda: liberalitas erga Abisaris filium, & in Orsinem, nobilissimum Satrapam, crudelitas.*

2 *Dum turbatum Gracia statum pacare, & ex militibus (are alieno liberatis) alios remittere domum, alios retinere cogitat, in castris oritur seditio: quam gravi oratione & regia authoritate compescit.*

3 *Seditiosis supplicio affectis, totius exercitus dissipat consilia, & Persis credit corporis sui custodiam.*

4 *Oratio Macedonis militis vincti. Conjuratio in Alexandrum, qui veneno extinguitur.*

5 *Dicta & gesta ejusdem ante obitum: quantum a suis fuerit desideratus: pracipuè verò a Darii matre, qua dolori succumbens, paulo pòst extincta est. Alexandri elogium.*

6 *De successore Alexandri in Magnates consultatio, & varia sententia.*

7 *Aridaus, Philippo genitus, Meleagro promovente, a quibusdam Rex salutatur: Unde civilis belli semina.*

8 *Primarii duces Meleagri artibus oc-*

 cur-

currunt. Aridæus autem, pacis studiosus, tumultum componere media quadam ratione conatur.

9 *Perdiccas Meleagrum & trecentos ferè alios, qui eum sequuti fuerant, dolo opprimit.*

10 *Alexandri imperium in partes divisum, cujus summa Aridæo tributa: Provincia autem Magnatibus. Defuncti corpus ab amicis curatum, & tandem Alexandriam Ægypti translatum est.*

IISDEM

ISDEM ferè diebus Cleander & Sitalces, & cum Agathone Heracon superveniunt, qui Parmenionem jussu Regis occiderant; & cum iis quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed & accusatores eos e provincia, cui præfuerant, sequebantur: nec tot facinora, quot amiserant, compensare poterant cædis perquam gratæ Regi ministerio. Quippe cùm omnia profana spoliassent, ne sacris quidem abstinuerant: virginesque & principes fœminarum stupra perpessæ, corporum ludibria deflebant: invisum Macedonum nomen avaritia eorum ac libido Barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem constupratam servo suo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri, non tam criminum, quæ palam objiciebantur, atrocitatem, quàm memoriam occisi per eos Parmenionis, quod tacitum prodesse reis apud Regem poterat, intuebantur; læti recidisse iram in iræ ministros, nec ullam potentiam scelere quæsitam cuiquam esse diuturnam. Rex, cognita causa, pronunciavit, ab accusatoribus unum & id maximum crimen esse præteritum, desperationem salutis suæ; nunquam enim talia ausuros qui ipsum ex India sospitem aut optassent reverti, aut credidissent reversurum. Igitur hos quidem vinxit: DC autem mili-

tum, qui sævitiæ eorum ministri fuerant, interfici jussit. Eodem die sumptum est supplicium de his quoque, quos authores defectionis Persarum Craterus adduxerat. Haud multò post Nearchus & Onesicritus, quos longius in Oceanum procedere jusserat, superveniunt. Nuntiabant autem quædam audita, alia comperta. Insulam ostio amnis subjectam auro abundare, inopem equorum esse: singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse belluarum mare, æstu secundo eas ferri, magnarum navium corpora æquantes: truci cantu deterritas, sequi classem cum magno æquoris strepitu, velut demersa navigia subiisse aquas. Cætera incolis crediderant: inter quæ Rubrum mare, non a colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythro Rege appellari. Esse haud procul a continenti insulam palmetis frequentibus consitam, & in medio ferè nemore columnam eminere Erythri Regis monumentum, literis gentis ejus scriptam. Adjiciebant, navigia quæ lixas mercatoresque vexissent, famam auri secutis gubernatoribus, in insulam esse transmissa, nec deinde ab his posteà visa. Rex cognoscendi plura cupidine accensus, rursus eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent classem, inde adverso amne Babylonem subituros. Ipse animo infinita complexus, statuerat, omni ad Orientem maritima regione

gione

gione perdomita, ex Syria petere Africam, Carthagini infensus: inde, Numidiæ solitudinibus peragratis, cursum Gadis dirigere: ibi namque columnas Herculis esse, fama vulgaverat. Hispanias deinde, quas Iberiam Græci a flumine Ibero vocabant, adire, & prætervehi Alpes, Italiæque oram, unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Mesopotamiæ Prætoribus imperavit, materiâ in Libano monte cæsâ, devectâque ad urbem Syriæ Capsagas, ingentium carinas navium ponere, septiremes omnes esse, deducique Babylonem. Cypriorum Regibus imperatum, ut æs, stupamque & vela præberent. Hæc agenti, Pori & Taxilis Regum literæ traduntur, Abisarem morbo, Philippum Præfectum ipsius ex vulnere interiisse, oppressosque, qui vulnerassent eum. Igitur Philippo substituit Eudæmonem: dux erat Thracum. Abisaris regnum filio ejus attribuit. Ventum est deinde Pasargadas: Persica est gens, cujus Satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes Barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro quondam Rege Persarum. Opes & a majoribus traditas habebat, & ipse longa imperii possessione cumulaverat. Is Regi cum omnis generis donis, non ipsi modò ea, sed etiam amicis ejus daturus, occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento & auro adornati, pretiosa supellex, nobiles gemmæ, aurea ma-

gni ponderis vasa, vestesque purpureæ, & signati argenti talentum quatuor millia. Cæterum tanta benignitas Barbaro causa mortis fuit. Nam cùm omnes amicos Regis donis super ipsorum vota coluisset; Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit: admonitusque a quibusdam, quàm Alexandro cordi esset, respondit, Amicos Regis, non scorta, se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effœminarentur. His auditis, spado potentiam, flagitio & dedecore quæsitam, in caput nobilissimi & insontis exercuit. Namque gentis ejusdem levissimos falsis criminibus astruxit, monitos, tum demum ea deferre, cum ipse jussisset. Interim, quoties sine arbitris erat, credulas Regis aures implebat, dissimulans causam iræ, quò gravior criminantis authoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines; jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: & importunissimum scortum, ne in stupro quidem & dedecoris patientiâ fraudis oblitum, quoties amorem Regis in se accenderat, Orsinem, modò avaritiæ, interdum etiam defectionis, arguebat. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia, & fatum, cujus inevitabilis sors est, appetebat. Fortè enim sepulchrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentoque repletum

pletum esse crediderat: quippe ita famâ Persæ vulgaverant. Sed præter clypeum ejus putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Cæterum corona aurea imposita: amiculo, cui assueverat ipse, solium, in quo corpus jacebat, velavit: miratus, tanti nominis Regem, tantis præditum opibus, haud pretiosiùs sepultum esse, quàm si fuisset e plebe. Proximus erat lateri spado, qui Regem intuens: Quid mirum, inquit, est, inania sepulchra esse Regum, cùm Satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet; ipse hoc bustum antea non videram, sed ex Dario ita accepi, tria millia talentûm condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut, quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret. Concitaverat jam animum in iram; cùm ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt. Hinc Bagoas, hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula traditus est. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens, *Audieram*, inquit, *in Asiam olim regnasse fœminas: hoc verò novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modò, sed eximiæ quoque benignitatis in Regem. Eodem tempore Phradates regnum affectasse suspectus occiditur. Cœperat esse præceps ad

repræſentanda ſupplicia ; idem , ad deteriora credenda. Sic ſcilicet res ſecundæ valent commutare naturam ; & rarò quisquam erga bona ſua ſatis cautus eſt. Idem enim paulo antè Lynceſtem Alexandrum, delatum a duobus indicibus, damnare non ſuſtinuerat. Humiliores quoque reos, contra ſuam voluntatem, quia cæteris videbantur inſontes, paſſus abſolvi, hoſtibus victis regna reduxerat. Ad ultimum a ſemetipſo degeneravit usque adeò, ut adverſus libidinem animi, arbitrio ſcorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem ferè diebus literas a Cœno accipit de rebus in Europa & Aſia geſtis, dum ipſe Indiam ſubigit. Zopyrio, Thraciæ præpoſitus, dum expeditionem in Getas faceret, tempeſtatibus procellisque ſubitò coortis, cum toto exercitu oppreſſus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odryſas populares ſuos ad defectionem compulerat. Amiſſa propemodum Thracia, ne Græcia quidem.

2 Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. Promontorium eſt Atticæ terræ, unde portum urbis petere decreverant. His cognitis, Rex Arpalo Athenienſibusque juxta infeſtus, claſſem parari jubet, Athenas protinus petiturus. Quod conſilium dum agitat, clam literæ ei redduntur, Arpalum intraſſe quidem Athenas, pecuniâ conciliaſſe ſibi principum animos : mox conſilio plebis habito, juſſum urbe excedere ; ad Græ-

cos milites perveniſſe ; a quibus interceptum, & trucidatum a quodam viatore per inſidias. His lætus in Europam trajiciendi conſilium omiſit. Sed exules, præter eos, qui civili ſanguine aſperſi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulſi erant, juſſit. Et Græci haud auſi imperium aſpernari, quanquam ſolvendarum legum id principium eſſe cenſebant, bona quoque, quæ exſtarent, reſtituêre damnatis. Soli Athenienſes, non ſuæ modò, ſed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ægrè ferebant, non regio imperio, ſed legibus moribusque patriis regi aſſueti, prohibuere finibus. Igitur exules ejiciunt; omnia potius toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis ſuæ, tunc etiam exilii, admitterent. Alexander ſenioribus militum in patriam remiſſis, tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quæ in Aſia retineret, eligi juſſit: exiſtimans, modico exercitu continere poſſe Aſiam, quia pluribus locis præſidia diſpoſuiſſet; nuperque conditas urbes, quas colonis repleſſet, res renovare cupientibus obſtare. Cæterum, priusquam ſecerneret, quos erat retenturus, edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur. Grave pleriſque eſſe compererat. Et quanquam ipſorum luxu contractum erat, diſſolvere tamen ipſe decreverat. Illi tentari ipſos rati: quò faciliùs ab integris ſumptuoſos diſcerneret, prolatando aliquantum extraxerant tem-

 poris,

poris. Et Rex satis gnarus, professioni æris pudorem, non contumaciam obstare; mensas totis castris poni jussit, & decem millia talentorum proferri. Tum demum fide facta professi sunt. Nec amplius ex tanta pecunia quam c & xxx talenta superfuere. Adeò ille exercitus, tot ditissimarum gentium victor, plus tamen victoriæ, quàm prædæ deportavit ex Asia. Cæterum, ut cognitum est, alios remitti domum, alios retineri; perpetuam eum regni sedem in Asia habiturum rati, vecordes, & disciplinæ militaris immemores, seditiosis vocibus castra complent, Regemque ferociùs quàm aliàs adorti, omnes simul missionem postulare cæperunt, deformia ora cicatricibus, caniciemque capitum ostentantes. Nec aut Præfectorum castigatione, aut verecundiâ Regis deterriti, tumultuoso clamore & militari violentia volentem loqui inhibebant; palam professi, nusquam inde, nisi in patriam, vestigium esse moturos. Tamdem silentio facto, magis quia motum esse credebant, quàm quia ipsi moveri poterant, quidnam acturus esset, expectabant. Ille, *Quid hæc*, inquit, *repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certè rupistis imperium, & precario Rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cùm alios dimittere in patriam, alios mecum paulò post deportare statuerim: tam illos acclamantes vi-*

deo

deo, qui abituri sunt, quàm hos, cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est! Pervelim scire, utrum, qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur. Crederes, uno ore omnes sustulisse clamorem; ita pariter ex tota concione responsum est, *Omnes queri*. Tum ille, *Non hercule*, inquit, *potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cùm plures dimiserim, quàm retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit a me. Quando enim Regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidam in illis pudor, a cæteris destitutos relinquendi. Verum ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno; nec ut cum militibus meis (jam enim esse destitistis), sed ut cum ingratissimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, insanire cœpistis; obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo. Digni hercule qui in eodem consenescatis: quoniam faciliùs est vobis adversam, quàm secundam regere fortunam. En tandem! Illyriorum paulo ante & Persarum tributariis, Asia & tot gentium spolia fastidio sunt. Modò sub Philippo seminudis, amicula ex purpura sordent. Aurum & argentum oculi ferre*

non possunt. Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, quum omnis regia supellex haud amplius quàm sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta; quibus tamen (absit invidia) imperium maximæ terrarum partis imposui. Asiæ ne pertæsum est, quæ vos gloria rerum gestarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, Rege deserto, cùm pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit, ni æs alienum luissem: nempe in Asiatica præda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugesque, quibus pauci præmia victoriæ potestis ostendere. Nam cæterorum, dum etiam spei vestræ obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis verò militibus cariturus sum, pellicum suarum concubinis, quibus hoc solùm ex tantis opibus superest, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: facessite hinc ocyus. Ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratissimi cives. Læti vos excipient parentes liberique, sine vestro Rege redeuntes? obviam ibunt desertoribus transfugisque? Triumphabo mehercule de fuga vestra, & ubicunque ero, expetam pœnas; hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine Rege valeat exercitus, & quid opis in

me uno sit. Desiluit deinde frendens de tribunali, & in medium armatorum agmen se immisit; notatos quoque, qui ferocissimè obloculi erant, singulos manu corripuit. Nec ausos repugnare, tredecim asservandos custodibus corporis tradidit.

3 Quis crederet sævam paulo ante concionem obtorpuisse subito metu? &, cùm ad supplicium videret trahi, nihil ausos graviora quàm cæteros? * tam effusam antea licentiam, atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modò nullus ex omnibus irruenti Regi restiterit, verùm etiam cuncti pavore exanimati attonitis similes, quid de ipsis quoque Rex statuendum censeret, suspensa mente expectarent? Itaque * sive nominis, quod gentes, quæ sub regibus sunt inter Deos colunt, sive propria ipsius veneratio, sive fiducia tantâ vi exercentis imperium, conterruit eos. Singulare certè ediderunt patientiæ exemplum: adeoque non sunt accensi supplicio commilitonum, cùm sub noctem interfectos esse nossent, ut nihil omiserint, quod singuli magis obedienter ac piè facerent. Nam cùm postero die prohibiti aditu venissent, Asiaticis modò militibus admissis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denuntiantes, protinus esse morituros, si Rex perseveraret irasci. At ille pervicacis ad omnia, quæ agitasset, animi, peregrinorum militum concionem advocari jubet,

jubet, Macedonibus intra castra cohibitis: &, cùm frequentes coissent, adhibito interprete, talem orationem habuit: *Cùm ex Europa trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quòd de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quòd video fortes viros erga Reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigrè toleratis; & cùm fortes viri sitis, non fortitudinem magis quàm fidem colitis. Hoc ego non nunc primùm profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis. Obsequium verò & patientia imperii longè præstantior est, quàm cæteris. Ergo ipse Oxatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cùm stirpem generis mei latiùs propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi; proximisque amicorum author fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos milites, credite. Asia & Europa unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: & cives mei estis, & milites. Omnia eundem*

ducunt

ducunt colorem. Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem Rege victuri sunt. * Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam credidit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cùm Macedones, qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur, unum ex iis, authoritate & ætate gravem, ad Regem ita locutum ferunt.

4 * *Quousque*, inquit, *animo tuo, etiam per supplicia, & quidem externi moris, obsequeris? Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus, trahuntur ad pœnam! Si mortem meruisse judicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur; sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus, nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant, mergi in amnem, sicut vincti erant, jussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos ejus manipuli adeunt; petentes, ut, si quos adhuc pristinâ noxâ judicaret esse contactos, juberet interfici. Offerre se corpora iræ, trucidaret. * Postquam verò cognitum est, Persis ducatus datos, Barbaros in varios ordines distributos, atque Macedonica iis imposita nomina, se verò ignominiosè penitus rejectos esse, non jam amplius conceptum animis dolorem perferre potuerunt. Sed concursu in regiam

facto

facto, interiori duntaxat retenta tunica, arma ante januam, pœnitentiæ signum, projecerunt, ac præ foribus stantes intromitti se, sibique ignosci suppliciter atque flentes orabant, utque Rex suppliciis suis potius saturet se, quàm contumeliis ipsos, nisi venia impetrata, non discessuros. Quæ cùm Alexandro nuntiata essent, apertis regiæ foribus ad ipsos est egressus. Postquam verò ipsorum ejulatum, atque pœnitentiam, nec non miserandum atque afflictum habitum vidisset, diu quoque collachrymatus est, eâque modestiâ, ut ipsis ignosceret, obtinuerunt. Eis deinde nunc modestè incusatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauthoravit, magnificentissimèque donatos dimisit. Scribens quoque ad Antipatrum, Macedoniæ Præfectum, eis ad spectanda certamina priores in theatro sedes assignari, coronatosque sedere jussit. Defunctorum quoque liberos pupillos paterna contrahere stipendia voluit, Cratero iis præposito; quem etiam Antipatri loco, Macedonibus, Thessalis, Tracibusque præesse jussit, Antipatrumque cum supplemento tironum in Crateri locum vocavit. Jam pridem quidem Alexandro literæ, & ab Olympiade matre, & ab Antipatro redditæ erant, ex quibus mutuam inter ipsos simultatem perceperat. Mater Antipatrum affectati regni insimulabat. Antipater Olympiadem multa præter ipsius decorem gerere scripserat; itaque

evo-

evocari se valde iniquo ferens animo, Alexandrum veneno interficere statuit. Peractis his rebus omnibus, Alexander ad Ecbatana Mediæ profectus, regni necessaria disposuit, spectacula denuo & solemnes idixit dies. Illis fortè diebus Hephæstion, quem Rex unicè ac fratris loco diligebat, febricitans moritur. Ex quo Alexander incredibili affectus dolore, multa, quæ regiam majestatem minimè decerent, admisisse dicitur. Miserum quippe medicum, tanquam in curando negligentior fuisset, suspendi jussit. Super amici corpus exanime ejulans procubuit; vixque inde ab amicis abstractus est. Diem atque noctem luctum continuavit. Aliaque nonnulla feruntur, quæ quidem ego minimè credo. Illud tamen verum est, quòd Alexander Hephæstioni, tanquam Heroi, sacrificare jusserit. In funus atque monumentum ei faciendum, plusquam duodecim millia talentorum impensa sunt. Revertenti Babylonem Chaldæi vates occurrerunt, monentes, ne Babylonem ingrederetur; profectionem enim ejus per id tempus, vitæ periculum ei portendere. Quibus spretis, quò destinaverat ire pergit. Nuntiabatur enim ei, legatos ex diversis terrarum orbis partibus undique Babylonem confluxisse, ejusque adventum expectare. Adeò totum orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, velut destinato sibi Regi, adularentur. Igitur tanquam conventum universi

versi orbis acturus, Babylonem perveniꝛe festinabat. Quò cùm venisset, legatos omnes benignè susceptos domum remisit. Iisdem ferè diebus convivium apud Thessalum medicum institutum est: ad quod Rex quoque cum sodalibus vocatus venit. Ibi nondum Herculis scypho epoto, repentè, velut telo confixus, ingemuit. Elatus e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret. Amici, causam morbi, intemperiem ebrietatis, divulgarunt. Revera autem insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Antipater enim præparatum venenum Cassandro filio, qui cum fratribus Philippo & Jolla Regi ministrare solebat, dederat, præmonito eo, ne aliis quàm Thessalo & fratribus crederet. Philippus itaque & Jollas, potum Regis prægustare soliti, in aqua frigida venenum habentes, eam prægustatæ potioni Regis supermiserunt. Quarto deinde die, cùm milites partim mortuum suspicarentur, idque celari crederent, partim ejus desiderium ferre non possent, mœsti sese in regiam contulerunt, ut sibi Regis videndi copia fieret, orantes; atque a custodibus ex mandato Regis intromissi sunt.

5 * Intuentibus lachrymæ obortæ præbuere speciem jam non Regem, sed funus ejus, visentis exercitus. Mœror tamen circumstantium lectum eminebat, quos ut Rex aspexit: *Invenietis*, inquit, *cùm excessero, dignum talibus viris Regem?* Incredi-

credibile dictu, audituque: in eodem habitu corporis, in quem se composuerat, cùm admissurus milites esset, durasse, donec a toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est: dimissoque vulgó, velut omni vitæ debito liberatus, fatigata membra rejecit: propiusque adire jussis amicis, (nam & vox deficere jam cœperat) detractum annulum digito, Perdiccæ tradidit, adjectis mandatis, ut corpus suum ad Hammonem ferri juberet. Quærentibusque his, cui relinqueret regnum, respondit, *Ei, qui esset optimus*. Cæterum prævidere jam ob id certamen magnos funebres ludos parari sibi. Rursus, Perdicca interrogante, *Quando cœlestes honores haberi sibi vellet*; dixit, *Tum velle, cùm ipsi felices essent*. Suprema hæc vox fuit Regis, & paulò post extinguitur. Ac primò ploratu, lamentisque, & planctibus tota regia personabat. Mox, velut in vasta solitudine, omnia tristi silentio muta torpebant; ad cogitationes, quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri custodiæ corporis ejus assueti, nec doloris magnitudinem capere, nec seipsos intra vestibulum regiæ retinere potuerunt: vagique & furentibus similes, totam urbem luctu ac mœrore compleverant; nullis questibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit. Ergo qui extra regiam astiterant, Macedones pariter Barbarique concurrunt, nec poterant victi a victoribus in communi dolore discerni.

Persæ

Persæ justissimum ac mitissimum dominum, Macedones optimum ac fortissimum Regem invocantes, certamen quoddam mœroris edebant. Nec mœstorum solùm, sed etiam indignantium voces exaudiebantur, tam viridem, & in flore ætatis fortunæque invidiâ Deûm ereptum esse rebus humanis. Vigor ejus & vultus educentis in prœlium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros, fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedones divinos honores negasse ei pœnitebat, impiosque & ingratos fuisse se confitebantur, quòd aures ejus debita appellatione fraudassent. Et cùm diu, nunc in veneratione, nunc in desiderio Regis hæsissent, in ipsos versa miseratio est. Macedoniâ profecti ultra Euphratem, mediis hostibus novum imperium aspernantibus, destitutos se esse cernebant: sine certo Regis hærede, sine hærede regni, publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quæ secuta sunt, mentibus augurabantur. Iterum non de regno Asiæ, sed de Rege, ipsis sanguinem esse fundendum. Novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices. Senes debiles modò petita missione a justo Rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicujus ignobilis. Has cogitationes volventibus, nox supervenit, terroremque auxit. Milites in armis vigilabant. Babylonii alius è muris, alius è culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi

quasi certiora visuri. Nec quisquam lumina audebat accendere. Et quia oculorum cessabat usus, fremitus vocesque auribus captabant. Ac plerumque vano metu territi, per obscuras semitas alius alii occursantes, invicem suspecti & soliciti ferebantur. Persæ comis suo more detonsis, in lugubri veste cum conjugibus ac liberis, non ut victorem, & modò hostem, sed ut gentis suæ justissimum Regem, vero desiderio lugebant. Assueti sub Rege vivere, non alium, qui imperaret ipsis digniorem fuisse confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur, sed proximam regionem ab ea, deinde magnam partem Asiæ cis Euphratem, tanti mali fama pervaserat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. Abscissa ergo veste, qua induta erat, lugubrem sumpsit: laceratisque crinibus, humi corpus abjecit. Assidebat ei altera ex neptibus, nuper amissum Hephæstionem, cui nupserat, lugens: propriasque causas doloris in communi mœstitia retractabat. Sed omnium suorum mala Sysigambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat. Recens dolor etiam præterita revocaverat. Crederes modò amissum Darium, & pariter miseriæ duorum filiorum exequias esse ducendas. Flebat mortuos simul vivosque. Quem enim puellarum acturum esse curam? Quem alium futurum Alexandrum? Iterum esse se captas: iterum excidisse regno. Qui, mortuo Dario, ipsas

tuere-

tueretur, reperisse: qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas. Subibat inter hæc animum, octoginta fratres suos eodem die ab Ocho sævissimo Regum trucidatos, adjectumque stragi tot filiorum patrem. E septem liberis, quos genuisset ipsa, unum superesse. Ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudelius posset extingui. Ad ultimum dolori succumbit, obvolutoque capite assidentes genibus suis neptem nepotemque aversata: cibo pariter abstinuit & luce. Quinto, postquam mori statuerat, die extincta est. Magnum profectò Alexandri indulgentiæ in eam, justitiæque in omnes captivos documentum est mors hujus: quæ cùm sustinuisset post Darium vivere, Alexandro esse superstes erubuit. Et hercule justè æstimantibus Regem, liquet, bona naturæ ejus fuisse, vitia vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi, laboris patientia propemodum nimia, fortitudo non inter Reges modò excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit: liberalitas sæpe majora tribuentis, quàm a Diis petuntur: clementia in devictos: tot regna aut reddita, quibus ea dempserat bello, aut dono data: mortis, cujus metus cæteros exanimat, perpetua contemptio: gloriæ laudisque ut justo major cupido, ita ut juveni & in tantis admittenda rebus: jam pietas erga parentes, quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat. Philippum ultus erat. Jam in omnes fere amicos benignitas,

gnitas, erga milites benevolentia: consilium par magnitudini animi, &, quantam vix poterat ætas ejus capere, solertia: modus immodicarum cupiditatum: Veneris intra naturale desiderium usus: nec ulla, nisi ex permisso, voluptas; ingentes profectò dotes erant. Vitia fortunæ. Diis æquare se, & cœlestes honores accersere, & talia suadentibus oraculis credere, &, dedignantibus venerari ipsum vehementiùs, quàm par esset, irasci: in externum habitum mutare corporis cultum; imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam & cupidinem vini, sicut juventa irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, cùm plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ, quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum a morte revocavit? quoties temerè in pericula vectum perpetua felicitate protexit? Vitæ quoque finem eundem illi, quem gloriæ, statuit. Expectavere eum fata, dum, Oriente perdomito, aditoque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic Regi Ducique successor quærebatur. Sed major moles erat, quàm ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoque ejus, & fama rerum, in totum propemodum orbem Reges ac regna diffudit: clarissimique sunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæseruut.

6 Cæterum Babylone (inde enim divertit oratio) corporis ejus custodes, in regiam

giem principes amicorum, ducesque copiarum advocavere: secuta est militum turba, cupientium scire, in quem Alexandri fortuna esset transitura. Multi duces, frequentiâ militum exclusi, regiam intrare non poterant; cùm præco, exceptis, qui nominatim citarentur, adire prohibuit. Sed precarium spernebatur imperium. Ac primùm ejulatus ingens ploratusque renovatus est; deinde futuri expectatio inhibitis lachrymis silentium fecit. Tunc Perdicca, Regia sella in conspectum vulgi data, in qua diadema vestisque Alexandri cum armis erant, anulum sibi pridie traditum a Rege, in eadem sede posuit: quorum aspectu rursus obortæ omnibus lachrymæ integravere luctum. Et Perdicca, *Ego quidem*, inquit, *anulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterùm quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis: quarum sorte completa, citò repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quàm quòd semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quam primùm justa solvamus, haud obliti, in qua urbe, inter quos simus, quali Rege ac Præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus.*

Capite

Capite opus est. Hoc ne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane pragnans est. Optamus, ut marem enitatur: cujus regnum, Diis approbantibus, futurum, quandoque adoleverit: interim a quibus regi velitis, destinate. Hæc Perdicca. Tum Nearchus: Alexādri modò sanguinē ac stirpem regiæ majestati convenire, neminem, ait, posse mirari: cæterum expectari nondum ortum Regem, &, qui jam sit, præteriri, nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Esse e Barsine filium Regis, huic diadema dandum. Nulli placebat oratio. Itaque suo more hastis scuta quatientes, obstrepere perseverabant. Jamque prope ad seditionem pervenerant, Nearcho pervicaciùs tuente sententiam. Tum Ptolemæus: *Digna prorsus est soboles,* inquit, *qua Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsine filius, cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justi illi Reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hac est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque, quod major pars eorum decreverit, stetur. Duces Præfectique copiarum his pareant.* Ptolemæo quidam, potiores Perdiccæ assentiebantur. Tum

Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Judicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum assedisse morienti; sed circumferentem oculos, ex turba amicorum delegisse, cui traderet. Placere igitur, summam imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitavere, quin vera censeret. Itaque universi procedere in medium Perdiccam, & Regis annulum tollere jubebant. Hærebat inter cupiditatem, pudoremque, & quò modestiùs, quod appetebat, expectaret, pervicaciùs oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diuque, quid ageret, incertus, ad ultimum tamen recessit, & post eos, qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus e ducibus confirmato animo, quem Perdiccæ cunctatio erexerat, *Nec Dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat, homines certè non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quàm hic est, sed de viris tantùm, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanes filium, quandocumque genitus erit, an Perdiccam Regem habeatis; cùm iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei Rex placet, nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione, non justa modò, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat, marem esse conceptùm, quem vos dubitatis paratum esse, vel subdere. Si medius*

fidius

ſidius Alexander hunc nobis Regem pro ſe reliquiſſet; id ſolùm ex his, quæ imperaſſet, non faciendum eſſe cenſerem. Quin igitur ad diripiendos theſauros diſcurritis? harum enim opum regiarum utique populus eſt hæres. Hæc elocutus, per medios armatos erupit; & qui abeunti viam dederant, ipſum ad prænunciatam prædam ſequebantur.

7 Jamque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in ſeditionem ac diſcordiam verſa concione: cùm quidam pleriſque Macedonum ignotus ex infima plebe, *Quid opus eſt*, inquit, *armis civilique bello, habentibus Regem, quem quæritis? Aridæus Philippo genitus, Alexandri paulò ante Regis frater, ſacrorum cæremoniarumque conſors modò, nunc ſolus hæres, præteritur a vobis. Quo merito ſuo? quidve fecit, cur etiam gentium communi jure fraudetur? Si Alexandro ſimilem quæritis, nunquam reperietis. Si proximum, hic ſolus eſt.* His auditis, concio primò ſilentium velut juſſa habuit. Conclamant deinde pariter, Aridæum vocandum eſſe, mortemque meritos, qui concionem ſine eo habuiſſent. Tum Python, plenus lachrymarum, orditur dicere: Nunc vel maximè miſerabilem eſſe Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu & præſentia fraudatus eſſet: nomen enim memoriamque Regis ſui tantùm intuentes, ad cætera caligare eos. Haud ambiguè in juvenem, cui regnum deſtinabatur, impenſa probra, quæ * magis ipſi

 odium,

odium, quàm Aridæo contemptum attulerunt; quippe dum miserentur, etiam favere cœperunt. Igitur non alium se, quàm eum, qui ad hanc spem genitus esset, regnare passuros, pertinaci acclamatione declarant, vocarique Aridæum jubent. Quem Meleager infestus, invisusque Perdiccæ, strenuè perducit in Regiam, & milites Philippum consalutatum Regem appellant. Cæterum hæc vulgi erat vox, principum alia sententia. E quibus Python consilium Perdiccæ exequi cœpit, tutoresque destinat filio ex Roxane futuro, Perdiccam & Leonatum stirpe regia genitos: adjecit, ut in Europa Craterus & Antipater res administrarent. Tum jusjurandum a singulis exactum, futuros in potestate Regis geniti Alexandro. Meleager haud injuria metu supplicii territus, cum suis secesserat. Rursus Philippum trahens secum, irrupit in regiam, clamitans suffragari Reipub. de novo Rege paulò ante concepto: robur ætatis experirentur, modò stirpem Philippi, & filium ac fratrem Regum duorum sibimet ipsis potissimum crederent. Nullum profundum mare, nullum vastum fretum, & procellosum, tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet, utique si nova & brevi duratura libertate luxuriat. Pauci Perdiccæ modò electo, plures Philippo quàm speraverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle quidquam diu poterant, pœnitebatque modò consilii, modò pœnitentiæ

tentiæ ipsius: ad ultimum tamen in stirpem regiam inclinavere studiis. Cesserat ex concione Aridæus principum authoritate conterritus: &,abeunte illo,conticuerat magis, quàm languerat militaris favor. Itaque revocatus, vestem fratris, eam ipsam, quæ in sella posita fuerat, induitur. Et Meleager thorace sumpto, capit arma, novique Regis satelles sequitur. Phalanx hastis clypeos quatiens, expleturam se sanguine illorum,qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens regnum, minabatur: in eâdem domo familiâque imperii vires remansuras esse gaudebant: hæreditarium imperium stirpem regiam vindicaturam: assuetos se nomen ipsum colere, venerarique,nec quemquam id capere, nisi genitum ut regnaret. Igitur Perdicca territus, conclave, in quo Alexandri corpus jacebat, obserari jubet. Sexcenti cum ipso erant spectatæ virtutis. Ptolemæus quoque se adjunxerat ei, puerorumque regia cohors. Cæterùm haud difficulter a tot millibus armatorum claustra perfracta sunt. Et Rex quoque irruperat, stipatus satellitum turbâ, quorum princeps erat Meleager. Iratusque Perdicca, hos, qui Alexandri corpus tueri vellent, sevocat; sed qui irruperant, eminus tela in ipsum jaciebant; multisque vulneratis,tandem seniores, demptis galeis, quò faciliùs nosci possent, precari qui cum Perdicca erant cœpere, ut abstinerent bello, Regique & pluribus cederent. Primus Perdicca

arma depoſuit, cæterique idem fecere. Meleagro deinde ſuadente, ne a corpore Alexandri diſcederent, inſidiis locum quæri rati, diverſa regiæ parte ad Euphratem fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobiliſſimis juvenum conſtabat, Perdiccam & Leonatum frequens ſequebatur, placebatque excedere urbe, & tendere in campos. Sed Perdicca ne pedites quidem ſecuturos ipſum deſperabat. Itaque, ne abducendo equites, abrupiſſe a cætero exercitu videretur, in urbe ſubit.

8 At Meleager Regem monêre non deſtitit, jus imperii Perdiccæ morte ſanciendum eſſe, ne occupetur impotens animus rerum novarum: meminiſſe eum, quid de Rege meruiſſet. Neminem autem ei ſatis fidum eſſe, quem metuat. Rex patiebatur magis, quàm aſſentiebatur. Itaque Meleager ſilentium pro imperio habuit; miſitque Regis nomine, qui Perdiccam accerſerent. Iisdem mandatum, ut occiderent, ſi venire dubitaret. Perdicca, nuntiato ſatellitum adventum, ſexdecim omninò pueris regiæ cohortis comitatus, in limine domus ſuæ conſtitit, caſtigatosque, & Meleagri mancipia identidem appellans, ſic animi vultusque conſtantiâ terrruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdicca pueros juſſit equos conſcendere; & cum paucis amicorum ad Leonatum pervenit, jam firmiore præſidio vim propulſaturus, ſi quis inferret. Poſtero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam

diccam ad mortis periculum adductum: & Meleagri temeritatẽ armis ulcisci ire decreverãt. Atque ille seditione prævisa, cùm Regẽ adisset, interrogare eũ cœpit, an Perdiccam comprehendi ipse jussisset. Ille, Meleagri instinctu se jussisse, respondit. Cæterùm non debere tumultuari eos: Perdiccam enim vivere. Igitur concione dimissa, Meleager equitum maximè defectione perterritus, inopsque consilii (quippe in ipsum periculum reciderat, quod inimico paulò ante intenderat) triduum ferè consumpsit incerta consilia volvendo. Et pristina quidem regiæ species manebat. Nam & legati gentium Regem adibant, & copiarum duces aderant, & vestibulum satellites armatique compleverant. Sed ingens sua sponte mœstitia ultimæ desperationis index erat; suspectique invicem, non adire propiùs, non colloqui audebant, secretas cogitationes intra se quoque volventes: & ex comparatione Regis novi desiderium excitabatur amissi: ubi ille esset, cujus imperium, cujus auspicium secuti erant, requirebant. Destitutos se inter infestas indomitasque gentes, expetituras tot cladium suarum pœnas, quandocumque oblata esset occasio. His cogitationibus animos exedebant, cùm annuntiatur; equites qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuisse. Itaque inopia primùm, deinde fames esse cœpit. Et

qui in urbe erant, aut reconciliandam gratiam cum Perdicca, aut armis certandum esse censebant. Fortè ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorumque veriti, confugerent in urbem: oppidani, cùm ipsos alimenta deficerent, urbe excederent, & utrique generi tutior aliena sedes, quàm sua videretur. Quorum consternationem Macedones veriti, in regiam coeunt, quæque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem legatos ad equites mitti, de finienda discordia, armisque ponendis. Igitur a Rege legatur Pasas Thessalus, & Amissas Megalopolitanus, & Perilaus: qui cùm mandata Regis edidissent, non aliter posituros arma equites, quàm si Rex discordiæ authores dedidisset, tulere responsum. His renuntiatis, sua sponte milites arma capiunt, quorum tumultu e regia Philippus excitus. *Nihil*, inquit, *seditione est opus: nam inter se certantium præmia, qui quieverint, occupabunt. Simul mementote, rem esse cum civibus, quibus spem gratiæ citò abrumpere, ad bellum civile properantium est. Altera legatione, an mitigari possint, experiamur: & credo nondum Regis corpore sepulto, ad præstanda ei justa omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quàm exercere civium sanguine. Et si nulla alia concordiæ spes est, oro, quæsoque, eligite potiorem.* Obortis deinde lachrymis, diadema detrahit capiti, dextram,

qua

qua id tenebat, protendens, ut, si quis se digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem spem indolis ante eum diem fratris claritate suppressam, ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare cœperunt, ut, quæ agitasset, exequi vellet. Eosdem rursus legat, petituros ut Meleagrum tertium ducem acciperent. Haud ægrè id impetratum est. Nam & abducere Meleagrum Perdicca a Rege cupiebat, & unum duobus imparem futurum esse censebat. Igitur Meleagro cum phalange obviam egresso, Perdicca equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen, mutua salutatione facta coit, in perpetuum (ut arbitrabantur) concordiâ & pace firmatâ.

9 Sed jam satis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & insociabile est regnum, & a pluribus expetebatur. Primùm ergo collegere vires, deinde disperserunt; &, cùm pluribus corpus, quàm capiebat, onerassent, cætera membra deficere cœperunt: quodque imperium sub uno stare potuisset, dum a pluribus sustinetur, ruit. Proinde jure meritoque populus Romanus salutem se principi suo debere profitetur; cui noctis, quam penè supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule, non Solis ortus, lucem caliganti reddidit mundo, ùm sine suo capite discordia membra pidarent. Quot ille tum extinxit faces? condidit gladios? quantam tempe-

ſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit? Non ergo revireſcit ſolum, ſed etiam floret imperium. Abſit modò invidia, *excipiet* hujus ſæculi tempora ejusdem domus, *utinam* perpetua, certè diuturna poſteritas. Cæterum, ut ad ordinem, a quo me contemplatio publicæ felicitatis averterat, redeam; Perdicca unicam spem ſalutis ſuæ in Meleagri morte deponebat: vanum eundem & infidum, celeriterque res novaturum, & ſibi maximè infeſtum, occupandum eſſe. Sed alta diſſimulatione conſilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergò clam quoſdam ex copiis, quibus præerat, ſubornavit, ut, quaſi ignoraret ipſe, conquererentur palam, Meleagrum æquatum eſſe Perdiccæ. Quorum ſermone Meleager ad ſe relato, furens irâ, Perdiccæ, quæ comperiſſet, exponit. Ille, velut nova re exterritus, admirari, queri, dolentisque speciem oſtentare eì cœpit. Ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam ſeditioſæ vocis authores. Agit Meleager gratias, amplexusque Perdiccam, fidem ejus in ſe ac benevolentiam collaudat. Tum communi conſilio rationem opprimendi noxios ineunt. Placet exercitum patrio more luſtrari: & probabilis cauſa videbatur, præterita diſcordia. Macedonum Reges ita luſtrare ſoliti erant milites, ut diſciſſæ canis viſcera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abjicerentur parte. Intra id ſpatium armati omnes ſtarent, hinc equi-
tes,

tes, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic sacro destinaverant, Rex cum equitibus elephantisque constiterat contra pedites, queis Meleager præerat. Jam equestre agmen movebatur, & pedites subita formidine ob recentem discordiam, haud sanè pacati quidquam expectantes, parumper addubitavere, an in urbem subducerent copias: quippe pro equitibus planities erat. Cæterum veriti, ne temerè commilitonum fidem damnarent, substitere, præparatis ad dimicandum animis, si quis vim inferret. Jam agmina coibant, parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque Rex cum una ala obequitare peditibus cœpit, discordiæ authores, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdiccæ ad supplicia deposcens: minabaturque, omnes turmas cum elephantis inducturum se in recusantes; stupebantque improviso malo pedites. Nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii aut animi. Tutissimum ex præsentibus videbatur expectare potius, quàm movere fortunam. Tum Perdicca, ut torpentes & obnoxios vidit, trecentos ferè, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quæ prima habita est post mortem Alexandri, secuti erant, a cæteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus objicit; omnesque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec authore: apparebatque, id modò pro suo vendicaturum, quod approbasset

eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus & omen, & principium fuit. Meleager, serò intellecta fraude *Perdiccæ*, tum quidem quia ipsius corpori vis non afferebatur, in agmine quietus stetit: at mox, damnata spe salutis, cùm ejus nomine, quem ipse fecerat Regem, in perniciem suam abutentis videret inimicos, confugit in templum. Ac ne loci quidem religione defensus, occiditur.

10 Perdicca, perducto in urbem exercitu, consilium principum virorum habuit, in quo imperium ita dividi placuit, ut Rex quidem summam ejus obtineret: Satrapes Ptolemæus, Ægypti & Africæ gentium, quæ in ditione erant: Laomedonti Syria cum Phœnice data est: Philotæ Cilicia destinata: Lyciam cum Pamphilia & majore Phrygia obtinere jussus Antigonus. In Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adjunctam, Leonati provinciam esse jusserunt. Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia cessit. Præceptum est, ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Arbate gereret. Solus hic detrectabat imperium. Python Mediam, Lysimacus Thraciam, appositasque Thraciæ Ponticas gentes obtinere jussi. Qui Indiæ, quique Bactris & Sogdianis, cæterisque, aut Oceani, aut Rubri maris accolis præerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam jus obtineret. Decretum est, ut Perdicca cum

Rege esset, copiisque praeesset, quae Regē sequebantur. Credidere quidam, testamento Alexandri distributas esse provincias, sed famam ejus rei (quanquam ab authoribus tradita est) vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes, divisis imperii partibus, tuebantur, quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret: quippe paulò ante Regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant regna, sublatis certaminum causis, cùm & omnes ejusdem gentis essent, & a caeteris sui quisque imperii regione discreti. Sed difficile erat, eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippe sordent prima, cùm majora quaeque sperantur. Itaque omnibus expeditiùs videbatur augere regna, quàm fuisset accipere. Septimus dies erat, ex quo corpus Regis jacebat in solio, curis omnium ad formandum publicum statum a tam solenni munere aversis. Et non aliis, quàm Mesopotamiae regione, fervidior aestus existit: adeò ut pleraque animalia, quae in nudo solo deprehendit, extinguat. Tantus est vapor solis, & coeli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum & rari sunt, & incolentium fraude celantur. Ipsis usus patet, ignotus est advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit, nulla tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant. Vigor quoque, qui constat ex spiritu, non destituerat. Itaque Ægyptii Chaldaeique jussi corpus

suo

ſuo more curare. Primò non ſunt auſi admovere, velut ſpiranti, manus: deinde precati, ut jus ſasque eſſet mortalibus attrectare eum, purgavere corpus, repletumque eſt odoribus. Aureum ſolium, & capiti adjecta fortunæ ejus inſignia. Veneno necatum eſſe credidere plerique: filium Antipatri inter miniſtros, Jollam nomine, patris juſſu dediſſe. Sæpè certè audita erat vox Alexandri, Antipatrum regium affectare faſtigium, majoremque eſſe Præfecti opibus, ac titulo Spartanæ victoriæ inflatum, omnia a ſe data aſſerentem ſibi. Credebant etiam, Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum miſſum. Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem eſſe conſtat, ut ferrum quoque exurat, ungulæ jumenti duntaxat patiens eſſe conſtat. Stygem appellant fontem, ex quo peſtiferum virus emanat. Hoc per Caſſandrum allatum, traditumque fratri Jollæ, & ab eo ſupremæ Regis potioni inditum. Hæc, utcunque ſunt tradita, eorum, quos rumor aſperſerat, mox potentia extinxit. Regnum enim Macedoniæ Antipater, & Græciam quoque invaſit. Soboles deinde excepit, interfectis omnibus quicunque Alexandrum etiam longinqua cognatione contigerant. Cæterum corpus ejus a Ptolemæo, cui Ægyptus ceſſerat, Memphim, & inde paucis poſt annis Alexandriam translatum eſt, omnisque memoriæ ac nomini honos habetur.

F I N I S.

JANI RUTGERSII EMENDATIONES

ALIQUOT IN Q. CURTIO

LIBRO III.

PAg. 34, vers. 33. *Cultu haud sanè a vilioribus vulgatisque usu abhorrens*. Lego, *vulgatique usus*.

Pag. 60, v. 13. *Dein Deûm templa ruinis & ignibus esse deleta*, Ita vetusti impressi. Modius ex vestigiis membranarum suarum edidit, *Dedita deis templa*. Legendum *dedicata*, non *dedita*.

Pag. 63, vers. 9. *Equi pariter equitesque Persarum, serie laminarum ob id genus grave, agmen, quod celeritate maximè constat, agrè moliebantur, quippe in circumagendis equis suis Thessali multos occupaverant*. Sic veteres Editiones ante Modianam. Lego, *serie laminarum graves, id genus agminis, quod celeritate maxime constat, agrè moliebantur, quippe in circumagendis equis suis Thessali multo occupaverant*. *Genus agminis quod celeritate maximè constat*, est id, quod Græci μεταβολὴν vocant, aut certè simile. Est autem usus voce *occupo* eodem modo, quo Varro apud Nonium: *Quod si Actaeon occupa-*

eupasset, & ipse prius suos canes comedisset, & non nugax saltatoribus in theatro fieret. Hoc ergo dicit, Barbaros ferreis tunicis graves suos ægrè circumegisse, quod tam expeditè faciebant Thessali, ut longè Barbaros anteverterent. Aliquanto pòst.

Pag. 68, vers. 19, de Darii filiabus, *Virgines reginas excellentis formæ tam sanctè habuit, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent*. Ita Modius. Lego, *Virgines regias*.

Pag. 71, vers. 14. *Vehicula quoque a suis destituta ingentis opulentiæ plena*. Mod. Ed. *gentis opul.* Lego, *Vehicula quoque suis destituta agentibus*. Tantum enim terrorem Barbarorum fuisse vult, ut omnia, etiam vehicula, quibus eorum opes portabantur, reliquerint, id solùm agentes, ut seipsos fuga servare possent. Dixit autem *agentes* pro aurigis: eodem modo, quo Ovidius in Phaethontis fabula, *Non aget hos currus*.

LIBRO IV.

Pag. 99, vers. 31. *Lingua graviùs castigatur, quàm ullum probrum: nec magnam rem magis sustineri posse credunt ab eo. cui tacere grave sit*. Puto legendum, *Magi*; & hoc fortasse tam certum est, ut probatione non indigeat. Paulò post.

Pag. 102, vers. 11. *Linqui deinde animo, & submitti genu*. Puto, *subniti*.

Pag.

Pag. 109, vers. 11. *Africæ deinde, quæ Ægypto juncta est, præpositus Appollonius: vectigalibus ejusdem (Africæ) Ægyptique Cleomenes.* Posterius *Africæ* glossema est: delendum igitur.

Pag. 124, vers. 30. *In lævo cornu Bactriani ibant equites mille admodum: Dabæ totidem, & Arachosii, Suanique quatuor millia explebant.* Ita Modii codices: sed scribendum, *Susianique*, aut *Susiique*. Arrianus libro III:

τὸ μὲν ουῶνυμ ναῦτῦ κέρχς οιτε βακτριοι ἱππἐισᾶκον και ξὺν αυτοις δααι Δραχω τοι· επιδετυτοις περσαιετεταχατο ιππω ἇς τε ομυκαι πεζοιανα μεμιγμενοι και Συσιοι επι περσαις και επι συσιοις καδυζιοι.

LIBRO V.

Pag. 175, vers. 24. *Cyrus Pasergadum urbem condiderat, quam Alexandro præfectus ejus Globares tradidit.* Alias, *Cobares*. Legendum, *Chobares*; ut lib. VII, pag. 264.

Pag. 189, vers. 27. *Profusisque mutuis lacbrymis inhærentem sibi avelli jussit.* Ita scribo: non *perfusis*, aut *perfusus* denique.

LIBRO VI.

Pag. 214, v. 6. *Crebi namque nodi nudaverant stipites, & in se implicati arborum rami suspensis circulis similes lento*

vimine

vimine frustrabantur ictus. Delendum est *nodi*, quod librarius ob sequentis vocis similitudinem importunè iteraverat. Totum igitur locum lego hoc modo: *Crebri namque nodaverant stipites, & in se implicati arborum rami*, &c.

LIBRO VII.

Pag. 289, vers. 3. *Hac Barbarus. Contra rex, fortuna sua, & consiliis eorum, se usurum esse respondit.* Legendum est, *suorum*, non enim Scytharum, sed Macedonum suorum, consilio se usurum dicit.

LIBRO VIII.

Pag. 356, v. 22, lego. *Ipse Porus humana magnitudinis propè excesserat normam*: non, ut vulgò *formam*.

LIBRO IX.

Pag. 368, v. 29. *Phegelis erat gentis proxima rex*, &c. Quod si verum, id ejus principis nomen est, non video quomodo mox Curtius Orbilii ferulam effugiat, iis verbis: *Percontatus igitur Phegela, qua noscenda erant.* A *Phegelis* enim non nisi *Phegelim*, & *Phegelida*, declinari potest. Ego scribendum puto: *Phegel, is erat gentis proxima rex, qui*, &c. Apud Diodorum quoque, quo loco . . . . legitur,

. . .

. . . . legendum eſt. Nusquam ſecuriùs graſſata eſt veterum librariorum audacia, quàm in propriis virorum ac fœminarum nominibus depravandis. Nec difficile eſſet, aliquot centuriis exemplorum id oſtendere, niſi & res ipſa pervulgata, & mihi alio quodam loco dicendum foret.

LIBRO X.

Pag. 413, vers. 9. *Igitur Meſopotamiæ prætoribus imperavit, materia in Libano monte cæſa devectaque ad urbem Syriæ Capſagas, ingentium carinas navium ponere, ſeptiremes omnes eſſe, deducique Babylona.* Etiam hoc loco vocula ob præcedentis ſimilitudinem ineptè repetita eſt. Ea igitur ejecta, lego hoc modo: *ſeptiremes omnes eſſe, deducique Babylona.* Hæc erant, quæ in Curtio emendaſſe mihi viſus ſum. Plura poteram, ſed & cujus obvia ſunt & erunt, quibus hæc quoque nimia videbuntur.

JOSE-

JOSEPHI SCALIGERI

palmaria correctio.

Lib. III, pag. 41, v. 16. *Distinguebant internitentes gemmæ jugum : ex quo eminebant duo aureæ simulacra cubitalia; quorum alterum pacis, alterum belli gerebat effigiem.* Interpolata a sciolis lectio. Veteres editiones habent : *quorum alteram in alterum belli gerebat effigiem.* Quare non dubitabis cum Scaligero emendare, *quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem.* Per Ninum Assyriæ, per Belum Babyloniæ imperium conjunctum innuebant currus Darii artifices.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM IN Q. CURTIO.

A

Ale-

Ba-

C

D

 igno-

E

F

G

I

L

Lysi-

Me-

Ni-

O

Ozi-

P

313,

Sati-

So-

T

Taxi-

Vena-

V

X

Z

FINIS.

L'Opera è Fogli 20, e mezz

